

ผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่
ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

นายฐิติพันธ์ พากย์สุณี

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา

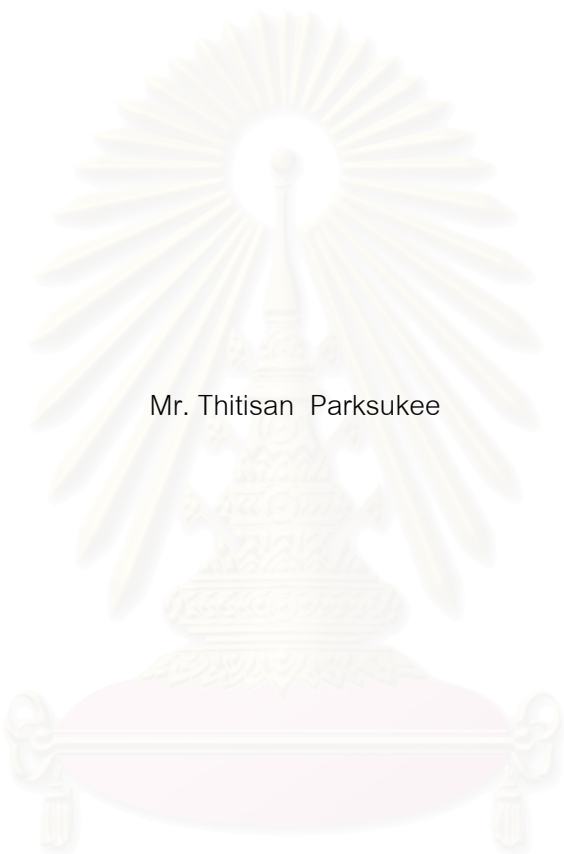
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-53-2113-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

EFFECTS OF THE VISUAL ARTS TEACHING BY INTEGRATING THE FIELD TRIP MANAGEMENT
UPON LEARNING ACHIEVEMENTS OF LOWER SECONDARY STUDENTS

Mr. Thitisan Parksukee

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Master of Education in Art Education

Department of Art, Music and Dance Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-53-2113-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่
ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
โดย นายฐิติกันต์ พากย์สุชี
สาขาวิชา ศิลปศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สันติ คุณประเสริฐ

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อำไพ ตรีณสาร)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฐิติพันธ์ พากย์สุจี : ผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (EFFECTS OF THE VISUAL ARTS TEACHING BY INTEGRATING
THE FIELD TRIP MANAGEMENT UPON LEARNING ACHIEVEMENTS OF LOWER SECONDARY
STUDENTS) อ.ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สันติ คุณประเสริฐ, 225 หน้า. ISBN 974-53-2113-3.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อ
ผลสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดชัยมงคล สังกัด
กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 ที่เรียนวิชาทัศนศิลป์ จำนวน 48 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ประกอบด้วย
ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน ขั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ ขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน 3) แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน 4) แบบประเมินผลงานนักเรียน และ 5) แบบสอบถามความคิดเห็น
ของนักเรียน ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.) ค่าร้อยละ
ค่าความถี่ และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการวิจัย ผลของการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน
ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยขยายขอบเขต
ความรู้และความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อผลงานทัศนศิลป์ให้กว้างขวางขึ้น การได้สัมผัสกับผลงานศิลปะต้นฉบับ
มีส่วนปลูกเร้าให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้และทำการสำรวจวิเคราะห์ผลงาน ด้วยการร่างภาพ จดบันทึก และสนทนา
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันในขณะที่ชมผลงานศิลปะ ในด้านการนำความรู้ที่ได้ศึกษามาประยุกต์ใช้ พบว่า
วิธีการสร้างงานของนักเรียนส่วนใหญ่ มีทั้งการการเลียนแบบและดัดแปลง ผลงานของนักเรียนมีโครงสร้าง
ทางองค์ประกอบศิลป์คล้ายคลึงกับผลงานศิลปะต้นฉบับ แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาเรื่องราว ทัศนธาตุ และ
เทคนิคบางประการในการสร้างงาน

ภาควิชา ศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา
สาขาวิชา ศิลปศึกษา
ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4483701427: MAJOR ART EDUCATION

KEY WORD: VISUAL ARTS / FIELD TRIP / LOWER SECONDARY STUDENTS / ART EDUCATION

THITISAN PARKSUKEE: EFFECTS OF THE VISUAL ARTS TEACHING BY INTEGRATING
THE FIELD TRIP MANAGEMENT UPON LEARNING ACHIEVEMENTS OF LOWER
SECONDARY STUDENTS. THESIS ADVISOR: ASST. PROF. SANTI KHUNPRASERT, Ed.D.
225 pp. ISBN 974-53-2113-3.

The purpose of this research was to study the effects of the visual arts teaching by integrating the Field Trip management upon learning achievements of lower secondary students.

The sample group were 48 students, in the lower secondary level of Watchaimongkol School under the Bangkok Metropolitan Administration, who took a visual arts course in the second semester of academic year 2004. The research instruments which constructed by the researcher were 1) a lesson plan of visual arts teaching by integrating the field trip management which included: the learner preparation process, the field trip process, the study of original works of art process, the conclusion and application of knowledge 2) a set of pre-test and post-test upon learning achievements 3) a student behavioral observation form 4) a production evaluation form, and 5) a set of student questionnaire. The obtained data were analyzed by arithmetic means, standard deviation, percentage and t-test.

The findings from the visual arts teaching by integrating the Field Trip management has revealed that: learning achievements of the after learning are than the before learning at .05 level of statistical significance. Further more, it was found that the field trip could encourage students to extend their knowledge and understanding about visual arts. The viewing of the original works of art could urge students' curiosity such as exploring and contemplating, making sketches, taking notes, sharing opinions and discussing. In the knowledge application process, findings revealed that most students produced their art work by employing both imitation and modification. They adapted the composition structures, subjects, elements and techniques from the original works of art.

Department Art, Music and Dance Education Student's signature.....
Field of study Art Education Advisor's signature.....
Academic year 2004 Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากผู้มีพระคุณหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอกล่าวขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สันติ คุณประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาอบรมสั่งสอน ให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง และข้อคิดเห็นต่างๆ ในการวิจัยด้วยความเอาใจใส่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ตลอดจนให้กำลังใจด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องตลอดการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา ศรีบุรี ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร. อำไพ ติรณสาร กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดคำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นผลให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ และสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

กราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาใช้เวลา ในการตรวจสอบและแก้ไข ตลอดจนให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพ

กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดชัยมงคล ตลอดจนคณะครู นักเรียนที่ให้ความร่วมมือในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์สุรพงษ์ ทรงความเจริญและอาจารย์วราวุธ โพธิ์ลา ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ อีกทั้งเป็นกำลังใจให้ตลอดการทดลอง

ขอขอบพระคุณบุคลากรประจำหอศิลป์จามจุรี รวมทั้งศิลปินเจ้าของผลงานศิลปะทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยและนักเรียน ในการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ที่ให้การสนับสนุนในการศึกษาและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบคุณพี่ชาย น้องชาย อาจารย์บุษบา มธุรสสกุลและเพื่อนร่วมรุ่น 17 ทุกคนที่เป็นแรงใจและให้ความช่วยเหลือผู้วิจัย ตลอดจนผู้มีที่ได้กล่าวนามถึง ณ ที่นี้ด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	9
1.3 สมมติฐานการวิจัย.....	9
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	9
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	10
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	10
1.7 วิธีดำเนินการวิจัย.....	11
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
2.1 การเรียนการสอนศิลปะศึกษา.....	14
2.1.1 การจัดการเรียนการสอน.....	18
2.1.2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน.....	21
2.1.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์.....	44
2.1.4 การสอนแบบบูรณาการ.....	48
2.1.5 การบูรณาการหลักสูตรศิลปะศึกษา.....	53
2.1.6 ศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษา.....	62
2.1.7 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ.....	65
2.1.8 การเรียนการสอนศิลปวิจารณ์.....	68
2.2 ทัศนศิลป์.....	76
2.2.1 ประเภทของงานทัศนศิลป์.....	77

บทที่	หน้า
2.2.2	ทัศนธาตุ..... 79
2.2.3	หลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์..... 84
2.3	การจัดการศึกษานอกสถานที่.....88
2.3.1	ความหมายของการจัดการศึกษานอกสถานที่.....89
2.3.2	ขั้นตอนของการจัดการศึกษานอกสถานที่.....93
2.3.3	การจัดการศึกษานอกสถานที่ทางศิลปศึกษา..... 96
2.3.4	การจัดการศึกษานอกสถานที่ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ..... 101
2.3.5	วิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่..... 103
2.3.6	รูปแบบการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่..... 106
2.4	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 110
2.4.1	งานวิจัยในประเทศ..... 110
2.4.2	งานวิจัยต่างประเทศ..... 112
3	วิธีดำเนินการวิจัย..... 124
3.1	การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น..... 124
3.2	การกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร..... 125
3.3	การสร้างเครื่องมือและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 125
3.4	การดำเนินการทดลอง..... 135
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล..... 138
3.6	สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล..... 138
3.7	การสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย..... 142
3.8	การนำเสนอรายงานการวิจัย..... 142
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 143
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ..... 149
	รายการอ้างอิง..... 166
	ภาคผนวก..... 175
	ภาคผนวก ก..... 176
	ภาคผนวก ข..... 178

สารบัญ (ต่อ)

ณ

บทที่

หน้า

ภาคผนวก ค.....	196
ภาคผนวก ง.....	205
ภาคผนวก จ.....	213
ภาคผนวก ฉ.....	216
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	225

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ญ

ตาราง

หน้า

1	การวิเคราะห์แหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ทางศิลปะ.....	127
2	แผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่.....	129
3	ระยะเวลาแสดงรายละเอียดในการดำเนินการทดลองในการวิจัย.....	136
4	คำมัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน.....	143
5	คำร้อยละของพฤติกรรมนักเรียนที่ปรากฏในระหว่างการศึกษาดูงานศิลปะ นอกสถานที่.....	144
6	คำมัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านจิตพิสัย จากแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในระหว่างการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่.....	145
7	คำมัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากแบบสอบถามความคิดเห็น ของนักเรียน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการ ศึกษานอกสถานที่.....	145
8	คำมัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียน ในด้านทักษะพิสัยจากแบบประเมินผลงานนักเรียน.....	147
9	คำมัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียน ในด้านทักษะพิสัยโดยการประเมินรายชื่อจากแบบประเมินผลงานนักเรียน.....	148

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

๗

แผนภูมิ

หน้า

1	ระบบการเรียนการสอน.....	19
2	ระบบการเรียนการสอนของไทเลอร์ (Tyler, 1950).....	20
3	การเรียนแบบประสบการณ์.....	45
4	กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience) ของเอ็ดการ์ เดลีย์ (Dale, 1969).....	89

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

๘

ภาพประกอบ

หน้า

- 1 ภาพแสดงการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่.....217
- 2 ผลงานการร่างภาพศิลปะต้นฉบับของนักเรียนในระหว่างศึกษาดูงาน
ศิลปะนอกสถานที่.....221
- 3 ภาพผลงานนักเรียน ชั้นประถมศึกษาใช้ความรู้.....222

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญ ในการเกื้อหนุนให้ทรัพยากรบุคคลได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ อันเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อสังคมและประเทศชาติ ความเจริญงอกงามทางด้านสติปัญญาและจิตใจของบุคคลจะเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี วัฒนธรรม และสภาพสังคม ด้วยเหตุดังกล่าว การจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบัน จึงให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมสำหรับเยาวชนในชาติ โดยมุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย และระบบการเมืองการปกครองอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (กรมวิชาการ, 2544) สิ่งสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในคราวนี้คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ บทบาทของครูจากเป็นผู้สอน เปลี่ยนไปเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ให้เอื้อต่อการเรียนรู้และแสวงหา โดยมีเป้าหมายที่คุณภาพชีวิตของผู้เรียนเป็นสำคัญ และมุ่งเน้นในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สูงสุด เพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถพิเศษของแต่ละคนไปพร้อมๆกัน(วินัย โสมดี, 2545) ดังนั้น การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงมุ่งไปที่การปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และวิธีการสอนของครูก็เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในการที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ทั้งในด้าน พุทธิพิสัย(Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

ศิลปศึกษา เป็นวิชาสำคัญวิชาหนึ่งในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบของศิลปะ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข(วุฒิ วัฒนสิน, 2541) โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศิลปศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิดและการทำงาน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตน ให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม มีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ (กรมวิชาการ, 2544)

การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประสบปัญหาในหลายด้าน ทั้งในด้านหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ด้านการสอน การประเมินผล และครูผู้สอนศิลปะ ซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดเอกสารประกอบการจัดทำ และครูไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร (สุภาพร ตัณฑ์ชนศิวะกุล, 2537) การสอนศิลปะในปัจจุบัน ขาดความเชื่อมโยงระหว่างศิลปะแขนงต่างๆ อาทิ ทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง ทำให้เกิดความรู้แบบแยกส่วน แม้ว่าหลักสูตรวิชาแกนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เน้นการบูรณาการของศิลปะแขนงต่างๆ แต่ปัญหาอยู่ที่ทักษะของครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้ฝึกมาเพื่อบูรณาการดังกล่าว จึงทำให้เกิดการเรียนการสอนมีสภาพแยกส่วน ซึ่งจะส่งผลต่อทัศนศิลป์ของผู้เรียนต่อไป ความไม่ชัดเจนของหลักสูตร และทิศทางของผู้สอนไม่สามารถเน้นให้เห็นคุณค่าของศิลปะ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ เช่น ทัศนศิลป์ เน้นการสอนยังเป็นเพียงการสร้างวัตถุนิยม ให้ความสำคัญกับผลงานสำเร็จรูปมากจนเกินไป ขาดการเอาใจใส่กระบวนการทำงานศิลปะ ขาดการวิเคราะห์ผู้เรียน บ่อยครั้งที่ครูพิจารณางานของผู้เรียนตามความเข้าใจของครู (วินัย โสมคี, 2545)

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนมากมีปัญหาการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ขาดงบประมาณในการจัดบรรยากาศภายในห้องเรียน ไม่สามารถเตรียมการสอนได้ดี เนื่องจากครูต้องทำหน้าที่เสริมการสอนอื่นๆในโรงเรียน และประสบปัญหาในด้านการเตรียมการสอนเกี่ยวกับการศึกษาความรู้ที่หลากหลาย การศึกษาทางด้านศิลปะและการสร้างสรรค์ศิลปะส่วนใหญ่ขาดการค้นคว้าอย่างลุ่มลึก แหล่งค้นคว้าทางด้านศิลปะยังมีน้อยและไม่สะดวกต่อการค้นคว้า และการนำเสนอข้อมูลทางด้านศิลปะยังยุ่งยากซับซ้อน รวมถึงภาษาและการสื่อความหมาย ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

พื้นที่ในห้องเรียนคับแคบและจำนวนของนักเรียนมากเกินไป (อรทัย สวัสดิ์แดง, 2542:วินัย โสมดี , 2545) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่คือ เวลาในการสอนไม่เพียงพอ ด้านการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอนพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่คือขาดงบประมาณและเวลาในการจัดกิจกรรม (สุภาพร ตันท์ธนศิระกุล, 2537)

3. ด้านการวัดผลและประเมินผล ครูขาดความรู้ความเข้าใจ ทักษะในการประเมินผล และประสบการณ์ในการสร้างเครื่องมือประเมินผลทางศิลปศึกษา ไม่ได้มีการวางแผนการประเมินผลร่วมกับครูที่สอนในรายวิชาเดียวกัน การประเมินผลของครูประเมินผลงานที่เสร็จเท่านั้น ไม่มีเวลาสังเกตและบันทึกพฤติกรรมนักเรียนระหว่างปฏิบัติกิจกรรม ไม่ได้ประเมินผลตามจุดประสงค์และมักจะประเมินผลในด้านความรู้ ความจำ เป็นส่วนใหญ่ ครูไม่ได้สร้างและวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล และยังมีการใช้ความรู้สึท่กของตนเองเป็นเกณฑ์การวัดผล ทำให้การประเมินผลไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขาดการวัดและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพราะมีภาระรับผิดชอบมาก (มาลียา กองสุข,2534: สุภาพร ตันท์ธนศิระกุล, 2537: อรทัย สวัสดิ์แดง, 2542)

แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย ซึ่ง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดวิสัยทัศน์การเรียนรู้ของสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มศิลปะไว้ดังนี้

การเรียนรู้กลุ่มศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นและรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาว่าผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ และสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิกิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจ มโนทัศน์ด้านอื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มศิลปะการเรียนรู้ เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้คิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมไทยและสากล

การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แบ่งสาระการเรียนรู้ภายในกลุ่มศิลปะ เป็น 3 สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย ทักษะศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ ในส่วนของสาระทักษะศิลป์นั้น คือการเรียนรู้เกี่ยวกับ “ทักษะศิลป์” ซึ่ง วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ์ (2524) ให้ความหมายของทักษะศิลป์ไว้ว่า ศิลปะที่สามารถมองเห็นความงามจากรูปลักษณะ จึงมีขอบข่ายที่กว้างขวางสำหรับสำหรับทักษะศิลป์ที่เป็นวิจิตรศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) สถาปัตยกรรม (architecture) และภาพพิมพ์ (graphic art) และ ประเสริฐ ศิโรตนา (2542) กล่าวว่า ทักษะศิลป์หมายถึง ศิลปะที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ด้วยสายตาเป็นอันดับแรก หรือที่เรียกกันว่าศิลปะที่มองเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะภาพพิมพ์ และประเภทสื่อผสม สำหรับการจัดการเรียนรู้ในส่วนของสาระทักษะศิลป์นั้น มีกรอบแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 อันประกอบด้วย (กรมวิชาการ, 2535)

มาตรฐาน ศ ๑. ๑

1. รู้วิธีสื่อความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ด้วยวัสดุ อุปกรณ์ เทคนิค วิธีการทางศิลปะและสื่อความหมายให้ผู้อื่นรับรู้ได้
2. คิดริเริ่ม ดัดแปลงใช้ทัศนธาตุและองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ เทคนิค วิธีการรูปแบบใหม่ๆ ในการสร้างงานทัศนศิลป์ ตามความถนัดและความสนใจ
3. ใช้กระบวนการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ประยุกต์ใช้สื่อวัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมและมีความรับผิดชอบ
4. แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามจากประสบการณ์ จินตนาการโดยใช้หลักและความงามของศิลปะตามความถนัดและความสนใจ
5. แสดงความคิดเห็นอธิบายความหมาย จำแนกความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ที่ตนชื่นชอบ เกี่ยวกับทัศนธาตุ หลักและความงามของศิลปะ
6. นำความรู้และวิธีการทางทัศนศิลป์ที่ตนถนัดและสนใจมาใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และชีวิตประจำวันได้

มาตรฐาน ศ ๑.๒

1. เข้าใจความเชื่อทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปะ
2. ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยด้วยความเข้าใจ มีส่วนร่วมในการสร้างงานทัศนศิลป์ ด้วยความรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

จากสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ในสาขาทัศนศิลป์ ได้ระบุถึงความมุ่งหมายให้ผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถแสดงความคิดเห็น อธิบายความหมาย และแสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามที่ปรากฏในงานทัศนศิลป์ อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญเช่นเดียวกับการเรียนรู้ในด้านการแสดงออกทางศิลปะปฏิบัติ ซึ่ง อ่ำไพ ศิโรตนา(2535)

กล่าวว่า องค์ประกอบของศิลปะยังมีส่วนอื่นที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการแสดงออก ซึ่งได้แก่ การรับรู้ หมายถึงบทบาทของการเป็นผู้เสพหรือเป็นผู้รับงานศิลปะ ลักษณะการเรียนรู้ประการหลังนี้สังคมเรายังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร ในเมื่อเราเน้นให้เด็กเป็นผู้สร้างแล้วก็ควรเสริมเรื่องการเป็นผู้บริโภคด้วย ในสังคมจริงนั้น กลุ่มที่จะเป็นผู้สร้างงานหรือศิลปินนั้น จะมีอยู่เพียงส่วนเล็กๆ เท่านั้น เด็กส่วนใหญ่จะโตขึ้นและก้าวสู่อาชีพต่างๆอย่างกว้างขวาง แต่ลักษณะที่ได้จากการเรียนรู้ในการแสดงออกนั้น เป็นสิ่งเฉพาะตัว และมีอาจหาส่วนเชื่อมโยงสู่การได้สร้างความสัมพันธ์ หรือชื่นชมงานของผู้อื่นมากนัก และ พิระพงษ์ กุลพิศาล (2544) กล่าวว่า การชื่นชมผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และการวิจารณ์ผลงานศิลปะ ล้วนแล้วแต่มุ่งไปที่เป้าหมายเดียวกันคือ คุณค่าทางสุนทรียภาพ(Aesthetic Values) ทั้งที่มีอยู่แล้วหรือที่จะทำให้เกิดขึ้นในผลงานศิลปะนั้นๆ การชื่นชมผลงานศิลปะเป็นบทบาทของทุกคน ไม่ใช่เฉพาะสำหรับคนที่มีความรู้ความชำนาญทางศิลปะเท่านั้น

ด้วยเหตุดังกล่าว การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับรู้และชื่นชมผลงานศิลปะของบุคคลอื่น ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้ศิลปะ รวมไปถึงการทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลงานศิลปะ ที่มีอยู่ในสังคมภายนอกสถานศึกษา จึงเป็นกระบวนการสอนที่สำคัญ ซึ่งครูผู้สอนศิลปะจะต้องจัดการเรียนรู้ที่เปิด โอกาสให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรงกับผลงานทัศนศิลป์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคม เพื่อปลูกฝังศิลปะนิสัยของนักเรียน ให้เป็นผู้ที่รักการแสวงหาความรู้ทางศิลปะอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยวิธีการศึกษาค้นคว้าจากการเรียนรู้แบบประสบการณ์ อันหมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนสิ่งต่างๆ (Reflection) ที่ได้จากประสบการณ์ออกมาเพื่อพัฒนาทักษะใหม่ๆ เจตคติใหม่ๆ หรือวิธีการคิดใหม่ๆ (สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ 2544) ซึ่ง Edmund Feldman (1992) กล่าวว่า ความรู้ที่เกี่ยวกับศิลปะซึ่งได้รับจากประสบการณ์ตรงที่มีต่อผลงานศิลปะ ต้นฉบับนั้นถือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก และ Goldblatt (1998) กล่าวว่า สภาพความเป็นจริงที่สะท้อนปรากฏอยู่ในสังคม เป็นสิ่งที่ผลักดันให้โรงเรียนเข้าใจในการจัดการศึกษา ในความหลากหลายของวัฒนธรรม ศิลปะเป็นเสมือนหนทางหรือวิธีการที่จะนำเข้าไปสู่การเรียนรู้ดังกล่าว

ด้วยสภาพปัญหา ของการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในด้านการวัดผลและประเมินผล ซึ่งครูขาดความรู้ความเข้าใจ ทักษะในการประเมินผล และประสบการณ์ในการสร้างเครื่องมือประเมินผลทางศิลปศึกษา การประเมินผลของครูประเมินผลงานที่เสร็จเท่านั้น ไม่มีเวลาสังเกตและบันทึกพฤติกรรมนักเรียนระหว่างปฏิบัติกิจกรรม ไม่ได้ประเมินผลตามจุดประสงค์ และมักจะประเมินผลในด้านความรู้ ความจำ เป็นส่วนใหญ่ (มาลียา กองสุข, 2534: สุภาพร ตันท์ชนศิวกุล, 2537: อรทัย สวัสดิ์แดง, 2542) ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ทางด้านการวิเคราะห์ประเภทงานทัศนศิลป์ไม่มากเท่ากับการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติศิลปะ และจากจุดมุ่งหมายตามสาระการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ

ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 นั้น ทำให้มีความจำเป็นในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้เกิดประสิทธิผลที่ตอบสนองกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พร้อมทั้งแก้ปัญหาในเรื่องของการเตรียมการสอน สื่อการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศในการเรียน การประเมินผลผู้เรียน และการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ใกล้เคียง เช่น ชุมชน หน่วยงานราชการอื่นๆ วิธีการสอนที่สอดคล้องต่อแนวทางดังกล่าวคือ การบูรณาการการจัดศึกษานอกสถานที่ในการเรียนการสอนทัศนศิลป์

คุชฎี สิตลวรารักษ์ (2538) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ การทำให้เต็มหน่วยเบ็ดเสร็จในตัวสมดุล และนำไปใช้ประโยชน์ได้ และ วิเศษ ชินวงศ์ (2544) กล่าวว่า การบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยมีการเชื่อมโยงและผสมผสานกระบวนการสอน การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน ให้นำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า บูรณาการ มีความหมาย 2 นัย คือ

ก. ความหมายโดยทั่วไป บูรณาการหมายถึง การทำให้สมบูรณ์ กล่าวคือ ทำให้หน่วยย่อยๆ ที่สัมพันธ์กันร่วมทำหน้าที่ อย่างกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเอง

ข. ความหมายเฉพาะทางศึกษาศาสตร์ บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน(สุภาพร แพรพรรณิต, 2543) ดังนั้น การบูรณาการในหลักสูตรเพื่อที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning) มี 2 แบบคือ

1. บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชาที่มีการผสมผสานเนื้อหาวิชาเกิดการหล่อกหลอม(Fusion) แสดงความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาต่างๆ เรียกว่า Content Integration
2. บูรณาการเชิงวิธีการ มีการผสมผสานวิธีการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเนื้อหาทักษะ และ เจตคติ เรียกว่า Process Integration (วลัย พานิช, 2544)

การบูรณาการ การจัดศึกษานอกสถานที่ในการเรียนการสอนทัศนศิลป์ เป็นการบูรณาการเชิงวิธีการที่ให้ผู้เรียนมีส่วนในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากการเรียนรู้โดยได้รับประสบการณ์ตรง และประมวลความรู้ที่ได้ค้นคว้า จากการอภิปราย สรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยที่ครูผู้สอนสามารถประเมินผลนักเรียนได้ตลอดในขั้นตอนการเรียนรู้ดังกล่าว อันเป็นการปลูกเร้าให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับความต้องการของตน เพื่อให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ในศิลปะและเกิดนิสัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่ง ทิศนา แจมมณี(2543) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของวิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา (Field Trip) ว่า วิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษาช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในเรื่องที่เรียน ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง ได้ใช้แหล่งชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อทั้งสถานที่นั้นและต่อการเรียนรู้ และ สุริพันธ์ เกียนวัฒนา (2540) กล่าวว่า การจัดทัศนศึกษา เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มีความสำคัญมากอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้นักเรียนมี

พัฒนาการในด้านต่างๆรอบด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทั้งยังให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาอย่างแท้จริง

Blount , Klausmeier (1968) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจากเวลาและค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปกับการศึกษานอกสถานที่หรือทัศนศึกษา ผลที่ได้รับกลับคืนมามีคุณประโยชน์มากมายและคุ้มค่ากับงบประมาณและเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง หลุดออกจากการบรรยายเนื้อหาสาระที่มากมาย และเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนตามปกติ ไปสู่ประสบการณ์ที่เป็นจริง แน่แน่นอนว่าการศึกษานอกสถานที่ไม่ใช่การรับรู้ทางสายตาเพียงอย่างเดียว แต่มันอยู่ในบริบทและขอบเขตของเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ทั้งด้านเนื้อหา ทักษะ และโดยเฉพาะเจตคติ ถ้านักเรียนมีการเตรียมความพร้อมสำหรับเรื่องที่เขาทั้งหลายจะไปศึกษา และถ้ามีการเตรียมการอย่างรอบคอบ ดำเนินกิจกรรมโดยการอภิปรายกลุ่ม การอ่าน และการศึกษาในเรื่องดังกล่าว และ Ludwig, Mary Ann. (1997) กล่าวว่า เมื่อนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในประสบการณ์การศึกษานอกสถานที่ ที่จัดเตรียมไว้อย่างมีระบบ ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของการไปสัมผัสกับผลงานจริงที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมของสถาบันศิลปะ นับว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ภายนอกที่สำคัญ ที่ทำให้การเรียนรู้เฉพาะบุคคล กลายมาเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันค้นคว้าองค์ความรู้ใหม่ที่มีอยู่ในสถานที่นั้น ทำให้สามารถบรรลุสู่ความเข้าใจที่กว้างมากขึ้น และสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในปัจจุบัน

กล่าวโดยทั่วไป การศึกษานอกสถานที่หรือทัศนศึกษา มีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจอันดีในหมู่คณะ พัฒนานักเรียนให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ปฏิบัติด้วยตัวเอง และเป็นวิธีการที่นำไปสู่ ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ลำดับขั้นตอนของการจัดศึกษานอกสถานที่ (Edward, Stanley, Mark, 1969; Lackey, Deborah Kay, 1998) ประกอบด้วย

- 1) ขั้นตอนเตรียมความพร้อมผู้เรียน
- 2) ขั้นไปศึกษานอกสถานที่
- 3) ขั้นสรุปผลการศึกษานอกสถานที่

สันติ คุณประเสริฐ (2547) ได้แบ่งประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ และทัศนศึกษาดูงานทางศิลปศึกษาไว้ 5 ประเภท คือ 1) การศึกษาจากแหล่งงาน 2) การศึกษาจากบุคคล 3) การศึกษาจากสถานที่สำคัญ 4) การศึกษาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) การศึกษาจากวัฒนธรรม การจัดศึกษานอกสถานที่และทัศนศึกษาดูงานทางศิลปศึกษา มีเนื้อหาความรู้ที่เกิดขึ้น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1. ความรู้เฉพาะในวิชา เป็นความรู้ที่ควรเรียนรู้อย่างลึกซึ้งกว้างไกล ผู้สอนควรค้นคว้าข้อมูลและจัดทำสาระความรู้ทางศิลปศึกษาเป็น 4 ด้าน คือ ตัวผลงาน (Product) สุนทรียภาพ (Aesthetic) ประวัติศาสตร์ (Art History) และศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) ผู้สอนสามารถอาศัยข้อมูลสาระความรู้เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ มากำหนดจุดมุ่งหมาย ส่งเสริมและสนับสนุนเนื้อหาความรู้ ทักษะหรือเจตคติ

2. ความรู้เสริมเกี่ยวกับมนุษย์ โลก ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล ทั้งที่เป็นทฤษฎีเดิม และที่เปลี่ยนแปลงตามกระแสโลก และพัฒนาการทางวิทยาการ

กิจกรรมที่ควรจัดควบคู่ไปกับการจัดการศึกษานอกสถานที่และดูงานทางศิลปะ คือการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ โดยการให้นักเรียนสามารถสังเกตและบันทึก วาดภาพ หรือแสดงความคิดเห็น ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับครูหรือวิทยากร ซึ่ง มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2543) กล่าวว่า วิธีการสอนที่สร้างเสริมให้ผู้เรียนเกิดสุนทรียภาพและความสามารถในการวิเคราะห์ห้วงพหุศาสตร์นั้น มีหนทางคล้ายคลึงกันคือ จะต้องเริ่มโดยการเรียนที่จะ “มอง” ผลงานศิลปะอย่างพินิจพิจารณา (ทัศนวิเคราะห์) เพราะเราเป็นสาขาที่ให้ความสำคัญต่อการ “เห็น” หรือการรับรู้ทางทัศน์เป็นสำคัญ เมื่อมองแล้วก็ฝึกให้ผู้เรียนตอบสนองหรือตอบรับต่อการมองนั้น เพราะเราไม่สามารถรู้ถึงพฤติกรรมของการ “มอง” หรือ “เห็น” ของผู้เรียนได้ ต้องอาศัยการแสดงออกเป็นพฤติกรรมให้เห็นเป็นรูปธรรม ดังนั้นสิ่งที่เราสามารถจะพิจารณาได้ว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านสุนทรียและการวิจารณ์หรือไม่ ก็จากการตอบรับ (response) ของผู้เรียนนั่นเอง ดังนั้น ครูผู้สอนควรมีเครื่องมือที่สามารถตรวจสอบพฤติกรรมการรับรู้ทางศิลปะของผู้เรียน และในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนประสบการณ์แก่ผู้เรียนศิลปะที่เหมาะสม นั่นคือ การให้ผู้เรียนใช้สมุดร่างภาพ (Sketchbooks) เพื่อการวาดภาพบันทึกข้อความรู้และความคิดเห็นส่วนตัว ซึ่ง เฮอวิทซ์และเดย์ (Hurwitz; Day, 1991) ได้กล่าวไว้ว่า ควรให้นักเรียนนำสมุดร่างภาพไปใช้ร่วมกับกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และครูผู้สอนควรที่จะกำหนดแบบฝึกหัดที่เกี่ยวกับการเรียน เช่น ในการวาดเส้น อาจจะศึกษาองค์ประกอบศิลป์ หรือการวาดภาพงานประติมากรรมแบบลอยตัว ในมุมมองที่แตกต่างกัน 3 มุมมอง เป็นต้น

โรเบิร์ตตาและซูร์ (Roberta ; Sue, 1990) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของสมุดร่างภาพไว้ว่า เมื่อนักเรียนปฏิบัติงานหรือเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ สิ่งสำคัญคือ การได้มีวิธีที่จะบันทึกสิ่งต่างๆเหล่านั้นไว้ เช่น ความรู้สึก สิ่งที่ค้นพบ หรือการเรียนรู้ในกระบวนการต่างๆ อันเปรียบเสมือนการจัดให้มีกิจกรรมที่ปล่อยให้ให้นักเรียนได้มีวิธีคิดปฏิบัติว่าจะทำอะไรเกี่ยวกับงานที่พวกเขาให้ความสนใจและสนับสนุนสิ่งที่พวกเขากำลังเรียนรู้ดังกล่าว เป็นการรวบรวมความคิด ความรู้สึก ต่างๆที่มีอยู่ในประสบการณ์ที่สำคัญ คือการที่นักเรียนได้จัดการกับสิ่งที่เขาทั้งหลายพบในการเรียนศิลปะ เชื่อมโยงเข้ากับโลกที่เป็นจริงที่พวกเขาเป็นอยู่ การนำเอาสมุดร่างภาพมาใช้ควบคู่กับการจัดศึกษานอกสถานที่ สามารถที่จะเป็นแบบทดสอบที่ครูผู้สอนได้ตรวจสอบด้านทักษะ ความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติของนักเรียนที่เกิดขึ้นในขณะร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเขียนแสดงความคิดเห็นในเชิงวิจารณ์จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน ในการประเมินนักเรียนในเรื่องความซาบซึ้งและ

เข้าใจในศิลปะ อันเป็นส่วนหนึ่งในการวัดและประเมินผลทางด้านจิตพิสัย ให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น

จากการศึกษาวิธีการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจในหลักการสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้สอน ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่สนับสนุนให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และแสวงหาความรู้ทางศิลปะที่ตนสนใจ รวมถึงการสังเคราะห์ความรู้ของแต่ละบุคคล ที่ได้รับจากประสบการณ์จริงมานำเสนอ โดยวิธีการอธิบายสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และหาข้อสรุปเบื้องต้นร่วมกันในเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับยุคสมัยตามสภาพที่เป็นจริงปัจจุบัน ซึ่งผู้เรียนจะได้รับรู้และอธิบายถึงความหมายและคุณค่าของศิลปะ อันมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสังคม และชีวิตประจำวันของตน ในเชิงประจักษ์มากกว่าการเรียนในชั้นเรียนปกติ อีกทั้งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูสามารถวัดผลผู้เรียน ในด้านความเข้าใจและทัศนคติที่มีต่อศิลปะได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำวิธีการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ทดลองสอนในสาระการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ วิชาทัศนศิลป์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาวิธีการสอนศิลปะ ที่ก่อให้เกิดผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน อันเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนศิลปะศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์ โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

สมมติฐานในการวิจัย

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เรียนด้วยวิธีการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ โดยการศึกษาผลงานศิลปะกรรมจากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอน 1) การเตรียมความพร้อมของผู้เรียน 2) การไปศึกษานอกสถานที่ และ 3) การสรุปผลและประยุกต์ใช้ในงานศิลปะปฏิบัติ จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์ โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ทางด้านศิลปะ ที่มุ่งศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้ที่มีผลงานศิลปะกรรม ประเภททัศนศิลป์ เช่น พิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์ศิลปะ หอศิลป์เอกชน อาคารและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าทางศิลปะ

2. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดชัยมงคล สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาทัศนศิลป์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 48 คน

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มาตรฐาน ศ 1.1 ในด้านการแสดงความคิดเห็น อธิบายความหมาย จำแนกความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ที่ตนชื่นชอบเกี่ยวกับทัศนธาตุ หลักและความงามของศิลปะ โดยใช้เวลาสอนทั้งหมด 6 คาบ ระยะเวลา 5 สัปดาห์ ในภาคปลายของปีการศึกษา 2547 ประกอบด้วย 1) ชั้นเตรียมความพร้อมของผู้เรียน จำนวน 2 คาบ ดำเนินการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา 2) ชั้นไปศึกษานอกสถานที่ จำนวน 2 คาบ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา โดยการไปศึกษาดูงานศิลปะ ณ หอศิลป์ จามจุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ 3) ชั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้ ในงานศิลปะปฏิบัติ จำนวน 2 คาบ ดำเนินการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ทัศนศิลป์ หมายถึง ผลงานศิลปกรรมที่ผู้ชมสามารถสัมผัสและรับรู้ได้ ด้วยการมองเห็น ความงามจากรูปลักษณะ ประกอบด้วย จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) ภาพพิมพ์ (printmaking) สถาปัตยกรรม (architecture) และสื่อผสม (mixed media)

2. ผลงานศิลปะต้นฉบับ (original works of art) หมายถึง ผลงานศิลปกรรม ซึ่งเป็นผลงานจริง ของศิลปินหรือช่างผู้สร้างผลงาน (Chapman, 1978; Lackey, Deborah Kay, 1998) เช่น ผลงานศิลปะในนิทรรศการตามห้องแสดง หรือหอศิลป์ หรือสิ่งแวดลอมอื่นๆ (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2545)

3. การศึกษานอกสถานที่ หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการนำผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้ ณ สถานที่อันเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องนั้น ซึ่งอยู่นอกห้องเรียนหรือนอกโรงเรียน โดยมีการศึกษาสิ่งต่างๆในสถานที่นั้นตามกระบวนการหรือวิธีการที่ได้วางแผนไว้ และมีการอภิปรายสรุปการเรียนรู้จากข้อมูลที่ได้ศึกษา ประกอบด้วย 1) ชั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน 2) ชั้นไปศึกษานอกสถานที่ 3) ชั้นสรุปผล และการนำมาประยุกต์ใช้

4. การสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับทัศนศิลป์ ด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้ภายในห้องเรียนร่วมกับการจัดการเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา

5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความเข้าใจ ในความหมายและประเภทของงานทัศนศิลป์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยมีผลมาจากการที่ผู้เรียนได้รับ ประสบการณ์ จากการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย สารระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับ ทัศนศิลป์ ศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ขั้นตอนและวิธีการศึกษานอกสถานที่ การจัดการศึกษา นอกสถานที่ทางศิลปศึกษา จากเอกสาร สิ่งพิมพ์ วารสาร ตำรา และงานวิจัยทั้งในและ ต่างประเทศ

2. ศึกษารูปแบบการสอนโดยวิธีการจัดการศึกษานอกสถานที่ทางด้านศิลปะ โดยประมวล เป็นขั้นตอนการสอน 3 ขั้น คือ 1)ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน 2)ขั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ และ 3) ขั้นสรุปผลและการนำมาประยุกต์ใช้

3. ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ ทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ 2)แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3)แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน 4)แบบประเมินผลงานนักเรียน และ 5) แบบสอบถาม ความคิดเห็นของนักเรียน

4. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่านตรวจสอบ และทดสอบความถูกต้องเหมาะสม ความเที่ยงตรง(validity)ของเครื่องมือ

5. นำเครื่องมือไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดปทุมวนาราม ปีการศึกษา 2546 จำนวน 7 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ก่อนนำไปใช้ เก็บข้อมูล

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดชัยมงคล ปีการศึกษา 2547 จำนวน 48 คน โดยใช้แบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ก่อนเรียน (pre-test) จากนั้นจึงทดลองสอน ตามแผนการจัดการเรียนรู้จนครบ ทั้งหมด 3 ขั้นตอน ในระหว่างนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม สังเกตกลุ่มตัวอย่างในชั้นเดินทางไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ และใช้แบบประเมินผลงาน นักเรียนในขั้นสรุปผลและการนำมาประยุกต์ใช้ หลังจากนั้นจึงให้กลุ่มตัวอย่าง ทำแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียน(post-test) และตอบแบบสอบถามความคิดเห็น

7. นำข้อมูลที่ได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งก่อนเรียน (Pre-test) และ หลังเรียน(Post-test) มาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่าง ของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการทดสอบค่าที (t - test) จากนั้นนำมา

เปรียบเทียบความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนำข้อมูลที่ได้จาก แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินผลงานนักเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็น มาแจกแจงความถี่แต่ละข้อ แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนศิลปศึกษา ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับครูผู้สอน ในการค้นคว้าความรู้ทางทัศนศิลป์จากประสบการณ์ตรง ได้ชม สัมผัสผลงานศิลปะที่มีอยู่จริงในปัจจุบัน โดยการวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ และหาข้อสรุปร่วมกัน ในคุณค่าและความงามของงานศิลปะ อันสอดคล้องเชื่อมโยงกับสังคมและชีวิตประจำวันของผู้เรียน

2. เพื่อให้ได้วิธีการประเมินผลนักเรียน ในด้านพุทธิพิสัย และจิตพิสัย ที่มีรูปแบบชัดเจนมากขึ้น จากการเขียน การซักถาม โต้ตอบ อธิบาย และการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการสร้างผลงานศิลปกรรมของนักเรียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์ โดยบูรณาการการจัดการศึกษา
นอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้
ศึกษาหลักการ แนวคิดจากหนังสือ วารสาร บทความ เอกสารประกอบหลักสูตร ตลอดจนงาน
วิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการเรียบเรียงและนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. การเรียนการสอนศิลปศึกษา

- 1.1 การจัดการเรียนการสอน
- 1.2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน
- 1.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์
- 1.4 การสอนแบบบูรณาการ
- 1.5 การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา
- 1.6 ศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา
- 1.7 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ
- 1.8 การเรียนการสอนศิลปวิจารณ์

2. ทัศนศิลป์

- 2.1 ประเภทของงานทัศนศิลป์
- 2.2 ทัศนธาตุ
- 2.3 หลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์

3. การจัดการศึกษานอกสถานที่

- 3.1 ความหมายของการจัดการศึกษานอกสถานที่
- 3.2 ขั้นตอนของการจัดการศึกษานอกสถานที่
- 3.3 การจัดการศึกษานอกสถานที่ทางศิลปศึกษา
- 3.4 การจัดการศึกษานอกสถานที่ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ
- 3.5 วิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกลสถานที่
- 3.6 รูปแบบการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การเรียนการสอนศิลปะศึกษา

ศิลปะศึกษาเป็นรายวิชาที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนทางด้านจิตใจ สติปัญญาและอารมณ์ให้มีความสมบูรณ์ ซึ่ง วิรัตน์ พิษณุไพบุลย์ (2536) กล่าวว่า ศิลปะศึกษา คือกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาส่งเสริมสติปัญญาของผู้เรียนได้จากการปฏิบัติงาน ผู้เรียนจะมีประสบการณ์ตรงด้วยตนเองในการสำรวจค้นคว้า ทดลองสร้างสรรค์แก้ปัญหาทักงานและวัสดุนานาชาติ ศิลปะศึกษาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญ และกิจกรรมทางศิลปะศึกษา ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตพัฒนาขึ้นในตัวเด็กให้ได้สมดุลทุกด้าน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถ ในการปฏิบัติงานในสาขาวิชาชีพต่างๆตามความถนัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคม

ศิลปะศึกษามีความหมายต่อการเรียนรู้และการพัฒนาในตัวเด็ก ช่วยสนับสนุนการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมที่ดีงามแก่ผู้ศึกษา กิจกรรมศิลปะศึกษายังช่วยส่งเสริมพัฒนาอารมณ์ สติปัญญา ร่างกาย และสังคม โดยเฉพาะการปฏิบัติงานศิลปะศึกษาตั้งแต่เด็กจะช่วยสร้างสัมพันธ์ระหว่างความคิด สายตา และการใช้มือให้ประสานสัมพันธ์กันได้อย่างคล่องแคล่ว ซึ่งจะพัฒนายิ่งขึ้นเมื่อเติบโตขึ้นได้มีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา รวมทั้งมีความนิยมเข้าใจในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของชาติ การปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีงามต่างๆเหล่านี้ มีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนให้บุคคล เป็นผู้มีความสามารถสร้างสรรค์งานที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมต่อไป (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2529)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การจัดการเรียนรู้ทางศิลปะศึกษาไปสู่ผู้เรียนให้เกิดประสิทธิผลดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ครูศิลปะศึกษาจะต้องคำนึงถึงหลักการสอน วิธีการ และรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาในปัจจุบันได้มุ่งไปที่การปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และวิธีการสอนของครูมีส่วนสำคัญยิ่งในการที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (2538) กล่าวว่า การสอนหมายถึง การจัดดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งความรู้จากแหล่งข้อมูลไปยังผู้เรียนให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดการเรียนรู้ขึ้นตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ฉะนั้น“การสอน” จึงเป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง ซึ่งแตกต่างไปจาก“การบอก” “การแสดง” “การพูด” “การเล่า” แต่เพียงธรรมดาๆเท่านั้น แต่การสอนจำเป็นต้องใช้พฤติกรรมดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นตัวช่วยเสริมการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะของการสอนอาจทำได้หลายลักษณะ เช่น 1) การสอนที่ช่วยทำให้ผู้เรียนได้บรรลุผลการเรียน มีการพัฒนาความรู้ทางสติปัญญา 2) การสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดมีการพัฒนาด้านจิตใจ เกิดความรับผิดชอบ มีความรู้สึกที่ดี มีคุณธรรม การสอนลักษณะนี้อาจใช้คำรวมๆว่า “การอบรมสั่งสอน” 3) การสอนมุ่งให้ผู้เรียน

มีความชำนาญในงานที่ทำ งานที่มีการปฏิบัติทางด้านกล้ำเนื้อ ลักษณะการสอนแบบนี้ อาจใช้ คำแทนว่า “การฝึกอบรม”

องค์ประกอบที่สำคัญของการสอน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้หรือ “ครู” (Teacher) ในอดีต การถ่ายทอดความรู้จะกระทำโดยการบอกกล่าว สั่ง อธิบายหรือสาธิตให้คุณ ความสำคัญ อยู่ที่บทบาทของครูในการดำเนินการต่างๆ ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิด ทักษะ และมีคุณลักษณะ ตามจุดมุ่งหมายของครูผู้สอน ซึ่งเป็นการสอนที่เรียกว่า ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher - Centered) และการถ่ายทอดความรู้โดยครู เรียกว่าเป็น การสั่งสอน หรือ การสอน (Teaching)

ทิสนา แชมมณี (2545) กล่าวว่า การสอนเป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะและเจตคติต่างๆ โดยที่ผู้สอนและผู้รับ หรือครูและศิษย์ มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันในกระบวนการเรียนรู้ โดยครู เป็นผู้มืบทบาทสำคัญ เป็นผู้จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตามความคิดเห็นและความสามารถของตน ผู้เรียนหรือศิษย์เป็นผู้รับการถ่ายทอดตามแต่ครูจะให้ การสอนโดยครูนี้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ไม่จำกัด เวลาและสถานที่ แล้วแต่สถานการณ์และความพอใจของครู การถ่ายทอดลัทธิความเชื่อในลักษณะ ที่เป็นการครอบงำ (indoctrination) การปลูกฝังชักจูงโน้มน้าว (inculcation) และการถ่ายทอด ความรู้ ทักษะ และเจตคติในลักษณะที่เป็นการสั่งสอน หรือการสอน (Teaching)นี้ ผู้สอนต้องใช้ ความสามารถเฉพาะตน โดยเชื่อกันว่าความสามารถที่สอนผู้อื่นได้ เป็นความสามารถที่มีพิเศษ เฉพาะบางคน เป็นสิ่งติดตัวมาแต่กำเนิด ไม่สามารถฝึกฝนกันได้ การสอนในช่วงนี้จึงมีลักษณะ เป็น “ศิลป์” มากกว่าเป็น “ศาสตร์” นับตั้งแต่สมัยของแฮร์บาร์ท (Herbart) เป็นต้นมา การสอน เริ่มมีลักษณะเป็นระบบระเบียบ มีขั้นตอนที่ชัดเจนขึ้น การสอน 5 ขั้นของแฮร์บาร์ท อันประกอบด้วยขั้นนำ ขั้นเสนอความรู้ใหม่ ขั้นสัมพันธ์ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ขั้นสรุป และขั้นประยุกต์ ใช้ มีพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนหลักการทางวิชาการ หลังจากนั้น นักคิด นักจิตวิทยาทั้งหลายเริ่มให้ ความสนใจในการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางการเรียนรู้และการสอนเพิ่มขึ้น การสอนเริ่มมีลักษณะ เป็น “ศาสตร์เพิ่มขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ การสอนเป็นเรื่องที่มีหลักการ มีทฤษฎี มีแบบแผน ที่ศึกษาและฝึกฝนกันได้ มิใช่เป็นเรื่องที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเฉพาะราย เฉพาะบุคคล อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การสอนจะมีความเป็นศาสตร์เพิ่มขึ้นแล้วก็ตาม แต่ครูก็ยังมืบทบาทเป็นตัวเอกในการเรียน การสอน ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน ครูเป็นผู้แสดง ผู้เรียนทำหน้าที่เป็นผู้รับต่อมา เมื่อวิทยาการทางการศึกษาก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ แนวคิดทางการสอนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจาก แนวคิดที่ให้ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน จอห์น ดิวอี้ (John Dewey; อ้างถึงใน ทิสนา แชมมณี,2545)) นักการศึกษาคนสำคัญได้แนะนำแนวคิดใหม่ที่ว่า “การเรียนรู้จะเกิดขึ้น ได้ดีจากการกระทำ” ดังนั้น ในการสอนจึงควรเน้นที่ตัวผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) แนวคิดนี้ประกอบกับการศึกษาค้นคว้าวิจัยจำนวนมากในระยะต่อมา ได้แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนควรจะเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนควร

จะต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนควรมีบทบาทในการเรียนรู้มิใช่เป็นเพียงฝ่ายรับเท่านั้น นอกจากนั้นการศึกษาวิจัยจำนวนมากยังได้แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีโดยมีการวางแผนและการใช้หลักการทางการศึกษาอย่างเหมาะสม สามารถช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลสำเร็จได้ แนวคิดในยุคนี้สะท้อนออกมาให้เห็นในคำศัพท์คำว่า “instruction” ซึ่งหมายถึง “การเรียนการสอน” คำนี้มีความหมายแตกต่างจากคำว่า “teaching” หรือ “การสอน” ไปบ้างดังนี้

1. “การเรียนการสอน” คำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนในการเรียนการสอน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ แทนการที่ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียน ซึ่งเป็นลักษณะของ “การสอน”
2. “การเรียนการสอน” เป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติต่างๆ โดยมีการเตรียมการ มีการวางแผนตามหลักวิชา มีขั้นตอนหรือกระบวนการสอนที่เป็นแบบแผนชัดเจน มีกิจกรรม การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เป็นการใช้ศาสตร์ในการสอนมากกว่าในเรื่องของ “การสอน”
3. “การเรียนการสอน” ครอบคลุมปฏิสัมพันธ์หลายรูปแบบ มิใช่เพียงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลเท่านั้น อาจเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสื่อต่างๆก็ได้ ในขณะที่ “การสอน” เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คือครูกับผู้เรียน
4. “การเรียนการสอน” มักเกิดขึ้นในสถานการณ์ของการเรียนการสอน ในขณะที่ “การสอน” เกิดขึ้นได้ทุกหนแห่งไม่จำกัดเวลาและสถานที่

บรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner, 1977:513-531; อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี, 2545) กล่าวว่า ในการศึกษาสิ่งใดก็ตามโดยเฉพาะเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต จำเป็นต้องศึกษาหรือมองถึงบริบทของสิ่งนั้นด้วย เนื่องจากสิ่งต่างๆไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพัง แต่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อสิ่งนั้น ซึ่งเรียกว่า “สิ่งแวดล้อมทางนิเวศน์วิทยา” หรือ “ecological environment” ซึ่งจัดได้เป็นหลายระบบ ดังนี้

1. บริบททางการสอนในระดับไมโคร (micro) บริบททางการสอนในระดับไมโคร หรือบริบททางการสอนระดับห้องเรียน คือ บริบททางการสอนที่ใกล้ชิดตัวผู้สอน – ผู้เรียนมากที่สุด ในขณะที่การเรียนการสอนเกิดขึ้น บริบททั้ง 4 ด้านจะร่วมกันส่งผลต่อการเรียนการสอนของผู้เรียนและครู ได้แก่

- 1.1 ผู้สอน ผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนหลายประการ เช่น ความรู้ความเข้าใจในสาระที่สอน ความสามารถในการสอน ความตั้งใจในการสอน เจตคติต่อการสอน ความรู้สึกต่อตัวผู้เรียน สภาพจิตใจของผู้สอน แรงจูงใจในการสอน สุขภาพของผู้สอน ความพร้อมของผู้สอน บุคลิกลักษณะของผู้สอน ฯลฯ สิ่งต่างๆเหล่านี้มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งส่งผลต่อไปถึงกระบวนการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.2 ผู้เรียน สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในของผู้เรียน มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนมากเช่นเดียวกับผู้สอน เช่น ความสนใจ ความต้องการและความถนัดในการเรียน วิธีการเรียนรู้ แรงจูงใจในการเรียน สุขภาพของผู้เรียน ลักษณะของผู้เรียน จำนวนผู้เรียน พฤติกรรมของผู้เรียน สภาพจิตใจของผู้เรียน เจตคติต่อการเรียนการสอน ความรู้สึของผู้เรียนต่อผู้สอน ความสามารถของผู้เรียน ปัญหาของผู้เรียน เหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนของครู และการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.3 การจัดการเรียนการสอน หมายถึง วัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน สารระ/เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนการสอน วิธีการ/กระบวนการที่ใช้ในการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน

1.4 สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดผู้สอน – ผู้เรียนมากที่สุดก็คือ สภาพแวดล้อมในห้องเรียน อันได้แก่ แสง เสียง ทีวี อากาศ ขนาดห้องเรียน อุปกรณ์การเรียน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน หรือสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ขณะที่มีการเรียนการสอนเกิดขึ้น

2. บริบททางการสอนในระดับเมโซ (meso) การเรียนการสอนในระดับห้องเรียน เป็นบริบททางการสอนที่ใกล้ชิดผู้เรียนมากที่สุด แต่ในขณะเดียวกันห้องเรียนก็เป็นหน่วยหนึ่งของระบบ โรงเรียน บริบททางการสอนในระดับโรงเรียนนี้ ถือเป็นบริบทในระดับเมโซ ซึ่งเป็นระบบที่กว้างขึ้น ประกอบด้วย

2.1 ผู้บริหารโรงเรียน ข้อเท็จจริงและผลงานวิจัยจำนวนมากสามารถยืนยันได้ว่า ผู้บริหารมีอิทธิพลต่อครูและการสอนของครูมาก ลักษณะของผู้บริหาร นโยบายและการบริหารงาน การปกครองดูแลเอาใจใส่ครู การให้การสนับสนุนครูของผู้บริหาร ล้วนมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของครูทั้งสิ้น

2.2 โรงเรียน ได้แก่ สภาพของโรงเรียน ขนาด สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและบริเวณรอบนอกโรงเรียน สื่อ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ครูในการสอน งบประมาณ ทรัพยากรรวมทั้งสวัสดิการของโรงเรียน เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการเรียนการสอนทั้งสิ้น

2.3 ผู้ร่วมงาน ได้แก่ เพื่อนครูในโรงเรียนและบุคลากรอื่นๆเช่นเจ้าหน้าที่ ภารโรง เป็นต้น บริบทแวดล้อมเหล่านี้ สามารถส่งผลต่อสิ่งที่อยู่ในระบบไมโครได้

3. บริบททางการสอนในระดับเอ็กโซ (exo) ห้องเรียนเป็นหน่วยหนึ่งในระบบโรงเรียน และโรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งในระบบชุมชน บริบททางการสอนในระดับเอ็กโซ หรือบริบทในชุมชน แม้จะดูเหมือนห่างไกลจากการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่แท้ที่จริงแล้วมีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนได้ ชุมชนส่งผลต่อการเรียนการสอนได้หลายทาง เช่น

3.1 บุคคลในชุมชน ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครองของผู้เรียน ตลอดจนบุคลากรอื่นๆในชุมชน อันได้แก่ ผู้บริหารระดับท้องถิ่น นโยบายและการบริหารการศึกษาระดับท้องถิ่น

3.2 ทรัพยากรในชุมชน อันได้แก่ งบประมาณ สถานที่ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

3.3 สภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของชุมชน ซึ่งได้แก่ การเห็นความสำคัญของการศึกษาของนักรการเมืองและคนในชุมชน รวมทั้งค่านิยม และวัฒนธรรมของคนในชุมชน

4. บริบททางการสอนในระดับแมโคร (macro) บริบททางการสอนในระดับแมโคร เป็นบริบทที่อยู่ไกลตัวผู้สอน – ผู้เรียนมากที่สุด ได้แก่บริบทระดับชาติและระดับโลก ซึ่งได้แก่ การบริหารระดับชาติ นโยบายและแผนการจัดการศึกษาระดับชาติ การบริหารการศึกษาระดับชาติ ทรัพยากร งบประมาณ สภาพทางสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ การเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวทางด้านความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยี เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเรียนการสอนในบริบทระดับไมโครได้

1.1 การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนนั้น เป็นระบบย่อยส่วนหนึ่งของระบบการจัดการศึกษา และเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครูผู้สอน เนื่องด้วยการจัดการเรียนการสอนนั้น จำเป็นต้องกระทำอย่างเป็นระบบ อันประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆที่สัมพันธ์กัน เช่นการวางแผน การกำหนดวัตถุประสงค์ การออกแบบวิธีการสอน การดำเนินกิจกรรม และขั้นตอนการวัดและประเมินผล ให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดของครูผู้สอนที่ได้วางเอาไว้ เพื่อให้การดำเนินการสอนสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย และสามารถตรวจสอบถึงผลย้อนกลับ ซึ่งจะเป็ข้อมูลสำหรับการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สุรพันธ์ ดันศรีวงษ์(2538) ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า ระบบเป็นการปฏิบัติงานโดยรวมเอาส่วนย่อยที่อยู่อิสระกันมาร่วมงานเพื่อให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้ได้ผลบรรลุตามเป้าหมายที่ได้ระบุไว้

ทิสนา แคมมณี (2545) กล่าวว่า วิธีการเชิงระบบ เป็นแนวคิดที่ใช้ในการจัดสิ่งต่างๆ ให้เป็นระเบียบ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งต้องอาศัยความสามารถในการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งนั้น และการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านั้นให้ส่งเสริมกันอย่างเป็นระเบียบโดยที่มองว่า ระบบควรประกอบด้วยสิ่งสำคัญอย่างน้อย 3 ส่วนคือ

1. **ตัวป้อน (input)** คือองค์ประกอบต่างๆของระบบนั้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ สิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับระบบนั้น องค์ประกอบต่างๆของระบบใดระบบหนึ่งจะมีจำนวนและความสำคัญมากน้อยเพียงใด มักขึ้นอยู่กับความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของผู้จัดระบบ

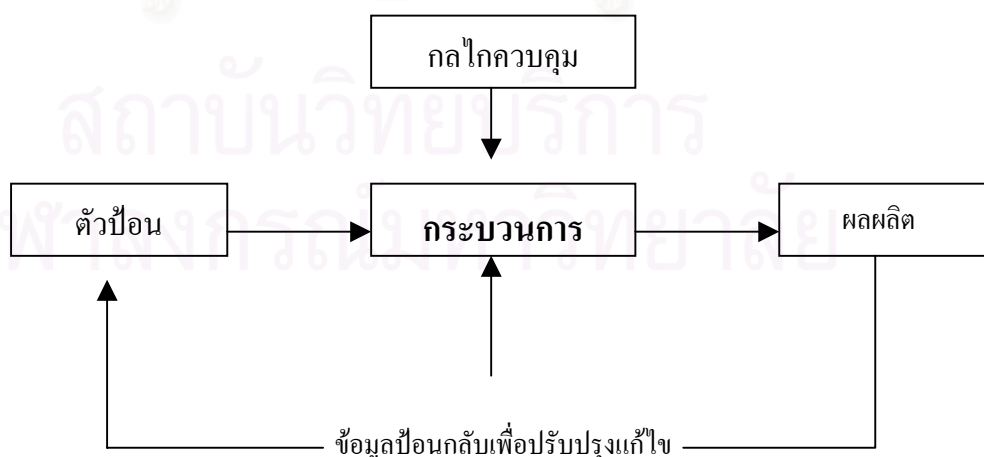
2. **กระบวนการ (process)** หมายถึง การจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของระบบ ให้มีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการบรรลุเป้าหมาย ระบบใดระบบหนึ่งอาจมีองค์ประกอบเหมือนกัน แต่อาจมีลักษณะของการจัดการความสัมพันธ์แตกต่างกันได้ แล้วแต่ความคิด ความรู้ และประสบการณ์ของผู้จัดระบบ

3. **ผลผลิต (product)** คือผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินงาน หากผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ แสดงว่าระบบนั้นมีประสิทธิภาพ หากผลที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง แสดงว่าระบบนั้นยังมีจุดที่บกพร่อง ควรที่จะพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกระบวนการหรือตัวป้อนซึ่งเป็นเหตุให้เกิดผลนั้น

ส่วนประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ ถือว่าเป็นส่วนประกอบเบื้องต้นของระบบ ระบบที่สมบูรณ์ควรจะมีส่วนสำคัญเพิ่มขึ้นอีก 2 ส่วนคือ

4. **กลไกควบคุม (control)** คือกลไก หรือวิธีการที่ใช้ในการควบคุม หรือตรวจสอบกระบวนการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. **ข้อมูลป้อนกลับ (feedback)** หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับจุดมุ่งหมาย ซึ่งจะเป็นข้อมูลป้อนกลับไปสู่การปรับปรุงกระบวนการและตัวป้อน ซึ่งสัมพันธ์กับผลผลิตและเป้าหมายนั้น ระบบที่สมบูรณ์แบบจึงมีลักษณะดังแสดงในแผนภาพ

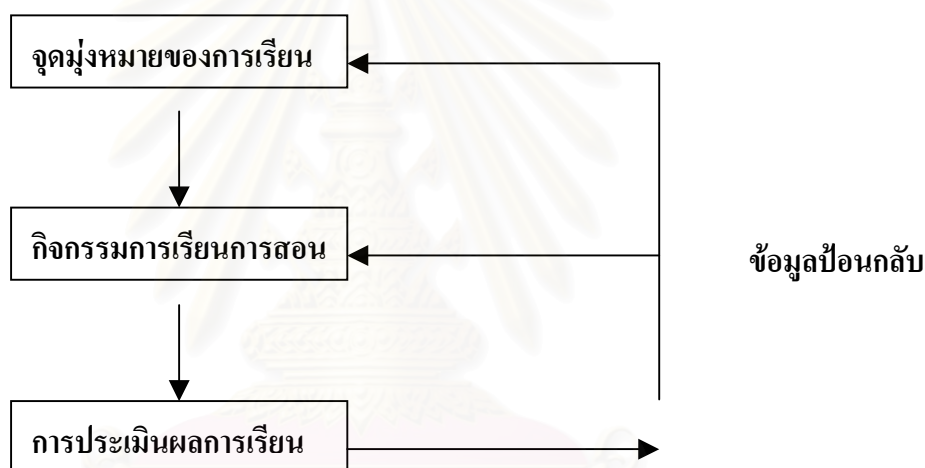

แผนภูมิที่ 1 : ระบบการเรียนรู้การสอน

ดังนั้น จึงพอสรุปในที่นี้ได้ว่า ความคิดเรื่อง“ระบบ” นั้น มีลักษณะที่สื่อสารกันอยู่ 2 แนว คือ

1. ระบบในแง่ของ “การคิดเป็นระบบ” (systematic thinking) หมายถึงการกำหนดองค์ประกอบของระบบให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนด ระบบในลักษณะนี้ จะมีลักษณะเป็นผังการดำเนินงาน หรือการทำงานใดงานหนึ่งอย่างเป็นลำดับขั้นตอน
2. ระบบในแง่ของ “การคิดเชิงระบบ” หมายถึง การจัดระบบด้วยวิธีการเชิงระบบ (system approach) ได้แก่การจัดองค์ประกอบของระบบในกรอบความคิดของตัวป้อน กระบวนการ กลไกควบคุม ผลผลิต และตัวป้อนข้อมูลกลับ และนำเสนอผังของระบบนั้นในรูปแบบของระบบที่สมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 ส่วนดังกล่าวข้างต้น

แผนภูมิที่ 2 : ตัวอย่างระบบการเรียนการสอน ระบบการเรียนการสอนของไทเลอร์ (Tyler, 1950)

บรรดานักการศึกษาต่างก็ได้คิดค้นระบบการเรียนการสอน ตามระบบวิธีของตนเอง ก่อให้เกิดระบบการเรียนการสอนที่หลากหลายที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เนื่องมาจากความแตกต่างทางความคิดในเรื่องสำคัญๆ 2 ประการคือ

1. การกำหนดองค์ประกอบของระบบมีความแตกต่างกัน นักการศึกษาแต่ละคนเห็นความสำคัญขององค์ประกอบแตกต่างกัน จึงกำหนดตัวองค์ประกอบแตกต่างกัน
2. การจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความคิดเชื่อมโยงและประสบการณ์ของผู้จัดระบบ บางระบบอาจมีองค์ประกอบของระบบเหมือนกัน แต่จัดความสัมพันธ์ของระบบแตกต่างกันออกไปได้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดระบบขึ้นอยู่กับความรู้ความคิด และประสบการณ์ของผู้จัดระบบในการกำหนดองค์ประกอบ และจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบเป็นสำคัญ

ระบบมีความสำคัญ ในการช่วยให้การดำเนินงานต่างๆสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย เนื่องจากระบบใดระบบหนึ่ง หรือการจัดระบบใดระบบหนึ่ง จะต้องประกอบด้วย

1. องค์ประกอบสำคัญของระบบ
2. ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของระบบ และ
3. เป้าหมายหรือจุดหมายของระบบ

1.2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน (สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ , 2538)

1.2.1) วัตถุประสงค์การเรียนการสอน อาจใช้ชื่อเรียกต่างๆอีกหลายชื่อ เช่น จุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน เป้าหมายของการเรียนการสอน จุดประสงค์ของการสอน หรือจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เป็นต้น ไม่ว่าการเรียกชื่อวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนจะแตกต่างกันเป็น อย่างไรก็ตาม เนื้อแท้หรือความหมายที่แสดงถึง มโนคติ (Concept) ที่แท้จริงของวัตถุประสงค์การเรียนการสอนก็คือ ความมุ่งหวังที่ต้องการให้มีเกิดขึ้น หลังจากที่ผู้เรียน ได้ผ่านการเรียนรู้แล้ว ซึ่งความมุ่งหวังนี้อาจจำแนกได้ทั้งแนวของความรู้ (Knowledge) หรือทักษะ (Skill) ที่เกิดขึ้นใหม่ในตัวผู้เรียน และสิ่งเหล่านี้จะสังเกตเห็น ได้เมื่อผู้เรียน ได้แสดงพฤติกรรม(Behavior) หลังจากผ่านการเรียนการสอนแล้ว

วัตถุประสงค์การเรียนการสอน จะถูกกำหนดขึ้นก่อนเริ่มกระบวนการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนการสอน จากนั้นผู้เรียนซึ่งมีความรู้พื้นฐานเดิมอยู่บางส่วนก็จะเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หลังจากผ่านกระบวนการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนจะมีความรู้และความสามารถใหม่ที่เพิ่มตามวัตถุประสงค์ ซึ่งระดับของความรู้และความสามารถใหม่นี้ จะเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การเรียนการสอนมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นกับการวัดและประเมินผล ว่าสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ด้วยเช่นกัน ดังนั้นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่เป็นพื้นฐานสำคัญอยู่ 3 ส่วน อันได้แก่ วัตถุประสงค์การเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และสุดท้ายคือการวัดและประเมินผลความรู้ความสามารถ ดังนั้น วัตถุประสงค์จึงมีความสำคัญในการเป็นแนวทางกิจกรรมการเรียนการสอน การพิจารณาขอบเขตเนื้อหาสาระ การกำหนดวิธีสอน และสื่อการเรียนการสอน

ประเภทของวัตถุประสงค์

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป (General objective or education objectives) เป็นวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยให้มีแนวทางในการกำหนดของผู้เรียนว่า เขาจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง จะเข้าใจและนำประโยชน์ของหลักสูตรที่เรียนไปใช้อะไรได้บ้าง จุดมุ่งหมายของการกำหนดไว้ก็เพื่อจะได้เป็น

แนวทางในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องตามนโยบายและแผนการศึกษาของชาติ หรือเพื่อกำหนดแนวทางอย่างกว้างๆ ในการเรียนการสอนของแต่ละระดับการศึกษา

2. วัตถุประสงค์เฉพาะเชิงพฤติกรรม (Behavioral objective) หรืออาจเรียกสั้นๆ ว่า วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เป็นวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นเพื่อจะใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอน และความสามารถของผู้เรียนอย่างชัดเจน ภายหลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนแล้ว โดยผู้เรียนจะต้องแสดงพฤติกรรมที่ต้องวัดได้ สังเกตได้ว่าเรามีความสามารถในเรื่องที่เรียนรู้เพียงพอหรือไม่ โดยการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะเชิงพฤติกรรมนั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดให้ชัดเจนว่า หลังจากจบการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนจะมีความสามารถระดับใด ต้องทำงานที่ระบุนานน้อยเพียงไร ดังนั้นองค์ประกอบของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม จะต้องเป็นองค์ประกอบที่เป็นคำที่วัดและประเมินได้ ผู้เรียนต้องสามารถอธิบาย จำแนก ยกตัวอย่าง ผู้เรียนต้องมีการแสดงให้เห็นได้ทั้งสิ้น วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมจำแนกเป็น องค์ประกอบย่อยพื้นฐานได้ 3 องค์ประกอบคือ

2.1 พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การแสดงออกของผู้เรียนที่แสดงว่า เมื่อสิ้นสุดบทเรียนแล้ว มีความสามารถทำอะไรตามความรู้ที่ได้ศึกษามาแล้วบ้าง การตั้งวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้น พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังที่จะให้เกิดในขั้นสุดท้าย คือเมื่อได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ไปแล้ว ดังนั้น คำที่ใช้จึงจำเป็นต้องเป็นคำที่แสดงการกระทำ (Action word) หรือคำกริยา (verb) ออกมาให้เห็นได้ เมื่อผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมเหล่านี้แล้ว ก็จะสามารสังเกตเห็นว่า สิ่งที่ได้แสดงพฤติกรรมออกมานั้นถูกหรือผิด ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในเนื้อหาของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงไร

2.2 สถานการณ์หรือเงื่อนไข (Situation or conditions) หมายถึง ส่วนที่ใช้สำหรับการขยายพฤติกรรม ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามที่คาดหวัง โดยอาจขยายให้เห็นว่าผู้เรียนจะทำอะไร อย่างไร ในการกำหนดสถานการณ์หรือเงื่อนไขนั้น อาจจำแนกไว้ได้ 3 ลักษณะคือ

- ลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหา ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ควบคู่ไปกับพฤติกรรมที่คาดหวัง
- ลักษณะที่เป็นสิ่งเร้า เพื่อใช้เป็นตัวเร้าให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมต่างๆตามความคาดหวัง
- ลักษณะที่เป็นเงื่อนไข เป็นสถานการณ์ที่ใช้เป็นเงื่อนไขของการกระทำ ซึ่งอาจเป็นข้อกำหนดที่จะใช้ในการควบคุมพฤติกรรม เพื่อให้ได้ตามความมุ่งหวัง

2.3 เกณฑ์หรือมาตรฐาน (Criterion or Standard) หมายถึง ส่วนที่ระบุถึงความสามารถของพฤติกรรมขั้นต่ำสุด ซึ่งยอมรับถึงความสามารถในการเรียนของผู้เรียน ซึ่งหากผู้เรียนยังไม่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดก็หมายถึงยังมีความสามารถไม่ถึงระดับ จำเป็นต้องศึกษาในเนื้อหาให้ละเอียด เข้าใจยิ่งขึ้น ในการกำหนดเกณฑ์ก็เช่นเดียวกับเงื่อนไข คือกำหนดได้หลายลักษณะ ทั้งนี้ยอมรับกับลักษณะของเนื้อหาพฤติกรรมที่คาดหวัง ซึ่งอาจกำหนดเป็นแนวทางได้ 3 ลักษณะคือ

- เกณฑ์ในลักษณะความเร็ว เกณฑ์ประเภทนี้มุ่งเน้นเพื่อวัดระดับของความชำนาญมากกว่าความรู้ เช่น ทำงานเร็ว คำนวณเร็ว ตอบคำถามเร็ว เป็นต้น
- เกณฑ์ในลักษณะของปริมาณ หมายถึง การระบุความสามารถในการทำงานอย่างน้อยที่สุดที่อนุญาตให้ผ่านได้
- เกณฑ์ในลักษณะของคุณภาพ หมายถึงเกณฑ์ที่ไม่อาจระบุในเชิงของความเร็วหรือปริมาณได้ จุดมุ่งหมายของเกณฑ์ลักษณะนี้คือเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจริงๆ การเรียนรู้ที่ต้องเกิดจากความเข้าใจ หรือความเข้าใจอย่างแท้จริง

การจำแนกวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

วัตถุประสงค์การเรียนรู้การสอนนอกจากจะแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะเชิงพฤติกรรมแล้ว ยังจำแนกลักษณะของการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้านคือ

1. วัตถุประสงค์ทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ใช้เน้นความสามารถทางด้านสมรรถภาพทางสมอง การใช้ปัญญา เช่น บอก อธิบายหรือจำแนกแยกแยะได้
2. วัตถุประสงค์ทางด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ใช้เน้นความสามารถทางด้านกล้ามเนื้อและการปฏิบัติ ทักษะคือความชำนาญ
3. วัตถุประสงค์ทางด้านเจตพิสัย (Affective Domain) หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ใช้เน้นความสามารถทางด้าน ความรู้สึก อารมณ์ เจตคติ ต่อสิ่งต่างๆ เช่น บุคคล อุปกรณ์ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น เนื่องจากวัตถุประสงค์ทางเจตพิสัยเป็นเรื่องของอารมณ์และจิตใจ จึงเป็นเรื่องยากในการกำหนดเพื่อให้เห็นพฤติกรรม อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อที่จะชี้ให้เห็นได้ว่าอยู่ในด้านเจตพิสัย ด้วยการศึกษที่เงื่อนไขที่กำหนด เช่น สามารถทำงานกับเพื่อนร่วมชั้นได้อย่างดี ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะความรู้ดีหรือฝีมือดีอย่างเดียว แต่มีความหมายถึงมีจิตใจและความรู้สึกที่ดี

นอกจากที่ได้จำแนกวัตถุประสงค์ตามพฤติกรรมออกเป็น 3 พิสัยแล้ว บลูม (Bloom, 1956) ยังจำแนกระดับพฤติกรรมแต่ละด้านไว้ดังนี้

ก. การจำแนกระดับพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมที่บ่งระดับในการใช้สมองจัดแบ่งเป็น 6 ระดับ โดยเรียงจากการใช้สมอง อันหมายถึงการใช้ความคิดพื้นฐานทั่วไป เช่น การเรียนรู้ชื่อแล้วจำได้ไปจนใช้สมองเพื่อจำแนก วิเคราะห์ และแก้ปัญหาในชั้นยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งทั้ง 6 ระดับได้แก่

1. ชั้นความรู้ หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงถึงชั้นความสามารถในการจดจำสิ่งต่างๆ เช่น บุคคล สัตว์ สิ่งของ และชื่อต่างๆ

2. **ขั้นความเข้าใจ** หมายถึง ความสามารถในการใช้ความคิด เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระต่างๆ แล้วสามารถตีความ แปลความหรือขยายความในสิ่งที่ศึกษาได้ วัตถุประสงค์ที่จะแสดงพฤติกรรม ในระดับนี้มักใช้คำว่า สามารถอธิบาย ให้ความหมายของเนื้อหาเรื่องราวที่ศึกษาได้ เป็นต้น

3. **ขั้นการนำไปใช้** หมายถึงความสามารถในการนำความเข้าใจในเนื้อหา ทฤษฎี กฎและ มโนคติต่างๆ เพื่อไปใช้กับงานจริงหรือปัญหาต่างๆที่ประสบจริงได้

4. **ขั้นการวิเคราะห์** หมายถึง ความสามารถในการใช้สมอง เพื่อจำแนกแยกแยะ องค์ประกอบ หลักการและความสัมพันธ์ต่างๆ

5. **ขั้นการสังเคราะห์** หมายถึง ความสามารถในการนำข้อมูลต่างๆมาเพื่อสร้างหรือ ออกแบบสิ่งใหม่ๆ หรือหลักการและทฤษฎีใหม่ๆ

6. **ขั้นการประเมิน** หมายถึง ความสามารถในการวินิจฉัยคุณค่าของสิ่งต่างๆ โดยอาศัย หลักการทฤษฎีและเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาในขั้นพื้นฐานมา เพื่อตัดสินเกี่ยวกับคุณค่า ของสิ่งต่างๆ

ข. การจำแนกระดับพฤติกรรมด้านทักษะพิสัย. เป็นการแบ่งระดับพฤติกรรมที่เกี่ยวกับ ทักษะความชำนาญ โดยเน้นหนักที่มุ่งพัฒนากล้ามเนื้อ หรือระบบอวัยวะต่างๆของร่างกาย ซึ่ง แบ่งออกได้ 5 ระดับ ตามพฤติกรรมความชำนาญจากน้อยไปมาก ดังนี้

1. **ขั้นเลียนแบบได้** หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงการลอกเลียน การปฏิบัติตามแบบ อย่างที่มีต้นแบบสาธิตให้ดูขณะปฏิบัติการ

2. **ขั้นปฏิบัติได้โดยลำพัง** หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงการกระทำด้วยตัวเองโดยลำพัง หลังจากผ่านขั้นตอนการลอกเลียนโดยตรงมาแล้ว

3. **ขั้นปฏิบัติได้ถูกต้องแม่นยำ** หมายถึง ระดับพฤติกรรม ที่ผู้เรียนมีการฝึกฝนโดยลำพัง และมีการตรวจสอบความผิดพลาดที่เกิดขึ้น แล้วทำการแก้ไข โดยพยายามให้เกิดความผิดพลาด น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. **ขั้นปฏิบัติด้วยความต่อเนื่องและผสมผสาน** หมายถึงระดับพฤติกรรมที่ปฏิบัติงาน หลายๆขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ด้วยความถูกต้องโดยใช้เวลาน้อยที่สุด

5. **ขั้นปฏิบัติการด้วยความเป็นธรรมชาติ** หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกอย่างชัดเจน ถึงความชำนาญความถูกต้องเที่ยงตรง ถึงขั้นที่เรียกว่ามีอาชีพ ซึ่งถือได้ว่าเป็นระดับพฤติกรรม ขั้นสูงสุดในด้านทักษะพิสัย

ค. การจำแนกระดับพฤติกรรมด้านเจตพิสัย เป็นการ จัดระดับพฤติกรรมที่เกี่ยวกับ ความรู้สึกทางจิตใจของคน ที่มีต่อสิ่งต่างๆที่หยิบยกขึ้นมา หรือที่ผู้เรียนจะได้สัมผัส ระดับของ พฤติกรรมที่สนองตอบต่อสิ่งเหล่านี้ย่อมมีไม่เท่ากัน ดังนั้นบลูมจึงได้จัดระดับพฤติกรรมทางด้าน ความรู้สึกได้เป็น 5 ระดับ โดยยึดถือความรู้สึกไปในทางบวกต่อสิ่งต่างๆ ที่มีความเข้มข้น จากน้อยไปหามากดังนี้

1. **ขั้นยอมรับหรือรับรู้** หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่ผู้เรียนที่มีความรู้สึก รับรู้และรับฟังสิ่งต่างๆ โดยที่ยังไม่มีปฏิกิริยาไปในทางรวมเข้าเป็นพวก หรือคัดค้านอย่างออกนอกหน้า ขั้นตอนนี้จึงเป็นพฤติกรรมขั้นแรก ที่จะป็นช่องทางให้เกิดพฤติกรรมในขั้นต่อไป หากมีสิ่งมากระตุ้น
2. **ขั้นตอบสนอง** หมายถึงระดับพฤติกรรมของผู้เรียน ที่แสดงถึงการมีแนวคิดร่วมและลงมือปฏิบัติการเรียนรู้หรือเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามเป้าหมาย
3. **ขั้นสร้างค่านิยม** หมายถึง ระดับพฤติกรรมแสดงออกถึงความมีเจตคติในทางบวกต่อสิ่งนั้น จนถึงขั้นยึดไว้เป็นธรรมเนียม หรือหลักการที่จะใช้ยึดถือปฏิบัติ รวมทั้งอยากแสดงออกให้ผู้อื่นเห็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของตน
4. **ขั้นดำเนินการ** หมายถึง พฤติกรรมที่อยู่ในระดับที่สูงกว่าการสร้างค่านิยมธรรมดา หมายความว่า ผู้เรียนจะสร้างมโนคติเกี่ยวกับค่านิยม ตลอดจนจัดระบบค่านิยมให้มีความมั่นคงตามแนวความคิดและเจตคติ
5. **ขั้นแสดงลักษณะเฉพาะตนตามค่านิยม** หมายถึง พฤติกรรมที่อยู่ในระดับแสดงออกถึงความยึดมั่น เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกที่แน่นอนสม่ำเสมอ และแสดงออกอย่างเด่นชัดให้เห็นถึงคุณลักษณะเฉพาะตน จนอาจเรียกได้ว่ามีความยึดมั่น ถึงยึดเป็นปรัชญาของชีวิตตน

1.2.2) มโนคติ และการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ การกำหนดมโนคติการเรียนการสอนจะเป็นการระบุเป้าหมายและขอบเขตเนื้อหาสาระ ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากบทเรียนภายใต้การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้สอนได้วางแผนไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น การกำหนดมโนคติควบคู่ไปกับวัตถุประสงค์การเรียนการสอนและการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ จึงมีความสำคัญสำหรับการวางแผนการจัดการเรียนการสอน

มโนคติ เป็นศัพท์ที่ทบทวมหาวิทยาลัยได้บัญญัติให้ใช้แทนภาษาอังกฤษ “ Concept ” ซึ่งเดิมได้มีการบัญญัติใช้กันแต่ละแห่งอยู่หลายคำ เช่น คำว่า ความคิดรวบยอด สังกัป มโนภาพ หรือมโนทัศน์ ความหมายของมโนคตินั้น หมายถึง แนวความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งทำให้บุคคลนั้นสามารถสรุปรวมลักษณะเหมือน หรือแยกแยะลักษณะแตกต่างของคุณสมบัติของสิ่งของหรือเหตุการณ์นั้นๆ ซึ่งในการกำหนดมโนคติของแต่ละสิ่ง ก็จะเป็นการกำหนดขอบเขตของเนื้อหาสาระและการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆตามความต้องการ โดยสรุปมโนคติก็คือ ข้อความซึ่งแสดงถึงแก่นหรือเป้าหมายของสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ซึ่งสามารถแยกแยะความแตกต่าง (Discrimination) ขององค์ประกอบย่อยออกไป หรือรวบรวมองค์ประกอบย่อยๆซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึง เข้ามาสรุปรวม (Generalization) เป็นกลุ่มหรือพวกเดียวกันได้

มโนคติเป็นแนวคิด ซึ่งแสดงถึงแก่นของสิ่งต่างๆที่อาจเป็นวัตถุประสงค์ของต่างๆ ความหมายในลักษณะนามธรรมหรือสภาพเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งผู้เรียนจะสรุปรวบยอดได้ภายหลังการศึกษาเนื้อหาในรายละเอียดของเรื่องราวต่างๆแล้ว มโนคติจะเริ่มจากแก่นร่วมหรือเนื้อหาที่เป็นแก่นหลักแล้วค่อยๆขยายรายละเอียดออกไป ดังนั้นผู้สอนจะต้องคำนึงถึงการให้เนื้อหา ซึ่งจะต้องดูเนื้อหาที่แก่นหลักก่อน จึงค่อยเน้นรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อขยายความเข้าใจออกไป

การกำหนดมโนคติ

ในการกำหนดมโนคติของเรื่องที่จะมาจัดการเรียนการสอนนั้น มักจะกำหนดขอบเขตให้แตกต่างกันออกไปตามระดับต่างๆเพื่อความเหมาะสม เช่นระดับของผู้เรียนที่ต้องการให้รู้สึกซึ่งมากน้อยเพียงไร ประเภทของเนื้อหาสาระหรือเรื่องราวที่จะนำมาสอนว่าเป็นประเภทใด เช่นประเภทความจริง (Fact) ที่ปรากฏ หรือเน้นเนื้อหาที่เป็นนามธรรม (Abstract) ที่ต้องศึกษาด้วยความเข้าใจ การกำหนดมโนคตินั้น จำเป็นต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องกับระดับผู้เรียนด้วย เพราะมโนคติจะเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสอนด้วย สำหรับแนวทางการกำหนดมโนคติ อาจคำนึงถึงสิ่งต่างๆดังนี้

1. ลักษณะที่เห็นได้ภายนอกได้แก่ รูปร่าง โครงสร้าง ลักษณะที่พบได้ทันทีหรือลักษณะเด่น
2. ลักษณะที่อยู่ภายใน ก็คือองค์ประกอบหรือสิ่งที่เป็นรายละเอียดแยกแยะเพิ่มเติม
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น การนำมาใช้งาน โทษ ประโยชน์
4. องค์ประกอบพิเศษอื่น

การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ คือการแยกแยะองค์ประกอบของเนื้อหา เพื่อให้เห็นว่าส่วนใดเป็นเนื้อหาหลัก ที่จะเน้นให้เห็นถึงมโนคติของเรื่อง และส่วนใดที่เป็นเพียงเนื้อหาที่นำมาใช้เพื่อส่งเสริมความเข้าใจให้มากขึ้น ซึ่งโดยสรุปทั่วไปแล้ว การวิเคราะห์เนื้อหาสาระกระทำขึ้นก็เพื่อวางแผนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยใช้เวลาที่มียู่

ความหมายของเนื้อหาสาระ

มีผู้ใช้คำที่มีความหมายไปในทิศทางเดียวกับเนื้อหาสาระ เช่น เนื้อหาวิชา เนื้อหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร โดยที่ใช้ภาษาอังกฤษว่า Information, Message หรือ Content ซึ่งสามารถสรุปความหมายของเนื้อหาสาระได้ดังนี้คือ เนื้อหาสาระ หมายถึงข่าวสารที่จะใช้เป็นข้อมูลเพื่อเพิ่มประสบการณ์ทั้งที่เป็นความรู้และทักษะให้แก่ผู้เรียนให้มากขึ้น ซึ่งโดยปกติแล้วเนื้อหาสาระจะเน้นนำมาใช้กับบทเรียนในกระบวนการเรียนการสอน หรือกับวิชาต่างๆที่จัดขึ้นตามหลักสูตร ดังนั้นในบางครั้งเนื้อหาสาระจึงถูกเรียกขึ้นใหม่ว่า เนื้อหาวิชา และจะพบว่าเนื้อหาวิชาที่ประกอบกันได้

นั่นก็คือ ส่วนประกอบของข้อมูล ที่เป็นส่วนย่อยๆของข้อมูลในเรื่องนั้นๆ กล่าวโดยสรุปคือ สารต่างๆที่ครูผู้สอนจะต้องนำมาเป็นตัวประกอบเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจของเรื่องราวนั้นๆ

การจำแนกประเภทของเนื้อหาสาระ ถ้าแบ่งตามลักษณะจำแนกประเภทการเรียนรู้ จะจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือประเภทความรู้ทางทฤษฎี และประเภทความชำนาญ(Skill) นอกจากนี้ในการจำแนกประเภทของเนื้อหาสาระ ยังอาจแบ่งเป็นระดับตามโครงสร้างของเนื้อหาวิชาซึ่ง ทาบ (Taba, 1962,172-181) ได้แบ่งโครงสร้างและระดับของเนื้อหาวิชาไว้ 4 ระดับ ดังนี้

1. เนื้อหาที่เป็นความจริงและกระบวนการ (Specific Facts and Processes) เป็นเนื้อหาพื้นฐานที่ต้องอาศัยการจดจำซึ่งรูปร่างลักษณะ

2. เนื้อหาที่เป็นหลักการที่เกิดจากแนวคิดเบื้องต้น (Basic Idea) ผู้เรียนจะเห็นความสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระต่างๆจนเกิดความเข้าใจหลักการได้

3. เนื้อหาที่แสดงมโนคติ (Concept) หมายถึง เนื้อหาที่ผู้เรียนต้องอาศัยการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานจึงสามารถเกิดความรู้ความเข้าใจได้ เนื้อหาประเภทนี้ก็คือเนื้อหาที่เป็นข้อสรุปเป็นคำจำกัดความทฤษฎี กฎ สูตร ซึ่งจะออกไปในรูปของนามธรรมมากยิ่งขึ้น ผู้สอนที่จะสอนเนื้อหาประเภทนี้จึงต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญเป็นอย่างดี

4. เนื้อหาที่อยู่ในรูปของระบบความคิด (Thought System) หมายถึง เนื้อหาประเภทที่ต้องการให้ผู้เรียนมีแนวคิดสร้างสรรค์ มีแนวทางในการนำไปแก้ไขปัญหา และมีการส่งถ่ายการเรียนรู้ (Transfer learning) การศึกษาเนื้อหาประเภทนี้ยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ (Method of Inquiry) ซึ่งเกิดขึ้นจากความคิดและการพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยการสังเกต การอธิบาย การทำนาย การนำไปใช้ ตลอดจนวิเคราะห์และประเมิน

หลักการจัดเรียงลำดับเนื้อหาสาระ

1. จัดเนื้อหาที่มีความสับสนน้อยไปสู่เนื้อหาที่มีความสับสนมาก
2. จัดตามความก่อนหลังของเนื้อหาวิชา เช่น เรียนทฤษฎีด้านความรู้ความเข้าใจก่อนเรียนฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญ
3. จัดจากส่วนรวมไปหาส่วนย่อย
4. จัดตามลำดับของเวลาในแง่ของเหตุการณ์ที่เกิดก่อนหรือหลัง
5. สอนจากเนื้อหาที่รู้แล้วไปยังเนื้อหาใหม่
6. สอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายกว่าไปยังสิ่งที่เข้าใจยากกว่า
7. สอนจากสิ่งที่รูปธรรมไปหานามธรรม
8. สอนจากสิ่งที่สังเกตได้ไปหาข้อมูลหรือกฎเกณฑ์

1.2.3) กิจกรรมการเรียนการสอน คือ การกระทำใดๆก็ตาม ที่เกิดขึ้นในระหว่างบทเรียน อันเนื่องมาจากการที่ผู้สอนทำการสื่อความหมายติดต่อกับผู้เรียน โดยที่ใช้สื่อชนิดต่างๆเพื่อติดต่อสื่อความหมายเกี่ยวกับเนื้อหาสาระ ที่ผู้เรียนต้องศึกษาตามหลักสูตรที่ได้วางเอาไว้ การกระทำที่เกิดขึ้นจะเกิดจากการวางแผนของผู้สอน ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามลำดับขั้น เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของบทเรียนที่กำหนดไว้ แผนที่ได้กำหนดไว้เรียกว่า แผนการสอน แผนการเรียน หรือแผนดำเนินกิจกรรม

แผนการสอนหรือแผนดำเนินกิจกรรมนั้น ผู้สอนจะต้องจัดทำไว้ล่วงหน้าก่อนเริ่มดำเนินการสอน โดยการพิจารณาองค์ประกอบต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น เนื้อหาสาระ ระยะเวลาในการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ของบทเรียน ระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน และปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะต้องนำมาศึกษาโดยละเอียดอย่างรอบคอบ แล้วกำหนดเป็นกิจกรรมที่จะดำเนินไปตามขั้นตอน และระยะเวลาที่กำหนดตามบทเรียน แผนดำเนินกิจกรรมนั้นอาจมีหลายลักษณะ เช่น ผู้สอนกับผู้เรียนช่วยกันสร้างเนื้อหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ หรือผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะในการดำเนินกิจกรรมการเรียนเพียงฝ่ายเดียว หรือผู้สอนเป็นผู้กำหนดให้ผู้เรียนสร้างกิจกรรมการเรียนด้วยตนเอง รูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอนอาจมีอยู่มากมาย ผู้สอนจะต้องวางแผนและดำเนินกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้ โดยจะต้องปรับให้มีความยืดหยุ่น ตามสถานการณ์ที่เป็นจริงในชั้น โดยที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ลักษณะของการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี

1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการประกอบกิจกรรมการเรียน ตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเอง การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรม จะช่วยให้ผู้เรียนได้ติดตามบทเรียนโดยตลอดแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการเรียนด้วยความเข้าใจ ด้วยการที่ผู้สอนสามารถตรวจปรับผู้เรียน ได้ตลอดเวลาในการประกอบกิจกรรม

2. เป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระที่เรียน

3. เป็นกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นความสนใจผู้เรียนตลอดทั้งบทเรียน ผู้เรียนมีโอกาสสำเร็จผลในการเรียนรู้อย่างมาก หากเขาได้สนใจในบทเรียนตลอดเวลา ดังนั้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงก็คือพยายามทุกทางที่จะช่วยดึงให้ผู้เรียนสนใจต่อบทเรียน ซึ่งอาจทำโดยผู้สอนอย่าเป็นผู้แสดงแต่ฝ่ายเดียว กิจกรรมต้องไม่จำเจ การเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมเมื่อเห็นว่าผู้เรียนเริ่มเบื่อหน่ายต่อบทเรียน ก็จะช่วยดึงความสนใจได้

4. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับระยะเวลา กิจกรรมบางกิจกรรมอาจต้องใช้เวลามาก เช่น กิจกรรมประเภทลอง หรือการอภิปรายร่วมกัน ผู้สอนต้องวางแผนกำหนดเวลาให้เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปเนื้อหาสาระ หรือข้อสรุปให้เสร็จสิ้นเพื่อจะได้ตรวจสอบผลการเรียนรู้ได้

5. เป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความชัดเจนของขั้นตอนการเรียนรู้ อันได้แก่ ขั้นตอนปัญหา ขั้นศึกษาข้อมูล ขั้นพยายาม อันเป็นการนำข้อมูลไปทดลองไว้และขั้นตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการจะต้องวางแผนอย่างชัดเจน ให้ตรงตามเป้าหมายของขั้นตอนการเรียนรู้ในแต่ละขั้น

6. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ง่ายต่อการเตรียมการตลอดจนคุ้มค่าต่อการลงทุนลงแรง กิจกรรมที่ดีไม่จำเป็นต้องลงทุนอย่างมหาศาล การวางแผนดำเนินกิจกรรมทุกครั้งจะต้องมีการศึกษาอย่างรอบคอบ โดยจะต้องมีลักษณะยืดหยุ่นตามความเหมาะสมกับสภาพความพร้อมหลายๆประการเช่น ในด้านอาคารสถานที่ เครื่องมือ จำนวนผู้เรียน ตลอดจนความปลอดภัย

7. หากเป็นไปได้ควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งสามด้าน อันได้แก่ พุทธิพิสัย เจตพิสัยและทักษะพิสัยที่ผสมผสานกันอย่างมีระบบ กล่าวคือผู้สอนจะต้องวางแผนใจให้สามารถประเมินผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการจำแนกรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อาจจำแนกได้หลายๆวิธี ได้แก่ จำแนกตามลักษณะการประกอบกิจกรรม จำแนกตามบุคคลที่เป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรม และจำแนกตามปริมาณเนื้อหาที่ศึกษากับระยะเวลา และจำนวนครั้งของการตรวจปรับความเข้าใจ

1. รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนตามลักษณะการประกอบกิจกรรม จำแนกได้หลายๆรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบที่ดำเนินการก็เรียกชื่อตามวิธีดำเนินการนั้นๆ เช่น การบรรยาย การแสดงละคร การอภิปรายกลุ่มย่อย การทดลอง การแก้ปัญหา การสืบสวน การบรรยายประกอบ การสาธิต การได้วาที การทำรายงาน การค้นคว้า ทักษะศึกษา การใช้แบบเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

2. รูปแบบกิจกรรมที่ยึดตัวบุคคลเป็นศูนย์กลาง แบ่งได้เป็น 2 แบบได้แก่ กิจกรรมที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และกิจกรรมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา

การจัดการเรียนการสอน และรูปแบบของกิจกรรมในรายวิชาศิลปศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ซึ่ง วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนรายวิชาศิลปศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง ให้เป็นคนที่มีบุรณณ์ มีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ครูศิลปะจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ ทั้งด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชาและวิธีสอน วิธีสอนศิลปศึกษาที่นิยมใช้อยู่ในปัจจุบันสรุปได้ดังนี้คือ

1. วิธีสอนแบบบรรยาย (Lecture) เป็นการสอน โดยครูเป็นผู้ชี้แนะการทำงานเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม โดยการสอนวิธีนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้จากครูเป็นผู้ชี้แนะทั้งสิ้น

2. **วิธีสอนโดยให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยตนเอง (Self Expression หรือ Free Expression)** ครูเป็นผู้เสนอแนะ กระตุ้นเร้าให้กำลังใจ ให้เด็กได้แสดงออกตามความถนัด และความชอบของตนเอง เป็นวิธีการสอนที่เป็นธรรมชาติ สอนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3. **วิธีสอนแบบสาธิต (Demonstration)** ครูเป็นผู้แสดงวิธีการทำกิจกรรม โดยจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และแสดงวิธีทำตามลำดับขั้น และเนื่องจากการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นผู้เรียน ให้มีความคิดสร้างสรรค์ แสดงออกบนพื้นฐานบุคลิกส่วนตัว และให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ไม่สนับสนุนการลอกเลียนแบบ ดังนั้น การสอนสาธิตในรายวิชาศิลปศึกษา ครูจึงควรสาธิตในหลายวิธีการ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์กว้าง และมีทางเลือกหลายทาง ไม่ปักใจอยู่เฉพาะวิธีการใดวิธีการหนึ่ง

4. **วิธีสอนแบ่งกลุ่มอภิปราย (Discussion)** โดยครูแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม เพื่อให้แต่ละกลุ่มไปค้นคว้าหาข้อเท็จจริง ตามหัวข้อปัญหาที่ครูตั้งขึ้น แล้วให้แต่ละกลุ่มนำผลการค้นคว้ามาอภิปราย เพื่อหาข้อสรุป วิธีการสอนแบบนี้ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง เหมาะสำหรับการสอนในส่วนที่เป็นทฤษฎีและความรู้ทางศิลปะ

5. **วิธีสอนแบบวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ (Critique)** วิธีการสอนแบบนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ หลักการทางศิลปะไปใช้วิเคราะห์ผลงานของตนเองและผู้อื่นได้ และครูต้องสอนหลักเกณฑ์การวิจารณ์ที่ต้องแก่ผู้เรียนต่อการปฏิบัติจริง (ชะลอ พงษ์สามารถ, 2526 ; อ้างถึงใน วุฒิ วัฒนสิน ,2541)

6. **วิธีสอนแบบปฏิบัติ (Practice)** โดยครูศิลปะจะให้เด็กลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงในการใช้วัสดุอุปกรณ์ การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ได้พบกับปัญหา อุปสรรคและวิธีการแก้ปัญหา วิธีการสอนแบบนี้ เป็นวิธีการที่ครูศิลปะนิยมใช้ในการสอนศิลปศึกษา จนถือเป็นหัวใจของการสอนศิลปศึกษา ซึ่งเกิดผลดีต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

7. **วิธีสอนแบบเอกัตศึกษา (Individual Study)** โดยครูศิลปะจะกำหนดให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่นักเรียนสนใจ เมื่อศึกษาได้แล้วให้กลับมารายงานต่อครูเป็นครั้งคราว และจะมีรายงานเขียนเป็นฉบับสมบูรณ์เมื่อเสร็จสิ้นการศึกษา

8. วิธีสอนแบบบูรณาการ การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การสอนโดยเอาความรู้หลายๆเรื่อง มาสัมพันธ์กัน หรือการสอนเพื่อให้มีการสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่รอบตัวผู้เรียนนั้นให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง เช่น ช่วยให้การสอนศิลปะมีคุณค่ามากขึ้น แทนที่จะเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว กลับช่วยให้สามารถเน้นการพัฒนาทักษะทางศิลปะที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอด และสามารถปลูกฝังค่านิยมได้อีกด้วย การสอนแบบบูรณาการทำให้เกิดการบูรณาการความรู้ที่เป็นการจัดการศึกษาให้เป็นเอกภาพ ความรู้ไม่แยกไปตามวิชาต่างๆ แต่รวมกันภายใต้หน่วยเดียว

9. วิธีสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction) ในปัจจุบันวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ คอมพิวเตอร์ ซึ่งนับว่าเป็นเทคโนโลยีขั้นสูงที่สามารถช่วยเหลือด้านการศึกษาได้เป็นอย่างดี นักการศึกษาจึงหันมาสนใจที่จะนำคอมพิวเตอร์ เข้ามามีส่วนในการศึกษามากขึ้น

10. วิธีสอนโดยพาไปศึกษานอกสถานที่(Field Trip) เป็นวิธีการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะผู้เรียนจะได้มีประสบการณ์ตรง ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่าย และสนใจ ตื่นเต้นกับประสบการณ์ใหม่เป็นอย่างมาก นอกจากนี้เซลเลอร์(Zeller 1983 อ้างใน วุฒิ วัฒนสิน ,2541) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ของพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ แห่งพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยเท็กซัส(The Museum of Texas Mech University) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนศิลปะศึกษาว่า ในขณะที่รูปภาพจำลอง (Reproduction) เป็นอุปกรณ์การสอนที่จำเป็นอย่างหนึ่ง ในโรงเรียนซึ่งมีเหตุผลว่าอยู่ห่างไกลจากพิพิธภัณฑ์ โรงเรียนไม่มีงบประมาณเพียงพอ ในการนำนักเรียนไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้ แต่ในการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษานั้น ครูศิลปะและผู้บริหารต่างตระหนักถึงความจำเป็นและประโยชน์ที่ได้รับจากการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้นักเรียนชื่นชมผลงานทางศิลปะที่เป็นต้นแบบ (Original Work of Art) เพราะนอกจากที่นักเรียนชื่นชมผลงานทางศิลปะที่มีคุณค่าทางความงามและเทคนิคในการสร้างงานศิลปกรรมแล้ว ในการนี้นักเรียนยังได้พัฒนาในด้านความรู้สึกทางสุนทรียภาพด้วย มีครูศิลปะจำนวนมากที่สอนทางสุนทรียศาสตร์ ได้พัฒนารูปแบบของการสอนวิชาศิลปะนิยมให้มีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น โดยใช้วิธีการสอนให้นักเรียนได้ชื่นชม และศึกษาผลงาน ศิลปกรรมต้นแบบในพิพิธภัณฑ์ (Beardsley 1958 อ้างถึงใน วุฒิ วัฒนสิน ,2541) เซลเลอร์ ได้ให้ความสำคัญต่อวิธีการสอนศิลปะศึกษาอีกวิธีหนึ่งที่เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างมาก นั่นคือการเรียนศิลปะศึกษา จากการศึกษาศิลปกรรมต้นแบบในพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้เพราะเซลเลอร์เห็นคุณค่าอันใหญ่หลวง ของการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ และการศึกษาเพื่อให้เข้าถึงสุนทรียศาสตร์อย่างจริงจัง และในการได้ศึกษาจากศิลปกรรมต้นแบบ จะทำให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับในคุณค่าที่ต่างกัน ระหว่างงานศิลปกรรมที่เป็นต้นแบบและรูปภาพจำลอง

1.2.4) ขั้นสำเร็จผลของการเรียนรู้ “ขั้นสำเร็จผล” (Progress) เป็นขั้นตอนการตรวจสอบความรู้และความเข้าใจของผู้เรียน หลังจากผ่านการศึกษาเนื้อหาจากผู้สอนแล้ว ว่าผู้เรียนสำเร็จผลในการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ มากน้อยเพียงใด สำหรับทิศทางของการตรวจสอบความสำเร็จหรืออีกนัยหนึ่งอาจเรียกว่าความก้าวหน้าในการเรียน ก็จะยึดถือเอาวัตถุประสงค์การเรียนการสอนเป็นบรรทัดฐาน เพราะวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนจะบอกถึง พฤติกรรมที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลงในขอบเขตของเนื้อหาสาระและบรรทัดฐานที่วางไว้ จึงสรุปได้ว่า ขั้นสำเร็จผลก็คือขั้นตอนในการตรวจสอบความก้าวหน้าของการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องกระทำต่อเนื่องจากขั้นพยายาม ซึ่งก็คือการนำเนื้อหาสาระความรู้มาใช้แก้ปัญหาอย่างใกล้ชิด ในการตรวจสอบความสำเร็จ หรือความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อาจเรียกได้ว่าเป็นการวัดและการประเมินผลความก้าวหน้าของผู้เรียน ซึ่งความหมายของการวัดและประเมินผลอาจสรุปได้ดังนี้

ความหมายของการวัดผล การวัดผลเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งในการตรวจสอบความรู้และความเข้าใจ โดยการวัดจะถูกกำหนดค่าออกมาเป็นจำนวนตัวเลขหรือเชิงปริมาณ เช่น คะแนน จำนวนข้อ ซึ่งการวัดค่าที่ได้ จำเป็นต้องใช้เครื่องมือในการวัดที่เหมาะสม ซึ่งอาจจะเป็นแบบทดสอบ ใบงาน แบบฝึกหัด หรือแม้แต่การกำหนดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้กระทำเพื่อจะให้แสดงพฤติกรรมที่ต้องการจะวัดความรู้และความสามารถ หรือแม้แต่คำถามระหว่างบทเรียน ก็ถือได้ว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะให้ข้อมูลในการวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้

ความหมายของการประเมินผล การประเมินผล เป็นกระบวนการในการพิจารณาด้วยการนำข้อมูลที่วัดได้มาเปรียบและตัดสิน หรือสรุปให้เห็นว่าสิ่งเหล่านั้นมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด การประเมินผลจะกระทำได้ด้วยวิธีการอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดที่ได้จากการวัดเป็นหลัก ดังนั้นการจะได้มาซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวัด เพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียน ซึ่งการรวบรวมข้อมูลอาจทำได้คือ

1. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากการสังเกต
2. เก็บข้อมูลโดยอาศัยเครื่องมืออื่นๆ เช่น จากแบบทดสอบ หรือจากผลผลิตที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น

จะเห็นได้ว่า จากความหมายของการวัดผลและการประเมินผล จะเป็นกระบวนการที่กระทำอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือการวัดผลเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลโดยละเอียด และการประเมินผลเป็นการสรุปข้อมูลเพื่อจัดลำดับความสำเร็จ และเปรียบเทียบเพื่อตีคุณค่า เช่น ความก้าวหน้าในการเรียน ความสำเร็จผลในการเรียนรู้ ซึ่งในการประเมินผลจะถูกต้องมากน้อยเพียงใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของผลที่ได้จากการวัดในขั้นตอนแรก (สุรพันธ์ ตันศรีวงษ์ , 2538)

การประเมินผลทางศิลปศึกษา

ศรียา นิยมธรรม (2545) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนศิลปศึกษาที่สำคัญ ก็คือการวัดพัฒนาการของนักเรียนในด้านการสร้างสรรค์สุนทรียภาพ การรับรู้ อารมณ์ สติปัญญา สังคม และการวัดพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนการสอนวิชาศิลปะ ในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะเจตคติ ทักษะและการนำไปใช้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. การวัดพัฒนาการด้านต่างๆ พัฒนาการในด้านต่างๆ ที่เกิดจากการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาแบ่งได้เป็น 6 หมวดใหญ่ๆ คือ

1. **พัฒนาการทางการสร้างสรรค์** สามารถคิดดัดแปลง แก้ปัญหา ทำสิ่งต่างๆ ให้ดีมีคุณค่ากว่าเดิมได้ นักเรียนแสดงออกโดยการวางแผนงาน ออกแบบ วัดผลได้โดยการทดสอบและการสังเกต

- 1.1 การทำงานได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องคอยถามผู้อื่น
- 1.2 มีความเชื่อมั่นในความคิดของตน
- 1.3 ไม่ลอกแบบของผู้อื่น
- 1.4 สามารถออกแบบได้รวดเร็ว แน่นนอน ทันที
- 1.5 มีลักษณะการแสดงออกแตกต่างจากคนอื่น และงดงามดีด้วย

2. **พัฒนาการทางสุนทรียภาพ** สามารถรู้และเข้าใจในคุณค่าทางศิลปะอย่างมีหลักเกณฑ์ นักเรียนแสดงออกโดยสามารถเข้าใจและนิยมในศิลปะ วัดผลได้โดยการทดสอบการสังเกต สัมภาษณ์และแบบสำรวจ

- 2.1 ความนิยมเข้าใจที่เกิดจากความรู้สึกภายใน
- 2.2 ความนิยมเข้าใจที่อาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติทางศิลปะ
- 2.3 มีความเข้าใจและใช้หลักการทางสุนทรียภาพได้ถูกต้องเหมาะสม
- 2.4 สามารถเลือก แบ่งแยก และให้เหตุผลงานศิลปะที่ดี

3. **พัฒนาการทางการเรียนรู้** สามารถสังเกต เข้าใจในงานศิลปะถูกต้องตามหลักศิลปะ นักเรียนแสดงออกโดยการอธิบาย การให้เหตุผลในความงามอย่างถูกต้อง การวัดความสามารถในด้านที่ทำ ทำได้โดยการทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์

- 3.1 การสังเกตถึงความถูกต้องของงาน ตามหลักเกณฑ์ของงานศิลปะ เช่น แสงเงา ความตื้นลึก ความแตกต่างในเรื่องนี้
- 3.2 ความรู้สึกที่เกิดจากการดูงานศิลปะ เช่น ความรู้สึกในเรื่องพื้นผิวอ่อนหรือแข็งกระด้าง ความรู้สึกในการเคลื่อนไหว เช่น การเคลื่อนไหวของร่างกายและสิ่งของ

4. **พัฒนาการทางด้านสติปัญญา** มีความสามารถในด้านต่างๆ สามารถจดจำได้ละเอียดถูกต้อง ฉลาดเฉียบแหลม การแสดงออกโดยการแก้ปัญหาได้ดี การวัดผล โดยการสังเกต การทดสอบ และการสัมภาษณ์

5. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ มีความสามารถแสดงออกอย่างอิสระ และควบคุมอารมณ์ได้ มีความมั่นใจในการทำงาน พัฒนาการทางด้านอารมณ์ รวมไปถึงสุขภาพจิต ความมั่นคงทางอารมณ์ และพัฒนาการทางบุคลิกภาพด้วยการแสดงออก โดยการทำงานได้อย่างสุขุม เป็นระเบียบ และควบคุมได้เหมาะสม การวัดทำได้โดยการสังเกต การสัมภาษณ์

5.1 การสร้างสรรค์งานศิลปะได้อย่างอิสระ มีความมั่นใจในการทำงาน

5.2 มีความเป็นระเบียบในการทำงาน

6. พัฒนาการทางกาย มีความสามารถในการปฏิบัติทางศิลปะ ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ได้คล่องแคล่วมั่นคงไม่เป็นอันตราย มีความแน่นอนและแม่นยำในการทำงาน การแสดงออกโดยการปฏิบัติ และการเคลื่อนไหว การวัดโดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการทดสอบ

6.1 มีทักษะในการเขียน ปั้น และการใช้เทคนิคต่างๆ ได้คล่องแคล่วว่องไว

6.2 ลักษณะภาพที่แสดงออก มีความสัมพันธ์ในการฝึกเขียนและ ความรู้สึก

7. พัฒนาการทางด้านสังคม มีความสามารถเข้าใจในสิ่งแวดล้อม เข้าใจความต้องการของผู้อื่น และสามารถเข้าใจผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข การแสดงออกโดยการทำงาน การประสานงาน การคิดและการเข้าใจผู้อื่น การวัดโดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการทดสอบ

7.1 มีประสบการณ์ในสิ่งแวดล้อมดี สามารถแสดงออกในงานศิลปะได้ถูกต้อง

7.2 มีความเข้าใจในการแสดงออกของผู้อื่นได้

7.3 มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี และมีความสุขในการทำงาน

7.4 มีความเข้าใจในวัฒนธรรมต่างๆของผู้อื่น

การวัดพฤติกรรมด้านต่างๆ พฤติกรรมด้านต่างๆของนักเรียนช่วยให้ครูเข้าใจนักเรียน และสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

1. ในด้านความรู้ความสามารถ ทราบและจำเรื่องราวของประสบการณ์ที่ได้รับ รวมทั้งประสบการณ์ที่สัมพันธ์ได้อย่างถูกต้อง แสดงออกโดยการระลึกถ่ายทอด สามารถวัดได้โดยการทดสอบ การสัมภาษณ์- การสังเกต

1.1 ความรู้เกี่ยวกับศัพท์เฉพาะทางศิลปะ

1.2 ความรู้เกี่ยวกับประวัติทั่วไปของศิลปะ

1.3 ความรู้เกี่ยวกับวัสดุและขบวนการทำ

2. ในด้านความเข้าใจ สามารถเข้าใจในคุณค่าและหลักการของศิลปะ จนประเมินผลงานของศิลปะนั้นได้ การแสดงออกโดยการอธิบาย การวัดโดยการทดสอบการสังเกตและการสัมภาษณ์

2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างทางศิลปะ

2.2 ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ กฎและการสร้างสรรค์งานศิลปะ

2.3 ความสามารถในการประเมินผลงานศิลปะ

2.4 ความสามารถในการให้เหตุผลในการพิจารณา

3. ในด้านความคิดและการออกแบบ สามารถแก้ปัญหาในการออกแบบ วัสดุได้โดยการทดสอบ การสังเกตและการแสดงความคิดเห็น

3.1 ความสามารถในการแก้ปัญหาในการออกแบบ

3.2 ความสามารถในการสร้างและแสดงความสมเหตุสมผลของการออกแบบ

4. ในด้านศิลปนิยม มีความรู้ความเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของงานศิลปะ แสดงออกโดย การอธิบายนิยาม สามารถวัดได้โดยการสัมภาษณ์ สังเกต การทดสอบ การจัดอันดับคุณภาพและแบบภาพต่างๆ

4.1 ความนิยมในศิลปะที่เกิดจากความรู้สึภายใน

4.2 ความนิยมที่อาศัยประสบการณ์และปฏิบัติ

4.3 การอธิบายและการประเมินผลงานศิลปะ

5. ในด้านเจตคติและความสนใจ มีความเชื่อ ความนิยม และสนใจที่จะปฏิบัติตามความเชื่อ แสดงออกโดยการติดตามความเชื่อ การร่วมในกิจกรรมอย่างสุขใจ สามารถวัดได้โดยการจัดอันดับคุณภาพ

5.1 ความเชื่อมั่นในการทำงานของตน

5.2 ความสนใจในการเรียนและตั้งใจ

5.3 การทำงานได้เรียบร้อย

5.4 ความคิด ความเข้าใจและความเชื่อในแบบของศิลปะ

6. ในด้านทักษะและการนำไปใช้ มีความสามารถในการใช้วัสดุและเครื่องมือได้ถูกต้อง รวดเร็วและประหยัด แสดงออกโดยการปฏิบัติงาน การใช้วัสดุเครื่องมือ การแก้ปัญหาและการนำไปใช้ วัดได้โดยการสังเกตและแบบทดสอบ

6.1 ความสามารถในการให้แสง สี และเงา

6.2 ความสามารถในการเขียนภาพด้วยวิธีต่างๆ

6.3 ความสามารถในการใช้วัสดุและเครื่องมือ

6.4 ความสามารถในการทำงานศิลปะได้เรียบร้อยตามกำหนด

6.5 ความสามารถในการนำไปใช้ได้เหมาะสม

6.6 ความสามารถในการแก้ปัญหา การใช้ทั่วไป

6.7 ความสามารถในการมองเห็นแบบ ลักษณะโครงสร้างทางศิลปะที่เหมาะสมใน ความงามและการใช้สอย

1.2.5) สื่อการเรียนรู้ กรมวิชาการ (2545) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนรู้ไว้ว่า คำว่า “สื่อ” (Media) เป็นคำที่มาจากภาษาละตินว่า “Medium” แปลว่า “ระหว่าง” หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ เมื่อมีการนำสื่อมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนก็เรียกสื่อชิ้นนั้นว่า “สื่อการเรียนการสอน” (Instructional Media) หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามที่บรรจุเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้เนื้อหาหรือสาระนั้นๆ

การเรียนการสอนในภาพลักษณ์เดิมๆ มักจะเป็นการถ่ายทอดสาระความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียน โดยใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะ และประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนหรือในโรงเรียน ผู้สอนและผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสื่อต่างๆ อย่างหลากหลาย สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ สื่อที่นำมาใช้เพื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงเรียกว่า “สื่อการเรียนรู้” ซึ่งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นวัด ของจริง บุคคล สถานที่ เหตุการณ์หรือความคิดก็ตาม ถือเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับว่าเราเรียนรู้จากสิ่งนั้นๆ หรือนำสิ่งนั้นๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของเราหรือไม่ สื่อการเรียนรู้สามารถจำแนกออกตามลักษณะได้เป็น 3 ประเภท คือ

5.1 สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่างๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียนหรือตัวพิมพ์ เป็นสื่อในการแสดงความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายชนิดได้แก่ เอกสาร หนังสือเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร บันทึกรายงาน

5.2 สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคู่กับเครื่องมือสโตนทัศน์วัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น แถบบันทึกภาพพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยี ยังหมายรวมถึงกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น

5.3 สื่ออื่นๆ นอกเหนือจากสื่อ 2 ประเภทที่กล่าวไปแล้ว ยังมีสื่ออื่นๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี สื่อดังกล่าวนี้ได้แก่

5.3.1 บุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ไปสู่บุคคลอื่น เช่น บุคลากรในท้องถิ่น แพทย์ ตำรวจ นักธุรกิจ เป็นต้น

5.3.2 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของตัวผู้เรียน เช่น พืชผัก ผลไม้ ปรากฏการณ์ ห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

5.3.3 กิจกรรม / กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่ผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้นเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ ใช้ในการฝึกทักษะซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น บทบาทสมมติ การสาธิต การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ เกม เพลง เป็นต้น

5.3.4 วัสดุเครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้เพื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ รวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่างๆ เช่น อุปกรณ์ทดลองทางวิทยาศาสตร์ เครื่องมือช่าง เป็นต้น

สื่อที่จะนำมาใช้เพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีหลักการ แนวคิด และลักษณะดังนี้

- (1) เน้นสื่อเพื่อการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองทั้งของผู้เรียนและผู้สอน
- (2) ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำหรือพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง รวมทั้งนำสื่อที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ในการเรียนรู้
- (3) รูปแบบของสื่อการเรียนรู้ควรมีหลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดเวลา

ฉะนั้น สื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษาจึงไม่จำกัดอยู่เพียงเฉพาะหนังสือเรียนเท่านั้น ผู้เรียนและผู้สอนสามารถเรียนรู้ได้จากสื่อทุกประเภท อย่างไรก็ตาม สื่อที่จะนำมาใช้จัดการเรียนรู้ ควรมีความสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้และศักยภาพของผู้เรียน

สื่อการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษา

Chapman (1978) ได้จัดประเภทของสื่อและแหล่งการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

ก. สื่อประเภทวัตถุหรือแหล่งความรู้ทางกายภาพ (Physical resources) ประกอบด้วย

1. ห้องเรียนและพื้นที่ใช้สอย (Rooms and spaces) การจัดห้องเรียนและพื้นที่ใช้สอยสำหรับการสอนศิลปะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนศิลปศึกษา และลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนปฏิบัติงาน ที่จัดเก็บอุปกรณ์การปฏิบัติงานสำหรับนักเรียน อุปกรณ์และโต๊ะเก้าอี้ปฏิบัติงาน พื้นที่จัดแสดงผลงานของนักเรียนทั้งงานศิลปะประเภทสองมิติและสามมิติ

2. ผลงานศิลปะต้นฉบับ (Original works of art) นักเรียนควรที่จะได้เรียนรู้การวิเคราะห์ อภิปรายเกี่ยวกับผลงานศิลปะ โดยการได้สัมผัสกับผลงานศิลปะที่เป็นของจริง ของศิลปิน หรือผลงานประดิษฐ์ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม (Cultural artifacts) ซึ่งโรงเรียนสามารถจัดหาได้จาก การขอรับบริจาคจากศิลปินท้องถิ่นหรือผู้อุปถัมภ์งานศิลปะ หรือการขอความร่วมมือจากหอศิลป์ ห้องแสดงภาพ สถาบันศิลปะ นำผลงานศิลปะมาจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนในโรงเรียน หรือการจัดการศึกษานอกสถานที่ โดยการไปเข้าชมพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ห้องแสดงภาพ และการไป เยี่ยมชมสตูดิโอปฏิบัติงานของศิลปิน

3. สื่อทางโสต-ทัศนูปกรณ์ (Audio-visual media) เป็นสื่อเทคโนโลยีทางด้านภาพและเสียง ที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ สาระข่าวสารให้กับนักเรียนได้ ประกอบด้วย

3.1 เครื่องเสียงและเทปบันทึกเสียงที่เกี่ยวกับความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ คำศัพท์ ในศิลปะ การวิเคราะห์ อภิปรายและตีความผลงานศิลปะ

3.2 ฟิล์ม สไลด์ และ ฟิล์มภาพยนตร์

3.3 ทีวีเพื่อการศึกษา

4. สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ (Printed media) เป็นแหล่งข้อมูลความรู้ที่มีความสำคัญในการสอน ศิลปะ ประกอบด้วย ภาพจำลองหรือสำเนาผลงานศิลปะ (reproduction) ภาพถ่าย หนังสือ แผนภูมิรูปภาพและบัตรคำ

5. สื่ออื่นๆที่เป็นวัตถุ (Other tangible aids) ประกอบด้วย

5.1 หุ่นจำลอง (models) ประเภทพลาสติกและกระดาษสำหรับเรียนกายวิภาค และแบบจำลองรูปทรงสถาปัตยกรรม

5.2 ผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง (samplers) ที่สร้างจากวัสดุที่หลากหลาย และมีกระบวนการ ออกแบบรูปทรง ทั้งรูปทรงธรรมชาติและรูปทรงเรขาคณิต

5.3 ของจริง (real objects) เช่น ก้อนหิน รั้งนก กระดุก ฟิช และหอยเป็นสื่อธรรมชาติ สำหรับการศึกษาด้านทัศนศึกษา (visual study) และสร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบ งานศิลปะ

5.4 เกมส์และของเล่น (commercial games and toys)

ข. แหล่งความรู้จากบุคคล (Human resources) ประกอบด้วย 1) คณะครูผู้สอน ครูประจำชั้น และครูศิลปะ 2) ครูวิทยากรจากภายนอก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ เช่น ศิลปิน นักออกแบบ นักวิจารณ์ศิลปะ นักประวัติศาสตร์ และสถาปนิก เป็นต้น 3) อาสาสมัครจาก ชุมชนและสังคม ที่ต้องการให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาแก่โรงเรียน เช่น บริษัทเอกชน โรงงานท้องถิ่น สมาคมต่างๆ เป็นต้น 4) กลุ่มของนักวิชาการที่ให้สนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาใน ด้านหลักสูตรและรูปแบบการสอนศิลปะ

วุฒิ วัฒนสิน(2541) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะ สามารถแบ่งลักษณะการสอน ออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. การสอนภาคทฤษฎี ซึ่งอาจต้องใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย การวิเคราะห์ วิจารณ์ หรือ การอภิปราย เช่น การสอนทฤษฎีในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปะวิจิตรศิลป์ ศิลปนิยมหรือ สุนทรียศาสตร์ฯ

2. การสอนภาคปฏิบัติ ซึ่งอาจจะใช้วิธีการสอนโดยให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ เช่นการสอน ศิลปะปฏิบัติ วิชาการวาดเส้น การออกแบบ ภาพพิมพ์ ประติมากรรม ฯลฯ

จะพบว่าในการสอนศิลปะนั้นมีหลายลักษณะ จึงสมควรที่จะต้องใช้วิธีการสอนหลายๆวิธี โดยไม่จำกัด และสมควรมีสื่อการสอนที่เร้าความสนใจและหลากหลาย ครูศิลปะมีความสามารถในการสร้างสื่อการสอนเป็นอย่างดี เพราะการสร้างสื่อการสอนมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการใช้ ฝีมือทางศิลปะเพื่อให้ได้สื่อการสอนที่มีรูปแบบ สีสันและลวดลายสวยงามสะดุดตา ที่จะกระตุ้น ให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น วัสดุอุปกรณ์(Material) สำหรับการสอนวิชาศิลปะ คือ วัสดุที่เป็น โสตทัศนูปกรณ์เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาศิลปะโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่ของวัสดุที่ใช้เป็นสื่อ การสอนวิชาศิลปะ จะเป็นผลผลิตจากการสร้างสรรค์ที่ต้องใช้ฝีมือและทักษะทางศิลปะ วัสดุการ สอนศิลปะจะมีส่วนช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์มากและเร็วขึ้น วัสดุการสอน ศิลปะมีดังนี้คือ

1. กระดานชอล์ก (Chalk board) แต่เดิมนั้นนักเรียนจะใช้กระดานชนวนซึ่งเป็นหิน ชนวนสีคล้ำ (ดำ) คู่กับวัสดุที่ขีดลงไป (เป็นหินชนวนเช่นกันแต่มีปลายแหลม) ขนาดไม่ใหญ่โต มากสามารถพกพาไปโรงเรียนได้ แต่สำหรับครูจะใช้กระดานชอล์กสีดำคู่กับชอล์กสีขาว ตัวอักษร ที่เขียนลงไปบนกระดานชอล์กสีดำจะชัดเจนมาก เพราะสีขาวกับสีดำเป็นสีที่ตัดกัน เราเรียก กระดานชอล์กนี้ว่า กระดานดำ (Black board) ต่อมาจกยูแพथย์ได้เสนอแนะว่า สีดำตัดกับสีขาว มากเกินไป ซึ่งอาจทำให้สายตาเมื่อยล้าได้ง่าย สีเขียวจะให้การพักผ่อนสายตาได้ดีกว่า และมีน้ำ หนักสีเข้มพอที่จะเขียนด้วยชอล์กสีขาวแล้วเห็นได้ชัดเจน (วิรุณ ตั้งเจริญ,2539 อ้างใน วุฒิ วัฒนสิน ,2541) กระดานชอล์กนี้ว่า กระดานเขียว (Green board) ปัจจุบันเมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางวัสดุ สัเคราะห์ แผ่นวัสดุสังเคราะห์สีขาวจึงกลายเป็นเช่นกระดานชอล์กอีกประเภทหนึ่ง แต่จะใช้ ปากกาเคมีสีเข้มเขียนลงไป กระดานชอล์กชนิดนี้ทันสมัยที่สุดเรียกว่า กระดานขาว (White board)

2. ภาพประกอบ (Illustration) ในการเรียนการสอนวิชาศิลปะ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครู ศิลปะจะต้องแสดงความเป็นรูปธรรมให้มากที่สุด นอกเหนือจากการบรรยายเพียงอย่างเดียว การ นำภาพประกอบมาให้ให้นักเรียนได้รับรู้ในภาพพจน์เดียวกัน จะทำให้นักเรียนสนใจและเข้าใจยิ่งขึ้น ภาพประกอบที่จะเป็นวัสดุการสอนนี้อาจเป็นภาพจากหนังสือต่างๆ หรือเป็นภาพที่ครูศิลปะวาด ขึ้นด้วยสี ดินสอ ปากกาเคมี ฯลฯ เขียนลงบนกระดาน กระดาษไขแล้วโรเนียว หรือบนแผ่นใส

เพื่อใช้กับเครื่องฉายข้ามศีรษะ ภาพประกอบที่เป็นวัสดุการสอนเหมาะสำหรับวิชาศิลปะทุกรายวิชา ครูศิลปะควรที่จะจัดเตรียมไว้เพื่อการเรียนการสอนศิลปะทุกครั้ง

3. การ์ตูน (Cartoon) การ์ตูน เป็นส่วนหนึ่งของภาพประกอบที่ครูศิลปะสร้างสรรค์ขึ้น แต่การ์ตูนอาจจะมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ การ์ตูนที่วาดขึ้นจะเป็นรูปร่างของคน สัตว์ สิ่งของ จะมีความเรียบง่าย และรูปแบบสามารถสร้างขึ้นตามจินตนาการที่ไม่มีขอบเขตของจิตรกร แต่จะมีความเด่นชัด และการแสดงท่าทางที่ตื้นตันสนุกสนานชวนติดตาม หากครูศิลปะแสดงการ์ตูนเป็นสื่อการสอนสำหรับเด็กก็จะประสบผลสำเร็จแรกเริ่มในระดับหนึ่งแล้ว ข้อต่อไปที่ครูศิลปะต้องคำนึงคือ เนื้อหา สารที่ต้องการจะสอน อาจมีการสอดแทรกเรื่องราว แนวคิด ที่แปลกๆและสนุกสนานด้วยก็จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดในการสอนศิลปะ

4. โปสเตอร์ (Poster) โปสเตอร์ คือ ภาพที่มีคำอธิบายประกอบเพียงสั้นๆ เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้พบเห็นมีความสนใจและเข้าใจได้ในเวลาสั้นๆ ดังนั้น ภาพโฆษณาจึงต้องมีความเด่นชัด สะดุดตา และดึงดูดความสนใจ ลักษณะของโปสเตอร์ที่ดีต้องมีลักษณะ

- 4.1 ควรมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนเพียงข้อเดียว
- 4.2 ข้อความต้องสั้น กระชับรัด ดึงดูดความสนใจ ได้ใจความ มีความหมายดี และจำ
- 4.3 ไม่ควรมีภาพมากแต่ต้องเด่นชัด
- 4.4 ควรใช้สีน้อย อาจเป็นสีตรงข้าม(Contrast) หรือสีกลมกลืน (Harmony) ก็ได้
- 4.5 การจัดภาพและตัวอักษรต้องคำนึงถึงหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์
- 4.6 เรียบง่าย ไม่วุ่นวาย

การนำโปสเตอร์มาใช้ในชั้นเรียน เพื่อเป็นการรณรงค์ กระตุ้นให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรม บางสิ่งบางอย่าง สำหรับโปสเตอร์ที่ครูศิลปะนิยมใช้คือ โปสเตอร์เชิญชวนชมนิทรรศการทางศิลปะ บางครั้งครูศิลปะอาจใช้โปสเตอร์เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน อธิบายขั้นตอนของการปฏิบัติและการสรุป ก็จะเป็นประโยชน์สำหรับการเรียนการสอนโดยตรง

5. ป้ายนิเทศ (Bulletin Board) ป้ายนิเทศ คือวัสดุการสอนที่ใช้แสดงเรื่องราวที่น่าสนใจให้นักเรียนเห็นในรูปแบบของภาพ แผนภูมิ หรือป้ายประกาศเพื่อการเรียนรู้ โดยไม่ต้องใช้เวลามากนัก ป้ายนิเทศส่วนมากค่อนข้างใหญ่ ทำให้สามารถแสดงสิ่งที่ต้องการได้ชัดเจน วัสดุที่ใช้ทำป้ายนิเทศได้แก่ ไม้อัด กระดาษอัด หรือกระดาษชานอ้อย โดยแสดงให้เห็นด้วยการติดผนังหรือวางบนขาหยั่งก็ได้ ครูศิลปะอาจใช้ป้ายนิเทศให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนศิลปะโดยการนำเสนอเนื้อหาใหม่ ข่าวใหม่หรือแสดงผลงานดีเด่นของนักเรียน ทั้งนี้ก็สามารถสร้างบรรยากาศของศิลปะให้เกิดขึ้นในโรงเรียนได้ ป้ายนิเทศอาจนำเสนอเนื้อหาให้จบในแผ่นเดียวหรือติดต่อกันหลายแผ่นก็ได้ แต่การจัดวางการใช้แบบตัวอักษร (Font) ในทุกแผ่นควรจะเป็นเอกภาพ คือ ดูแล้วเห็นว่าเป็นชุดเดียวกัน

6. แผนภูมิ (Chart) แผนภูมิคือป้ายนิเทศชนิดหนึ่ง เป็นแผ่นทัศนวัสดุ ที่แสดงความสัมพันธ์ ความต่อเนื่อง วิวัฒนาการและลักษณะของสิ่งของและปรากฏการณ์ต่างๆ โดยใช้ภาพสัญลักษณ์และคำอธิบายประกอบ แผนภูมิที่ดีจะต้องสามารถทำให้ผู้เรียนดูแล้วเกิดความรู้ความเข้าใจได้ในเวลาสั้นมีความเรียบง่ายไม่สับสนรุงรัง ครูศิลปะสามารถใช้แผนภูมิให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอนศิลปะได้ โดยการนำเสนอแผนภูมิ แสดงขั้นตอนการปฏิบัติงานในวิชาศิลปะปฏิบัติ และสามารถนำแผนภูมิมาใช้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดอยากเรียน และอยากค้นคว้าเพิ่มเติม

7. ภาพถ่าย (Photography) ภาพถ่ายที่จะนำมาใช้เป็นสื่อการสอน ไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นภาพที่ครูถ่ายเอง หรือภาพที่ผ่านกระบวนการห้องล้างและอัดภาพ แต่อาจรวมรูปถ่ายทั้งหมดทุกชนิดรวมทั้งภาพถ่ายในหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพราะฉะนั้นภาพถ่ายที่เป็นสื่อการสอนจึงมีขนาดรูปร่างแตกต่างกันออกไป แต่เพื่อความสะดวกในการใช้และเก็บรักษา อาจจะมีการผนึกภาพถ่ายลงบนกระดาษแข็งที่มีขนาดเท่าๆกัน หากต้องการรักษาให้คงทนเพื่อจะใช้งานได้นานๆ อาจมีการเคลือบวิทยาศาสตร์หรือเคลือบรูปด้วยพลาสติก หรือสติ๊กเกอร์ ภาพถ่ายก็จะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้นานขึ้น ภาพถ่ายมีความจำเป็นต่อการเรียนการสอนศิลปะมาก โดยเฉพาะรายวิชาที่มีเนื้อหาในการอธิบายมากๆ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์และศิลปะวิจารณ์ เพราะภาพถ่ายจะทำให้ภาพในจินตนาการของนักเรียนเลือนหายไป และภาพจริงจะปรากฏให้เห็นชัดเจน ภาพถ่ายจะทำให้สถานที่ ที่อยู่ไกลแสนไกลใกล้เข้ามา จนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจมากขึ้น

8. หุ่นจำลอง (Model) หุ่นจำลอง คือ สิ่งที่แทนของจริง เป็นวัสดุการสอนที่มีลักษณะ 3 มิติ อาจย่อส่วนให้เล็กกว่าของจริงเพื่อให้มีขนาดเล็กพอที่จะนำมาศึกษาได้สะดวกหรืออาจขยายส่วนให้มีขนาดโตกว่าของจริงหลายเท่า เพื่อให้มองเห็นได้ชัดเจนแทนของจริงที่หาได้ยากหรือซับซ้อนเกินกว่าที่จะศึกษาจากของจริงได้ หุ่นจำลอง เป็นสื่อการสอนที่มีคุณค่าสำหรับการเรียนการสอนศิลปะมาก เช่นหุ่นจำลองของโครงกระดูก หรือกล้ามเนื้อของคน ที่ใช้เป็นสื่อการสอนวิชากายวิภาค สามารถทำให้นักเรียนได้เห็นลักษณะ สัดส่วนของโครงกระดูกหรือกล้ามเนื้อที่สามารถนำของจริงมาแสดงได้ หรือหุ่นจำลองของสถาปัตยกรรมสามารถทำให้นักเรียนได้เห็นและเข้าใจต่อโครงสร้างของบ้านในชั้นเรียนโดยไม่ต้องไปดูของจริง

9. ของจริง (Realistic) ของจริงถือเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่ดีที่สุด หากเป็นไปได้ในการเรียนการสอนศิลปะทุกจุดประสงค์ ครูควรจัดให้เด็กได้สัมผัสกับของจริง เช่นในวิชาวาดเส้น ในส่วนของกรวดหุ่นนิ่ง ครูศิลปะควรจัดหุ่นนิ่งจริงๆ ให้นักเรียนวาด วิชากายวิภาคครูศิลปะต้องให้ นักเรียนวาดภาพคนจากคนจริงๆ การสอนรายวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ เมื่อสอนถึงศิลปะในยุคต่างๆของไทย ครูควรจัดทัศนศึกษาพานักเรียนไปเยี่ยมชมสถานที่กล่าวถึงจริงๆ ถ้ากระทำได้

เช่นนี้ แน่แน่นอนที่สุดว่าการสอนศิลปะของครูศิลปะคนนั้น ต้องเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความประทับใจ ที่จะนำสู่การชื่นชมและการอนุรักษ์ศิลปะที่ทรงคุณค่าอย่างแน่นอน

10. หนังสือ (Books) หนังสือ จัดว่าเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่มีระบบระเบียบในการนำเสนอและมีคุณค่ามาก ผู้เขียนหนังสือสามารถย่อโลกทั้งโลกลงมาเป็นตัวอักษรที่ให้ความรู้ บรรยายความรู้สึก ถ่ายทอดแนวความคิดให้แก่ผู้อ่าน ครูศิลปะควรใช้สื่อการสอนประเภทหนังสือด้วย เพราะในวิชาศิลปะก็มีเนื้อหาสาระที่เป็นองค์ความรู้ บางครั้งครูศิลปะมักจะเน้นหนักในภาคปฏิบัติ จนลืมที่จะให้ความรู้จากหนังสือซึ่งเป็นภาคทฤษฎี การเรียนการสอนศิลปะที่ดีควรมีความรู้และมีทักษะในระดับที่สมดุล หนังสือที่เป็นสื่อการสอน ที่เป็นส่วนช่วยให้นักเรียน เกิดความรู้และความเข้าใจนั้น ไม่จำกัดเฉพาะหนังสือที่เป็นภาษาไทย แต่หนังสือภาษาอังกฤษที่ผลิตในต่างประเทศ ก็สามารถให้ความรู้ที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบันที่ครูศิลปะควรให้ความสำคัญมากขึ้น

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ และสามารถเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์ได้ทุกกระบวนการศึกษา (กรมวิชาการ, 2544)

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ (2544) กล่าวว่า แนวโน้มในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ เปลี่ยนจากการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม ที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง และใช้การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปมักใช้แบบทดสอบแบบเลือกตอบ เปลี่ยนเป็นการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและใช้การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) มากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้การเรียนมีความหมายสำหรับผู้เรียนให้มากที่สุด หลักสำคัญของการของการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องคำนึงถึง

- 1) ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Learners' Need & Interests) เป็นสำคัญ
- 2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation) ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด
- 3) เน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเอง (Constructionism) กล่าวคือ ให้สามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ในสภาพความเป็นจริง (Experiential Learning) สามารถวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และสืบค้นความรู้ได้ด้วยตัวเอง (Inquiry)

4) เป็นการพึ่งพาตนเอง (Autonomy) เพื่อให้เกิดทักษะที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและสามารถเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเองได้ (Metacognition) กล่าวคือรู้จักคิดของตนเอง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีคิดได้อย่างเหมาะสม ไม่เน้นที่การจดจำเพียงเนื้อหา

5) เน้นการประเมินตนเอง (Self - Evaluation) ซึ่งแต่เดิมครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมิน การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองได้อย่างชัดเจนขึ้น รู้จุดเด่นจุดด้อยและพร้อมที่จะปรับปรุง หรือพัฒนาตนเองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินตามสภาพจริงและใช้เพิ่มสะสมงานเข้าช่วย

6) เน้นความร่วมมือ (Cooperation) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ทิสนา แคมมณี (2545) กล่าวว่า หากการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึงการจัดสภาพของการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (active participation) ทั้งทางด้านกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ในกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ โดยมีบทบาทดังกล่าวมากกว่าครูผู้สอน ตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนการสอนแบบนี้ ก็คือ

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทางกาย คือ ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้ร่างกายหรือประสาทการรับรู้ตื่นตัวพร้อมที่จะเรียนรู้

2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม / กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทางสติปัญญา คือ ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางสติปัญญาหรือสมอง คือ ได้คิด ได้ทำโดยใช้ความคิด เป็นการใช้สติปัญญาของตนสร้างความหมาย ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้

3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม / กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทางอารมณ์ คือ ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางอารมณ์หรือความรู้สึก คือ กิจกรรมการเรียนรู้มีส่วนทำให้อารมณ์ของผู้เรียนตื่นตัว หรือกล่าวง่าย ๆ คือ เกิดอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเองมากขึ้น

4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม / กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทางสังคม คือ ผู้เรียนได้มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นและสิ่งต่างๆรอบตัว เกิดการตื่นตัวทางสังคม อันจะเป็นปัจจัยช่วยให้สามารถเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

5. บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรม / กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 ด้านของผู้เรียน มีมากกว่าผู้สอน

6. จำนวนของผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม / กระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัว มีเป็นส่วนใหญ่ (ข้อนี้จำเป็นต้องใช้เป็นตัวบ่งชี้ด้วย เนื่องจากสภาพของการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปนั้นมีลักษณะเป็นชั้นเรียนที่มีจำนวนผู้เรียนมาก หากชั้นเรียนมีจำนวน 30 คน มีนักเรียนที่ตื่นตัวเพียง 5 คน ก็คงไม่สามารถนับได้ว่า การจัดการเรียนการสอนสำหรับชั้นเรียนนั้นเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง)

1.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning)

การเรียนรู้จากประสบการณ์ คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำจริง ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่จากการลงมือกระทำ โดยเริ่มจากการรับรู้ปัญหา แล้วเริ่มหาทางแก้ปัญหา หลังจากนั้นลงมือกระทำ จนเกิดประสบการณ์จากผลของการกระทำ แล้วสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ด้วยการยืนยันในความรู้เดิม หรือปรับเปลี่ยนความรู้เดิมเป็นความรู้ใหม่ (Dewey, 1938; อ้างถึงใน อาชญญา รัตนอุบล , 2547)

อาชญญา รัตนอุบล (2547; 83-84) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ หรือ Experiential Learning มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนได้สร้างความรู้ ทักษะและค่านิยมจากประสบการณ์ตรง การเรียนรู้จากประสบการณ์มีความหมายลึกซึ้งกว่าการเรียนรู้จากการได้ลงมือกระทำ หรือ Learning by doing ที่รู้จักกันโดยทั่วไป

การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเอง และมีลักษณะเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากจุดใดจุดหนึ่งของวงจรแห่งการเรียนรู้ก็ได้ หากต้องดำเนินให้ครบวงจรแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

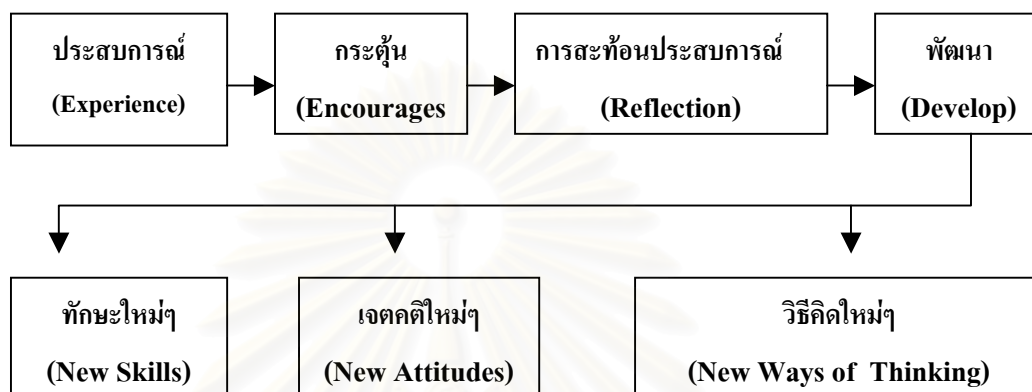
1. ประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience) เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในชีวิตคนเรา ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคล โดยสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่และนำไปสู่ความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อไป ประสบการณ์ดังกล่าวอาจมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของบุคคลทั้งการยอมรับและการปฏิเสธก็ได้

2. การสังเกตและไตร่ตรอง (Observe and Reflect) เป็นการเรียนรู้จากการสังเกต และการไตร่ตรอง การสะท้อนความคิดกลับสู่ประสบการณ์ที่ได้รับนั้น โดยพิจารณาไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์

3. การพิจารณาถึงความเห็นและการสร้างแนวคิด (Generalize and Conceptualize) เป็นการรวบรวมความคิด ความรู้ต่างๆ จากประสบการณ์ที่ผ่านมา จากการกระทำ หรือการได้รับข้อมูลจาก ผู้สอน เพื่อน หรือการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการพูดคุย เพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบแนวความคิดของตน

4. การทดลองและการบูรณาการ (Experiment and Integrate) เมื่อบุคคลได้สร้างแนวคิดของตนแล้ว ต่อไปก็ควรฝึกปฏิบัติจริง โดยการทดลองและตรวจสอบ เป็นการลองผิดลองถูกเพื่อตรวจสอบแนวคิดที่ตนตั้งไว้ เพื่อหาคำตอบในสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป และเมื่อยอมรับในแนวคิดดังกล่าวแล้ว ก็จะนำไปสู่การบูรณาการระหว่างประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของบุคคลนั้นต่อไป

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ (2544) กล่าวว่า การเรียนแบบประสบการณ์ หมายถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์ แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อน สิ่งต่างๆ (Reflection) ที่ได้จากประสบการณ์ออกมา เพื่อพัฒนาทักษะใหม่ๆ เจตคติใหม่ๆ หรือวิธีการคิดใหม่ๆ กล่าวคือ

แผนภูมิที่ 3 การเรียนแบบประสบการณ์

การเรียนแบบประสบการณ์ครูต้องคำนึงถึงแหล่งทรัพยากรทั้ง 4 คือ 1) เวลา (Time) 2) สถานที่ (Space) 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) 4) สื่อการสอนต่างๆ (Teaching Materials) ซึ่งครูสามารถใช้ทรัพยากรดังกล่าว เป็นตัวเชื่อมโยงให้นักเรียนก้าวสู่การเรียนรู้โลกรอบตัว หากครูจะให้นักเรียนเรียนแบบประสบการณ์ ต้องพิจารณาถึงแหล่งทรัพยากรทั้ง 4 โดยในเรื่องของการใช้เวลา (Use of Time) นั้น ครูต้องไม่กำหนดเวลาตายตัวเหมือนการสอนแบบเดิม แต่ควรยืดหยุ่นเรื่องเวลาเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนมีเวลาเพียงพอ ในการเรียนรู้หรือการค้นพบสิ่งใหม่ๆ ในเรื่องของการใช้สถานที่ (Use of Space) ไม่จำเป็นต้องเรียนในชั้นเรียนหรือห้องเรียนเท่านั้น ครูอาจใช้บริเวณในโรงเรียน ชุมชน หมู่บ้าน หรือแม้แต่การใช้เทคโนโลยีต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต (Internet) เพื่อเชื่อมโยงนักเรียนสู่โลกรอบตัว ในด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน (Use of Teaching) นั้น ครูต้องใช้สมาชิกชุมชน สมาชิกในครอบครัวของนักเรียน ผู้รู้ หรือผู้ชำนาญการในท้องถิ่น พระภิกษุ ศิลปินท้องถิ่น หรือ บุคลากรของรัฐ เช่น นักวิชาการเกษตร พนักงานอนามัยหรืออื่นๆ โดยให้บุคลากรเหล่านี้ได้มีโอกาส ให้ความรู้แก่นักเรียน ครูควรใช้แหล่งทรัพยากรทั้ง 4 ดังกล่าว รวมเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้นักเรียนมีความรู้อย่างกว้างขวาง พัฒนาความคิดและทักษะกระบวนการกลุ่ม รวมตลอดถึงการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ จากความหมายของการเรียนรู้จากประสบการณ์ข้างต้น สรุปได้ว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สร้างความรู้ความสามารถ ทักษะ ความคิดทัศนคติ ค่านิยมของตนเองขึ้น โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดคำถามของตนเอง และแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง โดยแสวงหาคำตอบด้วยวิธีการหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วม

กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ การลงมือปฏิบัติกระทำจริง ทั้งในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือสถานการณ์จำลอง การวิพากษ์วิจารณ์ การอภิปราย การพิจารณา การไตร่ตรอง การทบทวน และการสะท้อนความคิดของตนออกมา โดยอาจเกิดขึ้นทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน หรือในสถานที่จริงในการทำงานก็ได้ การเรียนรู้จากประสบการณ์จึงเป็นความพยายามเชื่อมโยงระหว่าง ทฤษฎีและปฏิบัติ เป็นการบูรณาการความรู้ใหม่หรือประสบการณ์ใหม่ เข้ากับความรู้อันเดิมหรือ ประสบการณ์เดิม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของบุคคล (อาชัญญา รัตนอุบล, 2547)

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ (2544) กล่าวว่า การเรียนแบบประสบการณ์ ประกอบด้วย ขั้นตอน 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นประสบการณ์ (Experiencing) เป็นขั้นลงมือหรือทำกิจกรรมจากสภาพจริง เช่นการ เก็บรวบรวมข้อมูลราคาสินค้าในตลาด การสัมภาษณ์หรือการปฏิบัติการต่างๆ

2. ขั้นนำเสนอและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Publishing) เป็นขั้นของการพูด – การเขียน เช่น การนำข้อมูลที่ได้จากขั้นประสบการณ์มานำเสนอ ซึ่งอาจทำได้ทั้งการพูดและการเขียน อาจเขียนลงแผนภูมิหรือตาราง พร้อมนำเสนอด้วยปากเปล่า เป็นต้น

3. ขั้นอภิปรายผล (Discussing) เป็นขั้นของการอภิปรายซักถาม เพื่อความเข้าใจที่แจ่มชัดและเพื่อให้ได้แนวคิดต่อการประยุกต์ใช้ ขั้นนี้ทั้งครูและนักเรียนอาจร่วมกันในการ ตั้งคำถามเพื่อการอภิปรายร่วมกัน

4. ขั้นสรุปพาดพิง (Generalizing) เป็นขั้นของการสรุปผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ขั้นข้างต้น โดยสรุปพาดพิงสู่หลักการ หรือสู่มุมมองหรือแบบแผนที่กว้างขวางขึ้น อาจร่วมกันสรุปหรือแต่ละคนสรุปก็ได้ นับเป็นการสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยผ่านประสบการณ์หรือการลงมือกระทำ

5. ขั้นประยุกต์ใช้ (Applying) เป็นขั้นของการนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันซึ่งอาจจัดทำในรูปโครงการ การทดลอง การปรับใช้กับชีวิตประจำวัน การแก้ปัญหา หรือการค้นคว้าวิจัยต่อไป ซึ่งถือเป็นการลงมือกระทำ/ปฏิบัติ เป็นวงจรต่อไปได้อีกด้วย

การเรียนแบบประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ (Conception of Learning) โดยเปลี่ยนจากแนวพฤติกรรมนิยม ซึ่งมีการยึดครูเป็นศูนย์กลางและนักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการเรียนมาเป็นการเน้นด้านการคิด มนุษย์นิยม สังคม และรูปแบบการเรียนแบบที่เรียกว่า Constructivist Learning Models นอกจากนี้ ยังพบว่า สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความจำเป็นต้องเพิ่มในเรื่องความยืดหยุ่น และศักยภาพในการผสมผสานความรู้เดิมกับประสบการณ์ในรูปแบบที่ใหม่และแตกต่างกันออกไป นักการศึกษาจึงสนใจที่จะจัดการศึกษาเพื่อเน้นไปยังประเด็นที่ว่า ผู้เรียนเมื่อเรียนแล้วได้รู้อะไร และสามารถทำอะไรได้บ้าง ดังนั้นการออกแบบการเรียนรู้ จึงต้องเน้นการวัดความสามารถ

ภาคปฏิบัติของการเรียน และใช้เทคนิค การเรียนแบบประสบการณ์ ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะใหม่ๆ ให้แก่ผู้เรียน เช่น ทักษะความสามารถในการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

1.3.1 ประสบการณ์ตรงทางสุนทรียะ

วุฒิ วัฒนสิน(2541) กล่าวว่า ประสบการณ์สุนทรียะ หมายถึง ผลหรือความรู้ความชำนาญที่เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ได้ประสบหรือปะทะกับความงาม ประสบการณ์สุนทรียะประกอบด้วย ประสบการณ์ตรงและประสบการณ์รอง

1. ประสบการณ์ตรงทางสุนทรียะ หมายถึง ผลหรือความรู้ความชำนาญที่มนุษย์ได้ประสบหรือปะทะกับความงามโดยตรงและด้วยตนเอง ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า “สุนทรียภาพเชิงจิตวิทยา” (Psychological Aesthetic) เป็นการศึกษาจากความงามหรือความเป็นสุนทรียจากการสัมผัสโดยตรงต่อวัตถุหรือสิ่งที่จะศึกษา ให้เห็นหรือเข้าใจถึงความงามที่มีอยู่ในวัตถุหรือสิ่งนั้นๆ อาจจะเป็นการมองดู สัมผัส ลูบคลำ ใช้ประสาทหูรับฟังเสียงเสียงหรือวิธีการอื่นๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการปะทะโดยตรงระหว่างผู้ศึกษา ความงามกับวัตถุหรือสิ่งของที่ต้องการศึกษา เป็นการกระทำให้เกิดการรับรู้ทางความงามขึ้น โดยตรงด้วยตนเอง (Practical Knowledge) การศึกษาสุนทรียศาสตร์เชิงจิตวิทยา จึงเป็นการแสวงหาความรู้โดยตรง (Direct Knowledge)

2. ประสบการณ์รองทางสุนทรียะ หมายถึง ผลหรือความรู้ความชำนาญที่มนุษย์ได้รับโดยไม่ต้องประสบหรือปะทะกับความงามโดยตรง เช่นการรับรู้ความงามจากน้ำตกโดยไม่ได้ไปเที่ยว น้ำตก แต่รับรู้จากสิ่งต่างๆ เช่น จากภาพถ่าย ภาพยนตร์ จากโทรทัศน์ เป็นต้น

จะเห็นว่าประสบการณ์ตรงทางสุนทรียะ จะนำไปสู่การเรียนในสิ่งที่เป็นความงามได้ดีกว่า ประสบการณ์รอง ประสบการณ์ที่สำคัญสำหรับการศึกษความงามหรือสุนทรียศาสตร์ คือการให้ประสบการณ์ตรงแก่นักเรียน โดยให้โอกาสที่จะได้พบกับประสบการณ์ตรง ในการท่องเที่ยวทะเล น้ำตก ป่าเขาลำเนาไพร ซึ่งจะสร้างความตื่นตาตื่นใจ เกิดความสุขและความประทับใจ หรือการไปทัศนศึกษาโบราณสถานต่างๆ ที่มีชื่อเสียง นักเรียนจะได้รับความรู้และภูมิใจในชาติกำเนิดและมาตุภูมิของตน หรือการที่นักเรียนได้เห็นผลงานศิลปะต้นแบบของศิลปินที่มีชื่อเสียง ทั้งของไทยและต่างประเทศ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ที่กว้างขวาง และจะเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะต่อไป ครูศิลปะจะต้องเห็นถึงความสำคัญของการปลูกฝัง สนับสนุน และเสริมสร้างประสบการณ์ตรงทางสุนทรียะให้นักเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้ครูศิลปะจะต้องยอมรับประสบการณ์ทางสุนทรียะว่าสามารถที่จะพัฒนาได้ และเมื่อนักเรียนเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะมากๆ นักเรียนจะมีความรู้สึกอ่อนไหว มีความรู้สึกจับใจต่อความงาม มีจิตใจรักในธรรมชาติ หวงแหนและอนุรักษ์ธรรมชาติ มีรสนิยมที่สูงขึ้น

รักความเป็นระเบียบ สะอาดและสวยงาม ซึ่งจะส่งผลให้ นักเรียนเป็นบุคคลที่มีบุคลิกดี มีรสนิยม และการแต่งกายและการดำรงชีวิต รวมถึงยกระดับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของสังคมให้ดีขึ้นด้วย

1.4 การสอนแบบบูรณาการ

“บูรณาการ” คำนี้เทียบเป็นศัพท์ ภาษาอังกฤษว่า “Integrate” แปลว่า การนำส่วนต่างๆ รวมกันเข้าให้เป็นสิ่งอันเดียว เต็มรูป ทำให้เป็นหน่วย ทำให้เป็นก้อน ในทางการศึกษา Integrate หรือ Integration หมายถึง การจัดการสอนและการเรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้มีวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรวมอยู่ด้วย เช่น การสอนเรื่อง คลองปานามา ก็ให้มีวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และ วิชาเลขรวมอยู่ด้วย แต่ให้เป็นไปในทางเกี่ยวกับเรื่อง คลองปานามา ก็คือ การรวมวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันนั่นเอง (เปลื้อง ณ นคร, 2521)

คุษฎี สีตลวรารักษ์ (2538) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ การทำให้เต็มหน่วยเบ็ดเสร็จในตัวสมมูล และนำไปใช้ประโยชน์ได้

วิเศษ ชินวงศ์ (2544) กล่าวว่า การบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยมีการเชื่อมโยงและผสมผสานกระบวนการสอน การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนให้นำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า บูรณาการ มีความหมาย 2 นัย คือ

1. ความหมายโดยทั่วไป บูรณาการ หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ กล่าวคือ ทำให้หน่วยย่อยๆ ที่สัมพันธ์กัน ร่วมทำหน้าที่ อย่างกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเอง

2. ความหมายเฉพาะทางศึกษาศาสตร์ บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน (สุภาพร แพรพรรณิต, 2543)

ลักษณะของการบูรณาการในการศึกษา

อาพันธ์ชนิตร์ จันทรมโน, (2534 อ้างถึงใน อมรรัตน์ ศูนย์กลาง, 2544) แบ่งลักษณะบูรณาการในการศึกษา ไว้ว่า มี 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. การบูรณาการในหลักสูตร จะเป็นการผสมผสานรวมวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน หรือ บูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้เข้าเป็นกลุ่ม เป็นหลักสูตรประเภทต่างๆ

2. การบูรณาการในการสอน นับตั้งแต่การวางจุดหมายในการสอน การเขียนแผนการสอน และระบบการเรียนการสอน

การบูรณาการในหลักสูตร

เสริมศรี ไชยสร, (2526 อ้างถึงใน อมรรัตน์ ศูนย์กลาง, 2544) แบ่งลักษณะของการบูรณาการในหลักสูตรเป็น 2 ประการ คือ

1. **บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา** เป็นการผสมผสานวิชาในลักษณะของการหลอมรวมแบบแกนหรือแบบสหวิทยาการ จะเป็นหน่วยก็ได้ หรือจะเป็นโปรแกรมก็ได้ นอกจากนี้ อาจจะเป็นการผสมผสานของเนื้อหาวิชา ในแง่ทฤษฎีกับการปฏิบัติหรือเนื้อหาวิชาที่สอนกับชีวิตจริง ในการจัดบูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา มีวิธีการจัดบูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา 2 วิธี คือ

1.1 **บูรณาการรวมส่วนทั้งหมด** คือ การรวมเนื้อหาประสบการณ์ต่างๆ ที่ต้องการจะให้เด็กเรียนรู้ทั้งหลักสูตร หรือ โปรแกรม จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดปัญหา หรือแนวเรื่องเป็นแกน ซึ่งปัญหา หรือแนวเรื่องนี้จะ เป็นคำชี้แจงถึงความรู้ที่มาจากวิชาต่างๆ ในโปรแกรม ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และปัญหาสังคมทั้งหมด

1.2 **บูรณาการเป็นบางส่วน** เป็นการรวมประสบการณ์ของบางสาขาวิชาเข้าด้วยกัน อาจจะเป็นลักษณะของหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา ซึ่งอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดบูรณาการเป็นบางส่วนอาจจัดได้ทั้งภายในสาขาและระหว่างสาขา หรือจัดเป็นบูรณาการ โครงการ ซึ่งการจัดแบบโครงการนี้แต่ละวิชา ก็จะเป็นรายวิชาปกติ แต่จะจัดประสบการณ์ให้เป็นบูรณาการในรูปแบบของโครงการ อาจจะเป็นโครงการสำหรับนักเรียนรายบุคคล หรือรายกลุ่ม

2. **บูรณาการเชิงวิธีการ** เป็นการผสมผสานวิธีการเรียนการสอนแบบต่างๆ โดยใช้สื่อประสม และวิธีการประสมได้มากที่สุด

ดังนั้น การบูรณาการในหลักสูตรเพื่อที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning) มี 2 แบบคือ

1. **บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา** ที่มีการผสมผสานเนื้อหาวิชาเกิดการหลอหลอม (Fusion) แสดงความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาต่างๆ เรียกว่า Content Integration

2. **บูรณาการเชิงวิธีการ** มีการผสมผสานวิธีการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเนื้อหา ทักษะ และ เจตคติ เรียกว่า Process Integration (วลัย พานิช, 2544)

รูปแบบของการบูรณาการ

จาคอบ (Jacob) อ้างถึงใน Frazee และ Rudnitski (1998) ได้เสนอรูปแบบของการบูรณาการ 5 ลักษณะ ซึ่งเรียกว่า Five option for integration ไว้ดังนี้

1. Discipline Base เน้นเนื้อหาของแต่ละรายวิชาสอนแยกกัน
2. Parallel เป็นการสอน 2 วิชาในเนื้อหาพร้อมกัน (Concurrent Even)
3. Multidisciplinary เป็นการสอนหลายวิชาแยกกัน แต่สอนในหัวเรื่อง (theme) เดียวกัน
4. Interdisciplinary เป็นการสอนหลายวิชารวมกัน ในหัวเรื่อง (theme) เดียวกัน
5. Integrated เป็นการรวมระหว่างการผสมผสานเนื้อหาหลายวิชา กับกิจกรรมการเรียนการสอน

การสอนในข้อ 2-4 เป็นการบูรณาการที่แสดงถึงการจัดเนื้อหาวิชาต่างๆ ในหลักสูตรในข้อ 5 เป็นการบูรณาการในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติ บูรณาการแบบ Integrated Learning ซึ่งมี 2 แบบ คือ

1. บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชาที่มีการผสมผสานเนื้อหาวิชาเกิดการหล่อกหลอม (Fusion) แสดงถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาต่างๆ Content Integration
2. บูรณาการเชิงวิชาการ มีการผสมผสานวิธีการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเนื้อหา ทักษะ และเจตคติ เรียกว่า Process Integration

การบูรณาการทั้ง 2 อย่างนี้ เมื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน อาจเป็นไปได้ทั้งบูรณาการภายในวิชาเดียวกันหรือบูรณาการระหว่างวิชา (วลัย พานิช, 2544)

Amy E. Seely (1995) แบ่งหลักสูตรแบบบูรณาการ เป็น 2 แบบ โดยสรุปได้ดังนี้

1. บูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary)

เป็นวิธีที่เน้นการเชื่อมโยงภายในวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น วิชาภาษาศาสตร์ หรือ สังคมศาสตร์ เป็นวิธีที่บูรณาการความคิดและแนวคิด การบูรณาการลักษณะนี้เกิดขึ้นในขอบเขตของเนื้อหาเดี่ยว จุดเน้นของการบูรณาการภายในวิชาอยู่ที่การพยายามทำให้เกิดการเชื่อมโยงอย่างชัดเจนของเนื้อหาเรื่องเดียว หลักการเชื่อมโยงภายในวิชามีคุณประโยชน์ทั้งครูและนักเรียน การค้นให้พบการเชื่อมโยงต่อเนื่อง และทำให้ความเชื่อมโยงต่อเนื่องปรากฏชัดขึ้น เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเห็นธรรมชาติทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียนมีลักษณะเป็นบูรณาการ

2. บูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary)

วิธีการของหลักสูตรแบบบูรณาการระหว่างวิชา จะรวมเนื้อหาของทุกวิชามาอยู่ภายใต้หัวข้อเดียว โดยที่ทุกวิชาถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอน ไม่มีวิชาใดโดดเด่น การบูรณาการจะเกิดขึ้นจากทุกวิชา กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยใช้การบูรณาการระหว่างวิชานั้น จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและแนวคิดต่างๆหนักแน่นขึ้น และช่วยเชื่อมโยงหัวข้อและเนื้อหาเข้าด้วยกันใน

สิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ที่เป็นจริงเป็นจัง สิ่งสำคัญในการบูรณาการระหว่างวิชา คือ การเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาต่างๆที่จะทำให้นักเรียนสามารถมองเห็น และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวิชาได้

ความแตกต่างที่สำคัญของการบูรณาการระหว่างวิชา และการบูรณาการภายใน อยู่ที่ปริมาณของการบูรณาการระหว่างความคิดและแนวคิดต่างๆ การบูรณาการระหว่างวิชาจะส่งเสริมให้ครูและนักเรียนได้ใช้วิธีการที่หลากหลาย ในการเชื่อมต่อระหว่างการเรียนการสอน ที่ใช้เวลา กำลังงานและกำลังความคิดมาก ครูและนักเรียนต้องร่วมกันค้นหาความต่อเนื่องและความสัมพันธ์ ช่าง บัควรี (2542) แบ่งรูปแบบการบูรณาการหลักสูตร ออกเป็น 3 รูปแบบ สรุปได้ดังนี้

1. บูรณาการภายในหมวดวิชา คือ การสร้างบูรณาการทำได้โดยนำเอาเนื้อหาวิชาต่างๆเข้ามาอยู่ภายใต้จุดประสงค์อย่างเดียวกัน เช่น ในหมวดสังคม หลักสูตรอาจกำหนดเป็นหัวข้อ “ชีวิตและการต่อสู้ของชนชาติไทย” ซึ่งเนื้อหาครอบคลุมประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะ ศาสนา เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ เป็นการผสมผสานข้ามหมวดวิชา การผสมผสานในลักษณะนี้ไม่เพียงพอเป็นการผสมผสานในเนื้อหาวิชาเท่านั้น แต่ยังผสมผสานกิจกรรมการเรียนการสอนในขณะเดียวกัน เช่น จัดให้มีการร้องเพลง วาดภาพ และการแสดงศิลปะต่างๆในระหว่างการเรียนการสอนนั้นๆ ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับแนวความคิดของหลักสูตรที่ว่า การเรียนรู้ต้องมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ

2. บูรณาการภายในหัวข้อและโครงการ คือ การนำเอาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของวิชาหรือหมวดวิชา ตั้งแต่ 2 วิชา หรือหมวดวิชาขึ้นไป มาผสมผสานกันในลักษณะที่เป็นหัวข้อหรือโครงการซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียน และในแต่ละหัวข้อจะมีการแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ (Units of Learning) ด้วย ทำให้เกิดหลักสูตรบูรณาการที่เรียกว่า หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (The Social Process and Life Function Curriculum)

3. บูรณาการโดยการผสมผสานปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและของสังคม หลักสูตรที่ใช้การผสมผสานแบบนี้ ความจริงก็มีรูปแบบเหมือนอย่าง 2 แบบแรกที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ อาจผสมผสานภายในหมวดวิชา หรือภายในหัวข้อและโครงการก็ได้ สิ่งที่แตกต่างกันออกไปคือ หัวข้อหรือหน่วยการเรียนรู้ หรือโครงการจะเน้นการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของผู้เรียน ไม่ว่าจะปัญหาส่วนตัว ปัญหาชุมชน ปัญหาสังคม ฯลฯ ตัวอย่างของหัวข้อ หรือหน่วยการเรียนรู้ได้แก่ “มลภาวะทางอากาศ น้ำและเสียง”

กรมวิชาการ (2545) ได้กล่าวถึง รูปแบบการบูรณาการไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ดังนี้

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เน้นการจัดการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆในลักษณะองค์รวม การบูรณาการเป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน

ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น

1. **การบูรณาการแบบผู้สอนเดี่ยว** ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริง หรือสาระที่กำหนดขึ้นมา เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อม น้ำ เป็นต้น ครูผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระและกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

2. **การบูรณาการแบบคู่ขนาน** มีครู ผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ครู ผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์ เรื่องเงา ครูผู้สอนอีกคนอาจสอนคณิตศาสตร์ เรื่องการวัดระยะทาง โดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่าง ๆ จัดทำกราฟของเงาในระยะต่าง ๆ หรืออีกคนอาจให้ผู้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา

3. **การบูรณาการแบบสหวิทยาการ** การบูรณาการในลักษณะนี้จะนำเนื้อหาจากหลายกลุ่มสามารถเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจะจัดการเรียนการสอนแยกตามรายวิชา หรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่อง ครู ผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องวันสิ่งแวดล้อมของชาติ ครู ผู้สอนภาษาไทยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา คำศัพท์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนสังคมศึกษาให้ผู้เรียนค้นคว้าหรือทำกิจกรรมชมรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และครู ผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม และครูผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

4. **การบูรณาการแบบโครงการ** ครู ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการ โดยผู้เรียนและครู ผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกันได้หลายชั่วโมง ด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนเคยแยกกันนั้นมารวมเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม เรียนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษ ครู ผู้สอนสามารถแยกกันสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

เรณูมาศ วิจิตรรัตนะ (2536) กล่าวถึง คุณลักษณะสำคัญของการบูรณาการหลักสูตรไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. **การบูรณาการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ (Integration of Knowledge and Learning Process)** องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร คือ ความรู้และกระบวนการ สังคมสมัยใหม่มีความสลับซับซ้อนของปัญหาเพิ่มขึ้น และมีข้อความรู้ต่างๆ เพิ่มขึ้นอีกมากมาย และรวดเร็ว

การจัดหลักสูตรจึงเปลี่ยนจากการเน้นที่ตัวความรู้มาเน้นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาวิธีการแสวงหาและการได้มาซึ่งความรู้ที่ต้องการโดยกระบวนการของการกระทำ

2. การบูรณาการความรู้ ความคิด และเจตคติ (Integration of Cognition and Effect) ได้มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า ในสภาพความเป็นจริงของกระบวนการเรียนการสอน จุดประสงค์ของการศึกษาด้านจิตพิสัย (Affective domain) ได้รับความสนใจน้อยกว่า ด้านพุทธิพิสัย (Cognition domain) โดยหลักการแล้วจะต้องให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้น การบูรณาการหลักสูตร จึงควรบูรณาการการจัดการศึกษาทั้งด้านความรู้ ความคิด และด้านเจตคติเข้าด้วยกัน

3. การบูรณาการความรู้กับการกระทำ (Integration of Knowledge and Conduct) ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการกระทำ ควรได้รับความสนใจ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับเจตคติ การแยกความรู้จากการกระทำ จะเป็นการแบ่งหลักสูตรออกเป็น 2 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเดียวกัน ดังนั้น จึงควรบูรณาการความรู้กับการกระทำเข้าด้วยกัน

4. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของผู้เรียนของผู้เรียน (Integration of School Learning with the Actual Life of the Learners) ในการบูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่แท้จริงของการบูรณาการหลักสูตรนั้น สิ่งที่สอนในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาควรเป็นสิ่งที่มีความหมาย และเป็นสิ่งที่จะช่วยเหลือผู้เรียนในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตภายนอกโรงเรียน รูปแบบของการบูรณาการหลักสูตรบางรูปแบบจึงพยายามเน้นกระบวนการสอนตามความสนใจ ความต้องการของผู้เรียนและสอนสิ่งที่ป็นจริงในชีวิต

5. การบูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ (Integration of Subject Areas) การบูรณาการเนื้อหาวิชาในสาขาวิชาต่างๆเข้าด้วยกัน เป็นการบูรณาการเพื่อให้เป็นเนื้อหาวิชาใหม่ที่ติดต่อเชื่อมโยงเข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน และการบูรณาการหลักสูตรในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นรูปแบบที่สำคัญและนิยมใช้กันมาก ในการสอนเนื้อหาวิชาผู้สอนไม่ควรเอาความคิดทั้งหมดเข้าไปไว้ในเนื้อหาความรู้เดี่ยวๆ แต่ควรจะให้ความสนใจและทุ่มเทไปที่กระบวนการสืบสวนสอบสวนให้มากที่สุด ไม่แบ่งแยกเนื้อหาในสาขาวิชาต่างๆ ซึ่งมีแนวโน้มจะรวมกันได้ โดยเน้นข้อเท็จจริง แนวคิดและหลักการต่างๆ ในการจัดการศึกษากระบวนการทางด้านเจตคติและการกระทำเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับเนื้อหาความรู้

1.5 การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา

การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียน มีแนวคิดมาจาก ยุค Progressive ระหว่างปี ค.ศ. 1920-1940 โดยมีรากฐานมาจาก John Dewey นักปรัชญาการศึกษา ซึ่งมีแนวคิดที่เด็กพอใจที่จะเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองในโลกของเขา ศิลปะเด็ก คือ การแสดงออกตามวัยที่

แท้จริงของเด็กในรูปแบบทางศิลปะ จากแนวคิดในโรงเรียน Progressive กลายเป็นแนวทางการบูรณาการหลักสูตร ครูพัฒนากิจกรรมหลายรูปแบบเพื่อช่วยนักเรียนแก้ปัญหาการเรียนรู้ ต่อมากิจกรรมเหล่านี้ก็กลายเป็นที่รู้จักในฐานะศิลปะแบบบูรณาการ ประสพการณ์ทางศิลปะจะออกมาจากความต้องการของเด็ก โดยครูมีหน้าที่แนะนำและอำนวยความสะดวก มิใช่ครูเป็นผู้กำหนดให้เด็ก จุดประสงค์ของวิชาศิลปะจะช่วยส่งเสริมวิชาอื่นๆเมื่อทำงานเป็นคณะ ศิลปะเป็นเทคนิคที่ใช้ในการสื่อสารในการเรียนรู้ ร่วมกับวิชาอื่นๆ ศิลปะเป็นสิ่งที่เลื่อมมากในโลกของความรู้สึกที่ปลดปล่อยออกไปในกิจกรรมศิลปะแบบบูรณาการ (Kit Grauer ,1991)

Krug, H. Don (2000) กล่าวถึง การเปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ของศิลปศึกษานี้ว่า เป็นการเปลี่ยนมุมมองของโปรแกรมศิลปะ ทัศนศิลป์ เริ่มจากการจัดขอบเขตวางแผนหลักสูตรในโรงเรียน โดยครูศิลปศึกษาที่เคยชินกับการทำงานเพียงลำพังในโรงเรียน ต้องปรับการทำงานให้มีการวางแผนงานเป็นคณะ โดยความมุ่งหมายที่จะขยายผลโปรแกรมการสอนในโรงเรียนในการบูรณาการหลักสูตร ครูศิลปศึกษาต้องสร้างคณะวางแผนออกแบบสร้างหลักสูตรระหว่างโรงเรียนและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเป็นพื้นฐาน ในการร่วมกันพัฒนากระบวนการไปอย่างช้าๆ และสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความคิดและการร่วมมือกันระหว่างครูจากในหลายสาขาที่มีมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำได้ความรู้และประเด็นสำคัญใหม่ๆจากในทุกสาขาวิชา มีการวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการ เนื้อหาวิชาศิลปศึกษากับวิชาอื่นๆในหลายสาขาวิชา เช่น บูรณาการหลักสูตรศิลปะกับการอ่าน ศิลปะกับสังคม ศิลปะกับดนตรี ศิลปะกับการเดินรำ ศิลปะกับการละคร ศิลปะกับคณิตศาสตร์ (Kit Grauer, 1991) ซึ่งต่างแสดงให้เห็นคุณค่าของการบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา (Kit Grauer,1991)

การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา เป็นภาระงานที่ยากสำหรับครูและนักเรียนที่จะทำความเข้าใจ สหวิทยาการ (Interdisciplinary) และการบูรณาการหลักสูตร (Integrated Curriculum) ในอดีตที่ผ่านมา มีหลักสูตรเฉพาะมากมาย เช่น การเรียนข้ามสาขาวิชา (Cross-Disciplinary Study) การศึกษาที่ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Education) หลักสูตรสหวิทยาการ (Interdisciplinary Curriculum) การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning) หลักสูตรข้ามสาขาวิชา (Transdisciplinary Curriculum) และ การบูรณาการหลักสูตร (Curriculum Integration) ซึ่งหลักสูตรเหล่านี้มีอิทธิพลต่อแนวคิดของครู (Krug, H. Don, 2000)

นักวิชาการศึกษาหลายคน ต่าง ใช้คำเรียกที่แตกต่างกันเรียก Interdisciplinarity และ Multidisciplinary Curriculum และ Integrated Learning แทนความสัมพันธ์ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน Interdisciplinarity และ Integrated Curriculum เป็นคำที่ถูกใช้แทนกันในการเรียกขานอย่างสับสนของนักวิชาการศึกษาและนักวิชาการศิลปศึกษา ซึ่งทั้ง 3 หลักสูตร ต่างแสดง

แนวคิดความเป็นศูนย์กลางของการบูรณาการหลักสูตร Jacobs (1989) ให้คำจำกัดความของ Interdisciplinary Curriculum ว่าเป็นหลักสูตรที่ประยุกต์หลักการมากกว่า 1 วิชา โดยมีศูนย์กลางเป็นประเด็นสำคัญ ปัญหา หัวข้อ หรือประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Boston, B.O. (1996 อ้างถึงใน Krug, H. Don, 2000) ที่มีความคิดเห็นว่าการเรียนรู้แบบ บูรณาการ เป็นการ ค้นหา พัฒนา และสร้างผู้เรียน โดยการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ วิธีการที่มากกว่า 1 สาขาวิชาที่จะแสวงหา สืบหาเรื่องราว ซึ่งมีแกนศูนย์กลางเป็นหัวเรื่อง ปัญหา ความคิดรวบยอด หรือประสบการณ์ และ Jacobs (1989) ได้แยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างวิชาออกเป็นระดับต่างๆ ดังนี้ เน้นเนื้อหาวิชาพื้นฐาน (Discipline-Based Content Design) สาขาวิชาคู่ขนาน (Parallel Discipline) หน่วยวิชาเกี่ยวคู่กัน (Complementary Discipline Units) หน่วยสหวิทยาการ (Interdisciplinary Units) การบูรณาการเต็มวัน (Integrated Day) และบูรณาการอย่างสมบูรณ์ (Complete Program)

Interdisciplinary Curriculum สามารถเชื่อมโยงความแตกต่างของพื้นที่วิชา และสนับสนุนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของการเรียนรู้ ช่วยอธิบายสภาพรวมทั้งหมดของเนื้อหาจากในหลายศาสตร์สาขาวิชา โดยทั่วไปหลักสูตรนี้จะช่วยกระตุ้นนักเรียนเพิ่มพูนความรู้ให้แตกสาขาวิชามากขึ้น ความรู้ที่แตกออกไปนี้มีผลทางการศึกษาในการพัฒนาสาขาวิชาความรู้ การบูรณาการหลักสูตรจะเพิ่มคุณค่าบุคคล และบูรณาการสังคมโดยผ่านองค์ประกอบของหลักสูตร ซึ่งจะพิจารณาจากชุมชนและความสนใจของนักเรียนในหลายระดับ โดยความรู้จะเป็นองค์ประกอบสากลมากกว่าเรื่องราว หรือเหตุการณ์สำคัญในอดีต (Krug, H. Don, 2000)

จากความเป็นมา และสภาพการบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา แสดงถึง การเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรศิลปศึกษาที่พัฒนามาสู่การบูรณาการหลักสูตร โดยความพยายามของนักวิชาการ ที่มุ่งให้การเรียนรู้ทางศิลปะมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับศาสตร์สาขาอื่นๆ เกิดการเรียนรู้ที่เป็นสหวิทยาการ ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการในทุกๆด้านไปพร้อมๆกัน (บุษบา มธุรัสสกุล, 2546)

1.5.1 การบูรณาการแบบสหวิทยาการในวิชาศิลปศึกษา

การบูรณาการสามารถจำแนกได้หลายรูปแบบ สหวิทยาการ เป็นรูปแบบหนึ่งของการบูรณาการ ซึ่ง จากอบส์, ไฮดี เฮยส์ (2544) ได้ให้ความหมาย สหวิทยาการ (Interdisciplinary) ว่าหมายถึง แนวคิดเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ และการจัดหลักสูตรที่นำเอาวิธี และเนื้อหาจากศาสตร์ต่างๆมากกว่า 1 สาขา มาประยุกต์เข้าด้วยกัน เพื่อมุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวประเด็นปัญหา หรือประสบการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง

Bates (2000) กล่าวถึง การบูรณาการแบบสหวิทยาการ และกำหนดรูปแบบแผนการบูรณาการแบบสหวิทยาการในวิชาศิลปศึกษา ไว้ 3 รูปแบบ ดังนี้ คือ

1. การใช้ศิลปศึกษานับสนุนในการเรียนรู้ในวิชาอื่นๆ ครูออกแบบหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเนื้อหา กระบวนการ หรือแนวคิด และกิจกรรมทางศิลปะมาเป็นส่วนส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาต่างๆ โดยไม่ยึดเป็นแกนหลัก มีจุดประสงค์เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิด ความรู้ ครูศิลปะเป็นที่ปรึกษาให้ครูประจำชั้นในการจัดการ

2. การบูรณาการศิลปะบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับวิชาอื่นๆ ครูศิลปะกับครูอีกหนึ่งวิชา หรือมากกว่านั้น ร่วมมือกันวางแผนหน่วยหัวเรื่อง เตรียมหัวข้อเรื่องที่มีความสัมพันธ์กัน แต่ละวิชาต่างเป็นเจ้าของวิชาของตน

3. ศิลปะใช้วิชาอื่นๆเป็นเครื่องมือในการสำรวจเนื้อหาและกระบวนการทางศิลปะ ครูศิลปะร่วมกันกับครูประจำชั้น หรือครูวิชาอื่นๆ เริ่มบูรณาการข้ามวิชาเชื่อมโยงระหว่างหน่วยพื้นฐานทางศิลปะกับเนื้อหาวิชาอื่นๆ ครูศิลปะมีอิสระในการกระทำสามารถกำหนด

3.1 เลือกเนื้อหาสาระที่สนับสนุนการเรียนรู้ในวิชาศิลปะ

3.2. ความต่อเนื่องของเนื้อหาที่กระทำได้

3.3. ระดับการสนับสนุนธรรมชาติของกิจกรรมศิลปะ

Bates (2000) ให้ข้อแนะนำ ในการวางแผนการบูรณาการแบบสหวิทยาการ ในวิชาศิลปศึกษา ไว้ดังนี้

1. สำรวจหัวข้อเรื่องที่สามารถเชื่อมโยงศิลปะกับวิชาอื่นๆได้ แยกแยะหัวข้อที่ศิลปะทำได้ยาก แนวทางค้นหา

1.1 ปรึกษากับครูวิชาอื่นๆ

1.2 ค้นหาแนวทางจากหลักสูตร, คู่มือนักเรียน, สารานุกรม, จากอินเทอร์เน็ต

1.3 การพูดคุยกับนักเรียน

2. เลือกหัวข้อพื้นฐานที่อาจจะเป็นไปได้ที่จะสนับสนุนการสอนศิลปะในการเชื่อมโยงกับวิชาอื่นๆ

3. สำรวจเนื้อหาศิลปะที่เข้าประเด็นกับหัวข้อ สำรวจเนื้อหาวิชาอื่นๆที่สนับสนุนการสอนศิลปะ เนื้อหาทั้งสองวิชา จะปรากฏในแนวคิดของหน่วยที่วางแผน ควรเตรียมเนื้อหาทั้งสองวิชา เขียนเป็นรายการแนวคิดของทั้งสองวิชา จำนวนแนวคิดของเนื้อหาอาจจะไม่เท่ากัน เพราะเน้นที่ความสำคัญของวิชาศิลปะ จึงให้น้ำหนักและความสำคัญของศิลปะมากกว่า

4. สรุปเตรียมเนื้อหาจากการบูรณาการวิชาอื่นๆกับประสบการณ์ทางวิชาศิลปะทั้งหมด พิจารณาลำดับส่วนความสัมพันธ์ ขอบเขตและลำดับของการบูรณาการแบบสหวิทยาการเป็นโครงสร้างที่มีหลากหลายแนวทาง

4.1 เริ่มต้นจากการใช้เนื้อหาวิชาอื่นๆในการกระตุ้นประสบการณ์

- 4.2 รวมกับเนื้อหาวิชาอื่นๆ อธิบายประสบการณ์ศิลปะที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้วิชาอื่นๆ
- 4.3 นำเนื้อหาบางส่วนของวิชาอื่นๆที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียน ที่เป็นแบบอย่างทางวัฒนธรรมเข้ามารวมกัน (เป็นแบบแผนการบูรณาการที่ดีระหว่างศิลปะกับสังคม)
- 4.4 บูรณาการกับรูปแบบการแสดงออกอื่นๆ เช่น ทางการอ่าน เขียน ดนตรี การเคลื่อนไหว และการแสดง กับหน่วยการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นและ/หรือตีความ การแสดงออกทางศิลปะการวาดภาพระหว่างทัศนศิลป์ , ถ้อยคำภาษา , ดนตรี และรูปแบบศิลปะการเคลื่อนไหว
- 4.5 จากการระดมสมอง ตรวจสอบเนื้อหา การทดลอง และการลำดับไปถึง การพัฒนาวางแผนหน่วยบูรณาการ การวางแผนบูรณาการสามารถใช้พื้นฐานเดียวกับโครงสร้าง การวางแผนอื่นๆ ข้อสังเกตตัวอย่างแผนความคิดรวบยอดของวิชาอื่นๆที่ลำดับขึ้น พิจารณากระบวนการจากคำแนะนำข้อที่ 3 เป็นขอบเขตในการเตรียมเนื้อหาวิชา

รูปแบบการบูรณาการหลักสูตรแบบสหวิทยาการทางศิลปะและข้อเสนอแนะในการวางแผนการบูรณาการแบบสหวิทยาการในวิชาศิลปศึกษา ที่กล่าวมาในข้างต้นแสดงถึงการบูรณาการหลักสูตรรูปแบบหนึ่งที่สามารถกำหนดการเชื่อมโยงสาระทางศิลปะกับสาระอื่นๆได้ใน 3 รูปแบบ คือ

1. การใช้ศิลปศึกษานับสนุนในการเรียนรู้ในวิชาอื่นๆ
2. การบูรณาการศิลปะบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับวิชาอื่นๆ
3. ศิลปะใช้วิชาอื่นๆเป็นเครื่องมือในการสำรวจเนื้อหาและกระบวนการทางศิลปะ ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาให้แก่ผู้เรียนได้ตามความเหมาะสม

1.5.2 การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา และคณิตศาสตร์

นักวิชาการศิลปศึกษาได้เสนอการศึกษาแบบบูรณาการ โดย Victor D'Amico และ Marion Y. Ostrander อธิบายเกี่ยวกับการบูรณาการศิลปศึกษาว่า การพัฒนาการเรียนรู้ต้องมีการร่วมมือกันให้เกิดความสมดุล ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ประสานสัมพันธ์กันกับสภาพแวดล้อม และมีการวางแผนหลักสูตร หน่วย และโครงการ รวมทั้ง 2 วิชา หรือ 3 วิชาโดยใช้หัวเรื่องเดียวกัน ตัวอย่างเช่น วิชาสังคม วิทยาศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับศิลปศึกษา ด้วยหัวเรื่อง ประวัติศาสตร์ เหมือนกัน หรือในหน่วยชีวิตในยุคกลาง นักเรียนเรียนศิลปะ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ โดยการสอนเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะ หรือโครงการที่มีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับอังกฤษ เช่น การวาดภาพประกอบการอ่านเรื่องราวในชั้นเรียนภาษา

อังกฤษ ซึ่งต้องมีวางแผนกิจกรรมสร้าง ความสัมพันธ์ของหลักสูตร โดยครูผู้สอน (Bickley, Cynthia Am, 1995)

Bickley, Cynthia Am (1995) กล่าวถึง การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษาและคณิตศาสตร์ โดยสรุปว่า คณิตศาสตร์และศิลปศึกษา มีความสัมพันธ์ซ้อนทับกันของเนื้อหาในวิชาเรขาคณิต และทัศนศิลป์ ซึ่งมีหนังสือทางคณิตศาสตร์จำนวนมากที่ใช้ทัศนศิลป์ช่วยในการอธิบายความซับซ้อนของเนื้อหาทางเรขาคณิต และในทางศิลปะ หนังสือ “The Elements of Dynamic Symmetry” ที่เขียน โดย Jay Hambidge ใช้แนวคิดทางคณิตศาสตร์ อธิบายองค์ประกอบศิลปะเช่นกัน และจากการเปรียบเทียบหนังสือศิลปะ “Principles of Three-Dimensional Design” กับ หนังสือคณิตศาสตร์ “The Geometrical Foundation of Natural Structure” พบว่า หนังสือทั้ง 2 เล่ม มีลักษณะที่คล้ายกันในการแสดงความประสานกันของโครงสร้างรูปหลายเหลี่ยม และการแสดงพัฒนาการของรูปร่าง รูปทรง และในศตวรรษที่ 17 Bonaventura Cavalicri สามารถอธิบาย ทฤษฎีอะตอมมิก ซึ่งเป็นระบบความรู้ที่มีการรวมกันระหว่างพื้นที่และรูปทรงทางศิลปะกับพื้นที่และรูปทรงคณิตศาสตร์ ซึ่งบ่งบอกความสัมพันธ์ของเนื้อหาทั้งสองวิชา

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะ และคณิตศาสตร์ ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนทำให้การเรียนของทั้งสองวิชาเป็นไปโดยสะดวกมากขึ้น ธรรมชาติการซ้อนทับกันระหว่างวิชาที่มีผลต่อการเรียน นักเรียนจะได้เรียนรู้พื้นฐานแนวคิดอย่างเชี่ยวชาญในวิชา มากขึ้น เรียนรู้ได้มากในเวลาทีน้อย และได้รับแนวคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานของทั้งสองวิชา การเรียนหลักสูตรคณิตศาสตร์ในศิลปศึกษาจะช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเนื้อหาในหลักสูตรของโรงเรียน และกิจกรรมความเป็นมนุษย์ เด็กจะสามารถเข้าใจขอบเขตความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับคณิตศาสตร์ และสามารถเตรียมผู้เรียนให้สามารถประยุกต์ข้อมูลความรู้ไปใช้ในอาชีพต่อไป (Bickley, Cynthia Am, 1995)

การพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดพื้นฐานของทั้งสองวิชา มีความสำคัญต่อแนวคิดการจัดประสบการณ์พื้นฐาน ที่จะ เป็นแบบแผนทางการศึกษาแก่ผู้เรียน โดยโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญคือความสมดุลระหว่างการวิเคราะห์ ความเข้าใจ ในการเรียนรู้ศิลปะและคณิตศาสตร์ (Bickley, Cynthia Am, 1995)

1.5.3 การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา กับภาษา การสื่อสาร และการเรียนรู้หนังสือ

Schirmacher, Robert (1998) กล่าวถึง การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษากับภาษา การสื่อสาร ว่า ศิลปะให้โอกาสกับเด็กๆ ในการแสดงสิ่งที่เด็กไม่สามารถพูดออกมาได้หรือแสดงได้ทางภาพ ด้วยการส่งเสริมให้เด็กๆ สามารถเลือกที่จะพูดในสิ่งที่ได้ประดิษฐ์ขึ้นมา เด็กจะอ่านผลงานทางศิลปะของตนเช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่อ่านหนังสือ ในเวลาที่เด็กมีความสุข

กับการที่มีหัวข้อหรือเนื้อเรื่องพิมพ์อยู่บนรูปของตน ซึ่งควรที่จะสนับสนุนโดยการอ่านร่วมกับครูผู้สอน เด็กที่มีอายุมากขึ้นอาจจะพยายามที่จะพิมพ์คำของตนให้ดูเป็นเรื่องราว อาจจะเขียนตัวอักษรขึ้นซึ่งอาจจะสะกดผิด สิ่งนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่เด็กจะก้าวไปสู่การเป็นนักเขียนหรือนักอ่าน การเขียนอย่างหวัดๆ การทำเครื่องหมาย และนำหน้าของการวาดภาพเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการพัฒนาการของการพิมพ์และการเขียน

ศิลปะให้โอกาสกับเด็กๆ ในการรวมเอาศัพท์ทางด้านศิลปะเข้ามาอยู่ในการสื่อสารความคิด การแสดงความคิดเห็นระหว่างเพื่อนและผู้ใหญ่ ครูผู้สอนสามารถที่จะแนะนำและเป็นแบบอย่างในการใช้คำเหล่านี้ ในขณะที่เขาพูดกับเด็กๆ เกี่ยวกับผลงานทางศิลปะของเขา เด็กจะจำ สี รูปร่าง องค์ประกอบ เส้น และการเคลื่อนไหวในแบบของเขาเอง เส้นอาจจะหนา ตัดกัน ไขว้กันไปมา เป็นคลื่น เป็นเส้นตรงตามขวางหรือตามยาว เป็นเส้นทะแยงมุม เป็นรูปคลื่น หรือเป็นเส้นที่แตกออก สีอาจจะมึลลักษณะแห้ง เปียก ไหลเป็นหยด อาจจะเหนียว ติดแน่น เหลว เรียบเป็นมันหรือว่าแตกออก

Anne Haas Dyson (1990; อ้างถึงใน Schirmacher, Robert, 1998) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเล่นของเด็ก รูปภาพ และภาพพิมพ์ โดยเน้นให้เห็นว่า บทบาทที่สำคัญของศิลปะ และการเล่นในการเจริญเติบโตของเด็กเปรียบเหมือนกับเป็นตัวสร้างสัญลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัญลักษณ์ที่ถูกเขียนขึ้น การวาดภาพถูกทำให้เห็นว่าเป็นกิจกรรมในการเรียนรู้หนังสือ เนื่องจากทั้งการวาดภาพและภาษาให้โอกาสแก่เด็กในการสะท้อนถึงประสบการณ์ของเขา เมื่อเด็กได้วาดภาพ ไม่เพียงแต่ได้สื่อสารถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้มา ยังสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เห็นได้ ปัญหาต่างๆ ที่ได้ทำการแก้ไขจะมีอิทธิพลต่อลักษณะของ ตัวอักษรที่เด็กได้สร้างขึ้นมา ถึงแม้ว่าเด็กจะต้องการโอกาสที่จะให้มีการเขียนตามคำบอก และให้คำพูดของเขามีการจดบันทึกไว้ ซึ่งควรจะมีส่วนร่วมในงานเขียนของตนเอง และควรที่จะมีปากกาหรือที่สำหรับทำเครื่องหมายและได้แสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างความหมายและภาพพิมพ์นั้น กิจกรรมบางอย่างที่สามารถจะนำศิลปะเข้ามาพร้อมกับภาษา หรือศิลปะในการสื่อสาร หรือการเรียนรู้หนังสือ ได้แก่ การฟังและการวาด

การอ่านหนังสือให้กับเด็กๆ เด็กจะรับฟังอย่างตั้งใจ ในเรื่องราวที่น่าสนใจ และรับรู้ได้ถึงประเด็นหลักของเรื่อง ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญมาก เมื่อเด็กๆ เรียนรู้ที่จะอ่าน การวาดภาพเกี่ยวกับเรื่องราวที่ได้ฟังไป ภาพวาดจะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสิ่งใดที่เด็กรับฟัง และสิ่งใดควรที่จะได้รับการฝึกฝนเพิ่มเติม ครูที่มีความคิดสร้างสรรค์จะประดิษฐ์ตัวแปรต่างๆ มากมายในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น เด็กๆ จะได้รับการส่งเสริมให้มีการรับฟังและวาดภาพในสิ่งที่ครูผู้สอนขอ เช่น “ช่วยวาดภาพแมว 3 ตัวเป็นสีอะไรก็ได้ที่มีหางยาวและนั่งอยู่บนต้นไม้ต้นหนึ่ง” เด็กจำเป็นต้องมีการรับฟัง จดจำ และแสดงออก รายละเอียดที่ขอให้ทำจะต้องมีจำนวนน้อยที่สุดภายใต้ช่วงของการจดจำและความสามารถในการวาดภาพของเด็กเล็กๆ

เหล่านั้น รายละเอียดเช่น “สิ่งที่อยู่ด้านใน ด้านข้าง เครื่องหมายต่างๆ หรือรูปดาวอาจจะดูยากเกินไปที่จะนำมาแสดง

1.5.4 การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา กับวิทยาศาสตร์

กิจกรรมทางด้านศิลปะช่วยให้นักเรียนค้นพบหลักการทางวิทยาศาสตร์ การรวมน้ำเข้าไปในก้อนสีก่อให้เกิดของเหลว เมื่อเวลาผ่านไปสีที่เปียกก็จะแห้ง การเอาภาพสีที่เปียกไปวางทิ้งแดดจะช่วยเร่งกระบวนการทำให้แห้งนี้ ดินจะยังคงรักษาความชุ่มชื้นถ้ามันถูกเก็บในลักษณะที่ห่อมิดชิด ความเป็นไปได้ของการคิดทางวิทยาศาสตร์ การตั้งสมมติฐาน การทำนาย การสังเกต การตั้งคำถาม การแสดงความคิดเห็น และการอธิบายจะมีอย่างต่อเนื่อง น้ำที่มากเกินไปก็จะทำให้ภาพวาดไว้เหลวและควบคุมสีไม่ได้ น้ำที่น้อยหรือไม่มีน้ำเลยก็จะทำให้สีที่เขียนหนาและดูแรงขึ้น การกดที่แรงและเบาจะให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน เด็กๆ จะได้รับการเรียนรู้เรื่องของอิทธิพลต่างๆ กิจกรรมบางอย่างสามารถรวมเอาศิลปะและวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกันได้ คือ การให้เด็กเรียนรู้ศิลปะไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

ศิลปะกับธรรมชาติ เด็กและธรรมชาติเป็นสิ่งคู่กัน เด็กจะมีความสุขเมื่อเขาได้เดินไปบนพื้นและเก็บสิ่งของต่างๆ สิ่งที่เก็บได้นี้สามารถเอามาจัดและประดิษฐ์บนแผ่นกระดาษ กระดาษแข็ง หรือกระดาษสำหรับงานก่อสร้าง เด็กๆ จะมีความสุขเมื่อมีการจัดดูกับสิ่งธรรมชาติ การเอากระดาษขาวแผ่นบางๆ มาวางอยู่บนใบไม้ ดอกไม้ เปลือกไม้ หิน หรือวัตถุอื่นๆ เด็กๆ จะสามารถเอาสีเขียนดูกับกระดาษที่อีกด้านหนึ่งมีวัตถุตั้งกล่าวอยู่ องค์ประกอบและรูปร่างของสิ่งเหล่านั้นจะก่อให้เกิดภาพพิมพ์ขึ้น เด็กๆ จะสามารถเอาสีเขียนและกระดาษไปใช้ภายนอกและก็ดูเมื่อเขาเจอกับสิ่งเหล่านั้น การซ้อนทับกันของวัตถุจะทำให้ได้ภาพพิมพ์ที่มีความแตกต่างและมีความซับซ้อนมากขึ้น เด็กๆ สามารถที่จะสร้างภาพพิมพ์ทางธรรมชาติได้ เช่นเดียวกัน สีสามารถที่จะนำมาใช้ทาบนใบไม้ ผลไม้ไฉ้ก็สามารถเอามาจุ่มในสีได้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถที่จะนำมาติดบนแผ่นกระดาษขาว หลังจากนั้นค่อยๆ ยกวัตถุเหล่านั้นขึ้นเบาๆ ก็จะได้ภาพพิมพ์ออกมาเช่นกัน การทำภาพพิมพ์ซ้ำๆ จะทำให้ได้รูปแบบ รอยพิมพ์แต่ละรอยจะสามารถนำมารวมกันเพื่อให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ

1.5.5 การบูรณาการหลักสูตรศิลปศึกษา กับสังคม

Schirmacher, Robert (1998) กล่าวว่า ศิลปะช่วยให้นักเรียนได้สัมผัสกับตัวของเขาเองและบุคคลอื่น การแสดงออกถึงความเป็นตัวตนผ่านภาพวาดของตัวเอง และภาพวาดรูปคนจะเพิ่มความรู้สึกกระตือรือร้นในตัวเองของบุคคลนั้น รวมถึงส่วนประกอบของร่างกายและอื่นๆ คนจะรับและแสดงถึงบทบาทของศิลปินผ่านศิลปะ การศึกษาถึงศิลปินอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนให้เป็นผู้ช่วยเหลือในชุมชน เด็กๆ อาจจะไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ หรือห้องแสดงงานศิลปะ ศิลปิน

สามารถที่จะเข้ามาและจำลองกระบวนการทางศิลปะและงานที่ทำขึ้นให้กับเด็กๆ สิ่งนี้อาจจะเป็นในรูปแบบการแนะนำสั้นๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เนื่องจากศิลปินแต่ละคนและรูปแบบที่แตกต่างกันมักจะเป็นช่วงเวลาก่อนที่จะมีการบันทึกประวัติศาสตร์ กลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะมีรูปแบบศิลปะที่เป็นตัวของตัวเอง กิจกรรมบางอย่างสามารถที่จะนำศิลปะเข้ามารวมกับสังคม ได้แก่ กิจกรรมหนังสือของตนเอง เด็กสามารถที่จะเขียนภาพประกอบเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองเป็นหนังสือของตน กิจกรรมแสดงการวาดภาพหน้า รูปร่าง ให้ความรู้สึก ความชอบ ไม่ชอบ ภาพบ้าน ภาพครอบครัว และเพื่อน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการการคิด การสังเกต จดจำ และเสริมสร้างความเข้าใจตนเอง ความเข้าใจต่อผู้อื่น และสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่ครอบครัวและสังคม

1.5.6 การบูรณาการศิลปะและศิลปะการแสดง

ศิลปะเป็นเพียงหน่วยหนึ่งของการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ คนตรีและการเคลื่อนไหวเป็นศิลปะการแสดงออกสองอย่างที่สำคัญต่อช่วงเริ่มต้นของเด็ก ทั้งศิลปะและการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกที่ไม่เกี่ยวกับการพูด สิ่งที่เด็กแสดงในศิลปะสามารถที่จะแสดงผ่านทาง การเคลื่อนไหว เช่น เด็กที่ชอบตัวยูนิคอน ก็จะพยายามที่จะปั้นดินขึ้นมาเลียนแบบลักษณะของยูนิคอน การเคลื่อนไหวที่โดยการใช้นิ้วชี้ และชี้ว่ามีบางสิ่งติดอยู่ที่ด้านหน้าของเธอ เช่นเดียวกับที่ดนตรีช่วยสนับสนุนศิลปะการแสดงออกโดยผ่านทางอารมณ์ ทำนอง จังหวะ หรือการเคาะ และยังสามารถที่จะกระตุ้นการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติด้วย กิจกรรมบางอย่างที่นำเอาศิลปะเข้ามามีส่วนร่วมกับศิลปะการแสดงออก ได้แก่

1. การวาดภาพประกอบเสียงดนตรี การให้กำลังใจเด็กๆ ในการวาดภาพด้วยมือหรือสีต่อดนตรีที่มีรูปแบบแตกต่างกันเป็นสื่อ เช่น ดนตรีประเภทช้าๆ ดนตรีป๊อปที่มีจังหวะช้าๆ และดนตรีร็อก การแสดงออกทางน้ำหนักร่างกาย การเคลื่อนไหว และการออกแบบเป็นการแสดงออกที่มีความสัมพันธ์กับจังหวะของดนตรี

2. การตกแต่งเสื้อผ้าและส่วนประกอบฉากละคร เด็กๆ สามารถที่จะออกแบบ ลงสี หรือทำหน้ากากสี ตกแต่งเสื้อผ้า ออกแบบฉาก และสิ่งสนับสนุนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงละคร หรือกิจกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวที่อื่นๆ ตัวอย่างเช่น เด็กๆ สามารถออกแบบหน้ากากที่ทำจากแผ่นกระดาษลักษณะที่แตกต่างกัน หรือสามารถที่ตกแต่งกำแพงเพื่อใช้เป็นฉากได้

จากความสัมพันธ์ในการบูรณาการหลักสูตรระหว่างศิลปะศึกษากับคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา สังคม ดนตรี และการแสดง ทำให้มองเห็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันของทุกสาระวิชา แม้มีความแตกต่างในบางรายละเอียดของแต่ละวิชาในหลักสูตรแต่โดยความเป็นศาสตร์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างสมดุลในทุกด้านของศิลปะก็สามารถสร้างความสัมพันธ์ร่วม

กันกับทุกสาระวิชาได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง และร่วมมือกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ (บุษบา มธุรสสกุล, 2546)

1.6 ศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

ศิลปศึกษา เป็นวิชาสำคัญวิชาหนึ่งในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบของศิลปะ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (วุฒิ วัฒนสิน, 2541) โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศิลปศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความ เป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิด และการทำงาน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตน ให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม มีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ (กรมวิชาการ, 2544)

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2536) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ กิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาส่งเสริมสติปัญญาของผู้เรียนได้จากการปฏิบัติงาน ผู้เรียนจะมีประสบการณ์ตรงด้วยตนเองในการสำรวจค้นคว้า ทดลองสร้างสรรค์แก้ปัญหาเกี่ยวกับงานและวัสดุนานาชาติ ศิลปศึกษาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญ และกิจกรรมทางศิลปศึกษาก่อให้เกิดความเจริญเติบโตพัฒนาขึ้นในตัวเด็กให้ได้สมดุลทุกด้าน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการปฏิบัติงาน ในสาขาวิชาชีพต่างๆ ตามความถนัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคม

วิชัย วงศ์ใหญ่(2529) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ หลักการเกี่ยวกับการให้การศึกษาด้านศิลปะกับเด็ก มุ่งเน้นการเสริมสร้างศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน และมีได้มุ่งหวังจะให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนเป็นศิลปิน แต่เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ มีประสบการณ์ทางศิลปะ มีความคิดที่ดีต่อศิลปะ กิจกรรมทางศิลปะจึงเน้นหนักไปทางหวังผลกระทบต่อการพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่สังคมมากขึ้น

ชลอ พงษ์สามารถ (2526) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น หรือเด็กมัธยมศึกษา กับงานศิลปศึกษา สรุปได้ว่า ความต้องการและความสนใจของเด็กวัยรุ่นเป็นสิ่งที่ควรเข้าใจและสังเกต เพราะเด็กวัยนี้พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงตนเองให้ทันกับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัยนี้ จะมีความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะได้สูงกว่าเด็กวัยอื่น เด็กที่สนใจจะพิจารณาสิ่งที่ตนเห็นได้ สามารถจดจำได้ เขียนรูปได้

สุชา จันทน์เอม (2542) ได้กล่าวถึง ความต้องการในด้านต่างๆของเด็กและวัยรุ่น ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. เด็กทุกคนต้องการที่จะปรับปรุงสมรรถภาพในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น เพื่อจะได้มีส่วนในการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภค
2. เด็กทุกคนต้องการที่จะบำรุงรักษาสุขภาพให้ดีเพื่อให้มีร่างกายที่สมบูรณ์
3. เด็กทุกคนต้องการที่จะเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อจะได้ปฏิบัติตนให้เหมาะสม ในการที่ตนเป็นสมาชิกของชุมชน และเป็นพลเมืองของประเทศและของโลก
4. เด็กทุกคนต้องการที่จะเข้าใจความสำคัญของครอบครัวและเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะนำความสุขมาสู่ครอบครัว
5. เด็กทุกคนต้องการทราบปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับปัญหาชีวิตประจำวัน
6. เด็กทุกคนต้องการที่จะเข้าใจวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และความจริงทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกและมนุษย์
7. เด็กทุกคนต้องการที่จะปรับปรุงความสามารถ ที่จะซาบซึ้งถึงคุณค่าของความสวยงาม ความไพเราะของวรรณคดี ศิลปะ ดนตรี และธรรมชาติ
8. เด็กทุกคนมีความต้องการที่จะมีความสามารถในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และรู้จักแบ่งเวลานั้นให้พอเหมาะกับกิจกรรมของตน
9. เด็กทุกคนต้องการเคารพนับถือบุคคลอื่น และมีความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
10. เด็กทุกคนต้องการปรับปรุงความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นของตน ตลอดจนสามารถอ่านและฟังได้อย่างเข้าใจ
11. เด็กทุกคนต้องการความรักความอบอุ่นจากบิดามารดาและครูอาจารย์
12. เด็กทุกคนต้องการความปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น
13. เด็กทุกคนต้องการความสำเร็จและมีชื่อเสียงในชีวิต
14. เด็กทุกคนต้องการให้ผู้ใหญ่สนใจและเห็นความสำคัญของตน

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาทางด้านศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา นั้นจะต้องคำนึงถึง พัฒนาการและความต้องการของผู้เรียน ซึ่งอยู่ในกลุ่มของวัยรุ่น ซึ่ง John A. Michael (1983) ได้ให้ความเห็นว่า การเรียนรู้ในขั้นที่สูงและพัฒนาการที่เหมาะสมนั้น ควรพิจารณาทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ เข้าไว้ในการวางแผนหลักสูตรประสบการณ์ศิลปะ และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้คือแนวทางในการพัฒนา และจัดกิจกรรมศิลปะที่บรรลุผล และนำไปใช้ได้สำหรับวัยรุ่น

1. การเรียนรู้บนพื้นฐานที่ขึ้นอยู่กับ การรับรู้และความรู้สึก เช่น การมองเห็น การสัมผัส รู้อรส ได้กลิ่น และการเคลื่อนไหว นักเรียนจะเรียนรู้ได้มาก จากประสบการณ์ตรงในครั้งแรก
2. ความต้องการและความสนใจ (ขึ้นอยู่กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของนักเรียน) คือ พื้นฐานของประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมในการเรียนและสื่อต้องมีความสำคัญ นักเรียนจะมีความกระตือรือร้นและมีใจจดจ่อต่อการเรียน
3. ปลูกเร้าให้เกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการ โดยมีทั้งความปลอดภัยและผจญภัย (ท้าทาย) งานเรียนไม่ควรที่จะยากหรือง่ายจนเกินไปสำหรับนักเรียน
4. ความไม่ชัดเจนและความคลุมเครือของบางสิ่ง ควรถูกรวมเข้าไว้ในการเรียนรู้ เพราะงานที่ใช้ความคิดจะมีความเหมาะสมเมื่อบุคคลไม่รู้ และไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่า จะต้องทำอย่างไรต่อไป การเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากขอบเขตที่กว้างในการทำความเข้าใจ (การตั้งคำถาม สงสัย และความคลุมเครือ) เพื่อให้ให้นักเรียนบรรลุผลความเข้าใจในที่สุดและเป็นการได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ
5. การเรียนรู้จะมีความหมาย เมื่อนักเรียนได้ทำงานใหม่ๆตามความต้องการในการเรียน และมีความมั่นใจอย่างเพียงพอที่จะแสดงศักยภาพของตนออกมา และเอาชนะต่ออุปสรรคในการเรียน
6. การเรียนรู้จะมีความสำคัญเมื่อนักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนและประเมินผล
7. การเรียนรู้จะมีความหมาย เมื่อนักเรียนมีความเข้าใจด้วยตัวเอง และชี้แนะตนเองไปสู่ความมั่นใจที่มากขึ้นและประสบผลสำเร็จ
8. การเรียนรู้จะเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้นเมื่อนักเรียนได้ผ่อนคลายความกังวล และมีแรงเร้าเพื่อการแข่งขัน การพิจารณาในข้อบกพร่อง และตระหนักในความพยายาม เมื่อนักเรียนละตนเองจากปัญหาส่วนตัวและสิ่งดึงดูดใจอื่นที่ทำให้หันเห และเมื่อนักเรียนไม่อยู่ในขอบเขตบางสิ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนควรที่จะทราบล่วงหน้า
9. การเรียนรู้ควรรวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคาดหวังในเชิงบวก
10. ทักษะและความรู้ ควรที่จะเรียนตามหลักเกณฑ์ของศิลปะ ประสบการณ์ศิลปะ และการดำรงชีวิตจะไม่เป็นประสบการณ์ที่แยกออกจากกัน
- 11 การเรียนรู้จะปรากฏมากขึ้น เมื่อผลสรุปหรือการปฏิบัติงานศิลปะ ได้บรรลุผล ก่อนที่

แรงกระตุ้นในการเรียน (แรงจูงใจ) จะหมดไป

กล่าวสรุปได้ว่า ศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาตัวผู้เรียนทั้งทางด้านการรู้จักตนเอง และการเรียนรู้สังคม อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนศิลปะในขั้นสูงต่อไป โดยการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระดับนี้ ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยกับผู้เรียน ให้มีความรู้ ทักษะ และความคิดที่ดีต่อศิลปะ ผู้เรียนจะได้ประมวลความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และประสบการณ์ต่างๆ ส่งเสริมให้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพ รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการจัดกิจกรรมที่เน้นประสบการณ์ตรง หรือการศึกษาและสำรวจศิลปะที่มีอยู่รอบตัว พร้อมไปกับการเรียนศิลปะปฏิบัติ เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนและผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะผู้เรียนจะได้รวบรวมความคิด ที่ได้รับจากประสบการณ์ตรง ประมวลขึ้นเป็นองค์ความรู้ที่สัมพันธ์กับภาพรวมของศิลปะที่ปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างเข้าใจ

1.7 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช ๒๕๕๔

ความสำคัญ

กลุ่มศิลปะ เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่าซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองและแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

วิสัยทัศน์การเรียนรู้

การเรียนรู้กลุ่มศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผล ถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้

การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ และสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ ทัศนียมส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิกิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจ มโนทัศน์ด้านอื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มศิลปะการเรียนรู้ เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้คิดริเริ่ม สร้างสรรค์ คัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมไทยและสากล

คุณภาพของผู้เรียน

เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มศิลปะแล้ว ผู้เรียนจะมีความเชื่อมั่นในตนเองและแสดงออกได้ในเชิงสร้างสรรค์ สามารถค้นพบศักยภาพของตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพด้านศิลปะ มีรสนิยม มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ มีสมาธิในการทำงาน มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยและ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

คุณภาพของผู้เรียน เมื่อจบช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3)

- สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะโดยเลือกประยุกต์ ทัศนธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์และทักษะพื้นฐานให้ได้ผลตามที่ต้องการ ตลอดจนสื่อสารให้คนอื่นเข้าใจผลงานของตนเองได้
- รู้และอธิบายได้ว่า การจัดทัศนธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ จะช่วยให้งานศิลปะสามารถสื่อความคิดและความรู้สึกได้ แสดงผลงานศิลปะที่ตนชื่นชอบ อธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจในความสวยงามและความไพเราะของศิลปะ
- บรรยายและอธิบายงานศิลปะสาขาต่างๆ ที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยอภิปรายเปรียบเทียบผลงานศิลปะจากยุคสมัยวัฒนธรรมต่างๆ และให้ความสำคัญในเรื่องบริบททางวัฒนธรรม
- นำความรู้ทางศิลปะที่ตนถนัดและสนใจ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่นๆ
- เห็นความสำคัญของการสร้างสรรค์งานศิลปะ เชื่อมั่น ภาควุมิใจในการแสดงออก รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น

- ซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รัก ห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยและสากล

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มศิลปะ

สาระที่ ๑ ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ ๑.๑ สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ต่อกงานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ ๑.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่า งานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

มาตรฐาน ศ ๑. ๑

1. รู้วิธีสื่อความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ด้วยวัสดุอุปกรณ์ เทคนิค วิธีการทางศิลปะและสื่อความหมายให้ผู้อื่นรับรู้ได้
2. คิดริเริ่ม คัดแปลงใช้ทัศนธาตุและองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ เทคนิควิธีการรูปแบบใหม่ๆในการสร้างงานทัศนศิลป์ ตามความถนัดและความสนใจ
3. ใช้กระบวนการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ประยุกต์ใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี ได้อย่างเหมาะสมและมีความรับผิดชอบ
4. แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามจากประสบการณ์ จินตนาการ โดยใช้หลักและความงามของศิลปะตามความถนัดและความสนใจ
5. แสดงความคิดเห็น อธิบายความหมาย จำแนกความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ที่ตนชื่นชอบ เกี่ยวกับทัศนธาตุ หลักและความงามของศิลปะ
6. นำความรู้และวิธีการทางทัศนศิลป์ที่ตนถนัดและสนใจ มาใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆและชีวิตประจำวันได้

มาตรฐาน ศ ๑.๒

1. เข้าใจความเชื่อทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปะ
2. ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมไทยด้วยความเข้าใจ มีส่วนร่วมในการสร้างงานทัศนศิลป์ด้วยความรัก และห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

จากสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ในสาขาทัศนศิลป์ ได้ระบุถึงความมุ่งหมายให้ผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถแสดงความคิดเห็น อธิบายความหมายและแสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามที่ปรากฏในงานทัศนศิลป์ อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ในด้านศิลปวิจารณ์ ซึ่ง สุชาติ เถาทอง(2537) ได้กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์เป็นเนื้อหาและกิจกรรมใหม่สำหรับสังคมไทย ธรรมชาติของวิชา การปฏิบัติมีลักษณะขัดแย้งกับวัฒนธรรมไทยโดยส่วนรวม เพราะคนไทยพฤติกรรมจะอ่อนน้อมถ่อมตน เชื่อฟังผู้อยู่ในฐานะที่สูงกว่าตนหรือผู้ใหญ่กว่า เป็นต้น การพัฒนาศิลปวิจารณ์จะต้องเริ่มต้นตั้งแต่ในชั้นเรียน ฝึกหัดให้แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์และตีความผลงานศิลปะอยู่เสมอ สร้างความเชื่อมั่นในวิจารณ์งานของตน โดยตั้งอยู่บนเหตุผลที่ถูกต้อง

พิระพงษ์ กุลพิศาล (2544) กล่าวว่า เป้าหมายหลักของการวิจารณ์ศิลปะ คือการสร้าง ความเข้าใจในคุณค่าของผลงานศิลปะ ด้วยวิธีการมองควบคู่ไปกับการคิด ผู้ดูผลงานศิลปะที่ได้ รับการฝึกฝนมาก่อน จะพบข้อมูลและรายละเอียดอันเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์คุณค่าที่มีอยู่ใน ผลงานศิลปะนั้นๆ และข้อที่น่าสนใจก็ไม่ได้อยู่ที่ตัวรายละเอียดเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับ จุดประสงค์ที่จะรู้ว่า รายละเอียดดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าของงานนั้นเพียงใด การชื่นชม ผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และการวิจารณ์ผลงานศิลปะ ล้วนแล้วแต่มุ่งไปที่ เป้าหมายเดียวกัน คือ คุณค่าทางสุนทรียภาพ(Aesthetic Values)ทั้งที่มีอยู่แล้วหรือที่จะทำให้เกิดขึ้น ในผลงานศิลปะนั้นๆ การชื่นชมผลงานศิลปะเป็นบทบาทของทุกคน ไม่ใช่เฉพาะสำหรับคนที่มีความรู้ความชำนาญทางศิลปะเท่านั้น

1.8 การเรียนการสอนศิลปวิจารณ์

พิชญ์ สุภณมิตร (อ้างถึงใน สุชาติ เถาทอง, 2537) ได้ให้ความหมายของศิลปวิจารณ์ไว้ว่า คือการแสดงออกของความคิดของนักวิจารณ์ในรูปแบบของการพูด บรรยาย อธิบาย หรือเขียน

เป็นภาษาหนังสือ เพื่อให้คนดูทั่วไปได้รับรู้ หรือได้เข้าใจในงานศิลปะนั้นๆ ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เป็นการพูดการเขียนของนักวิจารณ์ เพื่อที่จะตัดสินคุณค่าในงานศิลปะ

ทวีเกียรติ ไชยงยศ (2538) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ หมายถึง การแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะอย่างมีหลักการใช้ความรู้องค์ประกอบศิลป์เป็นฐาน เพื่อค้นหาค่าทางสุนทรียภาพในผลงานศิลปะนั้นๆ ศิลปวิจารณ์มีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับห้องเรียนจนถึงระดับอาชีพ แต่ประเทศไทยยังไม่มีนักวิจารณ์ทัศนศิลป์ระดับอาชีพ

พระพงษ์ กุลพิศาล (2531) ได้ให้ความหมายว่า การวิจารณ์ศิลปะ (Art Criticism) เป็นการเรียนรู้ความงามของผลงานศิลปะด้วยวิธีการวิเคราะห์ แยกแยะ แล้วถ่ายทอดออกมาด้วยการจดบันทึก หรือบรรยายเป็นคำพูดอย่างมีโวหารให้ผู้อื่นรับรู้ค่าของความงามนั้นอีกทอดหนึ่ง

1.8.1 สารเนื้อหาของวิจารณ์

T. M. Greene (อ้างถึงใน พระพงษ์ กุลพิศาล, 2531) ได้แบ่งเนื้อหาสาระของการวิจารณ์ศิลปะไว้ 3 ประเภท หรือ 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. การวิจารณ์เชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมา (Historical Criticism) เป็นการวิจารณ์ในแง่เจตนา(Intention) และเงื่อนไข(Condition) ของศิลปินในขณะที่สร้างสรรค์งาน การวิจารณ์ในลักษณะนี้ใช้ทฤษฎีส่วนตัวของนักวิจารณ์น้อยมาก มุ่งศึกษาถึงสภาพแวดล้อมและเจตนาของศิลปินในแง่ของ เหตุผล และแนวทางในการสร้างสรรค์งานจนบรรลุความสำเร็จ เหตุผลดังกล่าวต้องเป็นเหตุผลที่เป็นจริง ตรงจุดประสงค์และตรงประเด็น เนื่องจากเป็นการวิจารณ์ที่มุ่งทำความเข้าใจใน เป้าหมายต่างๆ (aims) และเงื่อนไขของการสร้างสรรค์ผลงาน จึงมักประสบกับอันตรายและถูกกล่าวหาว่าใช้ไม่ได้อยู่บ่อยๆ จึงอาจหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิดเช่นนี้ได้ โดยพยายามค้นหาและทำความเข้าใจเฉพาะสิ่งที่ศิลปินพูดจริงๆ นักสุนทรียศาสตร์เชื่อว่าการวิจารณ์เชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมา ไม่ได้ทำให้เกิดความซาบซึ้งในรสของศิลปะ (Artistic Appreciation) เพราะโดยปกติ เจตนาของศิลปินปราศจากขอบเขตอันแน่นอนอยู่แล้วในทุกกรณี การจะลดความขัดแย้งต่างๆของการวิจารณ์ประเภทนี้ทำได้โดยการตกลงให้ได้ว่า ความจำเป็นหรือความสำคัญของการวิจารณ์ประเภทนี้ ควรมีข้อยุติที่องค์ประกอบซึ่งเกี่ยวข้องกัน 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

ก. ประเภทของการวิจารณ์เชิงประวัติความเป็นมา มีอยู่ 2 ประเภท ซึ่งมีสาระครอบคลุมต่างกันออกไปดังนี้

1. การวิจารณ์เชิงอธิบาย (Explanatory Criticism) เป็นการวิจารณ์ที่กล่าวถึงประวัติส่วนตัวเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติ หรือข้อเขียนต่างๆ ที่มีข้อมูลทำนองเดียวกันนี้ ตามทฤษฎีของนักสุนทรียศาสตร์ ถือว่าการเขียนวิจารณ์ประเภทนี้มีความสำคัญน้อยมาก เพราะไม่ได้เป็นการเสนอ

เรื่องของการรับรู้ทางความงามทางศิลปะ (Artistic perception) แต่เป็นเพียงข้อเขียนที่อธิบายถึง ภูมิหลังของผลงานศิลปะเท่านั้นเอง ในทางกลับกัน นักประวัติศาสตร์ศิลป์ก็ไม่ยอมรับความคิด บางประเด็นนี้ของนักสุนทรียศาสตร์ อย่างไรก็ตามเราน่าจะให้ความสำคัญต่อการวิจารณ์ประเภทนี้ ว่า คือการให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ อันเป็นการเตรียมตัวที่จะทำความเข้าใจกับการวิจารณ์ เชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมา

2. การวิจารณ์เพื่อความเข้าใจ (Understanding Criticism) เป็นการวิจารณ์ที่นักสุนทรียศาสตร์ ต่อต้านมากที่สุด การวิจารณ์ประเภทนี้มีการให้ ความหมายเกี่ยวกับคุณค่าทางศิลปะไว้ด้วย โดย ตีความผลงานในเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยให้เราเกิดความเข้าใจและมีประสบการณ์มากขึ้น

ข. เกณฑ์ที่ผู้วิจารณ์ใช้ คือความคิดรวบยอดของนักวิจารณ์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของศิลปะ ที่นำมาใช้ในการวิจารณ์เชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมาได้จริงๆ ซึ่งผู้ที่เห็นคุณค่าของเนื้อหาทางทฤษฎี ศิลปะจะชื่นชอบ

ค. ศิลปินหรือผลงาน การวิจารณ์บางประเภทให้ความสำคัญกับศิลปินและผลงานต่อผล ของการวิจารณ์เชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมา เนื่องจากการวิจารณ์ประเภทนี้จำเป็นต้องคล้อยตาม ตัว ปัญหาหรือคำถาม ที่ตั้งไว้กับศิลปินหรือผลงาน เพราะศิลปินมีความคิดรวบยอดทาง สุนทรียศาสตร์เข้มข้นนั่นเอง

2. การวิจารณ์ลักษณะสร้างสรรค์ (Recreative Criticism) เป็นการวิจารณ์ที่พิจารณา ผลงานศิลปะในแง่ความรู้สึกของนักวิจารณ์ที่มีต่อผลงาน โดยมักจะตั้งคำถามไว้ว่า “ศิลปะประสบความสำเร็จจะไรในการสร้างสรรค์” ต่างไปจากการวิจารณ์เชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมา ที่มุ่งทำความเข้าใจและตีความในเจตนาของศิลปิน การวิจารณ์ประเภทนี้จะเน้นไปที่ความรู้สึกประทับใจที่มีต่อ ลักษณะสร้างสรรค์ในผลงานของศิลปิน โดยแยกแยะวิเคราะห์ด้วยเหตุผลเท่าที่จะทำได้ เช่น ลักษณะเด่นของผลงาน หรือตีความหมายของสิ่งที่ศิลปินสร้างออกมา เพื่อให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ดู เกิดการรับรู้ การกระทำเช่นนี้คือการเพิ่มพูนการรับรู้ในผลงานแก่บุคคลอื่นนั่นเอง อย่างที่ John Dewey เคยกล่าวว่า “ประโยชน์ที่ได้จากการวิจารณ์ก็คือ การย้อนกลับมาศึกษาลักษณะการรับรู้ที่มีอยู่ในผลงาน (The re-education of perception of work of art) การวิจารณ์ประเภทนี้ เป็นการพรรณาคความตามสภาพที่ปรากฏจริงๆ อย่างมีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ คำอีกคำหนึ่งที่น่าจะ ใช้แทน Recreative ก็คือคำว่า Appreciation (ความซาบซึ้ง) ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะของ Osborne นักวิจารณ์ที่มุ่งเขียนถึงลักษณะสร้างสรรค์ที่มีในผลงาน ต้องมีเหตุผลที่ใช้ได้ (valid) ตรงประเด็น (relevancy) เน้นที่จุดสำคัญ และมีสัจจะ

ตรงประเด็น หมายถึง บอกได้ว่าผลงานชิ้นนั้นเป็นศิลปะ

เน้นที่จุดสำคัญ หมายถึง อธิบายถึงประสบการณ์สุนทรียศาสตร์ที่มีในผลงานได้อย่าง

กระจ่างชัด

มีสัจจะ หมายถึง เน้นที่เป้าหมายสำคัญของการวิจารณ์ โดยผ่านการวิเคราะห์อย่าง มีเหตุมีผล และมีความเป็นไปได้

นักวิจารณ์ที่ชำนาญและรอบรู้ จะต้องได้รับการฝึกฝนการใช้ประสาทสัมผัส และมีความ อ่อนไหวต่อการรับรู้ทางประสาทสัมผัส เข้าใจคุณสมบัติของวัตถุที่จะวิจารณ์ อันได้แก่ เนื้อหา (Subject Matter) ของวัตถุนั้นๆ เช่น แสงและเงา การใช้เส้นสี น้ำหนักอ่อนแก่ และความเข้ม ของสีในงานจิตรกรรม เป็นต้น มีนักวิจารณ์หลายคนพยายามวิจารณ์ ที่การแก้ปัญหาพื้นภาพ (Pictorial Form) เช่นการวิเคราะห์การจัดองค์ประกอบ เอกภาพของความงามทางศิลปะ (Artistic Unity) และจังหวะลีลา ความยากลำบากของการตีความผลงานของการวิจารณ์ประเภทนี้ก็คือ ความเห็นของนักวิจารณ์ไม่ตรงกับศิลปินทำให้เกิดการไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ในเมื่อทั้งสองฝ่ายตีความต่างกัน ก็ควรมีฝ่ายหนึ่งถูกและอีกฝ่ายหนึ่งผิดหรือไม่ก็ผิดด้วยกันทั้งคู่

3. การวิจารณ์เพื่อตัดสิน (Judicial Criticism) การวิจารณ์ประเภทนี้ มีองค์ประกอบของ ความแม่นยำที่ประกอบด้วย ลักษณะของความตรงประเด็น (เป็นอย่างไร) ลักษณะที่เน้นจุดสำคัญ (อยู่ตรงไหน) และความมีสัจจะ(คืออะไร) ถึงแม้ในปัจจุบันการวิจารณ์เพื่อตัดสินจะถูกกละเลยไป บ้าง ก็ยังมีคนส่วนน้อยที่ปฏิเสธความสำคัญของการวิจารณ์ประเภทนี้ที่มีต่อกระบวนการวิจารณ์ สิ่งที่น่าสนใจที่สุดของการวิจารณ์ประเภทนี้ก็คือ ความถูกต้องแม่นยำ และเป็นจริงของเหตุผลที่ใช้ ตัดสิน ซึ่งทำให้นักวิจารณ์ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละทฤษฎีไม่ค่อยจะยอมรับซึ่งกันและกัน เช่น ทฤษฎีวิจารณ์สมบูรณ์นิยม (Absolutism) อุดนิยม (Subjectivism) และสัมพัทธ์นิยม(Releativism)

ทฤษฎีวิจารณ์สมบูรณ์นิยม เชื่อว่า คุณค่าต่างๆมีตัวตนจะเป็นคุณภาพอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ใน วัตถุ โดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของมนุษย์เลย

ทฤษฎีอุดนิยม เป็นทฤษฎีที่เน้นความชอบส่วนตัว เชื่อว่าทฤษฎีนี้เหมาะสำหรับการวิจารณ์ เชิงประทับใจ(Impressionistic Criticism) ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้เหตุผลใดๆประกอบการวิจารณ์

ทฤษฎีสัมพัทธ์นิยม เป็นทฤษฎีที่แตกต่างไปจากสองทฤษฎีแรก จะมีแนวคิดว่าคุณค่า ต่างๆในวัตถุคือปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นระหว่างตัววัตถุกับประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคล ทฤษฎีนี้ยังคง ให้ความสำคัญกับวัตถุและเกณฑ์ต่างๆมากเช่นเดียวกับทฤษฎีวิจารณ์สมบูรณ์นิยม ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์ เป็นผู้ค้นพบคุณค่าในงานศิลปะ โดยที่แต่ละคนไม่จำเป็นต้องมีปฏิกิริยาที่ตีเหมือนๆกัน และ รสนิยมของคนนั้นคนนั้นก็สามารปรับปรุ้งแก้ไขได้ ขณะเดียวกันประเด็นที่พวกสัมพัทธ์นิยม ไม่เห็นด้วยกับพวกสมบูรณ์นิยมก็คือ การแยกวัตถุออกจากประสบการณ์ทางคุณค่าที่ผลงานนั้นให้ แก่มนุษย์ ทั้งๆที่ทั้งสองส่วนต่างก็มีความสัมพันธ์กัน หลอมรวมกันอยู่อย่างแยกไม่ออก

ดังคำกล่าวของ Dewey ที่ว่า “ปฏิกริยาต่างๆทั้งหมดในภาพเขียน เกิดจากการประสานกันระหว่าง เหตุภายนอกและเหตุภายในตัววัตถุเอง” หรือจากคำกล่าวของ William James (อ้างถึงใน พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2531) ที่ประกาศไว้ในกฎทั่วไปของการรับรู้ (General Law of perception) ว่า “ขณะที่เรารู้สัมผัสและรับรู้ส่วนใดของวัตถุที่อยู่เบื้องหน้าเรานั้น จะมีอีกส่วนอื่นเกิดขึ้นอีก (อาจเป็นส่วนที่สำคัญกว่าก็ได้) คือส่วนที่มาจากสมองของเราเอง” นักวิจารณ์แนวสัมพัทธ์นิยม ได้เข้าใจ มากออกไปกว่าพวกสมบูรณนิยมอีกว่า การประเมินค่าผลงานของเราจะแตกต่างกัน เนื่องจาก เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และสังคมที่เปลี่ยนแปลง อีกทั้งประสบการณ์ของผู้ดูก็มี ความหลากหลายมากแบบอีกด้วย การวิจารณ์ตามทฤษฎีสมบูรณนิยมจะมุ่งเน้นที่ธรรมชาติของศิลปะในแง่ ของรูปแบบซึ่งเป็นรูปร่างภายนอกหรือ โครงสร้างนั่นเอง กับเกณฑ์ทางความงามของรูปแบบหรือ การจัดมากกว่า โดยที่ผลงานศิลปะมีองค์ประกอบในการสร้างสรรค์อยู่ 3 ส่วนคือ ศิลปิน สังคมที่ กำหนดเงื่อนไขต่อศิลปินและผู้ชม (Artist, Society, Audience) และทั้งสามส่วนเป็นกระบวนการที่ แยกจากกันไม่ออก ศิลปะต่างต้องใช้ทฤษฎีตัดสินที่ต่างกัน ขณะเดียวกัน แต่ละทฤษฎีก็มี ลักษณะเฉพาะในการประเมินค่าตัดสินของตนเอง

1.8.2 หลักการวิเคราะห์ประเภทของศิลปะในการวิจารณ์ผลงานทัศนศิลป์

สุชาติ เถาทอง (2537) กล่าวว่า หลักการวิเคราะห์จะเป็นพื้นฐานในการประเมินประเภท ของศิลปะที่มีอยู่หลากหลาย และการประเมินค่าจะต้องเป็นไปเพื่อหาคำตอบว่า “คุณค่าของงาน ศิลปะนั้นๆคืออะไร” โดยการสำรวจถึงตัวผลงานศิลปะว่าแนวโน้มอย่างไร ทั้งนี้เพราะจะได้ใช้ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมเพื่อทำการสำรวจ หรือวิเคราะห์ผลงานศิลปะอย่างละเอียด ก่อนที่จะประเมินคุณค่าและตัดสินไปว่าผลงานศิลปะนั้นมีคุณภาพอย่างไร (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2539) ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการจำแนกผลงานศิลปะมีดังนี้

1. รูปทรงนิยม (Formalism) ปรัชญาที่เน้นความงามของรูปทรงและการจัดองค์ประกอบ ของงานศิลปะ ศิลปินกลุ่มนี้เน้นความงามที่มองเห็นจากงานศิลปะเหนือสิ่งอื่นใด และเชื่อว่าศิลปะ มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องจากความคิดและความรับรู้จากภายในของศิลปิน (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุญย์, 2545) ทวีเกียรติ ไชยงยศ (2538) กล่าวว่า ทฤษฎีรูปทรงนิยมเป็นการแสดงแนวคิดในการสร้าง สรรค์งานศิลปะ โดยเน้นการนำมูลฐานของศิลปะ (สี น้ำหนัก เส้น รูปร่าง ผิว บริเวณว่าง)มาใช้ โดยตรง ผลงานที่ปรากฏอาจมีลักษณะลดทอน เป็นเหลี่ยมตันอย่างเป็นรูปเรขาคณิต

สุชาติ เถาทอง (2537) กล่าวว่า รูปทรงนิยมเน้นคุณค่าทางทัศนศิลป์(องค์ประกอบและ หลักการของศิลปะ) ลักษณะผลงานจะดูจากการจัดวางองค์ประกอบ และการใช้หลักการ กฎเกณฑ์ทางศิลปะโดยผลงานจะมีความเป็นเอกภาพ การวิจารณ์รูปทรงนิยม(Formalism criticism) เป็นการวิเคราะห์คุณค่าของงานที่การจัดรูปทรง ซึ่งหมายถึง การประสานกันขององค์ประกอบ

พื้นฐานต่างๆที่ปรากฏในผลงาน ไม่เกี่ยวข้องไปถึงชื่อเรียกหรือความหมายใดๆทั้งสิ้น จุดเด่นของศิลปะแนวรูปทรงนิยม มิได้อยู่ที่การมีรูปแบบเรขาคณิตหรือนามธรรมเท่านั้น งานที่เป็นรูปแบบตามธรรมชาติก็เป็นได้ นักวิจารณ์แนวรูปทรงนิยมจะค้นหาคุณค่าของงานจากความหมาย เรื่องราว และวัสดุ และตัดสินใจที่รูปแบบการจัด ว่าดูแล้วเข้ากับความหมายและวัสดุที่ใช้หรือไม่ การวิจารณ์ประเภทนี้จะมองเรื่องของฝีมือ ในแง่การนำสิ่งต่างๆมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน และน่าพอใจก่อนจะมองว่าสิ่งที่นำมาใช้นั้นคงทนถาวรหรือสมเหตุสมผลหรือไม่ กล่าวโดยสรุปก็คือว่า ไม่ได้ให้ความสนใจกับการใช้วัสดุและเครื่องมือตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้นหัวใจของการวิจารณ์แนวรูปทรงนิยมก็คือ เอกภาพในความหลากหลาย (Unity in variety) และเอกภาพที่กล่าวนี้ไม่ใช่เอกภาพทางวัสดุ แต่เป็นเอกภาพทางรูปทรง เกณฑ์การวิจารณ์แนวรูปทรงนิยมที่ยึดถือมี 3 ประการคือ

1. ความรู้สึกที่มีต่อตัวผลงานศิลปะ
2. ความรู้สึกในคุณค่าของการออกแบบและองค์ประกอบศิลปะ
3. การสื่อความหมายหรือสัญญาณต่างๆที่สร้างความพึงพอใจหรือกระตุ้นความรู้สึกต่างๆ

รูปทรงนิยมจะปฏิเสธคุณค่าที่ไม่ใช่ค่าทางสุนทรียศาสตร์ เช่น ค่าทางสังคม ทางประวัติศาสตร์ ทางจิตวิทยาและค่าทางการลอกเลียนแบบ นอกจากนี้แล้วการตัดสินใจในแบบรูปทรงนิยมยังให้ความสนใจกับเรื่องของงานฝีมือด้วย เนื่องจากงานฝีมือนั้นเป็นงานที่นำสิ่งต่างๆมาวางรวมกันได้อย่างไม่มีข้อบกพร่อง และทำมันขึ้นมาอย่างเหมาะสมในระดับที่สมบูรณ์เรียบร้อย ทั้งนี้เพราะงานฝีมือเป็นงานที่เรียกร้องบรรทัดฐานของรูปแบบความสัมพันธ์อันเป็นที่น่าพอใจ (สมเกียรติ ตั้งนโม,2539)

2. เลียนแบบนิยม (Imitationalism) เป็นการแสดงแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะ เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณค่าของการแสดงออกที่เหมือนจริงตามตาเห็น หรือเหมือนจริงตามความรู้สึก หรือมีทั้งสองคุณค่ารวมกัน (ทวีเกียรติ ไชยงยศ, 2538) เน้นในคุณค่าเชิงพรรณารูปแบบของงาน จะมองจากลักษณะงานที่เห็นอย่างถูกต้องชัดเจน พรรณอย่างถูกต้องชัดเจนที่สุดในหัวเรื่องของผลงาน รูปแบบที่ปรากฏให้เห็นจะมีความเหมือนจริงมากที่สุด แสดงว่าผลงานดีหรือไม่ดีเป็นส่วนสำคัญที่สุด การวิจารณ์แนวเลียนแบบนิยมจะพิจารณาเรื่องของฝีมือและความถูกต้องตามธรรมชาติ และสายตามองเห็นเป็นสำคัญ โดยให้ความสนใจกับเนื้อหาเรื่องราว ความถูกต้องและรายละเอียดของภาพในส่วน โครงสร้างและรายละเอียด การเขียนภาพเกี่ยวกับทัศนียภาพวิทยา(perspective) ทฤษฎีแสงเงา (light and shadow) กายวิภาค (anatomy) และองค์ประกอบศิลป์ จะมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการประเมินคุณค่าของผลงานและเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่า ผลงานชิ้นใดมีความสมบูรณ์ตามแนวเลียนแบบนิยมมากน้อยเพียงใด เกณฑ์การพิจารณาไม่ได้ให้ความสำคัญเฉพาะการเลียนแบบตามธรรมชาติเท่านั้น แต่จะคำนึงความสมบูรณ์ของการถ่ายทอดในเชิงศิลปะ กลวิธี

และบุคลิกภาพของศิลปินที่สอดคล้องประสานลงไปในช่วงเวลาและวิถีแต่ละขั้นตอนด้วย แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ของพวกเขาเปลี่ยนแบบนิยมนั้นการสื่อความหมาย และการถ่ายทอดด้วยสื่อชนิดต่างๆ โดยการอาศัยธรรมชาติเป็นจุดเริ่มต้นหาความสมบูรณ์ของเรื่องราว วัตถุ สิ่งของตามสัจจะที่ปรากฏในธรรมชาติ เคารพเหตุผลและกฎเกณฑ์ตามความเป็นจริงมากกว่าการแสดงออกและความรู้สึก “ความถูกต้อง ได้สัดส่วน มีบรรยากาศและได้ระยะ” เป็นเกณฑ์หลักของการวิจารณ์งานของศิลปินกลุ่มนี้ โดยเฉพาะเกณฑ์การตัดสินว่าผลงานนั้นเสร็จสมบูรณ์หรือไม่ การเปรียบเทียบและการเทียบเคียงกับธรรมชาติที่เป็นแหล่งอ้างอิง นักวิจารณ์เปลี่ยนแบบนิยมนั้นจะให้ความสำคัญ (สุชาติ เถาทอง, 2537)

3. อารมณ์นิยมหรือการแสดงออกนิยม (Emotionalism or Expressivism) ปรัชญาที่เน้นถึงความสำคัญของการแสดงออกภายในของศิลปิน (inner feeling) เป็นการถ่ายทอดอารมณ์ และสื่อสารความคิดสำคัญต่อผู้ชม เพื่อให้ผู้ชมรับรู้อารมณ์ ความรู้สึก และสติปัญญาจากงานศิลปะที่ศิลปินแสดงออกมาจากความรู้สึกภายในของตน (วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ์, 2545) เป็นการแสดงแนวคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะโดยเน้นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกหรืออารมณ์เป็นสำคัญ งานศิลปะทฤษฎีนี้อาจมีลักษณะเหมือนจริงก็ได้ แต่เมื่อวิเคราะห์แล้ว ปรากฏว่าค่าของอารมณ์มีมากกว่าหรืออาจมีลักษณะเป็นนามธรรม หรือแบบแสดงอารมณ์ (Expressionism) (ทวีเกียรติ ไชยขยศ, 2538) นักวิจารณ์แนวอารมณ์นิยมจะสนใจผลงานศิลปะที่มีอิทธิพลมากต่อการวิจารณ์ พวกเขาเห็นว่า ศิลปะควรสอดคล้องกับชีวิตก็เพียงพอ ไม่จำเป็นต้องดูแล้วเหมือนไปหมดทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ บุคคลหรือเหตุการณ์ แต่จะต้องเสนอความคิด และอารมณ์ที่มีความหมายแก่ผู้ดู โดยฉับพลัน (สุชาติ เถาทอง, 2537)

การแสดงออกนิยมถือว่าเป็นกลุ่มตรงข้ามกับรูปทรงนิยม เพราะกลุ่มดังกล่าวไม่ให้ความสำคัญกับความประณีตละเอียดอ่อนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดองค์ประกอบหรือความพิถีพิถันในการสร้างสรรค์ สำหรับตัวอย่างที่เห็นชัดเกี่ยวกับผลงานศิลปะในกลุ่มการแสดงออกนิยม ซึ่งได้รับการชื่นชมจากนักวิจารณ์ในกลุ่มนี้ก็คือ ผลงานศิลปะเด็กนั่นเอง พวกเขาเด็ก ๆ นั้นมักจะไม่ได้เป็นคนที่ครอบครองทักษะความชำนาญแต่อย่างใด พวกเขาไม่ได้มีความปรารถนาที่จะไปให้ถึงจุดของความดีเลิศในการจัดองค์ประกอบของรูปทรงให้สมบูรณ์ สำหรับพวกเขา พวกเขาไม่แรงกระตุ้นที่ต้องการจะแสดงออกและสื่อสาร โดยทำให้ความต้องการภายในบางอย่างของพวกเขา ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งรุนแรงมากกว่าความปรารถนาที่จะเสริมเติมแต่ง หรือปรับปรุงแก้ไขผลงาน ให้ปรากฏออกมาในลักษณะที่งดงามเช่นเดียวกับผู้ใหญ่เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความงาม

สำหรับการวิจารณ์ในแนวทางการแสดงออกนิยมจะให้ความรู้กับเราเกี่ยวกับ “ความเข้มข้นของประสบการณ์” (intensity of experience) ในการนำเสนอออกมาของงานศิลปะ ผลงานศิลปะที่นับว่ามีคุณภาพดีก็เพราะว่ามันได้เข้าไปแกว่งไกวความรู้สึกได้ลึกที่สุด ซึ่งมันได้ปลุกเร้าความรู้สึก

ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวัสดุที่สื่อถึงความรู้สึกที่เข้มแข็งยิ่งกว่าเรามีประสบการณ์ ถ้าหากวัสดุอย่างเดียวกันนั้นได้เผชิญหน้ากับเราในชีวิตประจำวัน

การวิจารณ์ในแนวการแสดงออกนิยม ให้ความสนใจในงานศิลปะอยู่ 2 ประเด็นด้วยกันคือ ประเด็นแรก ผลงานศิลปะชิ้นนั้นได้นำพาตัวเขาไปพ้นจากภาวะที่เป็นปกติ หรือทำให้เขาเข้าใจความคิดต่างๆและมีความรับรู้เกี่ยวกับความรู้สึกต่างเหล่านั้น ประเด็นที่สอง การที่ผลงานศิลปะบรรลุความสำเร็จก็เพราะ มันสื่อความคิดที่สำคัญอันหนึ่งออกมาได้โดยผ่านพลังที่แท้จริงบริสุทธิ์ของความรู้สึก และความลึกล้าเกี่ยวกับอารมณ์สะท้อนใจที่ประสบโดยศิลปิน (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2539)

4. เครื่องมือนิยม (Instrumentalism) ปรัชญาที่เน้นผลงานศิลปะเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพื่อความสุขทั้งกายและใจ รวมทั้งตอบสนองความเชื่อศรัทธาต่างๆของมนุษย์ที่มีต่อสังคมและศาสนา (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์, 2545) ทฤษฎีเครื่องมือนิยมถือว่า ศิลปะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งซึ่งช่วยเสริมจริยธรรม ศาสนา การเมือง ตลอดจนจุดประสงค์ต่างๆทางจิตวิทยา คุณค่าทางศิลปะของทฤษฎีนี้อยู่ที่ผลต่อเนื่องอันเกิดจากความคิด และความรู้สึกแสดงออกในงานศิลปะ เครื่องมือนิยมต้องการให้ผลงานศิลปะตอบสนองผลอย่างอื่นมากกว่าตัวมันเอง การสร้างศิลปะจึงต้องมีเป้าหมายเพื่อช่วยสังคม การเมืองและจริยธรรม ตัวอย่างศิลปะตามแนวทฤษฎีนี้มีอยู่มากในประวัติศาสตร์ศิลปะ เช่น ในอดีตศิลปะจะมุ่งสนองความต้องการของสถาบันและชนชั้นสูงในสังคม เช่น พระ ศาสนา ขุนนาง รัฐ ผู้เผด็จการและชนชั้นสูงต่างๆ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันศิลปะเป็นสิ่งที่สนองตัวมันเอง ไม่เกี่ยวข้องกับชนชั้นทางสังคมหรือสถาบันใดอย่างเฉพาะเจาะจง โดยมีพิพิธภัณฑน์ มหาวิทยาลัยและกองทุนต่างๆ คอยช่วยเหลืออยู่โดยตรงและคอยดูแลให้ศิลปินและวงการดำเนินไปอย่างอิสระ (สุชาติ เถาทอง, 2537)

กล่าวโดยสรุปก็คือ เครื่องมือนิยมเกี่ยวข้องกับความต้องการให้งานศิลปะรับใช้เป้าหมายอันหนึ่งซึ่งสำคัญยิ่งกว่าตัวมันเอง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็ได้ว่า ศิลปะที่คตินั้นมันจะเป็นสิ่งศิลปะได้ก็ต่อเมื่อพวกเราไม่รับรู้เกี่ยวกับตัวมัน แต่เราจะพบว่ามันมาให้การสนับสนุนต่อความคิดและอารมณ์ความรู้สึกของเรา ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของงานศิลปะประเภทนี้ (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2539)

1.8.3 การวิจารณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

สมเกียรติ ตั้งนโม (2539) กล่าวว่า การวิจารณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน (Pedagogical Criticism) มีความหมายว่า “เป็นการวิจารณ์ที่เป็นเรื่องของการศึกษาทฤษฎีที่เป็นหลักการเกี่ยวกับการสอนเรื่องของการวิจารณ์” ซึ่งการวิจารณ์ประเภทนี้มีเจตนาที่จะช่วยเพิ่มพูน และเพาะบ่มนักศึกษาให้มีความสมบูรณ์ หรือสุกงอมทางด้านศิลปะและสุนทรียภาพ มิใช่เพื่อต้องการสร้างนักศึกษาให้มีความสามารถในเรื่องของการตัดสินผลงานศิลปะต่างๆโดยตัวของนักศึกษา หรือทำให้นักศึกษาตัดสินงานได้ด้วยตัวของตัวเองประการใด ครูสอนทางด้านการศึกษาวิจารณ์ศิลปะควรที่จะ

ทราบเกี่ยวกับความคิดเห็นเชิงวิจารณ์ในโลกศิลปะที่เป็นของพวกมืออาชีพ และควรที่จะมีความสามารถอย่างสูงอมที่จะเป็นนักวิจารณ์คนหนึ่งได้ด้วย แต่เขาไม่จำเป็นต้องผูกมัดตัวนักศึกษาให้ต้องสามารถสร้างงานที่ได้มาตรฐานเช่นเดียวกันกับพวกมืออาชีพ สำหรับการวิจารณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนนี้ ความคิดเห็นและมาตรฐานต่างๆร่วมสมัย อาจเป็นตัวแทนของความเป็นไปได้ที่จะได้รับการหยิบยกขึ้นมา เพื่อปลุกเร้าให้เกิดการถกเถียงซึ่งกันและกัน นักวิจารณ์ตามสถาบันการศึกษาไม่ควรที่จะนำเสนอเป้าหมายหรือข้อสรุปการวิจารณ์แบบเบ็ดเสร็จให้กับผู้เรียน หน้าที่ของครูผู้สอนการวิจารณ์ศิลปะคือ การช่วยให้เกิดการตั้งครมภ์เกี่ยวกับมาตรฐานการวิจารณ์ในตัวผู้เรียน มาตรฐานที่ซึ่งสามารถเข้ากันได้ และเป็นที่ถูกใจต่อบุคลิกภาพส่วนตัวทางศิลปะของผู้เรียน และรอคอยให้มันปรากฏตัวขึ้นมา การนำเอาการวิจารณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนมาใช้ในชั้นเรียนศิลปะ จะทำให้ครูผู้สอนและผู้เรียน ร่วมกันถกอภิปรายเกี่ยวกับมโนคติและความหมายของงานศิลปะจากแง่มุมทั้งหลายทั้งหมดที่เป็นจริงเกี่ยวกับชีวิต (Shirley H. Yokley ,1999)

สุชาติ ทองลิมา (2544) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปวิจารณ์คือเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพิจารณางานศิลปะในเบื้องต้นได้ หลักในการสอนคือ ควรดำเนินการสอนอย่างมีหลักเกณฑ์และทฤษฎี วิธีสอนควรให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สื่อที่ควรนำมาใช้คือผลงานจริงและบทวิจารณ์ และควรประเมินผลโดยเน้นความรู้ในเนื้อหาและทฤษฎีเป็นหลัก จุดมุ่งหมายของศิลปวิจารณ์ในระดับมัธยมศึกษาเป็นการแสดงความคิดเห็น ดิชมในเรื่องของศิลปะ โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องสุนทรียศาสตร์หรือความงาม ซึ่งผู้วิจารณ์เช่นครู หรือนักเรียน ต้องมีความรู้ในกฎเกณฑ์ ทฤษฎีของความงามในรูปแบบและเนื้อหาต่างๆ กิจกรรมศิลปวิจารณ์ในชั้นเรียนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถอธิบายให้ข้อมูลเหตุผล และข้อเสนอแนะได้ว่า ศิลปชิ้นนี้มีคุณค่าและความสวยงามอย่างไร (วุฒิ วัฒนสิน, 2541)

2. ทักษะศิลป์ (Visual Arts)

วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ (2524) ได้ให้ความหมายของทักษะศิลป์ไว้ว่า ศิลปะที่สามารถมองเห็นความงามจากรูปลักษณะ จึงมีขอบข่ายที่กว้างขวางสำหรับสำหรับทักษะศิลป์ที่เป็นจิตรศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) สถาปัตยกรรม (architecture) และภาพพิมพ์ (graphic art)

ชลุด นิมเสมอ (2544) กล่าวว่า ทักษะศิลป์ เป็นศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และ สถาปัตยกรรม

สุชาติ เถาทอง (2538) กล่าวว่า ทักษะศิลป์ เป็นคำที่ใช้กันอยู่ในแวดวงศิลปะ มีความหมายว่า ศิลปะที่สื่อความหมายและรับรู้ได้ด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์ แสดงความหมายหรือร่องรอยที่ปรากฏเห็นได้ รอยเหล่านี้อาจทำด้วยเครื่องมือ วัสดุ หรือวิธีการใดๆก็ได้ การกินระวางเนื้อที่ (space art) โดยทางกายภาพ (ลักษณะทางภายนอกของสิ่งนั้น) เป็นคุณลักษณะเฉพาะของทัศนศิลป์ ที่แตกต่างไปจากโสตศิลป์ (audio art) และโสตทัศนศิลป์ (visual & audio art)

ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2542) กล่าวว่า ทักษะศิลป์หมายถึง ศิลปะที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ด้วยสายตาเป็นอันดับแรก หรือที่เรียกกันว่าศิลปะที่มองเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะภาพพิมพ์ และประเภทย่อยผสม

วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่า ทักษะศิลป์คือ ศิลปกรรมที่มนุษย์สามารถสัมผัสสุนทรียภาพได้ ด้วยการมองและการเห็นด้วยสายตา ได้แก่ จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) ภาพพิมพ์ (printmaking) และสื่อผสม (mixed media)

ดังนั้น ความหมายของทัศนศิลป์กล่าวโดยสรุปคือ ผลงานศิลปกรรมที่ผู้ชมสามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยการมองเห็น ประกอบด้วย แก่ จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) ภาพพิมพ์ (printmaking) สถาปัตยกรรม (architecture) และสื่อผสม (mixed media)

2.1 ประเภทของงานทัศนศิลป์ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2524; สุชาติ เถาทอง, 2538; ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542; วุฒิ วัฒนสิน, 2541)

1) จิตรกรรม (painting) คือการเขียนและระบายสีภาพด้วยสีหลายๆสี ส่วนการวาดเขียน (drawing) นั้นเป็นการเขียนภาพโดยใช้สีเดียว จิตรกรรมมีลักษณะเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวที่ต้องการแสดงด้วยรูปแบบลงบนพื้นผิวระนาบสองมิติ โดยใช้วัสดุประเภทสี สีจะเป็นสื่อที่สำคัญที่สุดในการเขียนภาพ อาจจะเป็นสีเอกฉรงค์ (monochrome) หรือพหุรงค์ (polychrome) ด้วยเทคนิควิธีการที่เหมาะสมกับชนิดของวัสดุที่ใช้ในการถ่ายทอด เช่น สีน้ำ สีน้ำมัน สีฝุ่น สีเทียน สีโปสเตอร์ สีชอล์ค สีเมจิก สีหมึก พู่กันลม เป็นต้น ทั้งจิตรกรรมและการวาดเขียน มีขอบข่ายของการสร้างสรรค์ที่กว้างขวาง เช่น การเขียนภาพหุ่นนิ่ง การเขียนภาพทิวทัศน์ การเขียนภาพคน สัตว์ การเขียนภาพฝาผนัง การเขียนภาพจินตนาการสร้างสรรค์ และการเขียนภาพนามธรรม

2) ประติมากรรม (sculpture) คือ ศิลปวัตถุที่มีรูปลักษณะ 3 มิติ ที่เกิดจากการปั้น (modeling) การแกะสลัก(carving) การหล่อ(casting) และการสร้างประกอบเข้าด้วยกัน สามารถให้ความรู้สึกในความงามและความประทับใจ จากการดูและการได้สัมผัสจริง ประติมากรรมมีตัวตนให้ผู้ชมสามารถจับต้องสัมผัสและดูได้ทุกด้าน การใช้สื่อทางประติมากรรม จึงเป็นการสร้างความงามของรูปลักษณะให้ปรากฏขึ้นในโครงสร้าง สัดส่วน และเนื้อหาของผลงาน สุนทรียภาพของผลงานประติมากรรมเกิดขึ้นจากความกลมกลืนกันของแสงเงา ซึ่งจะทำให้เกิดปริมาตรและรูปทรงที่สวยงาม การสร้างสรรค์ประติมากรรมจะไม่คำนึงมากในเรื่องของสี ผลงานประติมากรรมจึงนิยมใช้สีเดียวหรืออาจแสดงสีผิวธรรมชาติของวัสดุ คำว่าประติมากรรมที่ใช้ในภาษาไทยมีอยู่สองคำคือ ประติมากรรมและปฏิมากรรม คำว่า ประติมากรรม นั้นหมายถึงงานปั้นแกะสลักทั่วไป ส่วนคำว่า ปฏิมากรรมนั้น หมายถึงงานปั้นแกะสลักรูปเคารพในทางพุทธศาสนา โดยทั่วไป ประติมากรรมจะมีลักษณะใหญ่ๆแบ่งเป็น 2 ชนิดคือ ประติมากรรมภาพลอยตัว(free-standing sculpture) ประติมากรรมภาพนูน(relief sculpture) ซึ่งอาจจะเป็นภาพนูนสูง (high relief) และภาพนูนต่ำ (low relief)

3) ภาพพิมพ์ (printmaking / graphic art) คือผลงานศิลปกรรมที่ผลิตขึ้นงานโดยใช้แม่แบบเป็นหลัก และใช้เทคนิควิธีการพิมพ์เป็นกระบวนการสร้างงาน ภาพพิมพ์เกิดจากการพิมพ์ประทับให้ติดภาพบนกระดาษโดยใช้แม่พิมพ์ที่ทำมาจากวัสดุต่างๆ เช่น กระดาษ ไม้ ยาง พืช หินหรือแผ่นโลหะ เป็นต้น ภาพพิมพ์มีขอบข่ายของการสร้างสรรค์หลายวิธีจนนับว่าเป็นศิลปะแขนงใหญ่แขนงหนึ่ง ภาพพิมพ์มีกระบวนการในการผลิต ด้วยการใช้แม่พิมพ์เดียวกันพิมพ์ได้หลายรูป แต่เดิมนั้นแบบพิมพ์และการพิมพ์ด้วยมือที่ละใบ แต่ต่อมาความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงขึ้น ประกอบกับความต้องการทางด้านปริมาณสูงสำหรับใช้ในการโฆษณาและกิจการอื่นๆ ภาพพิมพ์จึงได้ใช้เครื่องจักรช่วยในการพิมพ์มากขึ้น ในปัจจุบันลักษณะของการพิมพ์ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายที่จะทำ ถ้าเป็นงานพิมพ์ที่คำนึงถึงความงามและคุณค่าทางสุนทรียภาพ งานพิมพ์นั้นถือเป็นแขนงหนึ่งของจิตรศิลป์ และยังคงใช้มือในการทำแบบพิมพ์และการพิมพ์ เป็นหลักสำคัญ ส่วนภาพพิมพ์ที่ต้องการปริมาณมากสำหรับการโฆษณากิจการต่าง ๆ นั้น ได้ใช้กระบวนการผลิตด้วยเครื่องจักรเกือบทั้งหมดแล้ว ภาพพิมพ์นั้นถือเป็นแขนงหนึ่งของอุตสาหกรรมศิลป์ เทคนิคของการทำแบบพิมพ์ มีเทคนิคใหญ่ๆ อยู่ 4 ชนิดคือ

- 3.1 กระบวนการพิมพ์ผิวนูน(relief printing) เช่น ภาพพิมพ์ไม้ ภาพพิมพ์แกะยาง เป็นต้น
- 3.2 กระบวนการพิมพ์ร่องลึก(intaglio printing) เช่น ภาพพิมพ์โลหะ เป็นต้น
- 3.3 กระบวนการพิมพ์พื้นราบ(planographic printing) เช่น ภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์กระจก ภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์กระดาษ ภาพพิมพ์หิน เป็นต้น

3.4 กระบวนการพิมพ์ผ่านฉากรพิมพ์ หรือร่องฉลุ (serigraphic printing / stencil) เช่น ภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์กระดาษใหม่ เป็นต้น

4) **สถาปัตยกรรม (architecture)** เป็นศิลปะของการก่อสร้างอาคารสำหรับใช้สอย เพื่อพักอาศัยหรือสาธารณประโยชน์ งานก่อสร้างอาคารนี้ ต้องใช้ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ในด้านความงาม และวิทยาศาสตร์ในด้านความมั่นคงแข็งแรง ลักษณะของสถาปัตยกรรมมีอยู่ 2 แบบคือ สถาปัตยกรรมแบบเปิด (open architecture) เป็นสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ และสถาปัตยกรรมแบบปิด (closed architecture) ได้แก่สิ่งก่อสร้างที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่ไม่ใช่การอยู่อาศัย หรือการใช้ชีวิตดำรงอยู่ในโครงสร้างนั้น เช่น เจดีย์ อนุสาวรีย์ สุสาน เป็นต้น สถาปัตยกรรมแบ่งออกได้เป็น

4.1 สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับการออกแบบและก่อสร้างอาคาร ได้แก่ บ้าน หอพัก อาคารสาธารณะ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น

4.2 ภูมิสถาปัตยกรรม เป็นการออกแบบการจัดบริเวณ ซึ่งจะรวมทั้งการจัดวางแผนผังบริเวณ ถนนการวางผังปลูกต้นไม้ การจัดสวนภายในบริเวณอาคารและสวนสาธารณะ รวมทั้งการออกแบบอาคารในบริเวณสวนให้กลมกลืนกับภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อม

4.3 ผังเมือง เป็นการออกแบบวางผังบริเวณของเมืองให้เป็นระเบียบและถูกหลักวิชาการ

5) **สื่อผสม (mixed media)** คือผลงานศิลปกรรมที่ได้จากการใช้วัสดุผสม หรือการใช้กรรมวิธีหรือวิธีการในการสร้างที่ผสมผสาน จนไม่อาจเรียกว่าเป็นงานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะได้ เช่น ผลงานศิลปกรรมที่ใช้กรรมวิธีของจิตรกรรมและประติมากรรมในผลงานชิ้นเดียวกัน

2.2 ทักษะธาตุ

ทักษะธาตุหรือองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ เป็นสิ่งสำคัญที่ปรากฏอยู่ในงานศิลปะ ซึ่งชลูต นิมเสมอ (2544) ได้กล่าวว่า ทักษะธาตุเป็นสี่สุนทรียภาพที่ศิลปินจะนำมาประกอบกันเข้าให้เป็นรูปทรง เพื่อสื่อความหมายตามแนวเรื่องหรือแนวความคิดที่เป็นจุดหมายนั้น อันได้แก่ เส้น (Line) น้ำหนักอ่อนแก่ของแสงและเงา (Tone) ที่ว่าง (Space) สี (Colour) และ ลักษณะผิว (Texture) ทักษะธาตุเป็นปฐมเบื้องต้นทางทัศนศิลป์ที่มีรูปลักษณะแตกต่างกัน โดยธรรมชาติแล้วตัวทัศนธาตุเองเป็นสิ่งที่มีความหมายและความงามในบางแง่มุม ทักษะธาตุไม่ใช่ศิลปะในการสร้างสรรค์ เป็นเพียงเครื่องมือ หรือสื่อที่จะใช้ประกอบการถ่ายทอดให้ปรากฏเป็นภาพเท่านั้น (สุชาติเถาทอง, 2538) ทักษะธาตุ หรือองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ เป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยการมองเห็น และจากการรับรู้ก็จะถูกกระตุ้นเร้าความรู้สึกให้เกิดความแตกต่างกันออกไป ซึ่งความ

รู้สึกจากการรับรู้องค์ประกอบที่มีคุณลักษณะเฉพาะ ก็จะแตกต่างไปจากการรับรู้ลักษณะองค์ประกอบที่ถูกนำมาจัดประกอบรวม (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) ทักษะประกอบด้วย

1. จุด (Point) เป็นธาตุเบื้องต้นที่สุดของการเห็น จุดมีมิติเป็นศูนย์ ไม่มีความกว้าง ความยาวหรือความลึก เป็นธาตุที่ไม่สามารถจะแบ่งออกได้อีก เป็นสิ่งที่เล็กที่สุดที่จะใช้สร้างรูปทรงและสร้างพลังเคลื่อนไหวของที่ว่างขึ้นได้ในภาพ(ชลุค นิมเสมอ, 2544) เมื่อนำมาเรียงต่อกันจะกลายเป็นเส้น ถ้าจัดกลุ่มกันจะกลายเป็นรูปร่างหรือเป็นน้ำหนักที่ทำให้ปริมาตรแก่รูปทรง (สุชาติ เกาทอง, 2538) จุดนับเป็นองค์ประกอบที่สามารถสัมผัสรับรู้ได้น้อย ในทางศาสตร์อื่นอาจตีค่าของจุดไว้ต่ำ แต่ในทางศิลปะ จุดอาจมีค่ามากมายมหาศาล ด้วยในทางศิลปะนั้นเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดจินตนาการและการตีความ ดังนั้น จุดๆหนึ่งที่ปรากฏในภาพอาจจะค่อยๆขยายในความรู้สึก หรือค่อยๆแปรเปลี่ยนเป็นสัญลักษณ์ต่างๆ ในจินตนาการก็ได้ (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542)

2. เส้น (Line) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ของโครงสร้างของศิลปะ ที่แสดงออกอย่างมีความหมายและให้ความรู้สึกเกี่ยวกับอารมณ์และจิตใจแก่ผู้ดู หรือให้ความหมาย ถึงขนาดความยาวและทิศทาง(วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2524) งานทัศนศิลป์ชิ้นแรกๆของมนุษย์นั้นเริ่มจากเส้น จากภาพเขียนตามผนังถ้ำของคนสมัยดั้งเดิม(Primitive) การเริ่มต้นของงานศิลปะในวัยเด็กก็ใช้เส้นเช่นเดียวกัน เส้นเป็นทัศนธาตุเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด เป็นแกนของทัศนศิลป์ทุกแขนง เส้นเป็นพื้นฐานของโครงสร้างของทุกสิ่งในจักรวาล เส้นแสดงความรู้สึกได้ทั้งด้วยตัวของมันเอง และด้วยการสร้างเป็นรูปทรงต่างๆขึ้น เส้นเกิดจากจุดที่ต่อกันในทางยาว หรือเกิดจากร่องรอยของจุดที่ถูกแรงหนึ่งผลักดันให้เคลื่อนที่ไป(ชลุค นิมเสมอ, 2544) ซึ่งเส้นที่ปรากฏในลักษณะที่แตกต่างกัน ก็จะมีอิทธิพลกระตุ้นเร้าความรู้สึกจากการรับรู้ให้แตกต่างกันออกไปด้วย เช่น

ก. เส้นแนวตั้งหรือเส้นตั้ง กระตุ้นเร้าให้เกิดความรู้สึก มั่นคง สงบนิ่ง แข็งแรง พุ่งขึ้น สมดุล

ข. เส้นแนวระนาบหรือเส้นนอนกระตุ้นเร้าให้เกิดความรู้สึกเว้งว่าง ราบเรียบ เฉย สงบ ผ่อนคลาย

ค. เส้นเฉียงและเส้นทแยง กระตุ้นเร้าให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหว ไม่คงที่ ไม่มั่นคง

ง. เส้นโค้ง กระตุ้นเร้าให้เกิดความรู้สึก อ่อนนุ่ม เคลื่อนไหวซ้าๆ นุ่มและอ้อมเอิบ

จ. เส้นซิกแซก กระตุ้นเร้าให้เกิดความรู้สึกอันตราย หวาดเสียว กิจกรรมที่ขัดแย้ง ความรุนแรง

ฉ.เส้นขยุกขยิก กระตุ้นเร้าให้เกิดความรู้สึกยุ่งเหยิง ปัญหาวุ่นวาย (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542; ชลุค นิมเสมอ, 2544) เส้นโครงสร้าง(Structural Line) คือเส้นที่มองไม่เห็นด้วยตา เป็นเส้นในจินตนาการ ที่ผู้ดูจะรู้สึกหรือปะติดปะต่อเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง เส้นชนิดนี้เดินทางด้วยความรู้สึกไม่ใช่ด้วยการเห็น เป็นเส้นที่มีความสำคัญมากในศิลปะ พลังอำนาจในงานศิลปะที่จะเคลื่อนไหวหรือหยุดนิ่ง ผ่อนคลายหรือตึงเครียด ก็อยู่ที่เส้น โครงสร้างหรือเส้นภายในที่มองไม่เห็นนี้ เส้นโครงสร้างมีอยู่ 6 อย่างด้วยกัน คือ

2.1 เส้นแกนของรูปทรง เช่น เส้นศูนย์กลางของคน เส้นแกนของผลไม้ เส้นแกนของ

วัตถุสิ่งของต่างๆ

2.2 เส้นรอบนอกของกลุ่มรูปทรง

2.3 เส้นที่ลากด้วยจินตนาการจากจุดหนึ่งถึงอีกจุดหนึ่ง

2.4 เส้นที่แสดงความเคลื่อนไหวของที่ว่าง

2.5 เส้นโครงสร้างของปริมาตร เนื่องจากเส้นรูปนอก(External Contour)ไม่สามารถแสดงความโค้งมนของปริมาตรได้ เส้นภายใน(Internal Contour) จึงเป็นเส้น โครงสร้าง หรือเส้นจินตนาการอีกชนิดหนึ่ง ที่แสดงความเคลื่อนไหวที่พื้นผิวให้รู้สึกในปริมาตรของรูปทรง

2.6 เส้นโครงสร้างขององค์ประกอบ ที่เกิดจากเส้นแกนของส่วนต่างๆ ที่ประสานกันก่อนที่จะมีรายละเอียดของรูปทรง เส้นนี้มีความสำคัญ ต่อการสร้างอารมณ์ความรู้สึกส่วนรวมของงานศิลปะมาก เมื่อเรามองวัตถุที่เป็นมวล เช่น คน ภูเขา ต้นไม้ เราจะรู้สึกถึงเส้นแกนก่อนสิ่งอื่น เช่น คนยืนจะเห็นเป็นเส้นตั้ง ภูเขาจะเห็นเป็นเส้นนอน คนนั่งจะเห็นเป็นเส้นโค้ง ในฐานะผู้สร้างสรรค์ การวางเส้นโครงสร้างขององค์ประกอบ ก่อนที่จะเขียนมวลหรือรูปทรงลงไป จึงเป็นวิธีที่เราสามารถจะกำหนดความรู้สึก หรืออารมณ์ขั้นต้นของภาพ เป็นพื้นฐานสำหรับสานต่อด้วยรูปทรงที่มีรายละเอียดและความซับซ้อนให้สมบูรณ์เต็มที่ต่อไป(ชูลุด นิมเสมอ, 2544)

3. รูปร่างและรูปทรง (Shape and Form) รูปร่างและรูปทรงเป็นรูปธรรมทางศิลปะที่สื่อความหมายจากศิลปินไปสู่ผู้ดู รูปร่างและรูปทรงทางทัศนศิลป์อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ รูปทรงเรขาคณิต(geometric form) รูปทรงอินทรีย์รูป(organic form) และรูปทรงอิสระ (free form) โดยทั่วไปคำทั้งสองจะใช้แทนกันได้ เพราะมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ในทางทัศนศิลป์จะมีความแตกต่างกันดังนี้

3.1 รูปร่าง คือเนื้อที่ของรูปร่าง สี เส้น แสง และเงา หรือเนื้อที่ขององค์ประกอบทางศิลปะทั้งสามนี้รวมกัน รูปร่างจึงเป็นภาพสองมิติ ที่หมายถึงเนื้อที่ภายในเส้นขอบเขต(สุชาติ เกาทอง, 2538) รูปร่างเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปทรงลักษณะ(form) โดยหลักการนี้รูปร่างจึงมีส่วนที่จะสร้างสรรค์งานศิลปะให้มีลักษณะต่างๆ ศิลปินสามารถใช้รูปร่างแสดงถึงลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ และแสดงลักษณะของความรู้สึกที่เกิดขึ้น เช่น ศิลปินอาจใช้รูปร่างแสดงหรือบ่งชี้ปริมาณของพลังแห่งอำนาจ ที่แฝงอยู่ภายในของงานศิลปะนั้นได้(วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2524)

3.2 รูปทรง คือ โครงสร้างทางรูปของงานศิลปะ รวมทั้งรูปภายในและรูปภายนอก เป็นโครงสร้างที่ก่อรูปขึ้นด้วยหน่วยเพียงหน่วยเดียว หรือหลายหน่วยรวมตัวกัน มีความหมายแน่นอนที่บ่งเป็น 3 มิติ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุจริงอย่างงานประติมากรรม หรือเห็นเป็นจริงอย่างงานจิตรกรรม รูปทรงจะมีความหมายและเอกภาพในตัวเอง(สุชาติ เกาทอง, 2538)

กล่าวโดยสรุปแล้วรูปร่างและรูปทรงคือองค์ประกอบที่ปรากฏแก่ตาให้เห็นเป็นรูปลักษณะต่างๆ ถ้ารูปที่ปรากฏเป็นเส้นขอบนอกของรูปแบบใดๆ หรือปรากฏให้เห็นเป็น 2 มิติ คือเฉพาะส่วนกว้างและส่วนยาว ลักษณะรูปเช่นนี้เรียกว่ารูปร่าง แต่ถ้ารูปที่ปรากฏให้เห็น เป็น โครงสร้าง

ในลักษณะ 3 มิติ คือ มีทั้งส่วนกว้าง ส่วนยาว และส่วนหนาหรือส่วนลึก ลักษณะรูปเช่นนี้ เรียกว่ารูปทรง(ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542)

4. **น้ำหนักอ่อนแก่ของแสงและเงา (Tone)** คือความอ่อนแก่ของบริเวณที่ถูแสงสว่าง และบริเวณที่เป็นเงาของวัตถุ หรือการระบายสีให้มีผลเป็นความอ่อนแก่ของสีหนึ่ง หรือหลายสี หรือบริเวณที่มีสีขาว สีเทาและสีดำ ในความเข้มระดับต่างๆในงานชิ้นหนึ่ง น้ำหนักที่ใช้ตาม ลักษณะของแสงเงาในธรรมชาติจะทำให้เกิดปริมาตรของรูปทรง นอกจากจะช่วยให้ปริมาตรและความ แน่นแก่รูปทรงแล้ว น้ำหนักยังให้ความรู้สึกและอารมณ์ ด้วยการประสานความอ่อนแก่ในตัว ของมันเองอีกด้วย ในงานนามธรรม เราจะได้รับความรู้สึกจากความอ่อนความแก่ของน้ำหนัก ที่ประสานกันอยู่ในภาพโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านรูปทรงที่รู้ได้เข้าใจได้แต่อย่างใด(ชลุค นิมเสมอ, 2544)

5. **ที่ว่าง (Space)** หรือบริเวณว่าง คือ ส่วนพื้นที่ปราศจากองค์ประกอบใดๆตั้งอยู่ หากเป็นงานศิลปะในลักษณะจิตรกรรมหรือภาพพิมพ์ บริเวณว่างก็คือ ส่วนที่เป็นพื้นภาพที่ไม่ใช่ ส่วนที่เป็นรูป แต่ถ้าเป็นงานศิลปะในลักษณะประติมากรรมหรือสถาปัตยกรรม บริเวณว่างก็คือ ส่วนที่เป็นอากาศที่ไม่ใช่วัตถุ ในการสร้างสรรค์ศิลปะทุกประเภท ศิลปินจะออกแบบสร้างรูปขึ้น ในบริเวณว่างของพื้นที่ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมระหว่างรูปกับพื้นที่ให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542)

6. **พื้นผิว (Texture)** หมายถึง ลักษณะของบริเวณพื้นผิวของสิ่งต่างๆ ที่เมื่อสัมผัสจับ ต้องหรือเมื่อเห็นแล้วรู้สึกได้ว่าหยาบ ละเอียด มัน ด้าน ขรุขระ เป็นเส้น เป็นจุด ฯลฯ ลักษณะผิว มี 2 ชนิด คือ ลักษณะผิวที่จับต้องได้ และลักษณะผิวที่ทำเทียมขึ้น เมื่อมองจะรู้สึกได้ว่าหยาบหรือ ละเอียด แต่เมื่อสัมผัสจับต้องเข้าจริงกลับเป็นพื้นผิเรียบๆ เช่น วัสดุสังเคราะห์ที่ทำผิวเป็นลายไม้ ลายหิน หรือการใช้รอยฟู่กันในงานจิตรกรรมบางชิ้น (ชลุค นิมเสมอ, 2544)

7. **สี (Colour)** เป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งที่ปรากฏในลักษณะแสง สามารถรับรู้ได้ด้วย ประสาทตา โดยอาศัยแสงเป็นตัวส่งสว่าง สีแต่ละสีมีสมบัติเฉพาะตัวที่สามารถกระตุ้นเราให้ เกิดความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไป(ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) เปรียบประจักษ์องค์ประกอบหลัก ที่สามารถควบคุมและเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบอื่น ทั้งนี้เพราะว่าสีมีผลเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ ทุกอย่างที่ประกอบเป็นภาพ และมีอิทธิพลเหนือจิตใจและก่อให้เกิดความรู้สึกในด้านต่างๆได้ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2524) สีมีอยู่ 2 ชนิด คือสีที่เป็นแสง(Spectrum) ได้แก่ สีที่เกิดขึ้นจากการ หักของแสง กับสีที่เป็นวัตถุ(Pigment) ได้แก่สีที่มีอยู่ในวัตถุธรรมชาติทั่วไป เช่น พืช สัตว์ แร่ธาตุ ในแสงนั้นมีสีต่างๆรวมกันอยู่แล้วทุกสี แต่ได้ผสมกันอย่างสมดุลจนกลายเป็นสีขาว เมื่อแสงกระทบกับวัตถุที่มีสี วัตถุนั้นจะดูดสีทั้งหมดของแสงไว้ แล้วสะท้อนสีที่เหมือนกับตัววัตถุ เองออกมา เราจึงเห็นสีของวัตถุนั้น วัตถุสีขาวจะสะท้อนสีออกมาทุกสี ส่วนวัตถุสีดำจะไม่

สะท้อนสีใดเลย สีเป็นทัศนธาตุที่สำคัญและมีบทบาทมากที่สุดในงานจิตรกรรม นอกจากจะมีคุณลักษณะของทัศนธาตุอื่นๆประกอบอยู่ครบถ้วนแล้ว ยังมีลักษณะพิเศษเพิ่มขึ้นอีก 3 ประการคือ

- 7.1 ความเป็นสี (Hue) หมายถึงว่า เป็นสีอะไร เช่น แดง เหลือง เขียว ฯลฯ ตามวงสีธรรมชาติ
- 7.2 น้ำหนักของสี (Value) หมายถึง ถ้าเราผสมสีขาวเข้าไปในสีหนึ่ง สีนั้นจะสว่างขึ้น หรือมีน้ำหนักอ่อนลง และถ้าเราเพิ่มสีขาวเข้าไปทีละน้อยๆเป็นลำดับ เราจะได้ค่าของสีหรือน้ำหนักของสี ที่เรียงลำดับจากแก่ที่สุดไปจนอ่อนที่สุด
- 7.3 ความจัดของสี (Intensity) หมายถึง ความสดหรือความบริสุทธิ์ของสีหนึ่ง สีที่ถูกผสมด้วยสีค่าจะหม่นลง ความจัดหรือความบริสุทธิ์จะลดลง ความจัดของสีจะเรียงลำดับจากจัดที่สุดไปจนหม่นที่สุดได้หลายลำดับ ด้วยการค่อยเพิ่มปริมาณของสีค่าที่ผสมเข้าไปทีละน้อย จนถึงลำดับที่ความจัดของสีมีน้อยที่สุด คือ เกือบดำ

สีทำหน้าที่เช่นเดียวกับน้ำหนักทุกประการ แต่เพิ่มหน้าที่พิเศษที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งคือ ให้อารมณ์ความรู้สึกด้วยตัวเองโดยตรง ศิลปินมีสีเป็นวัสดุอย่างเดียวกันก็สามารถสร้างงานจิตรกรรมที่สมบูรณ์ได้ เพราะในสีมีเส้น (เส้นรอบนอกของบริเวณสี) มีน้ำหนักอ่อนแก่ของสี มีความเป็นสี มีความจัด มีลักษณะผิว มีที่ว่างของแผ่นสีอยู่ครบถ้วน(ชูลูด นิมเสมอ, 2544) ส่วนประกอบของการเห็นเกี่ยวกับสี ทำให้โลกนี้เต็มไปด้วยสี เห็นอะไรชัดเจนน่าดูน่าสนใจ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 พวกคือ สีที่เห็นตามธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ต้นไม้ หิน และสีที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ภาพโฆษณา หลอดไฟ สีน้ำมัน ฯลฯ สีทั้งสองพวกเกี่ยวข้องกับแสงสว่างทั้งสิ้น (สุชาติ เกาทอง, 2538)

8. มวลและปริมาตร มวล (mass) คือรูปลักษณะสามมิติ มีปริมาตร รูปประติมากรรมที่ประติมากรสร้างสรรค์ขึ้นจากวัสดุที่สามารถจะปั้นหรือแกะสลักเป็นรูปร่างได้ เช่น ดิน ปูนพลาสติก ไม้ หิน หรือสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกออกแบบก่อสร้างอาคารเป็นรูปลักษณะมีมวลเป็นของจริงขึ้นมา งานประติมากรรมและงานสถาปัตยกรรมจึงเป็นศิลปวัตถุที่เป็นสามมิติ ดังนั้น มวลจึงประกอบด้วยรูปทรงลักษณะ(form) ต่างๆมารวมกันเป็นกลุ่มก้อน และเป็นรูปลักษณะสามมิติที่สามารถจะสัมผัสได้(วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2524) ปริมาตร คือ บริเวณที่กั้นระวางเนื้อที่ในอากาศทั้งหมดของวัตถุใดวัตถุหนึ่ง เป็นรูปทรงที่แสดงมิติ กว้าง ยาว และหนา โดยเน้นสภาพที่กั้นบริเวณว่างรอบๆตัว มวลและปริมาตรจึงรวมอยู่ด้วยกัน การนำเอาองค์ประกอบลักษณะมวลและปริมาตรมาจัดแสดงในทางศิลปะนั้น ในทางประติมากรรมอาจนำเอาวัสดุอย่างหนึ่งมาสร้างสรรค์ให้ดูเป็นมวลของวัตถุอีกอย่างหนึ่ง เช่นการนำเอาดิน ไม้ หินอ่อนมาปั้นหรือแกะสลักให้มีลักษณะเป็นมวลของผ้า ซึ่งในความเป็นจริง มวลของหินอ่อนก็มีความแข็ง แต่เมื่อศิลปินนำมาสร้างสรรค์ให้มีรูปลักษณะเป็นผ้า ความรู้สึกจากการรับรู้ก็จะเห็นเป็นผ้าที่มีมวลอ่อนพลิ้วไปด้วย (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542)

สำหรับจิตรกรนั้น สามารถสร้างงานศิลปะให้แลดูเป็นมวลได้เหมือนกัน แต่การแสดงออกและกระบวนการแตกต่างกับประติมากรรม จิตรกรจะใช้วิธีการเขียนให้แลดูเป็นรูปแท่ง ให้แลดูเป็นกลุ่มก้อน ให้เกิดความตื้นลึกหนาบาง หรือความกลมมนด้วยการใช้เทคนิคการเขียนให้แลดูเป็นภาพสามมิติ โดยใช้คุณค่าของแสงและเงา ใช้เส้นช่วยเน้นรูปลักษณะของภาพให้พุ่งสู่ความสนใจ ให้แลดูเด่นเป็นกลุ่มก้อนหรือใช้เส้นเขียนเป็นภาพทัศนวิทยา ให้แลดูพุ่งนูนหรือลึกเข้าไป หรือแลดูเด่นเป็นกลุ่มก้อนยาวสุดสายตา หรือจะไม่ใช้เส้นเลยก็ได้ แต่ใช้สีให้แลดูตื้นลึกหนาบางเป็นกลุ่มก้อนเป็นมวล (วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ์, 2524)

2.3 หลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์

การจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์หรือโครงสร้างทางทัศนศิลป์ เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญในการสร้างสรรค์งานศิลปะคือการนำเอาทัศนธาตุมาจัดเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดความงามทางศิลปะ ซึ่งสุชาติ เกาทอง (2538) กล่าวว่า โครงสร้างทางทัศนศิลป์ หรือบางทีเรียกว่าภาษาทางศิลปะ เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างสรรค์และพิจารณางานศิลปะ ว่ามีความงามและความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด โครงสร้างทางทัศนศิลป์ประกอบด้วย ดุลยภาพ (balance) สัดส่วน (proportion) ความกลมกลืน (harmony) ช่วงจังหวะ (rhythm) และจุดเด่นของงานศิลปะ (dominance) แต่หลักการเหล่านี้ไม่ได้เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวที่จะต้องปฏิบัติตามทุกกรณี เพราะการจัดและการสร้างสรรค์เป็นการแก้ปัญหา ซึ่งอาจต้องดัดแปลงปรับปรุงเพื่อให้งานนั้นมีเอกภาพมากที่สุด ซึ่งแนวคิดหรือทฤษฎีที่เป็นหลักเบื้องต้นของการจัดองค์ประกอบนั้น ได้แก่

1. เอกภาพ (unity) หมายถึง การประสานหรือการจัดระเบียบของส่วนต่างๆ ให้เกิดความอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้น เพื่อผลรวมอันหนึ่งที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ (ชุลุด นิมเสมอ, 2544) การนำเอาองค์ประกอบทั้งหมด มาจัดประกอบจนอยู่ในสภาวะที่เป็นเอกภาพแล้ว จะเพิ่มหรือตัดทอนส่วนประกอบใดส่วนประกอบหนึ่งจากความเป็นเอกภาพนั้นมิได้ ซึ่งถ้าเพิ่มหรือตัดทอนแล้ว เอกภาพนั้นจะเปลี่ยนไป การเปลี่ยนไปนั้นอาจจะเปลี่ยนเป็นเอกภาพใหม่ที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองก็ได้ หรือเป็นเอกภาพใหม่ที่ขาดความสมบูรณ์ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบที่จะเพิ่มเข้ามาหรือส่วนประกอบที่จะถูกตัดทอนไป (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) ลักษณะของความเป็นเอกภาพในงานศิลปะประกอบด้วย

1.1 เอกภาพของรูปความคิด เป็นความคิดเริ่มต้นของงาน รูปความคิดนี้จะต้องมีเอกภาพมีความหมายในตัวเองเสียก่อน จึงจะผลักดันให้ศิลปินสร้างสรรค์รูปทรงให้มีเอกภาพขึ้นได้ การจะทำรูปความคิดให้เป็นสิ่งเห็นจริงด้วยตาได้นั้น ศิลปินจะต้องสร้างรูปทรงที่มีความสมบูรณ์อย่างยิ่งขึ้น เป็นรูปทรงที่มีรูปความคิดเป็นหน่วยนำ คลึง ควบคุมให้ศิลปินเลือกวัสดุและวิธีการสร้างรูปทรง รูปความคิดจึงต้องเป็นหน่วยที่มีเอกภาพในตัวเอง มีรูปความคิดหลัก รูปความคิด

รอง และมีการจัดสรรองค์ประกอบของรูปความคิดให้สัมพันธ์กับรูปทรงด้วย ดัดทอนสิ่งที่เกินความจำเป็นในรูปทรงออก พัฒนาส่วนที่สำคัญให้เจริญถึงที่สุด ถ้าขาดเอกภาพของรูปความคิดซึ่งเป็นจุดต้นกำเนิดของศิลปะเสียแล้ว รูปทรงก็ไม่อาจมีเอกภาพหรือสื่อความหมายอะไรได้

1.2 เอกภาพของการแสดงออก หมายถึงการแสดงออกที่มีจุดหมายเดียวแน่นอน และมีความเรียบง่าย งานชิ้นเดียวจะแสดงออกหลายรูปความคิดหลายอารมณ์ไม่ได้ จะทำให้สับสนขาดเอกภาพการแสดงออกอาจมีแนวเรื่องหรืออารมณ์หนึ่งเป็นจุดหมาย และมีส่วนที่รองลงไปเพื่อประกอบให้การแสดงออกนั้นสมบูรณ์ตามจุดหมาย แบบอย่างของการแสดงออกเฉพาะตัวของศิลปิน(Personal Style) ก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้มีเอกภาพของการแสดงออกในงานศิลปะได้ โดยทั่วไปแล้วเอกภาพของการแสดงออกจะทำหน้าที่ช่วยเชื่อมโยงเรื่อง รูปทรง และบุคลิกภาพของศิลปินให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

1.3 เอกภาพของรูปทรง คือ การรวมตัวอย่างมีคุณภาพ และมีระเบียบของทัศนธาตุ เพื่อให้เกิดเป็นรูปทรงหนึ่ง ที่สามารถแสดงความคิดหรืออารมณ์ของศิลปินออกมาได้อย่างตรงซัด เอกภาพของรูปทรงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ศิลปินทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นแบบรูปธรรมหรือนามธรรม ล้วนแสดงออกด้วยรูปทรงทั้งสิ้น เป็นการเริ่มต้นด้วยรูปทรง พัฒนาและเติบโตด้วยรูปทรง และจบลงที่รูปทรง (ชลุค นิมเสมอ, 2544)

2. **ดุลยภาพ (balance)** มีความหมายที่สอดคล้องกัน คือความสมดุล ความคงที่ ความผ่อนคลาย หมายถึงความเท่ากันหรือถ่วงเพื่อให้เกิดความเท่ากัน ความเท่ากันนี้อาจไม่เท่ากันจริงก็ได้ แต่เท่ากันในความรู้สึกของมนุษย์ (สุชาติ เถาทอง, 2538) ในทางศิลปะ ดุลยภาพมีความหมายรวมไปถึงความประสานกลมกลืน ความพอเหมาะพอดีของส่วนต่างๆ ในรูปทรงหนึ่งหรือในงานศิลปะชิ้นหนึ่ง (ชลุค นิมเสมอ, 2544) ดุลยภาพแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

2.1 ดุลยภาพที่เหมือนกันสองข้างหรือดุลยภาพสมมาตร (formal or symmetrical balance) เป็นการนำเอาส่วนประกอบที่มีรูปลักษณะเหมือนกัน มาจัดประกอบรวมเข้าด้วยกันให้ประสานกลมกลืน เกิดการถ่วงน้ำหนักหรือแรงปะทะขององค์ประกอบส่วนต่างๆ ในลักษณะที่พอเหมาะพอดี จนรู้สึกถึงความสมดุลอาจด้วยการจัดวางตำแหน่งที่ตั้ง ช่องไฟ ระยะห่าง อัตราจำนวนขนาดรูปร่าง น้ำหนักอ่อนแก่ ที่เหมือนกันหรือเท่าๆกัน (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) ดุลยภาพแบบสมมาตรหรือแบบสองข้างเหมือนกันนี้ในทางศิลปะมีใช้น้อย ส่วนมากจะใช้ในลวดลายตกแต่งในงานสถาปัตยกรรมบางแบบ หรือในงานที่ต้องการดุลยภาพที่นิ่งและมั่นคงจริงๆ (ชลุค นิมเสมอ, 2544) ดุลยภาพชนิดนี้จะสังเกตเห็นได้ง่ายในธรรมชาติ เช่น ลักษณะใบหน้าของมนุษย์ซีกซ้ายและซีกขวาจะเหมือนกันทั้งสองด้าน ดุลยภาพชนิดนี้จะพบได้ในศิลปวัตถุจำนวนมาก เช่น ลักษณะองค์พระเจดีย์ โบสถ์ พระปราสาท เป็นต้น ดุลยภาพที่เหมือนกันสองข้างจะให้ความรู้สึกที่มั่นคง เกร็งขั้ม และเป็นทางการ(สุชาติ เถาทอง, 2538)

2.2 **ดุลยภาพที่ไม่เหมือนกันสองข้างหรือดุลยภาพอสมมาตร (informal or asymmetrical balance)** เป็นการนำเอาส่วนประกอบที่มีรูปลักษณะที่ต่างกันหรือขัดแย้งกัน มาจัดประกอบรวมเข้าด้วยกันให้ประสานกลมกลืน เกิดการถ่วงน้ำหนักหรือแรงปะทะขององค์ประกอบส่วนต่างๆ ในลักษณะที่พอเหมาะพอดี จนรู้สึกว่ามีสมดุล (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) ดุลยภาพชนิดนี้จะมีลักษณะซีกซ้ายและซีกขวาไม่เหมือนกัน แต่ตรงตัวอยู่ได้ ดุลยภาพที่ไม่เหมือนกันสองข้างนั้น ความแตกต่างของแต่ละข้างจะมีผลกับความสมดุล ให้ความรู้สึกมั่นคง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างมาก ดุลยภาพชนิดนี้สามารถแยกแยะได้อีก 2 ชนิดคือ 1) ดุลยภาพที่ทั้งสองข้างมีรูปทรงสัดส่วนไม่เหมือนกันแต่น้ำหนักเท่ากัน 2) ดุลยภาพที่ทั้งสองข้างมีรูปทรงสัดส่วน และน้ำหนักไม่เท่ากันสองข้าง (สุชาติ เกาทอง, 2538)

3. สัดส่วน (proportion) เป็นกฎของเอกภาพที่เกี่ยวข้องกับความสมดุลซึ่งกันและกันของขนาด(dimensions) ในส่วนต่างของรูปทรงและระหว่างรูปทรง การสมสัดส่วนนี้หมายรวมไปถึงความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมกลมกลืนของสี แสง เงา และทัศนธาตุอื่นๆ ด้วย (ชอุต นิมเสมอ, 2544) ขนาด คือ ลักษณะของรูปทรงที่กำหนดสังเกตได้ว่า ใหญ่ เล็ก สั้น ยาว มาก น้อย เบา ฯลฯ สัดส่วน คือ อัตราส่วนเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นเรื่องของจำนวน ขนาดหรืออื่นๆ ดังนั้น ขนาดและสัดส่วนในทางศิลปะก็คือ องค์ประกอบส่วนที่กำหนดปริมาณและรูปร่าง องค์ประกอบลักษณะอื่นๆ ให้ประกอบรวมเข้าด้วยกัน เป็นรูปตามที่ศิลปินต้องการ ในอัตราส่วนที่ทำให้เกิดดุลยภาพและเอกภาพ(ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) สัดส่วนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างแต่ละส่วนที่ประกอบขึ้นเป็นรูปทรง ถ้าความสัมพันธ์ของแต่ละส่วนเหมาะสมก็จะทำให้รูปทรงทั้งหมดมีความงาม สัดส่วนเป็นไปได้อย่าง 2 มิติ และ 3 มิติ รูปทรงแบบเรขาคณิต (geometric form) และรูปทรงกลมมีสัดส่วนคงที่ สัดส่วนจะมีลักษณะปรากฏให้เห็นได้เป็น 2 แบบ คือ

3.1 สัดส่วนที่สมบูรณ์ได้ด้วยตัวมันเอง เกิดจากการประกอบหรือจัดสร้างโครงสร้างทางกายภาพที่ในแต่ละส่วนของรูปทรง ที่มีความสัมพันธ์กันนั้นมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เป็นความสมบูรณ์แบบเอกเทศไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งใด

3.2 สัดส่วนที่สมบูรณ์ได้ด้วยการประกอบกับสิ่งอื่น เกิดจากความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ในตัวของวัตถุเอง และเกิดจากความสัมพันธ์เมื่อเทียบกับวัตถุอื่น วัตถุหรือรูปทรงจะไม่มี ความสมบูรณ์แบบเอกเทศ เพราะจะต้องเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับวัตถุหรือรูปทรงอื่นที่ถูกนำไปจัดวางประกอบด้วย (สุชาติ เกาทอง, 2538)

4. ความกลมกลืน (harmony) คือความประสานกลมกลืนกัน ของส่วนมูลฐานที่สำคัญของ องค์ประกอบทางโครงสร้างศิลปะ เป็นความพอเหมาะในการออกแบบที่ดูแล้วยสร้าง ความพอใจ ไม่ขัดตา ความกลมกลืนเป็นโครงสร้างทางทัศนศิลป์ที่สำคัญ และใช้มากในการ สร้างสรรค์ให้ดูกลมกลืนเป็นหน่วยเดียวกันจนเป็นเอกภาพ (สุชาติ เกาทอง, 2538) ความกลมกลืน

เป็นหลักการจัดองค์ประกอบที่สำคัญและมีขอบข่ายที่กว้างขวางเช่น ความกลมกลืนในรูปลักษณะ สี พื้นผิวและช่องว่าง การจัดองค์ประกอบของศิลปะให้กลมกลืนกันช่วยให้งานศิลปะเกิดคุณค่าทางสุนทรียภาพมากขึ้น (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2524) การสร้างสรรค์ให้เกิดความกลมกลืนในโครงสร้างทางทัศนศิลป์อาจทำได้อีกหลายประการคือ

- 4.1 ความกลมกลืนของขนาด (harmony of size)
- 4.2 ความกลมกลืนของรูปทรงและรูปร่าง (harmony of form and shape)
- 4.3 ความกลมกลืนของเส้น (harmony of line)
- 4.4 ความกลมกลืนของพื้นผิว (harmony of texture)
- 4.5 ความกลมกลืนของสี (harmony of color) (สุชาติ เกาทอง, 2538)

5. ความตัดกัน (contrast) และ จุดเด่น (dominance) คือ การตัดหรือขัดแย้งกันของเส้น สี ช่องว่าง พื้นผิว แสงและเงา ความตัดกันจะต้องมีความประสานสัมพันธ์กับความกลมกลืน กล่าวโดยหลักการแล้วในงานศิลปะแต่ละชิ้น ควรจะมีการจัดองค์ประกอบของศิลปะให้มีความกลมกลืนกันเป็นส่วนใหญ่ และให้มีความตัดกันในส่วนน้อย เช่น การตกแต่งสีบ้าน ควรใช้สีที่ประสานกลมกลืนกันประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ และอีก 20 เปอร์เซ็นต์ของเนื้อที่ที่เหลือให้มีความตัดกัน ความตัดกันนี้จะช่วยทำให้เกิดความเป็นเด่น และช่วยให้งานศิลปะนั้นแลดูน่าสนใจยิ่งขึ้น (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2524) จุดเด่นของงานศิลปะ (dominance) เกิดจากการเน้นหรือส่งเสริมส่วนมูลฐานของศิลปะให้แลเห็นเด่นเป็นที่สะดุดตาว่าส่วนประกอบมูลฐานอื่นๆ การเน้นให้เกิดจุดเด่นในงานทัศนศิลป์เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะจะเป็นเครื่องเรียกความสนใจและความน่าดูของภาพ เช่นการเขียนภาพหรือการปั้นสลัก อาจจะใช้สีหรือการปั้นรูปลักษณะโดยเน้นส่วนที่สำคัญให้พิเศษกว่าส่วนอื่นๆ เช่น ใช้สีที่สดใสมันเพิ่มรายละเอียด มีขนาดใหญ่ เป็นต้น การเน้นให้เกิดจุดเด่นควรให้เหมาะกับจุดประสงค์ ควรจัดให้เข้าใจได้ง่ายและดูงดงาม นอกจากนี้ผู้สร้างสรรค์จะต้องคิดว่าจะเน้นมากน้อยเท่าใด และจะวางจุดสำคัญตรงบริเวณใดของภาพจึงจะเกิดความงาม ความน่าสนใจ ซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธีคือ

- 5.1 การเน้นโดยการให้สีให้เด่นเป็นพิเศษ
- 5.2 การเน้นโดยใช้เส้นและขนาดให้ตัดกัน (สุชาติ เกาทอง, 2538)

6. จังหวะ (rhythm) คือการซ้ำของทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์ หรือการซ้ำของเสียงดนตรี ในช่วงที่เท่ากันหรือแตกต่างกัน จังหวะของการเห็นเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแสดงออกที่ให้ความรู้สึกหรือความพอใจทางสุนทรียภาพในงานศิลปะ (ชวลิต นิมเสมอ, 2544) ความสำคัญของช่วงจังหวะที่มีต่องานทัศนศิลป์ มีดังนี้

ก. ช่วงจังหวะในการจัดเส้น สี แสงและเงาที่ดีจะทำให้งานทัศนศิลป์ดูงดงาม และง่ายต่อความเข้าใจ

ข. ช่วงจังหวะที่ดี จะช่วยสร้างความสนใจ ความมีชีวิตชีวา และบางครั้งสามารถทำให้แลเห็นว่ามีการเคลื่อนไหวและการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึก

ค. ช่วงจังหวะที่ซ้ำๆกันจะทำให้เกิดความกลมกลืน เรียบร้อยสวยงาม

การจัดช่วงจังหวะเป็นกฎเกณฑ์หนึ่งที่แก้ปัญหาความซ้ำกัน หรือทำให้การจัดภาพมีชีวิตชีวน่าสนใจ หลักการจัดช่วงจังหวะที่นิยมทำมีอยู่ 2 ประการคือ

6.1 การจัดแบบซ้ำกัน (repetition rhythm) คือการใช้รูปทรงหรือรูปร่าง สี และเส้นซ้ำๆกันจนเป็นรูปแบบที่งดงาม เช่นลักษณะของลายไทยที่มีการซ้ำกันของรูปทรงและเส้น

6.2 การจัดแบบขยายเพิ่มขึ้นและต่อเนื่องกัน (progression and continuity rhythm) คือการเพิ่มเส้น สี ความอ่อนแก่และขนาดให้ต่อเนื่องกันไป หรือการเพิ่มขนาดจากเล็กไปหาใหญ่จังหวะเหล่านี้อาจหาได้จากธรรมชาติ เช่น จังหวะของคลื่นทยอยเข้าหาฝั่งจะค่อยๆโตขึ้นจนกระทั่งถึงฝั่งแล้วแตกกระจายไป ในงานทัศนศิลป์ประเภทจิตรกรรม ก็ทำได้เช่นเดียวกันคือการเขียนภาพแถวของต้นไม้ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นทีละน้อยโดยสม่ำเสมอ การจัดแบบนี้นอกจากจะช่วยให้ภาพแสดงความเป็นระเบียบแล้ว ยังเป็นการช่วยสร้างภาพเขียนให้เกิดระยะตื้นลึกขึ้นในภาพอีกด้วย (สุชาติ เถาทอง, 2538)

3. การจัดการศึกษานอกสถานที่

การจัดการศึกษานอกสถานที่ คือ การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่เป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ของผู้เรียนประสานเข้ากับสภาพความเป็นจริงจากการได้ชม สัมผัส ด้วยวิธีการศึกษานอกสถานที่ หรือการจัดกิจกรรมทัศนศึกษา (Field Trip) ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานบรรจุจุดหมายที่กำหนดไว้ สถานศึกษาต้องมีการประสานสัมพันธ์ และร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการยังจำเป็นต้องสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาให้ครอบคลุมหลักสูตรและกว้างขวางยิ่งขึ้น (กรมวิชาการ, 2544)

สมสิทธิ์ จิตรสถาพร(2535) กล่าวว่า การศึกษานอกสถานที่สามารถช่วยให้นักเรียนรู้จักชุมชนดีขึ้น ช่วยให้นักเรียนมีความพร้อมและรู้จักปรับตัวกับชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม สร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ส่งเสริมสุขภาพทั้งกายและใจ จึงนับได้ว่าการศึกษานอกสถานที่ที่สามารถเชื่อมโยงโรงเรียนกับโลกภายนอก จะช่วยพัฒนาการเรียนของนักเรียนให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

Lambeth (2001) กล่าวว่า ประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนทุกรูปแบบให้ความทรงจำที่ตราตรึงแก่นักเรียน และมีอิทธิพลต่อหลักสูตรตลอดหลายปีที่ผ่านมา กลวิธีการสอนที่มีคุณค่านี้ใช้ในการกระตุ้นผู้เรียนให้กลับไปสู่ตำราเรียน เพื่อค้นหาคำตอบในสิ่งที่พวกเขาได้พบเห็นจากการไปศึกษานอกสถานที่

ทิสนา เขมมณี (2543) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของวิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา (Field Trip) ว่า วิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษาช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในเรื่องที่เรียน ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง ได้ใช้แหล่งชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อทั้งสถานที่นั้นและต่อการเรียนรู้ และ สุริพันธ์ เกียนวัฒนา (2540) กล่าวว่า การจัดทัศนศึกษาเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มีความสำคัญมากอย่างหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆรอบด้านทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทั้งยังให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาอย่างแท้จริง

3.1 ความหมายของการจัดการศึกษานอกสถานที่

Study Trips หรือ Field Trip นำมาเรียกเป็นภาษาไทยได้หลายชื่อ เช่น การศึกษาสัญจร ทัศนศึกษา การศึกษานอกสถานที่ คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผนและเดินทางไปศึกษาเรียนรู้ ณ สถานที่อันเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องนั้น ซึ่งอยู่นอกสถานที่ที่เรียนกันอยู่เป็นปกติ โดยมีการศึกษาสิ่งต่างๆในสถานที่นั้นตามกระบวนการหรือวิธีการที่ได้วางแผนไว้ และมีการอภิปรายสรุปการเรียนรู้จากข้อมูลที่ได้ศึกษา (ทิสนา เขมมณี, 2543)

เอ็ดการ์ เดลีย์ (Dale, 1969) ได้กำหนดให้การศึกษานอกสถานที่ เป็นประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมประเภทหนึ่ง ในลำดับขั้นของกรวยประสบการณ์ (Cone of Experience) และกล่าวว่า การศึกษานอกสถานที่ เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและกันประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายที่นำไปสู่ความสมบูรณ์ชัดเจนในเรื่องต่างๆ ประสบการณ์ตรงที่มีคุณค่า สามารถจะเกิดขึ้นได้ในระหว่างศึกษานอกสถานที่ โดยตัวของกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่นั้น คือการดำเนินการสังเกตในสิ่งต่างๆซึ่งเป็นจริง ที่ผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางกายภาพที่สมบูรณ์ในเหตุการณ์ต่างๆ อันเป็นสิ่งที่ไม่มีจากการเรียนในห้องเรียน

แผนภูมิที่ 4 กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience) ของเอ็ดการ์ เดลีย์ (Dale, 1969)

สถาบันวิทยบริการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

การศึกษานอกสถานที่พอที่จะแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้หลายลักษณะซึ่งพอสรุปได้ดังนี้
(สมสิทธิ์ จิตรสถาพร, 2535)

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์

1.1 การศึกษาภายในบริเวณโรงเรียน หรือใกล้สถานศึกษา (Local School Trips)
การศึกษาในลักษณะนี้ อาจจะใช้เวลาในช่วงโมงที่กำลังเรียนหรือนอกเวลาก็ได้ ทุกอย่างที่ควรค่า
ต่อการศึกษานอกสถานที่ เช่น เพื่อวัตถุประสงค์ทาง ศึกษาต้นไม้ ดอกไม้ ซึ่งอยู่ภายในโรงเรียนหรือ
อยู่หลังโรงเรียน ฯลฯ เป็นต้น

1.2 ศึกษาภายในชุมชนใกล้เคียง (Community Trips) การศึกษาแหล่งวิชาในชุมชน
สามารถช่วยขยายโลกทัศน์ของนักเรียนให้กว้างขึ้น ไม่ใช่เฉพาะแต่ในห้องเรียนเท่านั้น การศึกษา
นอกสถานที่ลักษณะนี้เป็นการศึกษานอกสถานที่บริเวณที่ไม่ไกลจากโรงเรียนของนักเรียนมากนัก
เช่น สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งต้องใช้เวลามากกว่าคาบเรียนปกติ ทำให้นักเรียนเข้าใจ
ชุมชนดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งความจริงแล้วการจัด
การศึกษาในลักษณะนี้ เป็นแนวคิดของนักการศึกษาหลายๆท่าน เช่น โคเมนีอุส(Comenius)
เปสตาลอสซี(Pestalozzi) เฮร์บาท (Herbart) และฟ็อร์เบล (Froebel) ที่เน้นการศึกษาต้องเป็นไป
ตามธรรมชาติ และเป็นการให้ความเจริญแก่ตนเอง

1.3 ทักษาจร หรือ การท่องเที่ยว (Tour or Journey) การศึกษานอกสถานที่ในลักษณะนี้
จะต้องใช้เวลามากขึ้น เช่น อาจจะเป็นหลายวัน ต้องใช้การวางแผนในการเดินทางมากขึ้น
การศึกษานอกสถานที่ในลักษณะนี้ เน้นเพื่อความเพลิดเพลินในช่วงว่างๆ หลังจากการเรียนหรือ
ทำงานมาเป็นเวลานาน เช่น ในช่วงปิดเทอม

1.4 การศึกษานอกสถานที่ในจินตนาการ (Imaginary Tours) การศึกษานอกสถานที่ในลักษณะนี้มุ่งเน้นเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ เป็นการศึกษานอกสถานที่ที่ต้องมีการศึกษาวางแผนอย่างละเอียดในการเดินทาง มีการศึกษาหาความรู้อย่างจริงจังในเรื่องหรือข้อบ่งชี้ที่กำหนด มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องราวที่ได้ไปศึกษา รายงานผล ฯลฯ นับเป็นการศึกษานอกสถานที่ในจินตนาการที่ควรจัดจริงๆ

1.5 การเยี่ยมชมระหว่างโรงเรียน (Inter-school Visits or Study Visits) การเยี่ยมชมระหว่างโรงเรียน อาจพอสรุปได้ 2 ประการคือ

- ก. ระหว่างกลุ่มเฉพาะ เช่น ระหว่างชมรมต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนทรรศนะ ข้อคิดเห็น และการดำเนินงานด้านต่างๆ เป็นต้น
- ข. ระหว่างกลุ่มที่ไม่ได้เฉพาะเจาะจง เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั่วไป หรือเพื่อสัมพันธ์ไมตรีเท่านั้น

1.6 การศึกษานอกสถานที่เป็นรายบุคคล (Individual Trips) การศึกษานอกสถานที่ในลักษณะนี้เป็นการศึกษารายบุคคล เพื่อเก็บข้อมูลที่ได้รับมอบหมายจาก ครู-อาจารย์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน เช่น ทางชีววิทยา ปฐพีวิทยา ธรรมชาติศึกษา โบราณคดี และ มนุษย์วิทยา เป็นต้น

1.7 การศึกษานอกสถานที่ต่างประเทศ (Aboard Trip) การศึกษานอกสถานที่ประเภทนี้กำลังได้รับความสนใจมากขึ้นตามลำดับ แต่การไปศึกษานอกสถานที่ต่างประเทศค่อนข้างยุ่งยากและมีค่าใช้จ่ายสูง แต่เป็นการจัดการเรียนรู้ ที่ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่มีค่าอย่างหนึ่งจากสถานที่ที่มีประชาชนพูดต่างภาษา ต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมประเพณี นับเป็นการศึกษานอกสถานที่ประเภทหนึ่ง ที่คนส่วนใหญ่ปรารถนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน

2. แบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์

2.1 การศึกษานอกสถานที่นอกเมือง เป็นการศึกษานอกสถานที่ ในบริเวณที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อย ซึ่งอาจมีความเหมาะสมในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและโบราณคดี

2.2 การศึกษานอกสถานที่ในเมือง เป็นการศึกษานอกสถานที่ในบริเวณชุมชนเมืองที่มีประชากรอยู่หนาแน่น เช่น ได้แก่บริเวณที่อยู่ในเขตเทศบาลของแต่ละจังหวัด และแต่ละอำเภอ เป็นต้น

2.3 การศึกษานอกสถานที่ต่างประเทศ

3. แบ่งตามระเบียบว่าด้วยการพานักเรียนและนักศึกษาไปนอกสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

การแบ่งประเภทของการศึกษานอกสถานที่ ของกระทรวงศึกษาธิการนั้น ยึดระยะเวลา และระยะทางเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง เพราะการศึกษานอกสถานที่ที่มีตั้งแต่ช่วงเวลานั้นๆ เช่น 5 นาที ไปจนถึงสัปดาห์ ซึ่งการแบ่งตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการนี้ แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

3.1 การพาไปนอกสถานศึกษาและไม่ค้างคืน เป็นการศึกษานอกสถานที่ในระยะใกล้ๆ อาจจะเป็นตั้งแต่ภายในบริเวณโรงเรียน ในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ หรือในพื้นที่ที่สามารถไปศึกษาได้โดยไป-กลับได้ภายในวันเดียว

3.2 การพาไปนอกสถานศึกษาและค้างคืน เป็นการศึกษานอกสถานที่ที่มีระยะทางไกลออกไปที่จำเป็นต้องค้างคืน (การไปอยู่ค่ายพักแรมของลูกเสือและเนตรนารีจะไม่ถือว่าเป็นการศึกษานอกสถานที่)

3.3 การพาไปนอกราชอาณาจักร

4. แบ่งตามระยะทางจากโรงเรียนที่จัดการศึกษานอกสถานที่

4.1 ศึกษาภายในบริเวณโรงเรียน

4.2 ศึกษาภายในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

4.3 ทัศนจรเพื่อการศึกษา ซึ่งหมายถึงการศึกษานอกสถานที่ที่ต้องใช้เวลาในการเดินทางมากนอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ หรืออยู่ไกลจากโรงเรียน

5. แบ่งตามระยะทางของการเดินทาง

5.1 การศึกษานอกสถานที่ระยะใกล้

5.3 การศึกษานอกสถานที่ระยะไกล

วิธีการสอนโดยการศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนจะต้องมีการเตรียมการอย่างรอบคอบ และควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและนักเรียน โดยการจัดเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ (Grambs, Carr, Fitch, 1970 และ ทิศนา แจมมณี 2543)

1. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของการไปศึกษานอกสถานที่ สิ่งที่จะไปศึกษา การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของนักเรียน

2. สถานที่ใดเหมาะสม และตรงกับวัตถุประสงค์ของเนื้อหาการเรียนที่จะไปศึกษา

3. วิธีการเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ พาหนะที่ใช้ กำหนดการเดินทาง ค่าใช้จ่าย

4. ระยะเวลาของการไปศึกษานอกสถานที่ ในกรณีที่ต้องใช้เวลามากซึ่งกระทบต่อชั่วโมง การเรียนวิชาอื่น ควรได้รับการยินยอมจากครูผู้สอนท่านอื่นและจากนักเรียน ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการบูรณาการรายวิชาด้วยกัน

5. การได้รับอนุญาตให้เข้าไปศึกษาในสถานที่ดังกล่าว สำหรับครูผู้สอนไม่ควรลืมที่จะติดต่อ ยืนยันต่อเจ้าของสถานที่อย่างเป็นทางการ และขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชารวมทั้งผู้ปกครองของนักเรียน ในกรณีที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่

6. การศึกษาในสาระความรู้ที่จำเป็น ก่อนการไปศึกษานอกสถานที่

7. มีกระบวนการในการศึกษาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ในสถานที่นั้น

8. มีการสรุปผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากการไปศึกษานอกสถานที่ โดยทั่วไปหลังจากที่ชมและศึกษาสถานที่แล้ว ผู้สอนและผู้เรียนมักจะไม่มีเวลาสรุปการเรียนรู้ในทันที เพราะต้องรีบเดินทางกลับ แต่หากไม่รีบเดินทางกลับและสามารถจัดสรรเวลาได้ การสรุปประเมินผลการเรียนรู้ในทันที จะให้ผลดีมากเนื่องจากผู้เรียนยังจำความคิด ประสบการณ์ และความรู้สึกต่างๆ ได้ดี การสรุปผลการเรียนรู้ทำได้หลายวิธี เช่น การให้ผู้เรียนแต่ละคนนำเสนอ ประสบการณ์และข้อมูลที่ตนได้จากการศึกษา และอภิปรายร่วมกัน สรุปเป็นประเด็นการเรียนรู้ที่ได้รับและอาจจะประเมินค่า การเรียนรู้ที่ได้รับเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด หรือผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเขียนเป็นรายงาน จัดเป็นนิทรรศการ หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับแก่ผู้อื่น เช่น ผู้เรียนกลุ่มอื่นๆ หรือในการประชุมต่างๆ อย่างไรก็ตามไม่ว่าผู้สอนจะใช้วิธีการใด ในการสรุปผลการเรียนรู้ ผู้สอนควรดูแลให้มีการสรุปให้ครอบคลุมประเด็นการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านคือ 1) การเรียนรู้ในด้านความรู้ (สิ่งที่ศึกษา) 2) การเรียนรู้ในด้านเจตคติ 3) การเรียนรู้ในด้านกระบวนการต่างๆเช่นกระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3.2 ขั้นตอนของการจัดการศึกษานอกสถานที่ (Edward, Stanley, Mark, 1969)

1) ขั้นเตรียมความพร้อม

ก. การเตรียมการของครูผู้สอน

1. ดำเนินการทางเอกสาร และการขออนุญาตจากบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับการยินยอมให้จัดศึกษานอกสถานที่ ประกอบด้วย

- บันทึกการขออนุญาตที่หัวหน้าสถานศึกษา ผู้มีอำนาจในหน่วยงานลงนามรับรอง
- จดหมายขออนุญาตและใบตอบรับของผู้ปกครอง
- แบบประเมินผลของการจัดศึกษานอกสถานที่

2. ทำการสำรวจเบื้องต้น เกี่ยวกับสถานที่และจุดหมายที่สนใจ

3. ประมาณการณ์เวลา หรือจัดตารางเวลาทั้งไปและกลับ
4. วางข้อกำหนด หรือข้อตกลงร่วมกันสำหรับนักเรียนทั้งชั้นในการไปศึกษานอกสถานที่
5. ติดต่อขออนุญาตทั้งภายในโรงเรียน และสถานที่ที่เป็นจุดหมายที่จะนำนักเรียนไปศึกษา
6. วางแผนเกี่ยวกับการเดินทาง พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง สำรวจเส้นทาง และการจัดเตรียมเงินทุนค่าใช้จ่าย

ข. นักเรียน

1. กระตุ้นให้นักเรียนสนใจในโครงการจัดศึกษานอกสถานที่ (โดยการพูดในชั้นเรียน, ใช้ภาพถ่าย, การจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์)
2. อภิปรายภายในชั้นเรียน เกี่ยวกับปัญหาหรือข้อสงสัยต่างๆในเรื่องที่เรียน ซึ่งการจัดศึกษานอกสถานที่จะสามารถช่วยในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้
3. ให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจนในวัตถุประสงค์ของการไปศึกษานอกสถานที่
4. พัฒนาพื้นฐานความรู้เบื้องต้นให้กับนักเรียน โดยการให้คำปรึกษาและอ้างอิงด้วยการใช้สื่อต่างๆ
5. กำหนดเป้าหมายร่วมกันกับนักเรียนว่า จะไปสังเกตในเรื่องใด ระหว่างการศึกษานอกสถานที่
6. กำหนดข้อตกลงในเรื่องพฤติกรรม และการปฏิบัติตนให้ปลอดภัยสำหรับนักเรียน
7. จัดเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆที่นักเรียนสามารถใช้ในระหว่างที่ศึกษานอกสถานที่

2) ชั้นไปศึกษานอกสถานที่

- ก. วิทยากรควรให้ความกระจ่างชัดในข้อมูล ตามความมุ่งหมายของเรื่อง而去ศึกษา (ครูและนักเรียนร่วมกันเตรียมคำถามต่างๆ)
- ข. นักเรียนควรสนใจและตั้งใจฟังการบรรยายของวิทยากร
- ค. ควรจัดเตรียมช่วงเวลาให้ซักถามสำหรับคำถามของนักเรียนที่เป็นรายบุคคล ซึ่งตอบโดยวิทยากร/ครูและนักเรียน
- ง. ควรจัดเวลาให้นักเรียนสำหรับการจดบันทึก หรือร่างภาพในระหว่างที่ศึกษานอกสถานที่

3) ชั้นสรุปผลการศึกษานอกสถานที่

ก. การจัดกลุ่มอภิปราย

1. การวิจารณ์และประเมินค่าควรปฏิบัติในสถานที่ที่ไปศึกษา
2. ควรมีการเพิ่มเติมข้อความรู้ที่ถูกต้องเพื่อแก้ไขความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์หรือไม่ชัดเจน
3. ควรที่จะนำข้อสงสัยหรือปัญหาใหม่ๆที่พบ มาพิสูจน์หรืออภิปราย

ข. กิจกรรมหรือโครงการในทางสร้างสรรค์

1. นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการไปศึกษานอกสถานที่มาขยายผลเป็นกิจกรรม ต่างๆ เช่น การวาดเส้น เขียนโคลงกลอน เรียงความหรือเรื่องสั้น จัดบอร์ดประชาสัมพันธ์ จัดแสดง เผยแพร่ความรู้ บนที่กประจำวัน ฯลฯ

2. จัดทำหนังสือขอบคุณสำหรับวิทยากร และบุคคลอื่นที่ให้ความอนุเคราะห์ ในการไปปฏิบัติ กิจกรรมนอกสถานที่

ค. การทดสอบตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย ความรู้ที่ได้รับ ทักษะ

ง. การให้นักเรียนทำรายงาน

1. รายงานทั่วไปรวมถึงสรุปการเรียนรู้ที่มาจากความเข้าใจอย่างชัดเจนของนักเรียน
2. รายงานเฉพาะเรื่องของนักเรียนที่ได้รับมอบหมายก่อนไปศึกษานอกสถานที่

4) การประเมินผล

ก. ก่อนไปศึกษานอกสถานที่

1. สถานที่ที่จะไปนั้นเหมาะสม หรือดีพอสำหรับวัตถุประสงค์ ที่เฉพาะเจาะจงของเรื่อง ที่สอนหรือไม่
2. แผนหรือวิธีปฏิบัติใดควรจัดทำโดยครูและนักเรียน
3. สาระความรู้ที่ได้รับจากการศึกษานอกสถานที่จะมีประโยชน์สำหรับนักเรียนหรือไม่
4. เวลาที่ใช้ในการศึกษานอกสถานที่ จะพอเพียงให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้หรือไม่
5. การศึกษานอกสถานที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องใด จึงจะให้ประสบการณ์แก่นักเรียน
6. การศึกษานอกสถานที่ที่จะก่อให้เกิดผลต่อความรู้สึกลึกและเหมาะสมแก่นักเรียนหรือไม่

ข. ภายหลังกการไปศึกษานอกสถานที่

1. การศึกษานอกสถานที่ตอบสนองตามวัตถุประสงค์หรือไม่
2. นักเรียนจะมีทัศนคติตามที่คาดหมายไว้หรือไม่
3. การศึกษานอกสถานที่จะช่วยกระตุ้นนักเรียน นำไปสู่พฤติกรรมและวิธีปฏิบัติใหม่ๆ ได้หรือไม่
4. การศึกษานอกสถานที่ได้พัฒนาความมุ่งมั่นของนักเรียนในเรื่องของความสนใจใฝ่รู้และการ ค้นคว้าสืบเสาะได้ดีเพียงใด

5. ผลในที่สุดของการศึกษานอกสถานที่ที่มีผลอย่างอื่นอีกหรือไม่ต่อการปฏิบัติและพฤติกรรมของนักเรียน

ค. การจัดศึกษานอกสถานที่ที่ได้ให้ภาพรวมที่เป็นจริงเพียงใด

1. สิ่งที่เตรียมการนั้น สามารถที่จะเป็นตัวอย่าง ของกระบวนการ หรือเนื้อหาสาระของความเป็นจริงเพียงใด
2. จะช่วยแก้ไขความเข้าใจที่ผิดหรือคลาดเคลื่อนได้หรือไม่
3. ครอบคลุมเนื้อหาเรื่องราวได้มากเพียงใด
4. จะมีตัวอย่างที่ดี หรือตัวอย่างที่กระตุ้นความสนใจอย่างมากปรากฏอยู่ใน กระบวนการหรือตามสภาพที่เป็นจริงดังกล่าวหรือไม่
5. จะมีเงื่อนไขหรือปัจจัยใดๆทางกายภาพบางอย่าง เช่น เสียงที่ดังรบกวน ที่เกิดขึ้นมาบดบังสภาพความเป็นจริงสำคัญที่ต้องการสังเกต
6. จะมีความสะดวกในการจัดเตรียมคำตอบ สำหรับคำถามต่างๆ และการอธิบายเพิ่มเติมอย่างไร

ง. การจัดการในเรื่องเวลาให้คุ้มค่า ค่าใช้จ่ายและผลของความพยายามในการดำเนินการ

1. วิธีการที่ประหยัดสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - 1.1 ความเหมาะสมในการจัดเตรียมเรื่องการเดินทางและยานพาหนะ
 - 1.2 ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนสามารถรับภาระนั้นได้
 - 1.3 การจัดศึกษานอกสถานที่ สามารถปฏิบัติได้ภายในขอบเขตของเวลาที่กำหนดไว้
2. ประสิทธิภาพที่ได้รับ จะเป็นประสิทธิภาพที่ใหม่ สำหรับนักเรียนส่วนใหญ่ของชั้นเรียนหรือไม่
3. วิธีการป้องกันความเสี่ยง และการดูแลเรื่องสุขภาพในการไปศึกษานอกสถานที่
4. การจัดการกับปัญหา หรือข้อสงสัยที่สำคัญของนักเรียน จะสามารถรวมเข้าไว้ในกิจกรรม

จ. ผลของความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในทางสร้างสรรค์

1. วัตถุประสงค์สามารถบรรลุผลไปสู่ผู้เรียน โดยปราศจากอุปสรรคหรือสิ่งรบกวนที่มาจากครอบครัว และสถานที่ที่ไปศึกษา
2. สถานที่ที่เลือกไปทำการศึกษาก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อชุมชนหรือไม่ ตัวอย่างเช่น การไปศึกษาร้านค้าปลีกรายย่อยก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อร้านค้าขายส่งขนาดใหญ่
3. การไปศึกษานอกสถานที่ที่จะได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของนักเรียนและชุมชนหรือไม่
4. การไปศึกษาเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ จะมีแนวโน้มก่อให้เกิดประโยชน์ และมีประสิทธิผลในส่วนของการจัดการศึกษานอกสถานที่ได้มากเพียงใด

สมสิทธิ์ จิตรสถาพร(2535) ได้สรุปการใช้การศึกษานอกสถานที่ เพื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ใช้เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน (Introducing a Unit) หรือเพื่อปูพื้นฐานในเรื่องที่จะเรียน ซึ่งเหมาะสำหรับนักเรียนที่มีประสบการณ์น้อยหรือไม่มี
2. ใช้ประกอบเนื้อหาในเรื่องราวที่กำลังเรียน (Obtaining Information during the unit)
3. ใช้หลังจากการเรียนเรื่องนั้นๆ จบลง (Providing a Culminating Activity) เป็นการสรุปเนื้อหาในเรื่องราวที่ได้เรียนมา

3.3 การจัดการศึกษานอกสถานที่ทางศิลปศึกษา

การจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่สำคัญ ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริงของชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมถึงศิลปะในท้องถิ่นที่ตนร่วมอาศัยอยู่ ซึ่ง Ulbricht (2002) กล่าวว่า การศึกษาศิลปะท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน คือการรับเอาความรู้ที่มากมายอันเป็นที่แพร่หลายอยู่ในขณะนั้น รวมทั้งช่วยพัฒนาทางด้านความเข้าใจ และชื่นชมต่อศิลปะที่มีอยู่มากมายและมีความหลากหลายของศิลปะร่วมสมัย ดังนั้น นักเรียนควรที่จะได้รับการสนับสนุนให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับผู้คนที่อยู่จริงในชุมชนของนักเรียนเอง ครูผู้สอนควรช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจว่า มีบุคคลใดบ้างเป็นผู้ซึ่งทำงานศิลปะอยู่ในชุมชนของนักเรียน การศึกษาด้วยตนเองอันเกี่ยวกับศิลปะท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน จะช่วยให้นักเรียนได้รู้จักโลกของศิลปะอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง และทำให้ความรู้แก่นักเรียนนั้น ก็สามารถที่จะปลูกเร้าให้เกิดการศึกษาที่กว้างขวาง และไม่จำกัด เพื่อเป็นการเตรียมการสำหรับชีวิตในอนาคตของตัวนักเรียนเอง ในทางศิลปะ

สันติ คุณประเสริฐ (2547) ได้กล่าวถึง ประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่และทัศนศึกษาดูงานทางศิลปศึกษา ซึ่ง มีอยู่ 5 ประเภท คือ

1. การศึกษาจากแหล่งงาน

แหล่งงานอันเป็นที่รวมของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล มีทั้งของภาครัฐและของเอกชน อันเป็นองค์กรที่มีผู้บริหารสูงสุดเป็นผู้กำหนดนโยบายหลัก มีจุดมุ่งหมายการทำงานที่ชัดเจน มีการวางแผนงาน การควบคุมงาน และการประสานงานที่ดี ความสำเร็จเกิดจากการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม แสดงให้เห็นความสามัคคีร่วมมือกันของสมาชิกในหน่วยงานนั้น เป็นแหล่งข้อมูลภายนอกที่มีคุณค่ายิ่ง ทำให้ผู้เรียนรับรู้และเข้าใจวิธีการบริหาร การจัดการ วิธีการคิด การแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นและได้รับผลสำเร็จสูงในสภาพการทำงานที่แท้จริง

2. การศึกษาจากบุคคล

บุคคลผู้มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สูง เป็นแหล่งทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เช่น ศิลปิน นักออกแบบ นักหัตถศิลป์ เจ้าของกิจการ เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและบทบาทสำคัญ ทางสาขาวิจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ หัตถศิลป์และอุตสาหกรรมศิลป์ บุคคลที่สร้างสรรค์ผลงานเป็นที่ยอมรับและได้รับความสำเร็จในวิชาชีพ ที่มีเอกลักษณ์ทั้งแนวความคิดและวิธีการปฏิบัติงาน แสดงออกและสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ มีความยินดีต้อนรับ มีความพร้อมที่เผยแพร่และถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นวิทยาทานแก่นุชนรุ่นหลัง

3. การศึกษาจากสถานที่สำคัญ

เป็นความได้เปรียบของการเรียนการสอนศิลปศึกษา ที่มีสถานที่สำคัญมากมายให้ศึกษา และสำรวจ สถานที่สำคัญทางสาขาวิจิตรศิลป์ส่วนใหญ่เป็นของภาครัฐเช่น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัดวาอาราม เป็นต้น ที่เป็นของภาคเอกชนมีไม่มากนัก ซึ่งมีทั้งในรูปของมูลนิธิและส่วนบุคคล เช่น สยามสมาคม วัดสวนผักกาด พิพิธภัณฑ์ทอผ้าป่าแสงดา หอศิลป์เอกชน (Gallery) เป็นต้น ส่วนสถานที่สำคัญทางสาขาประยุกต์ศิลป์ส่วนใหญ่เป็นของภาคเอกชน เช่น บริษัท โรงงาน โรงแรม เป็นต้น

4. การศึกษาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถานที่ซึ่งมีสภาพแวดล้อมสวยงามธรรมชาติ เช่นอุทยานแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติทางทะเล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างความลึกซึ้ง และความประทับใจอย่างสูงแก่ผู้เรียนทางศิลปะและการออกแบบ รวมทั้งทำให้เข้าใจวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคน สัตว์ เรื่องราวเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ และระบบนิเวศน์ ผู้สอนควรแนะนำวิธีการเรียนรู้จากธรรมชาติและสังคมไปใช้ร่วมกัน ทั้งในบทเรียนและในชีวิตประจำวัน พยายามฝึกและสร้างนิสัยให้ผู้เรียนใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต กำหนดจุดหมายการเรียนรู้เพื่อเข้าใจ เรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์ เรียนรู้เพื่อเห็นคุณค่า ชื่นชมและภาคภูมิใจ เรียนรู้เพื่ออนุรักษ์และเพื่อพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาระความรู้ทางศิลปะและการออกแบบ สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ครูในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ ต้องฝึกฝนตนเองให้มีทักษะในการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ การเรียนรู้จากธรรมชาติทำได้ด้วยการสังเกต บันทึก จดจำ วิเคราะห์ธรรมชาติที่พบเห็นและสัมผัส เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และความกระตือรือร้นในการทำงาน

5. การศึกษาจากวัฒนธรรม

สังคมและชุมชนเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศิลปะ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของวิถีการดำเนินชีวิต ทัศนคติ ความเชื่อ ความคิด และวิธีการคิดร่วมกันของกลุ่มคน ทำให้เข้าใจค่านิยม

และรูปแบบของพฤติกรรมร่วมกัน ซึ่งจำแนกกลุ่มบุคคลและชุมชนทางสังคมต่างๆออกจากกัน การศึกษานอกสถานที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจ และเคารพวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างไปจากตน เรียนรู้ความสัมพันธ์ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ระหว่างวงการศิลปะและการออกแบบกับวงการ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ส่งผลทำให้เกิดรูปแบบใหม่ๆของการแสดงออก กระบวนการ สร้างสรรค์งานศิลปะและงานออกแบบหลายประเภท ได้รับอิทธิพลความคิด และแรงบันดาลใจ มาจากวัฒนธรรม

การปฏิรูปการจัดกิจกรรม

ผู้สอนสามารถพัฒนาการจัดกิจกรรมศึกษานอกสถานที่ และทัศนศึกษาดูงานทางศิลปะ ศึกษาด้วยการค้นคว้าแสวงหาความรู้เพิ่มเติม แหล่งความรู้ดังกล่าวสามารถสืบเสาะค้นหาได้จาก หนังสือ ตำรา สิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ วิทยุและอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการรายงานผลการสัมมนาต่างๆ ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมทั้งการพูดคุยสัมมนากับผู้รู้ ทั้งในและนอกวงการ ศิลปศึกษา ดังนั้นผู้สอนสามารถพัฒนาการจัดกิจกรรมได้ โดยการติดตามอ่านจากหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆเป็นประจำ หากความรู้จากวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้ง สื่ออื่นๆเช่น เทป วิดิทัศน์ ดิสก์และอินเทอร์เน็ต สมัครเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมประชุม สัมมนาโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับศิลปะศึกษา หากเป็นการเดินทางไปยังสถานที่ซึ่งผู้สอนไม่คุ้นเคย มาก่อน ควรติดต่อหาวิทยากรจากภายนอกเพื่อช่วยวางแผน และติดตามร่วมเดินทางไปด้วยกัน ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดกิจกรรมศึกษานอกสถานที่และทัศนศึกษาดูงานมี 4 ข้อ คือ (สันติ คุณประเสริฐ, 2547)

1. แสวงหาความรู้เฉพาะและความรู้เสริม

ในขั้นตอนการจัดเตรียมกิจกรรมศึกษานอกสถานที่ และทัศนศึกษาดูงานทางศิลปะศึกษา ควรศึกษาข้อมูลความรู้เชิงสหวิทยาการเพื่อการบูรณาการไว้ล่วงหน้า ผู้สอนต้องรู้และเข้าใจทั้ง เนื้อหาที่สอนและเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง เช่น สอนเรื่องประติมากรรมดินเผา ผู้สอนต้องรู้และเข้าใจ เรื่องประติมากรรมดินเผามากกว่าหนึ่งเรื่อง ทุกเรื่องมีองค์ความรู้ที่เป็นสากลและที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากองค์ความรู้มีหลายแหล่งเข้ามาบูรณาการร่วมกัน จึงเป็นไปได้ที่ครูศิลปะศึกษา ต้องรู้ทุกสาขา แต่ถ้ารู้หลายสาขาก็เป็นประโยชน์ ในการจัดเตรียมโครงการสอน ผู้สอนควร ประชุมปรึกษาเพื่อนอาจารย์ทั้งในสาขาเดียวกันและต่างสาขา เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และ ความคิดเห็น เชิญวิทยากรที่มีความรู้ในเนื้อหาและและความรู้เฉพาะด้านมาให้ความรู้ และชี้แนะ เพื่อความสมบูรณ์แบบ หลังจากจัดเตรียมโครงการเสร็จแล้ว ควรนำไปทดลองดำเนินการและ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมก่อนนำไปดำเนินการจริง

การจัดศึกษานอกสถานที่และทัศนศึกษาดูงานทางศิลปศึกษา มีเนื้อหาความรู้ที่เกิดขึ้น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1.1 ความรู้เฉพาะในวิชา เป็นความรู้ที่ควรเรียนรู้อย่างลึกซึ้งกว้างไกล ผู้สอนควรค้นคว้า ข้อมูล และจัดทำสาระความรู้ทางศิลปศึกษาเป็น 4 ด้าน คือ ตัวผลงาน (Product) คุณทริยภาพ (Aesthetic) ประวัติศาสตร์ (Art History) และศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) ผู้สอนสามารถอาศัยข้อมูลสาระความรู้เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ มากำหนดจุดมุ่งหมาย ส่งเสริมและสนับสนุน เนื้อหาความรู้ ทักษะหรือเจตคติ

1.2 ความรู้เสริมเกี่ยวกับมนุษย์ โลก ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล ทั้งที่เป็นทฤษฎีเดิมและที่เปลี่ยนแปลงตามกระแส โลกและพัฒนาการทางวิทยาการ

2. ความเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน

ผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการสอนตามความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจ ธรรมชาติและสังคมของเด็กวัยต่างๆ มากเป็นพิเศษ ในเรื่องของร่างกาย สมอ อารมณ์ สังคม จิตใจ ปัญญา ความจำ ฯลฯ ผู้สอนเคยเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสังคมของผู้เรียนมาบ้างจาก สถาบันฝึกวิชาชีพครูที่จัดเป็นรายวิชาเช่น จิตวิทยาการเรียนรู้ พัฒนาการของเด็ก จิตวิทยาวัยรุ่น พัฒนาการทางอารมณ์และสังคม สมอและการเรียนรู้ เป็นต้น ปัจจุบันผู้สอนควรศึกษาเพิ่มเติม จากหนังสือและสื่อต่างๆ รวมทั้งจากการสังเกตวิเคราะห์จากประสบการณ์ตรงที่ได้รับจากบุคคล หน่วยงานและสถาบันในวงการศิลปะ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนที่ครูควรรู้ได้แก่ ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ อารมณ์และเขาวิปัญญา ประสบการณ์และความรู้ สภาพครอบครัว สังคมเพื่อน

3. แสวงหาข้อมูลและใช้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่

บุคคลและชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรทางการเรียนรู้ที่สำคัญของผู้เรียน ครูต้องสืบเสาะ แสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาในภูมิภาคต่างๆ ภายในประเทศ ให้ได้มากที่สุด รวมทั้งถิ่นฐานที่อยู่ เส้นทางเดินทาง และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ การแสวงหา ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลและชุมชน สามารถใช้วิธีการที่หลากหลายเริ่มจากการสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม สนทนา ตรวจสอบเอกสาร ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือหรือสื่อต่างๆ จนถึงใช้เทคโนโลยี วิธีการหาข้อมูลอาจใช้การจัดเก็บข้อมูลทำเป็นระบบ เช่น บันทึกลงในบัตร สมุด แฟ้มหรือ แผ่นดิสก์ ตามความเหมาะสม และมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลให้เป็นปัจจุบันเสมอ จัดเก็บ ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อความสะดวกในการสืบค้นและนำมาใช้งาน

ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่ที่ควรรู้ ได้แก่ ความเชี่ยวชาญพิเศษทางศิลปศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ประวัติความเป็นมา ความพร้อมและความเต็มใจในความร่วมมือทางการศึกษา สภาพสังคม ความเชื่อและค่านิยม สภาพภูมิศาสตร์และธรรมชาติแวดล้อม สภาพทางเศรษฐกิจและการเมือง ก่อนนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการจัดกิจกรรมทัศนศึกษา ผู้สอนต้องศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้เข้าใจบุคคลและชุมชนมากที่สุด และต้องปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมอยู่เสมอทุกครั้งที่มีการมีข้อมูลใหม่ อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของบุคคลและชุมชน

4. การจัดทำและพัฒนาแผนการสอน

แผนการสอน เป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการจัดกิจกรรมศึกษานอกสถานที่และทัศนศึกษาคุณทางศิลปศึกษา ผู้สอนต้องเริ่มจัดทำแผนการสอนของแต่ละรายวิชาให้เสร็จเรียบร้อยเสียก่อน แบ่งหัวข้อกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นเรื่องๆ กำหนดแบบแผนของการจัดกระบวนการเรียนการสอนรู้อยู่แต่ละเรื่องไว้ล่วงหน้า จากนั้นค่อยพิจารณาเนื้อหาความรู้ ทักษะความสามารถ ความสนใจของผู้เรียนและบริบทอื่นๆ ทำให้ผู้สอนสามารถตัดสินใจจัดทำโครงการที่เหมาะสมกับแผนการสอนและความต้องการของผู้เรียน โดยมีผู้บริหารและบุคคลอื่นสนับสนุน ส่งเสริมให้การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จ ทั้งต่อผู้เรียนและต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

3.4 การจัดการศึกษานอกสถานที่ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ

Stone (2001) กล่าวว่า ประสบการณ์ที่มีความหมายในพิพิธภัณฑ์ เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยขยายการรับรู้ทางสุนทรียะและความเข้าใจในศิลปะของนักเรียน คุณค่าของการได้สัมผัสผลงานจากการไปศึกษานอกสถานที่ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะจะเพิ่มพูนความสำคัญมากขึ้น เมื่อนักเรียนนำความรู้ที่เกี่ยวกับผลงานศิลปะเหล่านั้นไปใช้กับการเรียนในชั้นเรียน และการเรียนรู้ในสาระวิชาอื่น เมื่อนักเรียนมองพิพิธภัณฑ์ศิลปะในแง่มุมของสถานที่ที่น่าตื่นเต้น และมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ศิลปะจะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมผู้เรียนซึ่งภายหลังเมื่อนักเรียนจบการศึกษาและออกไปดำเนินชีวิต เป็นไปได้ที่พวกเขาอาจจะไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เช่นนี้อีกหลายๆครั้ง มากกว่านั้น ยังเป็นการปลูกฝังนักเรียนให้มีความตระหนักและชื่นชมต่อสถาบันทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของพวกเขา ในฐานะที่เป็น สิ่งซึ่งมีคุณค่าต่อชุมชนและสังคม

การวางแผนและการเตรียมการไปชมพิพิธภัณฑ์ จะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จสำหรับนักเรียนทุกคนนั้น ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงผู้เรียน ในตัวแปรที่น่าสนใจ 3 ประการ ที่มีส่วนทำให้นักเรียนได้รับความรู้แตกต่างกันไปจากการชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งประกอบด้วย

1. บริบทส่วนบุคคล (The Personal Context) สำหรับนักเรียนแล้ว บริบทส่วนบุคคลคือ ทุกๆ สิ่งที่นักเรียนนำติดตัวพวกเขาเข้าไปเมื่อชมพิพิธภัณฑ์ สิ่งเหล่านี้รวมไปถึงความทรงจำเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ที่เคยไปชมก่อนหน้านี้ (ไม่ว่าจะไปกับครอบครัว, เพื่อน, หรือกับครูผู้สอนในวิชาอื่น) ซึ่งตามธรรมชาติแล้วนั้น ความทรงจำก่อนหน้านี้มีอิทธิพลต่อการคาดหวังของนักเรียน หากนักเรียนเคยไปพิพิธภัณฑ์ศิลปะมาก่อน นับว่าเป็นโอกาสอันดีที่จะปรับมโนคติและความคาดหวังในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นให้สอดคล้องกับแผนการสอนของครู นักเรียนที่ไม่มีประสบการณ์ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะอาจจะสามารถเทียบเคียงกับประสบการณ์การไปเข้าชมสถานที่อื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน เช่น การไปชมพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ หรือแม้กระทั่งสวนสาธารณะแห่งชาติหรือสวนสัตว์ เป็นต้น นักเรียนอาจจะได้มีการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว ซึ่งเป็นภูมิหลังทางความรู้ ที่ได้มาจากครอบครัวหรือเพื่อน อย่างไรก็ตาม อาจจะไม่มีบริบทส่วนบุคคล หรือเครื่องชี้แนวทางที่มีประโยชน์ เพื่อช่วยให้นักเรียนสร้างรูปแบบความคาดหวังที่เป็นรูปธรรมจากประสบการณ์ ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมแสดงความชื่นชม

บริบทส่วนบุคคลยังประกอบด้วย ความรู้ของนักเรียนและความเข้าใจที่มีต่อศิลปะ ถ้านักเรียนได้มีเตรียมการในเบื้องต้นอย่างพอเพียง ในสาระความรู้และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะซึ่งเก็บสะสมไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่นักเรียนจะได้เห็นแล้วนั้น พวกเขาอาจจะได้รับผลประโยชน์จากการเยี่ยมชมมากขึ้น ถ้านักเรียนมีความรู้เพียงเล็กน้อยในสิ่งที่จะไปเข้าชม พวกเขาอาจจะไม่สนุกไปกับประสบการณ์หรือการเรียนรู้ ประเด็นสำคัญในการพิจารณาเกี่ยวกับบริบทส่วนบุคคลก่อนการวางแผนไปศึกษานอกสถานที่ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ประกอบด้วย

- 1.1 นักเรียนเคยไปพิพิธภัณฑ์หรือไม่
- 1.2 ถ้าเคย เป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทใด
- 1.3 พวกเขามีความรู้ในเรื่องอะไรบ้าง
- 1.4 พื้นฐานทางความรู้ที่นักเรียนจำเป็นต้องทราบ เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์และงานศิลปะที่จะได้ชม

2. บริบทที่เกี่ยวกับสังคม (The Social Context) เพื่อนนักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ จัดเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมของการชมพิพิธภัณฑ์ เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน หากบรรดานักการศึกษาของพิพิธภัณฑ์แสดงบทบาทหน้าที่ ด้วยความกระตือรือร้นในขณะที่นักเรียนไปเข้าชม พวกเขาจะให้ผลทางด้านเจตคติที่ดียิ่งแก่นักเรียนในการเรียนรู้ หรือแม้กระทั่งภายนอก เช่น ยามผู้ดูแล และผู้ชมพิพิธภัณฑ์คนอื่นๆ หรือเพื่อนในชั้นเรียน ก็อาจจะมีผลต่อการเรียนรู้ได้ มิติทางสังคมเหล่านี้สามารถยกระดับและเพิ่มคุณค่าในการเข้าชม หรืออาจกลายมาเป็นสาเหตุของการรบกวนสมาธิในการชมงานของนักเรียนได้ ประเด็นสำคัญในการวางแผนไปศึกษานอกสถานที่ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ในบริบทที่เกี่ยวกับสังคม ประกอบด้วย

- 2.1 ลักษณะของสังคมในชั้นเรียน

- 2.2 ผู้เข้าชมผลงานประเภทใดที่นักเรียนจะได้พบเจอ
- 2.3 ใครบ้างที่สามารถให้การบริการดูแลในการชมผลงาน
- 2.4 นักเรียนคนใดที่อาจต้องการการใส่ใจเป็นพิเศษ

3. บริบททางกายภาพ (The Physical Context) ภาพรวมโดยทั่วไป ของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนจัดแสดงผลงานศิลปะ ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำ ลิฟท์ บันได และร้านอาหาร ส่วนประกอบต่างๆเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างเห็นได้ชัด ต่อทัศนคติเชิงบวกและลบในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ขนาดและการวางผังของพิพิธภัณฑ์ มีผลต่อการศึกษารเรียนรู้ การจัดวางผลงานที่แปลกใหม่จะสร้างความสนใจของนักเรียนในการชมและวิเคราะห์วิจารณ์ ในการเข้าไปชมเป็นครั้งแรก ผู้เข้าชมจะตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมด้วยลักษณะที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล มากกว่าการตอบสนองด้วยพื้นฐานความรู้เดิม การพิจารณาประเด็นความเหมาะสมที่เกี่ยวกับบริบททางกายภาพ มีดังนี้

- 3.1 ขนาดของพิพิธภัณฑ์และลักษณะของนิทรรศการมีผลต่อนักเรียนอย่างไร
- 3.2 นักเรียนจะสามารถรับประทานอาหารกลางวันหรือของว่างได้ที่ใด
- 3.3 จะมีความจำเป็นหรือต้องการที่จะแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มเล็กๆหรือไม่

กล่าวโดยสรุปแล้ว พิพิธภัณฑ์เป็นเสมือนสื่อแหล่งหนึ่งที่จะสามารถนำมาช่วยเพิ่มพูนสนับสนุนสุนทรียะและประสบการณ์ทางศิลปะของเด็กได้ ทั้งยังนำมาช่วยเสริมการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น วงการศึกษาจึงต้องการพิพิธภัณฑ์ในบริบทใหม่ คือ พิพิธภัณฑ์ศึกษา (museum education) แม้ว่าในปัจจุบัน การให้ความรู้ความเข้าใจในการใช้พิพิธภัณฑ์ศิลปะแก่ครู นักเรียนและนักศึกษาศิลปะยังมีน้อย ทำให้ขาดความรู้ในการใช้ประโยชน์จากการบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ศิลปะอยู่มาก เป็นผลทำให้ทัศนคติของนักเรียนหรือผู้เยี่ยมชมที่มีต่อพิพิธภัณฑ์มิได้เป็นไปได้ไปในทางบวกอย่างที่ควรจะเป็น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์และสถาบันต่างๆที่มีบทบาทในด้านนี้จึงน่าจะทบทวนปรัชญาและเป้าหมายของตนว่า มุ่งหมายที่จะแสดงบทบาทหลักของตนในวิถีทางใด ถ้าพิพิธภัณฑ์มีศักยภาพในการที่จะให้บทบาทของตนดำเนินไปในบริบทที่ผสมร่วมกับวงการการศึกษาได้ ก็ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนศิลปะและสาขาวิชาอื่นได้อย่างใหญ่หลวง (ศรีนทิรา ปีทมาคม, 2545)

3.5 วิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

กิจกรรมที่ควรจัดควบคู่ไปกับการจัดการศึกษานอกสถานที่และดูงานทางศิลปะ คือการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ โดยการให้นักเรียนสามารถทำการสำรวจ สังเกตและบันทึก วาดภาพ หรือแสดงความคิดเห็น ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับครูหรือวิทยากร ซึ่ง Herberholz (1998) กล่าวว่า หากมีเวลาที่มากพอสมควรในการชมงาน

ศิลปะนั้น มีข้อปฏิบัติแก่ผู้ชมผลงาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ชมผลงานสามารถรับรู้และตอบสนองต่อผลงานศิลปะที่ดึงดูดใจเป็นพิเศษ อันมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ยืนอยู่ตรงหน้างานศิลปะ และศึกษาทุกๆ ส่วนของผลงาน (ส่วนประกอบในงานศิลปะ) จากนั้นจึงหลับตาลง แล้วนึกภาพของผลงานศิลปะนั้น ถ้าหากความทรงจำของผลงานนั้นไม่ถูกต้อง ให้ลืมตาขึ้นและตรวจสอบผลงานอีกครั้งอย่างละเอียดถี่ถ้วน หลังจากนั้นจึงหลับตาแล้วลองนึกภาพผลงานอีกครั้ง วิธีการดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ชมงานสามารถมองดูผลงานได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนมากขึ้น มองเห็นได้อย่างชัดเจนและจดจำผลงานศิลปะได้

2. ตีกรอบขอบเขตลงในส่วนที่เป็นรายละเอียดของผลงานศิลปะ โดยกำหนดเป้าหมายตรงตำแหน่งที่ก่อให้เกิดความดึงดูดใจและน่าสนใจเป็นพิเศษ จัดวางความสมดุลของภาพภายในกรอบนั้น แล้วจึงวาดภาพร่างเล็กๆ ภายในขอบเขตนั้นตามที่มองเห็น วิธีการนี้ทำให้ผู้ชมผลงานสามารถพินิจพิเคราะห์โครงสร้างในรายละเอียดที่มีลักษณะสำคัญ เพื่อค้นหาวิธีการสร้างงานภายในผลงานนั้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานศิลปะส่วนบุคคล ด้วยการคัดเลือกเอาจากบางส่วนในผลงานศิลปะต้นฉบับ

3. การร่างภาพผลงานศิลปะ ทั้งศิลปินและผู้เรียนศิลปะจะฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยการวาดเส้น คัดลอกผลงานศิลปะต้นฉบับในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เพื่อฝึกการสังเกตสิ่งที่มองเห็นให้เป็นนิสัย สำหรับผู้ชมงานศิลปะนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องคัดลอกผลงานศิลปะด้วยทักษะความชำนาญ การใช้ดินสอหรือปากการ่างภาพนั้น เพียงเพื่อขยายความรู้ในงานศิลปะที่ตนสนใจ

4. เลือกผลงานที่มีหัวเรื่องหรือสาระสำคัญของเรื่องราวคล้ายคลึงกัน แต่มาจากวัฒนธรรมที่หลากหลายแตกต่างกัน 3 รูปแบบผลงาน เลือกผลงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือจากหนังสือ หรือจากห้องแสดงภาพศิลปะ เพื่อนำมาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

- 4.1 ประเพณีและประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร
- 4.2 ผลงานศิลปะเหล่านี้แสดงถึงสภาพสังคม ศาสนา หรือเศรษฐกิจหรือไม่
- 4.3 สังคม มีอิทธิพลต่อผลงานศิลปะเหล่านี้ในแนวทางใด
- 4.4 ผลงานศิลปะในแต่ละชิ้นจะมีความแตกต่างกันอย่างไร ถ้าสร้างสรรค์โดยวัฒนธรรมอื่น ในยุคสมัยอื่น หรือจากรูปแบบ (style) อื่น
- 4.5 รูปแบบของศิลปะ (style of art) ใดที่ปรากฏในผลงานแต่ละชิ้น
- 4.6 วัฒนธรรมหรือกฎเกณฑ์ทางрсนิยมใดที่สังเกตเห็นได้ในแต่ละผลงาน
- 4.7 วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในแต่ละชิ้นคืออะไร

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2543) กล่าวว่า วิธีการสอนที่สร้างเสริมให้ผู้เรียนเกิดสุนทรียภาพและความสามารถในการวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์นั้น มีหนทางคล้ายคลึงกันคือ จะต้องเริ่มโดยการเรียนที่จะ “มอง” ผลงานศิลปะอย่างพินิจพิจารณา (ทัศนวิเคราะห์) เพราะเราเป็นสาขาที่ให้

ความสำคัญต่อการ “เห็น” หรือการรับรู้ทางทัศน์เป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมองแล้วก็ฝึกให้ผู้เรียนตอบสนองหรือตอบรับต่อการมองเห็น เพราะเราไม่สามารถรู้ถึงพฤติกรรมของการ “มอง” หรือ “เห็น” ของผู้เรียนได้ ต้องอาศัยการแสดงออกเป็นพฤติกรรมให้เห็นเป็นรูปธรรม ดังนั้นสิ่งที่เราสามารถจะพิจารณาได้ว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านสุนทรีย์และการวิจารณ์หรือไม่ก็จากการตอบรับ (response) ของผู้เรียนนั่นเอง ดังนั้น ครูผู้สอนควรมีเครื่องมือที่สามารถตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้ทางศิลปะของผู้เรียน และในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนประสบการณ์แก่ผู้เรียนศิลปะที่เหมาะสม นั่นคือ การให้ผู้เรียนใช้สมุดร่างภาพ (Sketchbooks) เพื่อการวาดภาพบันทึกข้อความรู้และความคิดเห็นส่วนตัว ซึ่ง เฮอวิทซ์และเดย์ (Hurwitz; Day, 1991) ได้กล่าวว่า ควรให้นักเรียนนำสมุดร่างภาพไปใช้ร่วมกับกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และครูผู้สอนควรที่จะกำหนดแบบฝึกหัดที่เกี่ยวกับการเรียน เช่น ในการวาดเส้น อาจจะศึกษาองค์ประกอบศิลป์ หรือการวาดภาพงานประติมากรรมแบบลอยตัว ในมุมมองที่แตกต่างกัน 3 มุมมอง เป็นต้น

สมุดร่างภาพ (Sketchbooks / Visual diary) โรเบิร์ตตาและซูร์ (Roberta ; Sue, 1990) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของสมุดร่างภาพไว้ว่า เมื่อนักเรียนปฏิบัติงานหรือเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ สิ่งสำคัญคือ การได้มีวิธีที่จะบันทึกสิ่งต่างๆเหล่านั้นไว้ เช่น ความรู้สึก สิ่งที่ค้นพบ หรือการเรียนรู้ในกระบวนการต่างๆ อันเปรียบเสมือนการจัดให้มีกิจกรรม ที่ปล่อยให้ให้นักเรียนได้มีวิธีคิดปฏิบัติว่าจะทำอย่างไรเกี่ยวกับงานที่พวกเขาให้ความสนใจ และสนับสนุนสิ่งที่พวกเขากำลังเรียนรู้ดังกล่าว เป็นการรวบรวมความคิด ความรู้สึกต่างๆที่มีอยู่ในประสบการณ์ที่สำคัญ คือ การที่พวกเขาได้จัดการกับสิ่งที่เขาทั้งหลายพบในการเรียนศิลปะ เชื่อมโยงเข้ากับโลกที่เป็นจริงที่พวกเขาเป็นอยู่

สมุดร่างภาพ คือการบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในฉับพลัน อันเผยให้เห็นถึงการค้นคว้าในเชิงสร้างสรรค์ และการค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบ เป็นที่สำหรับการค้นพบ บันทึกความรู้สึกต่างๆ และเก็บรักษา บำรุงและพัฒนา การวิเคราะห์และวิจารณ์ อันเกิดขึ้นในเนื้อหาที่มาจากการเรียนวิชาการทางศิลปะ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ สุนทรียศาสตร์ และศิลปะปฏิบัติ นอกเหนือจากนั้น การที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมกับวิชาการในลักษณะนี้ จะแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในเชิงประวัติศาสตร์ ทัศนคติที่จำเป็น เพื่อการเปิดกว้างทางสุนทรียศาสตร์จะปรากฏเป็นรูปร่าง และแสดงถึงการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานศิลปะที่เพิ่มพูนขึ้นด้วยตัวของผู้เรียนเอง เพราะฉะนั้น การรวมเอากิจกรรมสมุดร่างภาพเข้ามาใช้ในการเรียน จะเป็นที่ยกย่องให้เกิดความคิดและการสืบค้นในเชิงวิจารณ์ จึงเป็นสิ่งที่มีค่ามากสำหรับการจัดการสอน และให้ผู้เรียนได้ค้นพบลักษณะเฉพาะตัวของเขาคด้วยตนเอง

สมุดร่างภาพเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าไปสู่การเรียนรู้โดยตลอด เปรียบได้กับห้องปฏิบัติงานที่พวกเขาได้ เป็นพื้นที่ส่วนตัวสำหรับการทำงาน จินตนาการและถ้อยคำที่จับเอาความ

ประทับใจ ความคิด การเชื่อมโยงจิตใจสำนึก และนำผู้เรียนเข้าไปสู่ความชัดเจนของรูปทรงที่อาจจดจำและนำกลับมาทบทวนได้ การแก้ไขปรับปรุง ก่อให้เกิดบางสิ่ง และเป็นการเชื่อมโยงไปสู่โลกของมโนภาพที่มีอยู่ สมุดร่างภาพเปรียบเสมือนสนามทดลอง ที่ซึ่งบุคคลค้นพบความหมาย ศักยภาพที่แฝงอยู่ในสิ่งที่พวกเขาสนใจ ศิลปะคือการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสนใจ ใส่ใจหรือประทับใจ Edmund Feldman (1970) กล่าวว่า “บุคคลสามารถที่จะอ่านได้” ได้สอบถามจากเพื่อนของเขา เลือกว่าจะสะสมภาพ เขียนเรียงร้อยถ้อยคำ สำรวจค้นหาสิ่งที่อยู่รอบๆตัวของเขาเพื่อที่จะจินตนาการ บอกเล่าเรื่องราวจากการวาดเส้น” นักเรียนสามารถที่จะวาดในวิถีทางของการบันทึกความจริง หรืออาจปฏิบัติกิจกรรมนี้ที่เป็นวิธีหนึ่งของการซักซ้อมทดลอง การเขียนของนักเรียนคือการบันทึกและการจดจำพฤติกรรม ความคิด ข้อมูลข่าวสาร เพราะในระหว่างการบันทึกดังกล่าว นักเรียนจะใช้ประโยชน์จากมันได้ ในเรื่องของ การวิเคราะห์ ปรับแต่ง และเป็นเค้าโครงร่างของความพยายามในการสร้างสรรค์ที่เหมาะสม

ผลพลอยได้ของการใช้สมุดร่างภาพคือ ศักยภาพ การขีดเขียนเป็นการแสดงความเป็นตัวตนของตนเอง มันเป็นที่ซึ่งปัจจัยที่สำคัญในชีวิตทั้งหลายจะปรากฏ เช่น ความรู้สึก ความคิด ความฝัน ความหวัง ความกลัว ความคิดฝันแปลกๆ ข้อเท็จจริง สิ่งพิเศษที่สนใจ ความกังวล ความจริงและความซาบซึ้งหรือการหยั่งรู้ สามารถผสมผสานกลมกลืนให้เข้าใจในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอย่างชัดเจนและมีเหตุผลเพราะเป็นสมุดส่วนตัวบุคคลที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่นในตนเอง สมุดร่างภาพทำให้มีศักยภาพในความนึกคิดที่ก่อขึ้น และสามารถใช้เป็นสิ่งที่อธิบาย สร้างความชัดเจนสำหรับตนเองที่เป็นอยู่และศิลปะทั้งหลายที่เป็น ซึ่ง Millington (2001) กล่าวว่า การเขียนช่วยสนับสนุนให้นักเรียนได้คิดในเชิงอุปมา และสะท้อนความคิดนั้นลงในเทคนิคกระบวนการของการวาดเส้น, ความหมายที่มาจากส่วนบุคคลเป็นรากฐานของการแสดงออกในงานวาดเส้นของนักเรียน

การนำเอาสมุดร่างภาพมาใช้ควบคู่กับการจัดศึกษานอกสถานที่ สามารถที่จะเป็นแบบทดสอบที่ครูผู้สอนได้ตรวจสอบด้านทักษะ ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของนักเรียนที่เกิดขึ้นในขณะร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเขียนแสดงความคิดเห็นในเชิงวิจารณ์ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการประเมินนักเรียน ในเรื่องความซาบซึ้งและเข้าใจในศิลปะ อันเป็นส่วนหนึ่งในการวัดและประเมินผลทางด้านจิตพิสัย ที่เป็นรูปธรรมและชัดเจนมากขึ้น

3.6 รูปแบบการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง การสอน การศึกษานอกสถานที่และศิลปศึกษา ทำให้สามารถประมวลสรุปเป็นขั้นตอนการจัดการศึกษานอกสถานที่ทางด้านศิลปะ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นกระบวนการการเรียนรู้ ที่มุ่งแสวงหาข้อมูลความรู้ทางศิลปะจากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่จริงภายนอกสถานศึกษา ซึ่ง Hurwitz and Day (1995; อ้างถึงใน Fowler, 2002) กล่าวว่า การรับรู้และตอบสนองทางสุนทรียะ เป็นสิ่งที่เพิ่มพูนขึ้นได้ตลอดชีวิต ยิ่งได้ชมได้เห็น

มากเท่าใด ก็ยิ่งเข้าใจและผลิตเพลลินไปกับศิลปะมากขึ้นเช่นกัน และ Edmund Feldman (1992) กล่าวว่า ความรู้ที่เกี่ยวกับศิลปะซึ่งได้รับจากประสบการณ์ตรงที่มีต่อผลงานศิลปะต้นฉบับนั้นถือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

Olson (2003) ได้กล่าวว่า วรรณกรรม บทกวี ภาพยนตร์ ดนตรี การเดินร่ำ และทัศนศิลป์ คือสิ่งที่มีความหมาย อันสำคัญของการดำรงไว้ซึ่งประวัติศาสตร์ของพวกเรา เป็นการแบ่งปันเรื่องราวของเรา และเพื่อให้เราทุกคนได้รับความรอบรู้และมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาของวัฒนธรรม ภาพที่เห็นและภาษาของเรื่องราว ได้ฝึกฝนประสบการณ์ของมนุษย์ในลักษณะพิเศษ และในแนวทางอันเป็นเฉพาะส่วนบุคคล

Baik (2000) กล่าวว่า ความเข้าใจต่อตนเองจะเกิดขึ้น เมื่อนักเรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตของพวกเขาผนวกเข้ากับประสบการณ์ศิลปะ และความเข้าใจในผลงานศิลปะจากบุคคลอื่นนั้นจะบรรลุผลได้ โดยมีการสำรวจตรวจสอบงานจากบุคคลอื่น และจากการเปิดเผยของตัวนักเรียนเอง ศิลปะเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ผลงานของนักเรียนไม่เพียงแต่จะเผยให้เห็นบางส่วนของชีวิตนักเรียนเท่านั้น แต่มันเกี่ยวข้องกับชีวิตของพวกเขาและสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย

Adejumo (2002) กล่าวว่า วิธีการที่เห็นผลได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม ในการเพิ่มพูนความเข้าใจของนักเรียนที่มีต่อศิลปะในโรงเรียน คือการรวมเอาการศึกษาออกสถานที่ เพื่อศึกษาผลงานทัศนศิลป์ที่ถูกรวบรวมจัดเก็บไว้ในสังคมของเรา

Lai (2002) กล่าวว่า ศิลปะคือสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีความหมาย เพื่อที่นักเรียนของเราจะได้สะท้อนประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และร่วมกันกำหนดมโนคติในความหมายที่เกี่ยวกับชีวิตของพวกเขาเอง ศิลปะเป็นหนทางนำไปสู่สิ่งต่างๆที่เป็นอยู่ การได้สัมผัสกับศิลปะโดยตรงสามารถปลดปล่อยจินตนาการของนักเรียน เพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต และเสริมสร้างความเข้าใจด้วยตัวของพวกเขาเอง โลกของศิลปะคือโลกของการตีความหมายในสิ่งต่างๆและเป็นโลกของการสร้างสรรค์

วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่า ครูศิลปะควรให้ความสนใจอย่างยิ่งต่อการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะในทุกๆระดับ การได้มีประสบการณ์ตรงจะทำให้นักเรียนมีความรู้ ทั้งทางด้านเทคนิคและเนื้อหาของผลงานนั้นๆ สำหรับการสร้างความเข้าใจนั้น ครูต้องแนะนำเด็กรให้มีความกล้าในการพูดคุย สอบถามสืบสวน ถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานแต่ละชิ้นจากศิลปินผู้เป็นเจ้าของผลงาน ควรมีการจดบันทึกและทำรายงานเมื่อกลับเข้าชั้นเรียน

Fowler (2002) กล่าวว่า นอกจากผลงานศิลปะต้นฉบับที่จัดแสดงอยู่ สิ่งแวดล้อมรอบข้างสามารถให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนโดยการเป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้ เป็นที่ซึ่งผู้เรียนสามารถค้นพบข้อมูลเฉพาะเจาะจงสำหรับการทำรายงานที่เกี่ยวกับศิลปินและงานอื่นๆตามที่ได้รับมอบหมาย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษา นอกสถานที่นั้น ประกอบด้วย

1) การเตรียมความพร้อมผู้เรียน

1.1 กระตุ้นให้นักเรียนสนใจในโครงการจัดศึกษานอกสถานที่ทางด้านศิลปะ

1.1.1 จัดอภิปรายในชั้นเรียน รวบรวมปัญหา และข้อสงสัยต่างๆของนักเรียน ที่มีต่องานทัศนศิลป์ ตั้งเป็นหัวข้อสำหรับการค้นคว้า และศึกษางานศิลปกรรมต้นฉบับ ซึ่งการจัดศึกษานอกสถานที่จะสามารถช่วยในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้

1.1.2 ให้นักเรียนชมผลงานศิลปกรรมจากสื่อต่างๆ เช่น สไลด์ ภาพถ่าย สื่อบันทึก

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหาการเรียนรู้ และกิจกรรม

1.2.1 กำหนดขอบเขตของเรื่องที่จะศึกษา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ฯลฯ หรือการกำหนดเป็นหัวข้อ เช่น “การศึกษาองค์ประกอบศิลป์ในงานศิลปกรรมต้นฉบับ” เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 1.2.2 กำหนดกิจกรรมที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติ ในระหว่างการศึกษานอกสถานที่ เช่น การวาดภาพ การจดบันทึกข้อมูลความรู้ที่ได้รับ และการกำหนดงานให้นักเรียนปฏิบัติ ภายหลังจากศึกษานอกสถานที่ เช่น การทำรายงาน การสร้างงานศิลปะ เป็นต้น ซึ่งอาจจะปฏิบัติในลักษณะงานเดี่ยวหรืองานกลุ่ม ตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน
 - 1.3 กำหนดสถานที่ ที่จะไปศึกษา ซึ่งแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ทางศิลปศึกษา ประกอบด้วย
 - 1.3.1 การศึกษาจากแหล่งงาน เช่น บริษัท หน่วยงานของรัฐบาล
 - 1.3.2 การศึกษาจากบุคคล เช่น ศิลปิน นักออกแบบ นักหัตถศิลป์ เจ้าของกิจการ
 - 1.3.3 การศึกษาจากสถานที่สำคัญ เช่น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ของรัฐบาลและหอศิลป์ของเอกชน อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัดวาอาราม เป็นต้น
 - 1.3.4 การศึกษาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 1.3.5 การศึกษาจากวัฒนธรรม แหล่งชุมชนในสังคม
 - 1.4 พัฒนาพื้นฐานความรู้เบื้องต้นของนักเรียนในด้านศิลปะ รวมถึงการให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ ที่จะไปศึกษา
 - 1.5 การจัดเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ ที่นักเรียนสามารถใช้ในระหว่างการศึกษานอกสถานที่
 - 1.5.1 คู่มือการบันทึกข้อมูลและการร่างภาพ (Sketchbooks / Visual diary)
 - 1.5.2 เอกสารนำชมสถานที่ ที่ครูผู้สอนจัดทำขึ้น
 - 1.6 การวางข้อกำหนด หรือข้อตกลงร่วมกันสำหรับนักเรียนทั้งชั้นในการไปศึกษานอกสถานที่
 - 1.6.1 ข้อตกลงในเรื่องพฤติกรรมและการปฏิบัติตนในระหว่างศึกษานอกสถานที่
 - 1.6.2 วางแผนการเดินทาง การเตรียมเงินทุนค่าใช้จ่าย
- 2) ขั้นตอนเดินทางไปศึกษานอกสถานที่** ดำเนินกิจกรรมและขั้นตอนการศึกษา ตามที่ได้วางแผนจัดเตรียมไว้ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงกิจกรรมดังนี้
- 2.1 การนำเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย
 - 2.1.1 การสำรวจและศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่
 - 2.1.2 การทบทวนวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติ
 - 2.2 การดำเนินกิจกรรมสำรวจผลงานศิลปะต้นฉบับ ลงในคู่มือการบันทึกข้อมูลและการร่างภาพ (Sketchbooks / Visual diary) ประกอบด้วย
 - 2.2.1 การบันทึกข้อมูลด้วยการวาดภาพ
 - 2.2.2 การจดบันทึกสาระความรู้
- 3) ขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้**

- 3.1 อภิปรายสรุปสาระความรู้ที่ได้จากการไปศึกษานอกสถานที่
 - 3.1.1 นักเรียนอภิปรายสรุปสาระความรู้ทางศิลปะที่ได้รับหรือค้นพบ จากแหล่งความรู้
นอกสถานที่
 - 3.1.2 การนำเสนอรายงานกลุ่ม หรือรายงานเดี่ยวตามที่ได้รับมอบหมาย
 - 3.1.3 ครูผู้สอนสรุปข้อความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อแก้ไขความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์ หรือเพื่อเพิ่มเติม
สาระความรู้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
- 3.2 การประยุกต์ใช้ในงานศิลปะปฏิบัติ
 - 3.2.1 นักเรียนนำความรู้ ที่ได้จากการศึกษาผลงานศิลปกรรมต้นฉบับ เช่น ความรู้ในเรื่อง
ของทัศนธาตุ หลักการจัดองค์ประกอบ เทคนิคการสร้างงาน วิธีการระบายสี ฯลฯ
มาทดลองสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของตน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรเมศวร์ บุญยืน (2543) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการใช้สื่อการศึกษา นอกสถานที่ และนำเสนอรูปแบบการใช้สื่อการศึกษานอกสถานที่ เพื่อการเรียนการสอนสิ่ง แวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามและใช้เทคนิคเดลฟาย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนสิ่งแวดลอมศึกษา และด้านการ จัดการศึกษานอกสถานที่ จำนวน 20 ท่าน ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรอบสุดท้าย ทำให้ได้ข้อความ สำหรับรูปแบบการใช้สื่อการศึกษานอกสถานที่ เพื่อการเรียนการสอนสิ่ง แวดลอมศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอนทั้งหมด 9 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การกำหนดเนื้อหาที่เหมาะสม ควรอยู่บนพื้นฐานของการเรียนการสอนสิ่งแวดลอมศึกษา ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเน้นในการกำหนดเนื้อหาที่ส่งเสริมให้เกิดทักษะและการปฏิบัติ 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ ของการศึกษานอกสถานที่ ควรประกอบด้วยวัตถุประสงค์พื้นฐานทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย, จิตพิสัย และทักษะพิสัย 3) การเตรียมสถานที่ ประกอบด้วย ขั้นตอนของการคัดเลือกสถานที่ ที่เหมาะสมและการจัดเตรียมสถานที่ 4) การเตรียมตัวของผู้สอน ควรมีการเตรียมพร้อมในด้าน การบริหาร, การเตรียมพร้อมโดยทั่วไป, การกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน และการเตรียมมาตรการ รักษาความปลอดภัย 5) การเตรียมตัวผู้เรียน ควรมีการเตรียมพร้อมโดยทั่วไป, การเตรียมความ พร้อมด้านทักษะที่ใช้ในการศึกษา และการเตรียมอุปกรณ์ประกอบการศึกษา 6) การดำเนิน กิจกรรมการศึกษา กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ที่หมายรวมถึงขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมของครู ผู้สอน และการปฏิบัติกิจกรรมของครูผู้เรียน 7) การสรุปบทเรียน เป็นขั้นตอนของการให้ผู้เรียน ได้ทำการสรุปบทเรียนด้วยตนเอง จากความรู้และทักษะที่ได้จากการศึกษานอกสถานที่ 8) การ ประเมินผล ประเมินประสิทธิผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากวัตถุประสงค์การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน 9) การจัดกิจกรรมต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนที่ทำให้ผู้เรียนขยายผลการเรียนรู้และทักษะ ที่ได้จาก กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่เพื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดลอม มาใช้ในโรงเรียนและชุมชน

อารียา สุขโต (2543) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับการจัดการศึกษา นอกสถานที่ เพื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดลอมศึกษา และนำเสนอรูปแบบการใช้สื่อการศึกษา นอกสถานที่เพื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดลอมศึกษาในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดลอมศึกษา หรือ ครูผู้มีประสบการณ์การสอนกลุ่มวิชาสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษา หรือ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานรัฐบาล หรือเอกชนที่ดำเนิน กิจกรรมด้านสิ่งแวดลอมศึกษา จำนวน 20 คน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ ผู้วิจัย ใช้เทคนิคเดลฟายในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 3 รอบ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัชฌันและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการ

วิเคราะห์ข้อมูลในรอบสุดท้าย ทำให้ได้ข้อความสำหรับรูปแบบการใช้สื่อการเรียนนอกสถานที่เพื่อการเรียน การสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา จำนวน 135 จาก 136 ข้อ 2) ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่ารูปแบบการใช้สื่อการเรียนนอกสถานที่เพื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบด้วย 8 ขั้นตอนคือ**2.1 การกำหนดเนื้อหาและวัตถุประสงค์** : เลือกเนื้อหาที่เหมาะสมและวัตถุประสงค์การเรียนนอกสถานที่จะต้องกำหนด 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยเน้นวัตถุประสงค์ ด้านจิตพิสัยมากที่สุด **2.2 การเตรียมการเกี่ยวกับสถานที่** : เลือกสถานที่ที่มีความเหมาะสมกับ ผู้เรียน, ประสบการณ์ความรู้, เนื้อหาในบทเรียน, ความปลอดภัย, ศึกษาในชุมชนใกล้เคียงโดยนำเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยาการท้องถิ่นมาร่วมให้ความรู้ **2.3 การเตรียมตัวของครู** : ครูต้องสำรวจสถานที่ล่วงหน้า ติดต่อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ วางมาตรการเพื่อรักษาความปลอดภัย, การกระตุ้นการเรียนรู้ผ่านสื่อการเรียนการสอนประเภทต่างๆเพื่อเตรียมความพร้อมแก่ผู้เรียน และการเตรียมอุปกรณ์การเรียนให้พร้อม และเหมาะสมในการเรียนนอกสถานที่แต่ละครั้ง **2.4 การเตรียมผู้เรียน** : ต้องมีการเตรียมการทั่วไปเรื่องสุขภาพร่างกาย, วัตถุประสงค์, แจ้งกำหนดการต่างๆ เตรียมศึกษาหาความรู้ก่อนศึกษาจริง เน้นการเตรียมทักษะต่างๆที่จำเป็นในการเรียนนอกสถานที่ **2.5 การดำเนินการเรียนนอกสถานที่** : กิจกรรมควรเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและ ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง : สนับสนุนการใช้ทักษะต่างๆในการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง **2.6 การสรุปผลการเรียนนอกสถานที่** : ผู้เรียนต้องสามารถสรุปประเด็นการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆโดยการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เรียนและครู; การแสดงความคิดเห็นอิสระ **2.7 การจัดกิจกรรมต่อเนื่องหลังการเรียนนอกสถานที่** : การบูรณาการเรียนนอกสถานที่กับวิชาอื่นๆ; จัดกิจกรรมขยายผลในโรงเรียนและต่อเนืองสู่ชุมชน **2.8 การประเมินผล** : ประเมินประสิทธิภาพการเรียนรู้ตาม วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

ศิริวัฒน์ แสนเสริม (2543) ได้สำรวจความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญทางพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และนักวิชาการศิลปศึกษา เกี่ยวกับบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทย จากกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ประกอบด้วย ผู้บริหารงานจำนวน 64 คน ผู้เชี่ยวชาญทางพิพิธภัณฑ์ศิลปะจำนวน 30 คน และนักวิชาการศิลปศึกษาจำนวน 26 คน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทยสอดคล้องกันในระดับมากในเรื่อง (1)หลักการของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ (2)นโยบายทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ (3)แผนปฏิบัติการของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ (4)บทบาททางการศึกษาที่คาดหวังของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ซึ่งประกอบด้วยทำให้ความรู้เชิงสหวิทยาการและมานุษยวิทยาเป็นการใช้ข้อมูลความรู้หลายทาง เพื่อให้ความรู้ เข้าใจคุณค่าและความสำคัญในงานศิลปะ เช่น ความรู้เชิงหลักการศิลปะผสมผสานกับความคิดของศิลปิน ความรู้ทางประวัติศาสตร์ผสมผสานกับคติ

ความเชื่อของศิลปิน อิทธิพลรูปแบบศิลปะกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การให้ความรู้เชิงสังคม มีบทบาทที่ประสานกับโรงเรียนและชุมชน เพื่อความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เพื่อพัฒนาในตัวนักเรียนและสร้างพื้นฐานทางการศึกษา และมีความคิดเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่า พิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศควรมีบทบาทมากที่สุดในการเป็นแหล่งที่มีงานศิลปะที่มีคุณค่า ถือเป็นศูนย์กลางแหล่งการศึกษาอย่างผสมผสานความรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความงามทางสุนทรีย์และความชื่นชมงานศิลปะ และการให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สังคม สภาพแวดล้อม คติความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และอิทธิพลของลัทธิต่างๆ โดยผ่านงานศิลปะ

ศรินทิรา ปัทมาคม (2544) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็น แหล่งการเรียนรู้ สำหรับการเรียนการสอน วิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและภัณฑารักษ์ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีรายชื่อขึ้นกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ 40 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหาร 33 คนและภัณฑารักษ์ 30 คน และผู้บริหารและครูศิลปศึกษา ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่คัดเลือก 96 แห่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน 69 คน และครูศิลปศึกษา 84 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากทั้ง 4 ด้านคือ 1) ด้านการวางแผนการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2) ด้านหลักการและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระบบโรงเรียน 3) ด้านการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอน โดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้เกิดการรับรู้คุณค่าทางความงามตามหลักการศิลปะ การสนับสนุนให้มีการวินิจฉัย ตัดสินและวิพากษ์วิจารณ์ 4) ด้านผลที่คาดหวังจากการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนี้ประชากรทั้งสองสถาบันยังต้องการการสนับสนุนในด้านการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อการสอนศิลปศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

Rach, Martin (1992) ได้ทำการวิจัยในหัวข้อเรื่อง ศิลปะ, สมุดร่างภาพ และความรอบรู้ เพื่อศึกษาแนวทางของการได้มาซึ่งความรู้ และการรับรู้ด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการอย่างศิลปิน ของนักเรียนระดับเกรด 8 จำนวน 8 คน ที่ค้นคว้าโดยการใช้สมุดร่างภาพตลอดภาคเรียน ของปีการศึกษา 1990-1991 ประกอบด้วยการวาด และการเขียนของนักเรียนในสมุดร่างภาพ ทั้งในการเรียนที่ปฏิบัติงานตามคำสั่งของครู และการใช้สมุดร่างภาพนอกเวลาเรียน

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยกรณีศึกษา อธิบายประสบการณ์ในสมุดร่างภาพของนักเรียนในบริบทของศิลปะ ดำเนินการวิจัยโดยการสัมภาษณ์นักเรียนทั้ง 8 คน เกี่ยวกับการพิจารณาความคิดและประสบการณ์ของพวกเขาในสมุดร่างภาพ ผลการวิจัยพบว่า เมื่อสัมภาษณ์ในครั้งที่สองในเรื่องที่เกี่ยวกับการรับรู้ด้วยตนเองของพวกเขาโดยวิธีการอย่างศิลปิน นักเรียน 4 คนในกลุ่มแสดงให้เห็นถึงวิธีการได้มาซึ่งความรู้ที่แตกต่างกัน ผลสะท้อนจากนักเรียน ชี้ให้เห็นถึงความ เป็นจริงและวิธีการสรุปการเรียนรู้ทางด้านพุทธิปัญญา การสร้างงานศิลปะ และการรับรู้ด้วยตนเอง การบรรยายเรื่องราวโดยการใช้สัญลักษณ์สร้างความหมาย และความรอบรู้ของแต่ละบุคคลที่ปรากฏออกมาจากวิธีการเรียนรู้ ความสนใจในรายละเอียดและการจำลองแบบ ความรอบรู้เกี่ยวกับวัตถุที่เป็นรูปธรรม เมื่อพิจารณาในวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันพบว่า นักเรียน 4 คนในการ สัมภาษณ์ครั้งที่สองแสดงให้เห็นว่า ความเข้าใจด้วยตัวของพวกเขาเอง เป็นเสมือนแหล่งกำเนิดของแนวความคิด และการตัดสินใจในการปฏิบัติงานทางศิลปะ

Millan (1995) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับปัจจัย 10 ประการ ที่สนับสนุน ให้การจัดการศึกษานอกสถานที่ประสบความสำเร็จ ผลที่ได้จากการวิจัยพบว่า แนวทางที่จะทำให้ การจัดการศึกษานอกสถานที่ประสบความสำเร็จได้นั้น ประกอบด้วย 1) มีการเตรียมการในด้าน วิธีการดำเนินงานทั้งหมดอย่างฉลาด รอบคอบ มีระบบ จะสามารถจัดอุปสรรคที่มีต่อการไป ศึกษาออกสถานที่ได้ 2) การสำรวจสถานที่ที่จะไปศึกษาก่อนล่วงหน้า สามารถเพิ่มพูนความรู้ที่ เกี่ยวกับสถานที่นั้น และทำให้การจัดการศึกษานอกสถานที่มีความสะดวกและง่ายขึ้น ทั้งในแง่ ของการพิจารณาตามหลักเหตุผลและหลักสูตร 3) การศึกษานอกสถานที่ควรมีความสอดคล้องกับ หลักสูตร 4) การศึกษานอกสถานที่ควรมุ่งหมายในด้านใดด้านหนึ่งระหว่าง การปฏิบัติ กิจกรรม และกิจกรรมที่เกี่ยวกับจิตพิสัย 5) การศึกษานอกสถานที่ควรจะเข้าถึงนักเรียนได้ทั้งหมด ให้ความ สนใจและพิจารณาผู้เรียนทั้งในด้านกายภาพ สติปัญญา หรือฐานะทางการเงิน 6) การศึกษา นอกสถานที่จะประสบความสำเร็จได้ ถ้านักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งกายและจิตใจ 7) การมี ประสบการณ์โดยตรงอย่างใกล้ชิดกับความ เป็นจริง เป็นสิ่งที่มีประโยชน์สูงสุดสำหรับนักเรียน 8) สิ่งบังเอิญที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้และสิ่งที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน เป็นผลพลอยได้ที่สามารถ ให้ประโยชน์แก่นักเรียน 9) นำแหล่งความรู้จากบุคคล มาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ด้วยวิธีการ ศึกษาออกสถานที่ จากการช่วยเหลือของบุคคลสำคัญหรือบุคคลที่มีชื่อเสียง จะทำให้ประสบ ความสำเร็จในการจัดศึกษานอกสถานที่ และคุ้มค่าต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคล เหล่านั้น และ 10) การพูดและการเขียนเรื่องราว สนับสนุนการให้ความหมายจากประสบการณ์ ที่ได้รับ และเพิ่มพูนการมีส่วนร่วมของนักเรียนที่มีต่อประสบการณ์

Ludwig, Mary Ann. (1997) ได้ศึกษาผลของความร่วมมือกันระหว่างพิพิธภัณฑ์-โรงเรียน ที่มีต่อนักเรียนระดับเกรด 7 ของ โรงเรียนประถมศึกษากายในเมืองของรัฐบาล สมมติฐานของ

งานวิจัยคือ การมีประสบการณ์โดยตรงกับวัตถุผลงานในพิพิธภัณฑสถานศิลปะนั้น เป็นการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์กับศิลปะ อดีตกับปัจจุบัน และศิลปะกับด้านอื่นของชีวิต สามารถส่งเสริมให้นักเรียนให้ได้รับประสบการณ์ที่เป็นจริงมากยิ่งขึ้น และประสานความเข้าใจต่อชีวิตและยุคสมัยที่มีในอดีตและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ความคิดของนักเรียนจะกว้างไกลขึ้น ซึ่งพวกเขาจะไม่มองขอบเขตของเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในแบบแยกส่วนเป็นประเภทหมวดหมู่

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ ที่กำหนดว่า หากมีสิ่งชี้บอกถึงผลสะท้อนที่สำคัญตามเงื่อนไขที่กล่าวมาข้างต้น สามารถจะมองเห็นได้ โดยเฉพาะในการร่วมมือกันระหว่างพิพิธภัณฑ-โรงเรียน รวมไปถึงการเข้าชมพิพิธภัณฑเพียงอย่างเดียว โครงการซึ่งจัดทำในครั้งนี่คือ ห้องเรียนพิพิธภัณฑ “ศิลปะและวัฒนธรรมอเมริกัน:1650-1993 โดยทดลองนำเอาวิธีการและสาระความรู้ทางพิพิธภัณฑเข้าไปในหลักสูตรมาตรฐาน ระดับเกรด 7 และเกรด 9 และปฏิบัติใน ส่วนแสดงผลงานถาวรของศิลปะอเมริกัน ในสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก โดยมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 6 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนมัธยมปลายจากแถบชานเมือง 3 โรงเรียน และโรงเรียนประถมศึกษาของชิคาโก 3 โรงเรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ การสำรวจผลหรืออิทธิพลแบบใดของศิลปะที่มีลักษณะพิเศษในการประสานหรือบูรณาการ และเพิ่มประสิทธิภาพการสอนในเนื้อหาความรู้ของโรงเรียน ซึ่งสามารถมองเห็นผลสะท้อนได้จากผลงาน และพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้น ภายหลังจากเข้าร่วมในโครงการห้องเรียนพิพิธภัณฑ เป้าหมายของการวิจัยมุ่งไปที่ ประสบการณ์ของนักเรียนระดับเกรด 7 ในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐที่อยู่ในเมือง ที่มีต่องานศิลปกรรมในสมัยที่อเมริกาเป็นอาณานิคม ตัวอย่างผลงานของนักเรียนที่นำมาวิเคราะห์ มี 3 รูปแบบคือ (a) สมุดร่างภาพ/บันทึกหมายเหตุ (b) การเขียนเชิงบรรยายและสร้างสรรค์ เกี่ยวกับงานจิตรกรรมภาพเหมือนบุคคล “Mary Green Hubbard” ของ John Singleton Copley และ (c) ผลงานศิลปะ และสิ่งที่เพิ่มเข้าไปคือ (d) สัมภาษณ์เกี่ยวกับขั้นตอนการทำงานและการวิเคราะห์

ผลของการวิจัยพบว่า เมื่อนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในประสบการณ์ ที่จัดเตรียมไว้อย่างรอบคอบ ประกอบด้วย การได้สัมผัสกับผลงานจริง ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมของสถาบันศิลปะ การเรียนรู้เฉพาะบุคคลกลายมาเป็นการเรียนรู้ร่วมกันไปกับสิ่งใหม่ที่มีอยู่ในขณะนั้น และนักเรียนได้บรรลุสู่ความเข้าใจที่กว้างมากขึ้นเกี่ยวกับชีวิตในปัจจุบัน เช่นเดียวกันกับชีวิตในอดีต

Lackey, Deborah Kay (1998) ได้ศึกษาการตอบสนองของนักเรียนระดับเกรด 5 ที่มีต่อการศึกษานอกสถานที่ในพิพิธภัณฑสถานศิลปะ : ที่เกี่ยวกับครูผู้สอนศิลปะและโครงการฝึกอบรม

เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ วัตถุประสงค์ของการวิจัยการวิเคราะห์ ถ้อยคำและการเขียนของนักเรียนที่สนองตอบจากประสบการณ์การเรียนรู้การสอนในพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ การศึกษานี้จะวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนเกรด 5 ที่ได้เข้าชมงานศิลปะของ Henry Ossawa Tanner ที่ High museum of art ใน Atlanta ซึ่งครั้งนี้เป็นครั้งแรกสำหรับนักเรียนส่วนใหญ่ที่ได้เข้าชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ก่อนที่จะออกไปศึกษานอกสถานที่ นักเรียนได้ชมภาพสไลด์ผลงานบางส่วน ของ Tanner โดยมีครูศิลปะเป็นผู้บรรยาย หลังจากได้ชมภาพสไลด์แล้ว นักเรียนเติมข้อความสั้นๆลงในแบบสอบถามที่เกี่ยวกับ สิ่งที่พวกเขาคาดหวังในการที่จะไปเข้าชมพิพิธภัณฑ์ ในระหว่างการศึกษานอกสถานที่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาในพิพิธภัณฑ์กับนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับผลงานจิตรกรรมของ Tanner ภายหลังจากศึกษานอกสถานที่ นักเรียนตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวกับประสบการณ์ของพวกเขาที่พิพิธภัณฑ์ และทำการสุ่มตัวอย่างนักเรียนจำนวน 25 คน พุดเป็นรายบุคคลลงในเทปบันทึกเสียง และตอบคำถามในเชิงลึกที่เกี่ยวกับการเข้าชมพิพิธภัณฑ์

ผลที่ได้จากแบบสอบถาม ที่ตอบโดยนักการศึกษาด้านพิพิธภัณฑ์ จากทั่วทุกแห่งของสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวกับ การจัดเตรียมวิทยาการ เพื่อการศึกษานอกสถานที่ของนักเรียน และความคาดหวังของนักเรียนในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ นำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ในวิธีการฝึกเตรียมวิทยาการ และการรับรู้เข้าใจของนักการศึกษาด้านพิพิธภัณฑ์ต่อความคาดหวังของนักเรียน

ผลของการวิจัยพบว่า (1) ประสบการณ์ของนักเรียนที่พิพิธภัณฑ์ จะทำให้สิ่งที่พวกเขาคาดหวังไว้ในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ดีขึ้น (2) นักเรียนจะได้รับรูปแบบของสาระความรู้ จากการได้เห็นผลงานศิลปะ อันจะทำให้การเข้าชมพิพิธภัณฑ์มีความสำคัญสำหรับนักเรียน (3) นักเรียนได้รับความคิดเห็น และสาระความรู้จากวิทยาการในระหว่างการบรรยายในห้องแสดงงาน (4) ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ได้เตรียมวิทยาการเฉพาะทาง ในงานด้านการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ของนักเรียน (5) ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ให้ความสนใจในการศึกษาเข้าชมพิพิธภัณฑ์ของนักเรียน และมีวิธีการจัดเตรียมกระบวนการเข้าชมให้ได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย

การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาผลงานศิลปะต้นฉบับ และการมีปฏิสัมพันธ์กับวิทยาการประจำพิพิธภัณฑ์นั้น ได้ปรากฏว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการรับรู้ตอบสนองของนักเรียน เพราะฉะนั้น การให้โอกาสสำหรับการศึกษา และอภิปรายผลงานศิลปะต้นฉบับ ที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์ ควรรวมเข้าไว้ในหลักสูตรระดับประถมศึกษา อันจะทำให้ นักเรียนสามารถพัฒนาสัมผัสในการมองเห็นและเพิ่มพูนการรับรู้และตอบสนองทางด้านสุนทรียภาพให้ดียิ่งขึ้น

Jaw, Shuenn-Ju (1998) ได้ศึกษาพัฒนาการและการวิเคราะห์การบูรณาการศิลปศึกษาแบบประเพณีของจีน และศิลปศึกษาตามหลักเกณฑ์(DBAE) ในพิพิธภัณฑ์ วัตถุประสงค์ของ

การวิจัยเพื่อพัฒนาและวิเคราะห์การบูรณาการศิลปศึกษาแบบประเพณีของจีน และศิลปศึกษาตามหลักเกณฑ์(DBAE) โดยประเมินประสิทธิภาพของการบูรณาการทฤษฎีและวิธีการ ในสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย (a) การพัฒนาวิธีการสอนโดยการบูรณาการศิลปศึกษาแบบประเพณีของจีน และศิลปศึกษาตามหลักเกณฑ์ (DBAE) (b) กระบวนการแปลความหมายทฤษฎีการบูรณาการ ไปสู่ผลทางด้านปฏิบัติในสมุดพกนำเที่ยวด้วยตนเอง(Self-Tour Guide Handbook) และ (c) การประเมินประสิทธิผลของการบูรณาการทฤษฎี ไปสู่วิธีการสอนแบบใหม่ในสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 2 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ ประกอบด้วย 1)บทเรียนการปฏิบัติงานศิลปะและสมุดนำชมพิพิธภัณฑ์ด้วยตนเอง 2) แบบทดสอบ Pretest และ Posttest ที่ใช้ประเมินผลการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัยและจิตพิสัย 3) แบบตรวจสอบ Pre-intervention และ Post-intervention เป็นการเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงในวิธีการรับรู้ศิลปะจีนของนักเรียน และเพื่อเลือกกลุ่มนักเรียน ที่แสดงพฤติกรรมการเรียนปรากฏให้เห็นว่า ได้เรียนรู้โดยใช้ฐานทั้ง 4 แกนของ DBAE 4) เครื่องมือตรวจสอบของครูที่จัดทำขึ้นเพื่อประเมินสมุดพกนำเที่ยวด้วยตนเอง(Self-Tour Guide Handbook)

ผลการตรวจสอบโดยใช้ค่าสถิติ T-test พบว่า คะแนนที่ได้จากแบบทดสอบ Pretest และ Posttest ของนักเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสอนแบบบูรณาการมีผลในการปลูกเร้าการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัยของนักเรียน การประเมินผลการเรียนรู้ทางด้านจิตพิสัยแสดงให้เห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ สนุกสนานกับการนำชมพิพิธภัณฑ์ด้วยตนเอง และอยากจะไปเข้าชมพิพิธภัณฑ์อีกครั้ง ผลของการเปรียบเทียบจากแบบตรวจสอบ Pre-intervention และ Post-intervention พบว่านักเรียนนำการเรียนรู้ตามแกนทั้ง 4 ของ DBAE มาปฏิบัติภายหลังจากที่ได้รับกระบวนการตามเงื่อนไขการวิจัย (treatment) ผลจากเครื่องมือตรวจสอบของครู แสดงให้เห็นว่าสมุดพกนำเที่ยวด้วยตนเอง(Self-Tour Guide Handbook) สะดวกในการใช้งาน มีสาระ และมีส่วนช่วยให้ความรู้แก่นักเรียน

ผลของการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการศิลปศึกษาแบบประเพณีของจีน และศิลปศึกษาตามหลักเกณฑ์ (DBAE) ในพิพิธภัณฑ์นั้นมีความเหมาะสม ให้ประโยชน์ในทางปฏิบัติจริงและมีประสิทธิภาพ

Goldblatt,(1998) ได้ศึกษาประโยชน์ของศิลปศึกษาภายในและภายนอกห้องเรียน เป็นงานวิจัยเพื่อตรวจสอบบทบาทของศิลปะจากมุมมองที่หลากหลาย วัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์คุณค่า

ของศิลปะในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอแนวความคิดเรื่อง “ประสบการณ์” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในปรัชญาของ John Dewey ประกอบด้วย แนวคิดในการคัดค้านการแบ่งแยก การมีปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการปฏิบัติ และ ผลของการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของ Elliot Eisner ตาม โครงการของ DBAE ที่เน้นให้โรงเรียนเป็นสถานที่สำหรับ โอกาส ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการจัดการศึกษา เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงเทคนิควิธีการใช้ในศิลปะ แนวคิด พหุปัญญา ที่เน้นความสำคัญในการนำไปใช้ได้จริงและ “ความเท่าเทียมกันทางอัจฉริยภาพ” เป็น พัฒนาการทางการประเมินผล ที่เป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษาของ Howard Gardner และ โครงการ Arts propel ในปัจจุบันที่สืบเนื่องจากทฤษฎีของ John Dewey

จากทฤษฎีต่างๆ ผู้วิจัยนำตนเองไปสู่โลกภายนอกห้องเรียน โดยมีเป้าหมายที่บรรดาศิลปะ ทั้งหลายที่มีอยู่ในแง่ของการวิจารณ์และการแสดงออกส่วนตัว สภาพความเป็นจริงที่สะท้อน ปรากฏอยู่ในสังคม เป็นสิ่งที่ผลักดันให้โรงเรียนเข้าใจในการจัดการศึกษาในความหลากหลายของ วัฒนธรรม ผู้วิจัยแสดงให้เห็นว่า ศิลปะเป็นเสมือนหนทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ ดังกล่าว ประกอบด้วย การบรรยายเกี่ยวกับโครงการต่างๆของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จใน การใช้ศิลปะเป็นแกนหลักของการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเรียนรู้ในวิชาอื่นและ การบรรยายถึงสถานที่ และผู้คนที่หลากหลาย

Mullins (1999) ได้ทำการศึกษาในเรื่อง การจัดศึกษานอกสถานที่ในพื้นที่ธรรมชาติ ที่เกี่ยวเนื่องกับพิพิธภัณฑสถาน วนอุทยานและแหล่งน้ำ ที่มีผลกระทบต่อประสบการณ์ในการศึกษาของ ครูผู้สอนและนักเรียน วัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงทัศนคติและความคิดเห็นจากครูผู้สอน นักเรียน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งใช้แหล่งการเรียนรู้ทางธรรมชาติที่เกี่ยวเนื่องกับ พิพิธภัณฑสถาน ประกอบด้วย วนอุทยานและแหล่งน้ำเพื่อส่งเสริมประสบการณ์ในการศึกษา เป็นงาน วิจัยในเชิงคุณภาพ เพื่อตรวจสอบมุมมองและความคิดเห็น โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ครูผู้สอนและเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของพิพิธภัณฑสถาน การอ่านตรวจพิจารณาจากวารสารนักเรียน ที่เกี่ยวเนื่องกับแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ทาง ธรรมชาติ จำนวน 22 แห่ง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักเรียนจำนวน 349 คน ครูผู้สอน 17 คน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของพิพิธภัณฑสถาน จำนวน 9 คน สัมภาษณ์ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ การจัดศึกษานอกสถานที่ในมุมมองและความคิดเห็น ทั้งในเรื่องของอุปสรรคและเหตุผลในการ จัดศึกษานอกสถานที่

ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ในกลุ่มตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคที่เกิดขึ้น ภายในโครงสร้างของกลุ่ม ครูผู้สอนและนักเรียนมีโอกาสที่จะปฏิสัมพันธ์กัน มีการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ ไม่มีข้อจำกัดของเวลาและช่องว่างสำหรับการสำรวจและการค้นพบ มีความรู้และ จดจำเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นได้ จากผลดังกล่าว ทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์

และมีมุมมองความคิดเห็นที่แปลกใหม่อย่างมีนัยสำคัญ จากข้อมูลยังแสดงให้เห็นว่า อุปสรรคที่สำคัญในการจัดการศึกษานอกสถานที่ เกิดจาก ความกังวลใจภายในตัวครูผู้สอน ที่เกี่ยวกับความรู้ ประสบการณ์และความสัมพันธ์ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า การศึกษานอกสถานที่จากแหล่งการเรียนรู้ทางธรรมชาติ ช่วยสร้างแรงคล้อยและความมีชีวิตชีวาให้แก่ครูผู้สอน และครูผู้สอนควรเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่จากผู้ควบคุมไปสู่ผู้แนะนำ รูปแบบสำหรับการจัดศึกษานอกสถานที่นั้นประกอบด้วย การไม่จำกัดของเวลาแก่นักเรียน สำหรับการสำรวจไตร่ตรอง และต้องมีพัฒนาการในเรื่องของความสัมพันธ์ในกลุ่ม อันเป็นเป็นแนวทางในการออกแบบการศึกษานอกสถานที่และการศึกษาครู

Carlin, Kerry Ann (2000) ได้ศึกษาผลกระทบของความอยากรู้อยากเห็นในการเรียนระหว่างกิจกรรมทัศนศึกษาของโรงเรียนที่สวนสัตว์ Lowery Park ในเมือง Tampa รัฐฟลอริดา เพื่อตรวจสอบ 1) ความแตกต่างของการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย จากผลของการไปทัศนศึกษาที่สวนสัตว์ 2) การไปทัศนศึกษาที่สวนสัตว์จะมีผลต่อความอยากรู้อยากเห็นหรือไม่ 3) บทบาทของความอยากรู้อยากเห็นในระหว่างการเรียนรู้ 4) ผลสะท้อนของเพศ กลุ่ม รสนิยม ความรู้เดิม และการมีประสบการณ์เดิมในการไปเยือนสวนสัตว์ ที่มีต่อการเรียนรู้และความอยากรู้อยากเห็น 5) ผลสะท้อนจากนักเรียนในเรื่องที่เกี่ยวกับบรรดาสัตว์ที่มีอยู่ในสวนสัตว์ และ 6) ประสบการณ์เดิมในการเข้าชมสวนสัตว์มีส่วนสนับสนุนความรู้เดิมหรือไม่

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนระดับเกรด 4 และเกรด 5 จำนวน 96 คน ทำแบบทดสอบที่เกี่ยวกับความอยากรู้อยากเห็น, พุทธิพิสัย และแบบทดสอบอัตนัยด้านจิตพิสัย ก่อนและหลังการไปทัศนศึกษา ผลจากการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องของสวนสัตว์เป็นอย่างมากระดับของความอยากรู้อยากเห็นที่ได้จากแบบทดสอบก่อนและหลังการไปทัศนศึกษา ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ 2) ทัศนศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อระดับความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน ผลของคะแนนพุทธิพิสัยจากแบบทดสอบก่อนและหลังการไปทัศนศึกษา พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ 3) การไปทัศนศึกษาที่สวนสัตว์ไม่ใช่สาเหตุที่ก่อให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้แก่นักเรียน อย่างไรก็ตาม นักเรียนมีการดำเนินการเรียนรู้ขณะปฏิบัติกิจกรรม 4) ภายหลังจากทัศนศึกษา นักเรียนสามารถจำแนก อธิบายเกี่ยวกับสปีชีส์และชนิดสายพันธุ์ของสัตว์ที่มีอยู่ในสวนสัตว์ได้มากกว่าก่อนไปทัศนศึกษา

Lambeth (2001) ได้ศึกษา การประเมินปัจจัยซึ่งมีผลทำให้เกิดเพิ่มพูนประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในอาคันซัส ประสบการณ์จาก

แหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนทุกรูปแบบ ให้ความทรงจำที่ตราตรึงแก่นักเรียนและมีอิทธิพลต่อหลักสูตรตลอดหลายปีที่ผ่านมา กลวิธีการสอนที่มีคุณค่านี้ สามารถช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้กระตือรือร้นเมื่อกลับไปสู่อะไรสักอย่างในห้องเรียนปกติ เพื่อค้นหาคำตอบในสิ่งที่พวกเขาได้พบเห็นจากการไปศึกษานอกสถานที่ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าวิธีการจัดกิจกรรมที่มีคุณค่าในลักษณะนี้ มิได้มีการจัดเตรียมสำหรับนักเรียนในปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ เพื่อกำหนดอันดับของประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนของครูผู้สอนที่จัดเตรียมให้แก่ผู้เรียน และประเมินปัจจัยที่มีผลต่อการนำไปใช้ของแต่ละประสบการณ์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอาคันตุกะ

ผลการวิจัยได้จากโรงเรียนซึ่งระบุโดยเฉพาะว่าเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่าครูผู้สอนทั่วทั้งรัฐเห็นด้วยอย่างยิ่ง กับแนวคิดในการจัดประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนว่ามีส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เพิ่มประสิทธิภาพการสอน และเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้อื่นๆที่ไม่มีในชั้นเรียน ข้อมูลพบว่า ร้อยละ 12 ไม่เคยมีการจัดศึกษานอกสถานที่ในระหว่างปีที่ผ่านมา และร้อยละ 61 ของทั้งหมดมีการจัดศึกษานอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมไม่เกินปีละ 2 ครั้ง

ค่าการแจกแจงความถี่จากแบบทดสอบไค-สแควร์ (chi-square tests) และจากความคิดเห็นของครูผู้สอนแสดงให้เห็นว่า อุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมให้เกิดขึ้นได้อย่างจริงจังสม่ำเสมอ โดยมองจากปัจจัยต่างๆที่เป็นอุปสรรคต่อวิธีการจัดประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียน ประกอบด้วย ขนาดของโรงเรียนและจำนวนนักเรียนที่เหมาะสม การให้ความสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษาและเพื่อนครู จากผู้ปกครองนักเรียน พฤติกรรมของนักเรียน และ “คุณค่าหรือความสำคัญ” ของประสบการณ์ ในสายตาของครูผู้สอน ส่วนปัจจัยอื่นๆที่สนับสนุนต่อกลวิธีการสอนดังกล่าวนี้ประกอบด้วย การเตรียมการของครูผู้สอนและการจัดเตรียมค่าใช้จ่าย ภาระหน้าที่การติดต่อประสานงาน การจัดเตรียมพาหนะ สิ่งที่ต้องการเรียนรู้จากภายนอก และความมุ่งมั่นตั้งใจของครูผู้สอน

Emond (2003) ได้ศึกษา ผลของงานศิลปะที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และงานศิลปะร่วมสมัย ที่มีต่อความขัดแย้งและความกลมกลืนที่แสดงเป็นคำพูด ของผู้เข้าชมงานในพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ผลกระทบของรูปแบบศิลปะที่มีความแตกต่างกันอย่างมาก ที่มีต่อผลของพุทธิปัญญา ที่ขัดแย้งและความกลมกลืนกันของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ศิลปะ โดยการตรวจสอบถ้อยคำที่แสดงออกมาจากกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ในเรื่องของปฏิกิริยาตอบสนองที่ขัดแย้งในช่วงขณะนั้น และความเปลี่ยนแปลงจากประสบการณ์ที่พวกเขาได้รับ ในขณะที่ชมผลงานศิลปะที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และงานศิลปะร่วมสมัย ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยสังเกตการตอบสนองต่อผลงานศิลปะ โดยการใช้เทปบันทึกถ้อยคำผู้เข้าชมผลงานขณะเดินชมส่วนจัดแสดงที่กำหนดไว้ ไปพร้อมกับผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ผลการวิจัยพบว่า ความกลมกลืนที่แสดงเป็นถ้อยคำของผู้เข้าชมงานมีมากกว่าถ้อยคำที่แสดงความขัดแย้ง ในการตอบสนองต่อผลงาน

ศิลปะ ทั้งผลงานศิลปะที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และงานศิลปะร่วมสมัย และพบว่ารูปแบบของศิลปะมีผลกระทบต่อผลของพุทธิปัญญาที่ขัดแย้งและความกลมกลืน ข้อคิดเห็นของผู้เข้าชมงานศิลปะงานในส่วนจัดแสดงผลงานศิลปะที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ จะไม่เหมือนกับผู้เข้าชมงานศิลปะในส่วนงานศิลปะร่วมสมัย โดยเฉพาะในเรื่องการใช้เกณฑ์ความเหมือนจริงในการตัดสินผลงาน ผลตอบสนองจากผู้เข้าชมงานศิลปะที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ มีความคิดเห็นในเรื่องความงามเป็นไปในทางเดียวกันเป็นอย่างมาก ในส่วนของงานศิลปะร่วมสมัย ผู้เข้าชมงานตอบสนองต่อผลงานด้วยมโนคติของการสื่อความหมาย ข้อสังเกตความแตกต่างอื่นๆระหว่างรูปแบบศิลปะทั้งสองแบบที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของพิพิธภัณฑศิลปะ พบว่า ผู้เข้าชมงานตอบสนองต่อผลงานศิลปะที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ด้วยการมุ่งความสนใจไปที่บริบททางประวัติศาสตร์ ในอันซึ่งผลงานศิลปะได้สร้างสรรค์ขึ้นมา ซึ่งผู้เข้าชมงานคาดหวังว่าจะได้เห็นผลสะท้อนนี้ในบริบทของพิพิธภัณฑศิลปะ ส่วนผู้เข้าชมงานศิลปะร่วมสมัยนั้นสนใจที่จะพรรณนาบริบทตามความเป็นจริงของพิพิธภัณฑศิลปะ ข้อเสนอแนะของการศึกษานี้คือ จะมีวิธีการใดที่นักการศึกษาของพิพิธภัณฑศิลปะ สามารถจะปล่อยให้ผู้เข้าชมงานได้เดินชมผลงานในพิพิธภัณฑศิลปะ ด้วยตัวของเขาเอง และผลที่ได้จากประสบการณ์ทั้งหลายในพิพิธภัณฑศิลปะ สามารถที่จะให้ประสบการณ์ในเชิงบวกต่อบุคคล ไม่ว่าจะการเข้าชมนั้นจะแสดงลักษณะของความขัดแย้งหรือความกลมกลืนก็ตาม

Smith (2003) ได้ศึกษา การบรรลุความเข้าใจ: สำรวจความสามารถของเด็กอายุ 4 ปีในการเข้าใจผลงานศิลปะ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า เด็กอายุ 4 ปีจะสามารถรับรู้และตีความหมายในผลงานศิลปะได้หรือไม่ ตามทฤษฎีการพัฒนากายทางพุทธิปัญญาของ เพียเจต์(Piaget) และวิกตอริย (Lev Vygotsky) และทฤษฎีพัฒนากายทางสุนทรียะของพาร์สัน(Micheal Parson) และเฮาเวินเซน(Abigail Housen) เพื่อตรวจสอบว่าเด็กอายุ 4 ปี สามารถที่จะขยายการรับรู้ในครั้งแรกไปสู่การบรรลุความเข้าใจในระดับที่ลึกซึ้งต่อผลงานศิลปะได้หรือไม่ กลุ่มตัวอย่างคือ เด็กอายุ 4 ปี ที่มาจากศูนย์การเรียนรู้ในเมืองคัลลิส โดยทดลองให้กลุ่มตัวอย่างเข้าชมพิพิธภัณฑศิลปะคัลลิสเป็นเวลา 6 สัปดาห์ ในการเข้าชม กลุ่มตัวอย่างจะมีเวลา 40 – 60 นาทีในการมีปฏิสัมพันธ์กับผลงานและกิจกรรมจะนำโดยครูผู้สอนประจำพิพิธภัณฑศิลปะจำนวน 2 คน ในระหว่างดำเนินกิจกรรม ครูผู้สอนประจำพิพิธภัณฑศิลปะจะสนับสนุนให้เด็กได้ใช้ความคิดและพูดบรรยายตีความเกี่ยวกับผลงานศิลปะ ผลที่ได้จากการศึกษาจะทำโดยการวิเคราะห์ผลของการตีความหมายของงานศิลปะอย่างมีเหตุผลเป็นไปได้ ที่ขึ้นอยู่กับร่องรอยที่ปรากฏให้เห็นจากภายนอกและภายในตัวเด็ก ผลของการศึกษาพบว่า ความสามารถตามธรรมชาติของเด็กในการเชื่อมโยงและเปรียบเทียบความคิดและวัตถุจะก่อเป็นเค้าโครงหรือสร้างขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับมโนคติและจินตนาการของเด็กที่นำตนเองไปสู่บทบาทของศิลปิน เด็กอายุ 4 ปีสามารถตีความหมายของผลงานศิลปะได้อย่างมีเหตุผลพอสมควร จากผลการศึกษานี้ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะ ที่จะนำไปใช้ในการจัดทำโปรแกรม

พิพิธภัณฑสถานศิลปะสำหรับเด็กอายุ 4 ปี ขณะที่การจัดการที่ดีต่อสิ่งที่ยังคงมีอยู่จะกลายเป็นการเรียน การศึกษานี้ได้สนับสนุนให้พวกเราได้ทำความเข้าใจ เกี่ยวกับความสามารถในการตอบสนองต่อ ผลงานศิลปะ ตลอดจนส่งเสริมการอภิปรายผลงานศิลปะของเด็กอายุ 4 ปี การศึกษานี้อาจจะช่วย ให้นักวิชาการศิลปะและนักวิชาการทางด้านหอศิลป์ได้ยอมรับ และแสวงหาความสามารถ ที่แฝง อยู่ในในตัวเด็ก เพื่อให้เด็กๆ ได้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับศิลปะอย่างมีความหมาย

Zelkowitz (2004) ได้ศึกษา โครงการ การรวมกลุ่มระหว่างบุคคลที่มีช่วงชั้นอายุต่างกัน ในการสร้างงานจิตรกรรมฝาผนัง วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในระหว่างบุคคลที่มี ช่วงชั้นอายุต่างกัน ในโครงการการสร้างงานจิตรกรรมฝาผนังภายในบ้านพักคนชรา ที่ก่อให้เกิดผล ต่อพัฒนาการส่วนบุคคลของวัยรุ่น ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาโครงการเพื่อสำรวจการใช้สื่อรูปแบบใหม่ และการสร้างสรรค์งานศิลปะ อันเป็นเครื่องมือที่จะพัฒนาตนเองและสังคมของนักเรียนให้ดีขึ้น ด้วยการใช้อุปกรณ์โครงการกิจกรรมเพื่อสังคม เป็นงานวิจัยทางศิลปะในเชิงคุณภาพที่ออกแบบ เพื่อใช้ตรวจสอบการรับรู้ และเจตคติของวัยรุ่นที่มีต่อคนชรา, การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง วัยรุ่นกับคนชรา และ ผลของความร่วมมือกันในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ระหว่างกลุ่มคน หนุ่มสาวกับสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุในบ้านพักคนชรา ซึ่งดำเนินโครงการในชนบทที่อยู่ทางเหนือ ของรัฐนิวยอร์กประกอบด้วย กลุ่มนักเรียนศิลปะและนักเรียนอาสาสมัครช่วยเหลือ จากโรงเรียน มัธยมคาทอลิกของเอกชนและผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านพักคนชรา โดยนักเรียนที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี จำนวน 21 คนจะได้รับกิจกรรมที่หลากหลาย พวกเขาไปเยี่ยมและพักอยู่ร่วมกับผู้อาศัย ได้รับและ ปฏิบัติกิจกรรมแบบเดียวกัน ถ้ารูปผู้อาศัยในบ้านพักคนชราด้วยกล้องดิจิทัล และวาดภาพ จิตรกรรมฝาผนังภายในห้องบำบัดกายภาพในตลอด 8 เดือนของโครงการ ในระหว่างโครงการ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม บันทึกการมีส่วนร่วมกันในการปฏิบัติกิจกรรม ด้วยการเขียนและถ่ายภาพ หลังจากสิ้นสุดโครงการ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์บุคคลในเชิงลึก จากการ สุ่มตัวอย่างวัยรุ่นจำนวน 10 คนและสมาชิกผู้พักฟื้น 2 คน โดยใช้เวลาประมาณ 30-45 นาที วิธีการ สัมภาษณ์ประกอบด้วยคำถามปลายเปิดและปลายปิด และมุ่งไปที่การตอบสนองต่อคำถาม

ผลของการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในเชิงบวกกับความคุ้นเคยกัน ของผู้อาศัยอยู่ในบ้านพักคนชรากับกลุ่มของนักเรียน เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการส่งเสริม พัฒนาการส่วนบุคคลของวัยรุ่น นักเรียนส่วนใหญ่แสดงความรู้สึก และความตระหนักที่มีอยู่ ภายในของตนเองออกมาอย่างเห็นได้ชัดเจน ประสบการณ์ของนักเรียนเจริญงอกงามได้เป็นอย่างดี สืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางด้านสังคม ความเจริญเติบโตทางอารมณ์ ความมีจริยธรรม และพฤติกรรมทางกายที่แสดงออกมา สภาพของจิตใจและความเหมาะสมของอารมณ์ที่เป็นอยู่ใน ขณะนั้น จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมซึ่งกันและกันของบุคคลที่มีช่วงอายุต่างกัน ในการสร้างงาน ศิลปะ ให้ประสิทธิผลอย่างก้าวหน้าต่อพัฒนาการในตัวบุคคล และหน้าที่ของวัยรุ่นที่มีต่อสังคม

Sweeney (2004) ได้ศึกษาการเรียนรู้ของผู้เรียนในพิพิธภัณฑสถานศิลปะ : การศึกษาการนำชมพิพิธภัณฑสถานศิลปะของวิทยาการ และความเปลี่ยนแปลงในการฝึกวิทยาการเพื่อพัฒนาประสบการณ์ของผู้เข้าชมงานศิลปะ การศึกษานี้มุ่งไปที่การเรียนรู้ของผู้เรียนจากการนำชมพิพิธภัณฑสถานศิลปะของวิทยาการ เป้าหมายของการศึกษาคือ เพื่อบรรยายและวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่ได้รับจากการนำชมพิพิธภัณฑสถานศิลปะของวิทยาการ เกี่ยวกับการเข้าชมงานในส่วนของการนิทรรศการที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้เรียน ประสบการณ์ที่ตื่นเต้นในงานศิลปะ และบริบทของผลงานศิลปะในสภาพที่เป็นจริง การศึกษานี้มุ่งไปที่การใช้เครื่องมือประเมินผลสำหรับการวัดการเรียนรู้ของนักเรียน ประกอบด้วยการศึกษาเกี่ยวกับแผนผังภายในพิพิธภัณฑสถานศิลปะและการใช้เว็บไซต์ และการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล การใช้รูปแบบที่หลากหลายของกับแผนผังและการใช้เว็บไซต์ คือเครื่องมือเพียงอย่างเดียว ในปัจจุบันที่แนะนำการจัดแสดงต่างๆที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑสถานศิลปะ การศึกษานี้เป็นเชิงบรรยายและนำเสนอตัวอย่าง ผลของความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการจากการฝึกและพัฒนาการของปัจจัยต่างๆ ในกระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝน บรรยายสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างกันของพิพิธภัณฑสถานศิลปะส่วนใหญ่ซึ่งมีขนาดกลางหรือเล็ก สถาบันเหล่านี้เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้กับประชาชนในระดับชนชั้นกลางและในระดับชนชั้นที่สูงขึ้นไป และให้บริการแก่นักเรียนเป็นจำนวนมากตลอดโปรแกรมการเปิดให้บริการ เช่นการจัดเข้าค่าย การขยายผลทางการเรียนรู้และการนำชมพิพิธภัณฑสถานศิลปะโดยวิทยาการ ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑสถานศิลปะทั้งหลายในอเมริกา และหน้าที่ในส่วนของการให้การศึกษา คือพื้นฐานของบริบททางการศึกษาที่ดำรงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานศิลปะโคลัมเบีย การนำชมโดยวิทยาการ คือหน้าที่ในการให้การศึกษาที่สำคัญที่สุดของพิพิธภัณฑสถานศิลปะ การศึกษานี้มุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้มีการวิจัยในเรื่องสำคัญนี้เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง

Hubard (2004) ได้ศึกษาเรื่อง ประสบการณ์ทางสุนทรียะส่วนบุคคล : วิจารณ์กับการได้สัมผัสผลงานศิลปะของอิซามุ โนกูชิ(Isamu Noguchi) หลักการและเหตุผลของการวิจัย สืบเนื่องจากแนวโน้มของการวัดผลในการศึกษาทางด้านศิลปะนั้น ส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่กระบวนการหรือผลงานที่ตรวจสอบได้ และการสอบตามเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐาน การศึกษาทางด้านสุนทรียศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน ที่มักจะตัดสินในวิธีการซึ่งเกี่ยวกับผลงานศิลปะวัตถุ ที่ช่วยพัฒนาทักษะของนักเรียนด้านการรับรู้ อันมีผลต่อการช่วยให้คะแนนสอบของนักเรียนสูงขึ้น การประเมินผล ในรูปแบบนี้ กระทำโดยใช้เนื้อหาในรูปแบบถาวร ที่เกี่ยวกับขอบเขตของสุนทรียศาสตร์ในการให้การศึกษา ซึ่งปราศจากหลักการพิจารณาความสัมพันธ์ที่ซึ่งมนุษย์มีต่อศิลปะ วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เพื่อปลูกฝังนิสัย และค่านิยมในประสบการณ์ทางสุนทรียะของเยาวชน ด้วยการเน้นไปที่ มิติของบุคคลต่อการเผชิญหน้ากับผลงานศิลปะ และมุ่งประเด็นไปที่ลักษณะพิเศษของการสำรวจศิลปะ ที่เกี่ยวกับพัฒนาการและความเจริญงอกงามของนักเรียน

การทดสอบประสบการณ์ของนักเรียนที่มีต่อผลงานศิลปกรรมของโนกุชิ เผยให้เห็นถึงลักษณะที่เหมือนกันบางประการของโครงสร้างทางความคิด ในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมงานกับผลงานศิลปะ ในอันซึ่งผลงานศิลปะได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของสาระสำคัญที่มีความหมายต่อมนุษย์ ซึ่งอยู่ภายในค่านิยมของเยาวชนผู้ชมงาน มากกว่านั้น ผลการวิเคราะห์ยังพบว่าประสบการณ์ทางสุนทรียะของเยาวชนผู้ชมงาน ได้แสดงให้เห็นมิติที่หลากหลาย ประกอบด้วย ความสับสน, แก่นแท้ของตัวบุคคลและการตอบสนองทางอารมณ์ อีกทั้งมันได้กลายเป็นหลักฐานสำคัญที่ชัดเจนว่า ความหมายของผลงานศิลปะไม่สามารถแยกย่อยไปสู่ความคิดเดียว แต่เป็นการประกอบขึ้นด้วยหลายระดับชั้นของความคิด ความรู้สึกสัมผัส และพื้นฐานทางอารมณ์ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนผู้ชมงานกับผลงานศิลปกรรมทั้งหลายสามารถให้ผลในด้านการสร้างสรรค์ของ“สิ่งใหม่ๆ”และเต็มไปด้วยพลังของจิตความรู้ ซึ่งส่งผลให้นำไปสู่ความตระหนักในการรับรู้ และการเปลี่ยนแปลงภายในตัวของมนุษย์ อันเป็นสิ่งที่อาจเรียกได้ว่า ความต่อเนื่องของประเพณีและวัฒนธรรม

จากการศึกษานงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า จากผลการวิจัยของนักวิจัยหลายๆท่านพบว่าการศึกษาผลงานศิลปะด้วยวิธีการจัดการศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงในเรื่องที่นักเรียนศึกษา ช่วยเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจของนักเรียนทั้งในขอบข่ายของสาระความรู้ที่มีในหลักสูตรการศึกษา และความรู้เพิ่มเติมจากประสบการณ์ในสถานการณ์ที่เป็นจริงภายนอกสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจในวิธีการอันเป็นประโยชน์ต่อการสอนทัศนศิลป์สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยนำมาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนานักเรียนในด้านการรับรู้และตอบสนองต่อผลงานศิลปะ และเป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อการเรียนการสอนศิลปะในครั้งต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีขั้นตอนของการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
2. การกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร
3. การสร้างเครื่องมือและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การดำเนินการทดลอง
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล
7. การสรุปผลการวิจัย และการอภิปรายผลการวิจัย
8. การนำเสนอรายงานการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1.1 ศึกษาคู่มือครู สารและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ หนังสือ และบทความ เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่

1.2 ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล ทฤษฎีที่เกี่ยวกับ ทัศนศิลป์ ศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ขั้นตอนและวิธีการศึกษานอกสถานที่ การจัดการศึกษานอกสถานที่ทางศิลปะศึกษา จากเอกสาร สิ่งพิมพ์ วารสาร ตำรา และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ

1.3 ศึกษารูปแบบการสอนโดยวิธีการจัดการศึกษานอกสถานที่ทางด้านศิลปะ โดยประมวลเป็นขั้นตอนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ 3 ขั้น คือ

1. ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน
2. ขั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่
3. ขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้

2. การกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Population) คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดชัยมงคล สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคปลาย ของปีการศึกษา 2547 จำนวน 48 คน เป็นนักเรียนชาย 23 คน และนักเรียนหญิง 25 คน ซึ่งเป็นนักเรียนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการดูงานศิลปะนอกสถานที่มาก่อน และเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหาร คณะครู ผู้ปกครองนักเรียนให้การสนับสนุน และอนุญาตให้นำนักเรียนไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ได้

3. การสร้างเครื่องมือ และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
3. แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน
4. แบบประเมินผลงานนักเรียน
5. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน

โดยเครื่องมือทั้งหมดได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ จำนวน 5 ท่าน (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิจะปรากฏอยู่ในภาคผนวก ก) ก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ในการสอนและการประเมินผล ในการวิจัยในครั้งนี้ มีเกณฑ์ในการพิจารณาคุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. นักวิชาการด้านศิลปศึกษา โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา คือ สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโททางด้านศิลปศึกษา หรือเป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาที่มีประสบการณ์สอนในสาขาวิชาศิลปศึกษา จำนวน 3 ท่าน

2. อาจารย์ที่สอนวิชาศิลปศึกษา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา คือ มีประสบการณ์สอนวิชาศิลปศึกษา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 2 ท่าน

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ มีจำนวน 3 แผนการเรียนรู้ ภาคปลาย ปีการศึกษา 2547 จำนวน 6 ชั่วโมง มีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

3.1.1 ศึกษา สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ช่วงชั้นที่ 3 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ หนังสือ และบทความ เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่

3.1.2 ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล ทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักการสอน ทัศนศิลป์ ศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา ขั้นตอนและวิธีการศึกษานอกสถานที่ การจัดการศึกษานอกสถานที่ทางศิลปศึกษา จากเอกสาร สิ่งพิมพ์ วารสาร ตำรา และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ

3.1.3 ศึกษารูปแบบการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ โดยประมวลเป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้น คือ

ก) การเตรียมความพร้อมผู้เรียน

1. กระตุ้นให้นักเรียนสนใจในโครงการจัดศึกษานอกสถานที่ทางด้านศิลปะ
 - 1.1 จัดอภิปรายในชั้นเรียน รวบรวมปัญหา และข้อสงสัยต่างๆของนักเรียน ที่มีต่องานทัศนศิลป์ ตั้งเป็นหัวข้อสำหรับการค้นคว้า และศึกษางานศิลปกรรมต้นฉบับ ซึ่งการจัดศึกษานอกสถานที่จะสามารถช่วยในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้
 - 1.2 ให้นักเรียนชมผลงานศิลปกรรมจากสื่อต่างๆ เช่น สไลด์ ภาพถ่าย สื่อบัตร
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหาการเรียนรู้ และกิจกรรม
 - 2.1 กำหนดขอบเขตของเรื่องที่จะศึกษา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ฯลฯ หรือการกำหนดเป็นหัวข้อ เช่น “การศึกษางานศิลปะประกอบศิลป์ในงานศิลปกรรมต้นฉบับ”
 - 2.2 กำหนดกิจกรรมที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติ ในระหว่างการศึกษานอกสถานที่ เช่น การวาดภาพ การจดบันทึกข้อมูลความรู้ที่ได้รับ และการกำหนดงานให้นักเรียนปฏิบัติ ภายหลังจากศึกษานอกสถานที่ เช่น การทำรายงาน การสร้างงานศิลปะ ซึ่งอาจจะปฏิบัติในลักษณะงานเดี่ยวหรืองานกลุ่ม ตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน
3. กำหนดสถานที่ ที่จะไปศึกษา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้
 - 3.1 กำหนดประเภทของกิจกรรมการศึกษางานศิลปะนอกระบบที่ ประกอบด้วย
 - 1) การศึกษาจากแหล่งงาน เช่น บริษัท หน่วยงานของรัฐบาล 2) การศึกษาจากบุคคล เช่น ศิลปิน นักออกแบบ นักหัตถศิลป์ เจ้าของกิจการ 3) การศึกษาจากสถานที่สำคัญ เช่น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ของรัฐบาล และหอศิลป์ของเอกชน อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัดวาอาราม เป็นต้น 4) การศึกษาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) การศึกษาจากวัฒนธรรม แหล่งชุมชนในสังคม

3.2 วิเคราะห์แหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ทางศิลปะบริเวณใกล้เคียงโรงเรียน ที่เหมาะสม สำหรับการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์แหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ทางศิลปะ สำหรับการเรียนรู้ทัศนศิลป์

ประเภทของกิจกรรมการศึกษาทางศิลปะ	ประเภทของแหล่งการเรียนรู้	มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	มีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เหมาะสม	ความพร้อมในเชิงคุณภาพของผลงานศิลปะ	ความพร้อมในเชิงปริมาณของผลงานศิลปะ	มีระยะทางที่เหมาะสม	รวมคะแนน
การศึกษาจากแหล่งงาน	ศูนย์การค้ามาบุญครองและสยามสแควร์	-	✓	-	✓	✓	3
	เวสต์เทรคเซนเตอร์และศาลพระพรหม	-	✓	-	✓	✓	3
	ตลาดโบ๊เบ๊	-	-	✓	✓	✓	3
การศึกษาจากบุคคล	หุ่นละครโรงเล็กโจหลุยส์	✓	✓	✓	-	✓	4
การศึกษาจากสถานที่สำคัญ	Think Earth สยามกลการ	-	✓	-	✓	✓	3
	พิพิธภัณฑ์จิม ทอมสัน	✓	✓	✓	-	✓	4
	หอศิลป์จามจุรี	✓	✓	✓	✓	✓	5
	พิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีทางภาพ (Museum of imaging Technology) คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาฯ	-	✓	✓	✓	✓	4
	เรือนไทยแห่งจุฬา	✓	✓	✓	-	✓	4
	คณะอักษรศาสตร์และหอประชุมจุฬาฯ	✓	✓	✓	-	✓	4
	สถานเสาวภา	-	✓	-	-	✓	2
	สถานีรถไฟหัวลำโพง	✓	-	-	-	✓	2
	สนามศุภชลาศัย	-	✓	-	-	✓	2
	วัดปทุมวนาราม	✓	✓	✓	-	✓	4
วัดบรมนิวาส	✓	✓	✓	-	✓	4	
การศึกษาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สวนลุมพินี	-	✓	-	-	✓	2
การศึกษาจากวัฒนธรรมแหล่งชุมชน	หัตถกรรมผ้าไหมชุมชนบ้านกริ้ว	✓	-	✓	-	✓	3

4. พัฒนาพื้นฐานความรู้เบื้องต้นของนักเรียนในด้านศิลปะ รวมถึงการให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ ที่จะไปศึกษา
5. การจัดเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ ที่นักเรียนสามารถใช้ในระหว่างการศึกษาออกสถานที่
 - 5.1 คู่มือการบันทึกข้อมูลและการร่างภาพ (Sketchbooks / Visual diary)
 - 5.2 เอกสารนำชมสถานที่ ที่ครูผู้สอนจัดทำขึ้น
6. การวางข้อกำหนด หรือข้อตกลงร่วมกันสำหรับนักเรียนทั้งชั้นในการไปศึกษาออกสถานที่
 - 6.1 ข้อตกลงในเรื่องพฤติกรรมและการปฏิบัติตนในระหว่างศึกษาออกสถานที่
 - 6.2 วางแผนการเดินทาง การเตรียมเงินทุนค่าใช้จ่าย

ข) ชั้นเดินทางไปศึกษาออกสถานที่ ดำเนินกิจกรรมและขั้นตอนการศึกษา ตามที่ได้วางแผนจัดเตรียมไว้ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงกิจกรรมดังนี้

1. การนำเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย
 - 1.1 การสำรวจและศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่
 - 1.2 การทบทวนวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติ
2. การดำเนินกิจกรรมสำรวจผลงานศิลปะต้นฉบับ ลงในคู่มือการบันทึกข้อมูลและการร่างภาพ (Sketchbooks / Visual diary) ประกอบด้วย
 - 2.1 การบันทึกข้อมูลด้วยการวาดภาพ
 - 2.2 การจดบันทึกสาระความรู้

ค) ชั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้

1. อภิปรายสรุปสาระความรู้ที่ได้จากการไปศึกษาออกสถานที่
 - 1.1 นักเรียนอภิปรายสาระความรู้ทางศิลปะที่ได้รับหรือค้นพบ จากแหล่งความรู้
ออกสถานที่
 - 1.2 การนำเสนอรายงานกลุ่ม หรือรายงานเดี่ยวตามที่ได้รับมอบหมาย
 - 1.3 ครูผู้สอนสรุปข้อความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อแก้ไขความเข้าใจที่ไม่สมบูรณ์ หรือเพื่อเพิ่มเติม
สาระความรู้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. การประยุกต์ใช้ในงานศิลปะปฏิบัติ
 - 2.1 นักเรียนนำความรู้ ที่ได้จากการศึกษาผลงานศิลปกรรมต้นฉบับ เช่น ความรู้ในเรื่อง
ของทัศนธาตุ หลักการจัดองค์ประกอบ เทคนิคการสร้างงาน วิธีการระบายสี ฯลฯ
มาทดลองสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของตน

ตารางที่ 2 แผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กระบวนการจัดการเรียนรู้	การวัดประเมินผล	สื่อ / แหล่งการเรียนรู้
<p>1.ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน</p> <p>นักเรียนมีความรู้เบื้องต้นในทฤษฎีที่เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ เข้าใจองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์เบื้องต้น และความรู้ที่เกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการศึกษางานศิลปะนอกสถานที่ สามารถกำหนดหัวข้อที่ตนสนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการไปศึกษานอกสถานที่ได้</p>	<p>- รูปแบบของผลงานศิลปะกรรม ประเภทของงานทัศนศิลป์</p> <p>- ทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์</p> <p>- รูปแบบของการไปศึกษางานศิลปะนอกสถานที่</p>	<p>- จัดให้นักเรียนอภิปรายถึงรูปแบบของงานทัศนศิลป์ที่ปรากฏในปัจจุบันและศึกษาทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์จากการร่างภาพและเขียนบันทึก</p> <p>- นักเรียนกำหนดหัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ที่ตนสนใจจะไปศึกษานอกสถานที่</p> <p>- ครูผู้สอนอธิบายความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเภทของกิจกรรมศึกษางานศิลปะจากแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่และวิธีการศึกษาศิลปะนอกสถานที่</p> <p>- กำหนดสถานที่สำหรับการศึกษานอกสถานที่ดูงานศิลปะวางแผนการเดินทาง ค่าใช้จ่ายและข้อตกลงที่นักเรียนต้องปฏิบัติร่วมกัน</p>	<p>- การอธิบายของนักเรียนเกี่ยวกับประเภท องค์ประกอบต่างๆของงานทัศนศิลป์และวิธีการศึกษานอกสถานที่</p> <p>- การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน</p>	<p>- สไลด์ ภาพถ่ายผลงานทัศนศิลป์ประเภทต่างๆ</p> <p>- คู่มือหรือเอกสารข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ที่จะไปศึกษา</p> <p>- ภายในสถานศึกษา ห้องสมุด ห้องศิลปะ</p>
<p>2.ขั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่</p> <p>นักเรียนรู้จักรูปแบบและประเภทของผลงานทัศนศิลป์ในแนวทางศิลปะร่วมสมัยที่จัดแสดงอยู่ในช่วงเวลานั้น และสามารถเลือกสรรผลงานทัศนศิลป์ที่ตนสนใจบันทึกและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม วิเคราะห์ทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ เพื่อนำมาเป็นการสร้างผลงานศิลปะของตน</p>	<p>- การบันทึกและศึกษาข้อมูลด้วยการวาดภาพลายเส้นและเขียนถ้อยคำบรรยายประกอบเพื่อวิเคราะห์ทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในผลงานศิลปะกรรมที่จัดแสดงอยู่ในปัจจุบัน</p>	<p>- นักเรียนสำรวจ สาระความรู้เกี่ยวกับ ประเภท รูปแบบของงานทัศนศิลป์ หลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์โดยการวาดภาพ การเขียนบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภายในสถานที่จัดแสดงงาน จากวิทยากร(ถ้ามี)หรือเอกสารคู่มือประกอบ การแสดงนิทรรศการ</p> <p>- นักเรียนนำข้อมูลของผลงานศิลปะกรรมที่ตนสนใจ มาเขียนวิเคราะห์ หลักการจัดทัศนธาตุ และทดลองสร้างผลงานศิลปะ โดยใช้ข้อมูลจากประสบการณ์ดูงานศิลปะและการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอ้างอิงอื่นๆ</p>	<p>- ประเมินผลด้านความเข้าใจ ที่มาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักเรียน จากสมุดบันทึกหรือสมุดร่างภาพ</p> <p>- ประเมินผลด้านทัศนคติ จากข้อเขียนที่แสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะของนักเรียน</p> <p>- การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน</p>	<p>- ภายในสถานศึกษา เช่น พิพิธภัณฑ์สถานหอศิลป์ของราชการหรือเอกชน สถานที่สำคัญที่ปรากฏผลงานทัศนศิลป์</p> <p>- ภายในสถานศึกษา ห้องสมุดห้องศิลปะ</p> <p>- สมุดบันทึกหรือร่างภาพสำหรับนักเรียน</p> <p>- กล้องถ่ายรูป</p> <p>- คู่มือหรือเอกสารข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ที่ครูผู้สอนจัดทำขึ้น</p>

ตารางที่ 2 (ต่อ) การจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กระบวนการจัดการเรียนรู้	การวัดประเมินผล	สื่อ / แหล่งการเรียนรู้
3. ขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้ นักเรียนรู้จักรูปแบบและประเภทของผลงานทัศนศิลป์ในแนวทางการศิลปะร่วมสมัย สามารถแสดงความคิดเห็น อธิบายความหมาย จำแนกความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ที่ตนชื่นชอบ เกี่ยวกับทัศนธาตุ หลักและความงามของศิลปะ สามารถสร้างผลงานทัศนศิลป์ได้ โดยการศึกษาและประยุกต์วิธีการ หลักการจัดทัศนธาตุ จากผลงานศิลปะรูปแบบที่ กำลังจัดแสดงอยู่ในปัจจุบัน	- การนำสาระความรู้ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้นอกลสถานที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับทัศนธาตุ และหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ	ครูและนักเรียนร่วมกันสรุป การศึกษางานศิลปะกรรมร่วมสมัย ดังนี้ -จัดอภิปรายถึงรูปแบบของงานศิลปะกรรมที่ปรากฏในปัจจุบันแบ่งประเภทและจำแนกความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ การบรรยายและการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่องานศิลปะกรรมร่วมสมัย โดยอ้างอิงข้อมูลความรู้จากการศึกษานอกสถานที่ -นักเรียนนำเสนอหรือแบบร่างผลงานทัศนศิลป์ที่ตนสนใจ พร้อมทั้งผลงานทัศนศิลป์ที่นักเรียนสร้างขึ้น มาบรรยายหน้าชั้นเรียน อธิบายเกี่ยวกับความงาม หลักการจัดทัศนธาตุ การนำมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานของตน	-ประเมินผลด้านความเข้าใจและการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักเรียน จากการอธิบายเกี่ยวกับผลงานศิลปะกรรมต้นแบบ และการนำหลักการทัศนธาตุมาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะของนักเรียน -การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน	-ภายในสถานศึกษา ห้องสมุด ห้องศิลปะ -สมุดบันทึกหรือร่างภาพสำหรับนักเรียนที่มีข้อมูลจากการศึกษานอกสถานที่ -ภาพถ่าย หรือสไลด์ -คู่มือหรือเอกสารข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผลงานทัศนศิลป์ที่นักเรียนนำมาเสนอในชั้นเรียน -ผลงานศิลปะของนักเรียน

3.1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้ ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมในด้านเนื้อหาการจัดการเรียนรู้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ จากนั้นจึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Validity)

3.1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้มาปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นนำไปทดลองกับกลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน

3.1.6 นำผลที่ได้จากการทดลองกับกลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test)

แบบทดสอบวัดความรู้ทางด้านทัศนศิลป์ และวิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ เป็นแบบข้อสอบปรนัยเลือกตอบ 4 คำตอบ (achievement test) เป็นแบบทดสอบวัดความเข้าใจในเรื่องของความหมายและประเภทของงานทัศนศิลป์ ทัศนธาตุ หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์และวิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ โดยเป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง (Researcher made test) เพื่อใช้ทดสอบความรู้ก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test) โดยเป็นแบบข้อสอบปรนัยเลือกตอบ 4 คำตอบ มีทั้งหมด 30 ข้อ ใช้เวลาในการทำแบบทดสอบ 30 นาที ผู้เรียนจะเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว โดยเกณฑ์การให้คะแนนคือ

ถ้าตอบถูกให้ข้อละ 1 คะแนน

ถ้าตอบผิดหรือไม่ตอบให้ 0 คะแนน

แบบทดสอบวัดความรู้ทางด้านทัศนศิลป์และวิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่แบ่งเป็นสัดส่วนรายชื่อได้ดังนี้

1. ความหมายและประเภทของงานทัศนศิลป์ 8 ข้อ
2. ความหมายของทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ 10 ข้อ
3. วิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ 10 ข้อ
4. วิเคราะห์หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์จากภาพผลงานศิลปะ 2 ข้อ

3.2.1 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Validity) จำนวน 5 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิทำการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงแก้ไข

3.2.2 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาปรับแก้ไข และนำไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าความเที่ยงเชิงความสอดคล้องภายในจากสูตร KR 20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson reliability) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.67 ผลการวิเคราะห์ค่าความยาก-ง่ายจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า ค่าความยาก ง่ายจากแบบทดสอบมีอยู่ 10 ข้อ จากจำนวน 30 ข้อที่ไม่อยู่ในเกณฑ์ค่าที่กำหนดคนออกนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด เนื่องด้วยข้อสอบบางข้อมีข้อความในส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่นักเรียนอาจจะยังไม่เคยเรียนมาก่อน ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขเป็นรายชื่อแล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้ตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้แบบทดสอบมีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ในการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างได้

3.3 แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน

เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ในระหว่างดำเนินกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ โดยการสังเกตของผู้วิจัย เพื่อประเมินผลนักเรียนในด้านจิตพิสัย ประกอบด้วย

รายการของลักษณะพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ แบบ 2 ตัวเลือก คือ มี หรือ ไม่มีพฤติกรรม จำนวน 10 ข้อ และลักษณะพฤติกรรมอื่นที่สังเกตได้ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองโดยมีลำดับขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

3.3.1 ศึกษาเอกสารวิธีการสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมของนักเรียน จากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดขอบข่ายพฤติกรรมที่จะสังเกตจากจุดประสงค์การเรียนรู้ สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน จำนวน 10 ข้อ โดยเกณฑ์การให้คะแนนคือ

ถ้านักเรียนมีลักษณะพฤติกรรมตามที่กำหนด ให้ข้อละ 1 คะแนน

ถ้านักเรียนไม่มีลักษณะพฤติกรรมตามที่กำหนด ให้ 0 คะแนน

โดยกำหนดเกณฑ์ในการประเมินผล แบ่งออกเป็น 5 ระดับ อันได้แก่

9-10 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีคะแนนด้านจิตพิสัย ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในระดับ สูงมาก

7-8 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีคะแนนด้านจิตพิสัย ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในระดับ สูง

5-6 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีคะแนนด้านจิตพิสัย ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในระดับ ปานกลาง

3-4 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีคะแนนด้านจิตพิสัย ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในระดับ ต่ำ

0-2 คะแนน หมายถึง นักเรียนมีคะแนนด้านจิตพิสัย ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในระดับ ต่ำมาก

ค่าเฉลี่ยของคะแนนจิตพิสัย จากลักษณะพฤติกรรมที่สังเกตได้ จะมีความหมายดังนี้

8.50-10 หมายถึง อยู่ในเกณฑ์ระดับ สูงมาก

6.50-8.49 หมายถึง อยู่ในเกณฑ์ระดับ สูง

4.50-6.49 หมายถึง อยู่ในเกณฑ์ระดับ ปานกลาง

2.50 - 4.49 หมายถึง อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ

0 - 2.49 หมายถึง อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำมาก

3.3.2 นำแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่สร้างขึ้น ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงแก้ไข

3.3.3 จากนั้นผู้วิจัย นำแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะไปทดลองใช้ กับกลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 7 คน และนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีหาดัชนีของความสอดคล้อง (Intra and Inter Observer Reliability) ตามสูตรของ Scott ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.852

3.3.4 ผู้วิจัยนำแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่ปรับปรุงแก้ไข แล้วไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

3.4 แบบประเมินผลงานนักเรียน

เป็นแบบประเมินผลงานนักเรียนสำหรับผู้สอนใช้ประเมินกระบวนการทำงานของนักเรียนในชั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ และประเมินผลงานของนักเรียนในชั้นสรุปและประยุกต์ใช้ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.4.1 สร้างแบบประเมินผลงานนักเรียน โดยกำหนดผลการเรียนรู้ของนักเรียน ที่ต้องการประเมิน จากจุดประสงค์การเรียนรู้ในชั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ และในชั้นสรุปและประยุกต์ใช้ กำหนดการให้คะแนนสำหรับนักเรียนแต่ละคน ให้คะแนนเต็ม 30 คะแนน คะแนนเต็มข้อละ 5 คะแนน จำนวน 6 ข้อ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การประเมินด้านกระบวนการทำงาน โดยการประเมินผลงานการจดบันทึกและการร่างภาพลงในสมุดร่างภาพของนักเรียน อันเป็นกระบวนการทำงานที่นักเรียนได้ปฏิบัติในระหว่างดำเนินกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ประกอบด้วย

1. การบันทึกข้อมูลเนื้อหาความรู้
2. การบันทึกภาพร่างที่เป็นแบบอย่างผลงาน
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุ และหลักองค์ประกอบศิลป์ ที่ปรากฏในผลงานศิลปะต้นฉบับ

ตอนที่ 2 การประเมินผลงานนักเรียน จากผลงานศิลปะที่นักเรียนสร้างขึ้น โดยให้นำเอาสาระความรู้ที่ได้รับจากการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่มาประยุกต์ใช้ในการสร้างงานศิลปะของตนเอง ประกอบด้วย

4. การนำหลักทัศนธาตุที่ ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะกรรม มาประยุกต์ใช้ในงานของตน
5. เทคนิคและวิธีการสร้างผลงาน
6. คุณภาพของผลงาน

แบบประเมินผลงานนักเรียนเป็นแบบอัตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน 6 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์ในการประเมินผล แบ่งออกเป็น 5 ระดับ อันได้แก่

น้ำหนัก 5	หมายถึง	ดีมาก	(4.50-5.00 คะแนน)
น้ำหนัก 4	หมายถึง	ดี	(3.50-4.49 คะแนน)
น้ำหนัก 3	หมายถึง	ปานกลาง	(2.50-3.49 คะแนน)
น้ำหนัก 2	หมายถึง	ควรปรับปรุง	(1.50-2.49 คะแนน)
น้ำหนัก 1	หมายถึง	ควรปรับปรุงอย่างมาก	(1.00-1.49 คะแนน)

ค่าเฉลี่ยของคะแนนนักเรียนที่ได้ จะมีความหมายดังนี้

23.50-30.00	หมายถึง	อยู่ในเกณฑ์ระดับสูงมาก
18.50-23.49	หมายถึง	อยู่ในเกณฑ์ระดับสูง
12.50-18.49	หมายถึง	อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง
6.50-12.49	หมายถึง	อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ
1.00-6.49	หมายถึง	อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำมาก

3.4.2 นำแบบประเมินผลงานนักเรียน ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา

3.4.3 ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ และนำแบบประเมินผลงานไปทดลองใช้กับกลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์รายข้อ หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา(Coefficient Alpha) ได้ค่าเท่ากับ 0.786 นำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงให้สมบูรณ์ และนำแบบประเมินผลงานนี้ไปใช้จริง

3.5 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ใช้สอบถามนักเรียนหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนทุกแผนการเรียนรู้อันแล้ว ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง โดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.5.1 ศึกษาเอกสารวิธีการสร้างเครื่องมือวัดความคิดเห็นในด้านการเรียน จากตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.5.2 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ ในแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน ชั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ ชั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้ และเป้าหมายของการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ มาเป็นข้อกำหนดในการสร้างเครื่องมือวัดความคิดเห็น ซึ่งสรุปออกมาเป็นแบบตรวจสอบรายการความคิดเห็นแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) เป็นแบบตรวจสอบรายการความคิดเห็นจำนวน 18 ข้อ โดยแต่ละข้อคำถาม กำหนดเกณฑ์ในการประเมินผล แบ่งออกเป็น 3 ระดับความคิดเห็น ดังนี้

น้ำหนัก 3	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
น้ำหนัก 2	หมายถึง	เห็นด้วย
น้ำหนัก 1	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย

ค่าเฉลี่ยของคำตอบที่ได้ จะมีความหมายดังนี้

2.50-3.00	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.50-2.49	หมายถึง	เห็นด้วย
1.00-1.49	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย

ตอนที่ 2 เป็นแบบปลายเปิด เพื่อให้ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอื่นๆเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่

3.5.3 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับ การเรียนการสอนทัศนศิลป์ โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงแก้ไข

3.5.4 ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ และนำแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนไปทดลองใช้กับกลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -Coefficient) ของคอนบราซ (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.914 แล้วจึงนำแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนนี้ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากร

4. การดำเนินการทดลอง

การดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ทำการทดลองและเก็บข้อมูลในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 รวมทั้งสิ้น 5 สัปดาห์ มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการทดลองดังต่อไปนี้

4.1 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน(Pre-test) เป็นแบบทดสอบวัดความรู้ทางด้านทัศนศิลป์และวิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกลสถานที่ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมานี้ ให้นักเรียนทำการทดสอบก่อนดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นแบบปรนัย ทั้งหมดจำนวน 30 ข้อ 30 คะแนน ใช้เวลาทำ 30 นาที

4.2 ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ไปใช้สอนกับกลุ่มประชากร จำนวน 6 ชั่วโมง รวมระยะเวลา 5 สัปดาห์ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนการสอน 3 ชั้น ดังต่อไปนี้

- ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน จัดการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย

ความรู้พื้นฐานด้านทัศนศิลป์	สัปดาห์ที่ 1 เวลา 1 ชั่วโมง
วิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกลสถานที่	สัปดาห์ที่ 2 เวลา 1 ชั่วโมง
- ขั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ จัดการเรียนการสอนภายนอกสถานศึกษา

ศึกษาดูงานศิลปะนอกลสถานที่ ณ หอศิลป์จามจุรี	
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	สัปดาห์ที่ 3 เวลา 2 ชั่วโมง

3. **ขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้** จัดการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย
 สร้างผลงานทัศนศิลป์ สัปดาห์ที่ 4 เวลา 1 ชั่วโมง
 อภิปรายสรุป สัปดาห์ที่ 5 เวลา 1 ชั่วโมง

ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ในชั้นเดินทางไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

4.3 ผู้วิจัยนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียน (Post-test) ฉบับเดิมให้นักเรียนทำการทดสอบ จำนวน 30 ข้อ 30 คะแนน ใช้เวลาทำ 30 นาที แต่ผู้วิจัยได้ทำการสลับข้อคำตอบเพื่อป้องกันนักเรียนจำข้อสอบก่อนเรียนมาตอบคำถาม เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและใช้แบบประเมินผลงาน ตรวจสอบผลงานนักเรียนในขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ประเมินด้วยตนเอง ตามเกณฑ์การประเมินผลงานนักเรียน (ภาคผนวก ง.)

4.4 เมื่อสอนครบตามกำหนดทุกแผนการเรียนรู้อแล้ว ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ การเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่

จากขั้นตอนการดำเนินการทดลองดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนงานแสดงระยะเวลาในการดำเนินการทดลองในการวิจัย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ระยะเวลาแสดงรายละเอียดในการดำเนินการทดลองในการวิจัย

วัน/เดือน/ปี	เวลา	เนื้อหาการเรียนรู้/ กิจกรรม	สื่อ / แหล่งการเรียนรู้	เครื่องมือ
18 ก.พ. 2548	30 นาที	ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test)	- ภายในสถานศึกษา	แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
18 ก.พ. 2548	60 นาที	ความรู้พื้นฐานด้านทัศนศิลป์	- ภายในสถานศึกษา - สไลด์หรือภาพถ่ายผลงานทัศนศิลป์ประเภทต่างๆ	แผนการเรียนรู้ที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน
25 ก.พ. 2548	60 นาที	วิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่	- ภายในสถานศึกษา - สไลด์หรือภาพถ่ายผลงานทัศนศิลป์ - สื่อบัตร หรือเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ศึกษาดูงานศิลปะ	แผนการเรียนรู้ที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน

ตารางที่ 3 ระยะเวลาแสดงรายละเอียดในการดำเนินการทดลองในการวิจัย (ต่อ)

วัน/เดือน/ปี	เวลา	เนื้อหาการเรียนรู้ / กิจกรรม	สื่อ / แหล่งการเรียนรู้	เครื่องมือ
4 มี.ค.2548	120 นาที	ศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ -นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมสำรวจและบันทึกผลงานศิลปะกรรมต้นฉบับ -ในระหว่างดำเนินกิจกรรมจะมีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้สังเกต	- หอศิลป์จามจุรี - สมุดบันทึกร่างภาพของนักเรียน - สูจิบัตร หรือเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ศึกษาดูงานศิลปะ	- แผนการเรียนรู้ ที่ 2 - ขั้นตอนเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ - แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน - แบบประเมินผลงานนักเรียน
11 มี.ค.2548	60 นาที	สร้างผลงานทัศนศิลป์ -นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมศิลปะโดยนำข้อมูลของผลงานศิลปะกรรมที่ตนสนใจมาเขียนวิเคราะห์หลักการจัดทัศนธาตุ และทดลองสร้างผลงานศิลปะโดยใช้ข้อมูลจากประสบการณ์ดูงานศิลปะนอกสถานที่	- ภายในสถานศึกษา - สมุดบันทึกร่างภาพของนักเรียนที่บันทึกข้อมูลจากการศึกษานอกสถานที่ - สูจิบัตร ภาพถ่ายหรือเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ศึกษาดูงานศิลปะ	- แผนการเรียนรู้ ที่ 3 - ขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้
14 มี.ค.2548	60 นาที	อภิปรายสรุป -นักเรียนนำเสนอหรือแบบร่างผลงานทัศนศิลป์ที่ตนสนใจพร้อมทั้งผลงานทัศนศิลป์ที่นักเรียนสร้างขึ้น มาบรรยายหน้าชั้นเรียน อธิบายเกี่ยวกับความงาม หลักการจัดทัศนธาตุ และการนำมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานของตน	- ภายในสถานศึกษา - สมุดบันทึกร่างภาพของนักเรียนที่บันทึกข้อมูลจากการศึกษานอกสถานที่ - สูจิบัตร ภาพถ่ายหรือเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ศึกษาดูงานศิลปะ - ผลงานศิลปะของนักเรียน	- แผนการเรียนรู้ ที่ 3 - ขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้ - แบบประเมินผลงานนักเรียน
14 มี.ค.2548	30 นาที	- ทดสอบหลังเรียน (Post-test) - นักเรียนทำแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอน	- ภายในสถานศึกษา	- แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน - แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดศึกษานอกสถานที่

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการดำเนินการทดลองมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for Social : SPSS for Windows) โดยมีการวิเคราะห์ดังนี้

5.1 การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน(Post-test) มาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ระหว่างกลุ่มก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการทดสอบค่าที (t - test) จากนั้นนำมาเปรียบเทียบความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.2 แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน เป็นแบบตรวจสอบรายการ 2 ตัวเลือก นำมาแจกแจงความถี่แต่ละข้อ แล้วหาค่าร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง ส่วนแบบปลายเปิดทำการรวบรวมเป็นความถี่ แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง

5.3 แบบประเมินผลงานนักเรียน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า นำมาแจกแจงความถี่ของคะแนนนักเรียนในแต่ละข้อ แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง

5.4 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า นำมาแจกแจงความถี่แต่ละข้อ แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง ส่วนแบบปลายเปิด ทำการรวบรวมเป็นความถี่ แล้ว นำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง

6. สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล

6.1 หาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบทดสอบ จากสูตร KR 20 ของคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน (Kuder- Richardson reliability)

$$r_{xx} = \frac{k}{k - 1} \left(1 - \frac{\sum pq}{S_x} \right)$$

r_{xx} = สัมประสิทธิ์แห่งความเที่ยง

k = จำนวนข้อสอบของแบบทดสอบ

- p = สัดส่วนของคนที่ตอบแต่ละข้อสอบถูก
 = $\frac{\text{จำนวนคนที่ทำถูก}}{\text{จำนวนคนที่สอบทั้งหมด}}$
 q = สัดส่วนของคนที่ตอบแต่ละข้อสอบผิด ($q = 1 - p$)
 pq = ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
 (ผลคูณของสัดส่วนของผู้ที่ตอบถูกและตอบผิด)
 Σ = เครื่องหมายแสดงผลบวกในที่นี้คือ Σpq เป็นผลบวกของ pq
 ของทุกๆข้อ
 S_x = ความแปรปรวนของคะแนนของผู้ถูกทดสอบทั้งหมด

$$= \frac{\Sigma x}{N} - \left(\frac{\Sigma x}{N} \right)^2$$

(ศิริชัย กาญจนวาสี, 2544)

6.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ(Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha)ของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha)

$$\alpha = \frac{k}{k - 1} \left[1 - \frac{\Sigma S_i}{S_x} \right]$$

- เมื่อ α = สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
 k = จำนวนข้อสอบ
 S_i = ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
 S_x = ความแปรปรวนของคะแนนของผู้รับการทดสอบทั้งหมด
 หรือกำลังสองของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation) ของคะแนนผู้รับการทดสอบทั้งหมด

(ศิริชัย กาญจนวาสี, 2544)

6.3 หาดัชนีของความสอดคล้อง (Intra and Inter Observer Reliability) ตามสูตรของ Scott

$$\pi = \frac{P_o - P_e}{1 - P_e}$$

เมื่อ P_o = ความแตกต่างระหว่าง 1.00 กับผลรวมของสัดส่วนของความแตกต่างระหว่างผู้สังเกต 2 คน (รวมทั้งข้อหรือทุกลักษณะที่สังเกต)

P_e = ผลบวกของกำลังสองของค่าสัดส่วนของคะแนนจากลักษณะที่สังเกตได้สูงสุดกับค่าที่สูงรองลงมา โดยจะเลือกเอาจากผลของการสังเกตคนใดคนหนึ่งก็ได้

(วิเชียร เกตุสิงห์, 2530)

6.4 หาค่าร้อยละ ร้อยละ = $\frac{\text{จำนวนผู้ที่แสดงพฤติกรรมลักษณะต่างๆ} \times 100}{\text{จำนวนคนทั้งหมด}}$

(ประคอง วรรณสุต, 2539)

6.5 หาค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) โดยใช้สูตร

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{n}$$

เมื่อ \bar{X} = ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

f = ความถี่ของข้อมูลในแต่ละชั้น

x = จุดกลางของแต่ละชั้น

n = จำนวนคะแนนทั้งหมด

(ศิริชัย กาญจนวาสี, 2544)

6.6 หาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากสูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{n \sum fx - (\sum fx)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ	S.D.	=	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum fx$	=	ผลรวมของความถี่กับคะแนน
	$(\sum fx)^2$	=	ผลรวมของความถี่กับคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง
	n	=	จำนวนประชากร

(ศิริชัย กาญจนวาสี, 2544)

6.7 การทดสอบค่า t (t-test) ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง เป็นการทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สูตร t-test

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{S \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}}$$

เมื่อ t = ค่าสถิติที่ใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤต เพื่อทราบความมีนัยสำคัญ

$\bar{X}_1 - \bar{X}_2$ = ค่าเฉลี่ยของคะแนนของการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

$n_1 + n_2$ = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

(ศิริชัย กาญจนวาสี, 2544)

6.8 หาค่าความยากง่าย (Level of Difficulty) และค่าอำนาจจำแนก (Power of Discrimination) โดยใช้สูตร

$$P = \frac{Rh + RI}{Nh + NI} \times 100$$

$$R = \frac{Rh - RI}{Nh}$$

เมื่อ Rh, RI = จำนวนผู้ที่ตอบถูกในกลุ่มสูง
 Nh, NI = จำนวนคนที่อยู่ในกลุ่มสูงกลุ่มต่ำตามลำดับ
 P = แทนค่าความยากง่าย
 R = แทนค่าอำนาจจำแนก

(ประคอง วรรณสูตร, 2539)

7. การสรุปผลการวิจัย และการอภิปรายผลการวิจัย

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามสถิติที่กำหนดแล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น การอภิปรายผลการวิจัย เป็นการสรุปรวมผลการวิจัยจากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้รับจากการเก็บข้อมูล และสาระสำคัญที่เป็นผลจากการทดลอง ผู้วิจัยได้อภิปรายถึงข้อสังเกตที่ได้รับจากประสบการณ์ การวิจัยในครั้งนี้ด้วย

8. การนำเสนอรายงานการวิจัย

ผลการวิจัยในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน แบบประเมินผลงานนักเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบความเรียงและตารางประกอบการอธิบาย ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนแบบปลายเปิด ผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบความเรียงและจัดลำดับความถี่

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “ผลการสอนทัศนศิลป์ โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

ตารางที่ 4 ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัยเลือกตอบ 4 คำตอบ ก่อนเรียน และหลังเรียน

คะแนน	กลุ่มตัวอย่าง N	ค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
สอบก่อนเรียน	48	10.75	3.20
สอบหลังเรียน	48	12.31	3.71

$t = 3.47$ ($df = 47$) * $p < .05$ Sig. = 0.00

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าค่ามัชฌิมเลขคณิตของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน (Pre-test) เท่ากับ 10.75 และหลังเรียน(Post-test) เท่ากับ 12.31 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่เรียนด้วยวิธีการสอนทัศนศิลป์ โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ภายหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากก่อนการเรียน

ตารางที่ 5 ค่าร้อยละของพฤติกรรมนักเรียนที่ปรากฏ ในระหว่างการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

ลักษณะพฤติกรรม	ค่าร้อยละ
1. แสดงความกระตือรือร้นและความสนใจ ขณะชมงานทัศนศิลป์	95.83
2. มีการวิเคราะห์พิจารณาผลงานทัศนศิลป์บางชิ้นเป็นเวลานานกว่าปกติ	97.92
3. มีการวาดภาพร่างและเขียนจดบันทึกข้อมูลเป็นระยะในระหว่างดำเนินกิจกรรม ดูงานศิลปะ	100
4. มีการเขียนบรรยายแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะ	52.08
5. มีการซักถามข้อความรู้ขณะศึกษาชมผลงานศิลปะ	64.58
6. นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันในระหว่างดำเนินกิจกรรม	95.83
7. มีการพูดหรืออธิบาย เกี่ยวกับความหมายของงานทัศนศิลป์และหลักทัศนธาตุ ที่ปรากฏในงานศิลปะ	27.08
8. การให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน	100
9. ปฏิบัติตามกฎระเบียบ และข้อตกลงร่วมกันในการเรียนรู้	100
10. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชั้นเรียน / สถานที่ที่ไปศึกษา	100

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาค่าร้อยละของพฤติกรรมนักเรียน ที่ปรากฏในระหว่างการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ พบว่า นักเรียนมีการวาดภาพร่างและเขียนจดบันทึกข้อมูลเป็นระยะในระหว่างดำเนินกิจกรรมดูงานศิลปะ ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน ปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันในการการเรียนรู้ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานที่ที่ไปศึกษามีอันดับสูงเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ มีการวิเคราะห์พิจารณาผลงานทัศนศิลป์บางชิ้นเป็นเวลานานกว่าปกติ และแสดงความกระตือรือร้นสนใจขณะชมงานทัศนศิลป์ กับมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันในระหว่างดำเนินกิจกรรม เป็นอันดับถัดมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านจิตพิสัย จากแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในระหว่างการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

	กลุ่มตัวอย่าง N	ค่ามัชฌิมเลขคณิต \bar{X}	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับคะแนน ตามเกณฑ์
คะแนนจิตพิสัย	48	8.56	1.16	สูงมาก

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านจิตพิสัยจากแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน เท่ากับ $\bar{X} = 8.56$ และ $S.D. = 1.16$ เมื่อเปรียบเทียบค่ามัชฌิมเลขคณิต ตามเกณฑ์ที่กำหนดจากจุดประสงค์การเรียนรู้ พบว่า อยู่ในเกณฑ์ระดับสูงมาก จึงสรุปได้ว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนนักเรียนในด้านจิตพิสัยจากพฤติกรรมที่สังเกตได้ในระหว่างการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีคะแนนอยู่ในระดับสูงมาก

ตารางที่ 7 ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยกระตุ้นความสนใจทำให้นักเรียนเข้าใจรูปแบบเฉพาะ ของงานทัศนศิลป์ได้ชัดเจนมากขึ้น	2.70	0.45	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
2. นักเรียนได้รับรู้คุณค่าทางความงามของงานทัศนศิลป์มากขึ้นจากการได้ศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่	2.66	0.51	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3. โครงการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะของนักเรียน	2.41	0.53	เห็นด้วย
4. นักเรียนมีความรู้ลึกซึ้งขึ้นชมยกย่อง ในวิธีการคิดและการถ่ายทอดความรู้ลึกในผลงานของศิลปิน	2.35	0.72	เห็นด้วย
5. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวิชาศิลปะ	2.25	0.60	เห็นด้วย
6. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยให้นักเรียนสนใจติดตามสาระความรู้ และข่าวสารที่ทันสมัยของวงการศิลปะในปัจจุบันมากขึ้น	2.14	0.65	เห็นด้วย
7. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจที่จะศึกษาผลงานศิลปะ ที่มีความหลากหลายในรูปแบบอื่นๆ ต่อไป	2.33	0.69	เห็นด้วย

ตารางที่ 7 คำมีขมิ้มเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
8. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ทำให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของศิลปะ ที่มีต่อชุมชนและสังคม	2.22	0.72	เห็นด้วย
9. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยกระตุ้นให้เห็นคุณค่าทางภูมิปัญญา ของศิลปินไทย	2.39	0.64	เห็นด้วย
10. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยสร้างนิสัยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมแก่นักเรียน	2.25	0.75	เห็นด้วย
11. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน	2.39	0.70	เห็นด้วย
12. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีความคุ้มค่าต่อเวลาและค่าใช้จ่ายที่เสียไป	2.25	0.75	เห็นด้วย
13. นักเรียนมีความพึงพอใจ ในวิธีการดำเนินงานการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่	2.54	0.58	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
14. สถานที่ศึกษาดูงานศิลปะ มีความเหมาะสมกับเนื้อหาบทเรียนที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่	2.62	0.56	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
15. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีความเหมาะสมต่อกิจกรรม	2.43	0.50	เห็นด้วย
16. ระยะทาง และพาหนะที่ใช้ในการเดินทางไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่มีความเหมาะสมต่อกิจกรรม	2.18	0.64	เห็นด้วย
17. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ให้ประสบการณ์ทางศิลปะที่คุ้มค่าแก่นักเรียน	2.56	0.68	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
18. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์และสมควรได้รับการส่งเสริมให้จัดอีกต่อไป	2.66	0.51	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จากตารางที่ 7 เมื่อพิจารณาคำมีขมิ้มเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของข้อมูลแบบสอบถาม พบว่า การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ ทำให้นักเรียนเข้าใจรูปแบบเฉพาะของงานทัศนศิลป์ได้ชัดเจนมากขึ้นสูงเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ นักเรียนได้รับรู้คุณค่าทางความงามของงานทัศนศิลป์มากขึ้น และการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ สมควรได้รับการส่งเสริมให้จัดอีกต่อไป และ สถานที่ศึกษาดูงานศิลปะมีความเหมาะสมกับเนื้อหาบทเรียนที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่ เป็นอันดับถัดมา

ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลการแสดงความคิดเห็น

ผลการสะท้อนข้อมูล จากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนแบบปลายเปิด จำนวน 27 คนพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่(15คน) ต้องการให้มีการจัดศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่อื่น การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ นักเรียน (11คน) ได้รับความรู้และมีประสบการณ์ตรงจากการได้สัมผัสกับผลงานศิลปะ มีความพึงพอใจในกิจกรรมการวาดภาพบันทึกผลงานของศิลปิน เข้าใจและเห็นคุณค่าของงานศิลปะมากขึ้น นักเรียนบางส่วน(6 คน)รู้สึกตื่นตัวกับการได้ชมงานศิลปะและเกิดข้อสงสัยในผลงาน จึงอยากกลับไปชมผลงานอีกครั้งหรือให้ครูพาไปศึกษาในสถานที่ที่มีงานศิลปะที่หลากหลายมากขึ้นในครั้งต่อไป นักเรียน(2 คน) ต้องการไปศึกษาดูงานสถาปัตยกรรม และงานประติมากรรมที่เกี่ยวกับศาสนาเช่น พระพุทธรูป และ บางส่วน(4 คน) ต้องการให้มีปรับปรุงในเรื่องของพาหนะในการเดินทาง และควรเพิ่มเวลาในการศึกษามากขึ้น เพราะเห็นว่า ระยะเวลาที่ได้ศึกษาดูงานศิลปะยังน้อยเกินไป

ตารางที่ 8 ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านทักษะพิสัย จากแบบประเมินผลงานนักเรียน

	ค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับคะแนน ตามเกณฑ์
คะแนน	16.02	4.29	ปานกลาง

กลุ่มตัวอย่าง (N) = 48

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านทักษะพิสัยจากแบบประเมินผลงานนักเรียน เท่ากับ $X = 16.02$ และ $S.D. = 4.29$ เมื่อเปรียบเทียบค่ามัชฌิมเลขคณิต ตามเกณฑ์ที่กำหนดจากจุดประสงค์การเรียนรู้ พบว่าอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนนักเรียนในด้านทักษะพิสัยจากการประเมินผลงานของนักเรียน มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 9 ค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านทักษะพิสัย โดยการประเมินรายชื่อ จากแบบประเมินผลงานนักเรียน

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับคะแนนตามเกณฑ์
1. การจดบันทึกข้อมูลด้านเนื้อหาความรู้	2.25	1.53	ควรปรับปรุง
2. การบันทึกภาพร่างที่เป็นแบบอย่างผลงาน	3.08	0.64	ปานกลาง
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุและหลักองค์ประกอบศิลป์ที่ปรากฏในผลงานศิลปะต้นฉบับ	2.54	1.05	ปานกลาง
4. การนำหลักทัศนธาตุที่ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะต้นฉบับมาประยุกต์ใช้ในงานของตน	2.81	1.31	ปานกลาง
5. เทคนิคและวิธีการสร้างผลงาน	2.68	1.20	ปานกลาง
6. คุณภาพของผลงาน	2.95	0.84	ปานกลาง

จากตารางที่ 9 เมื่อพิจารณาค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านทักษะพิสัย โดยการประเมินรายชื่อจากแบบประเมินผลงานนักเรียน พบว่านักเรียนทำคะแนนในด้านการบันทึกภาพร่างที่เป็นแบบอย่างผลงานสูงเป็นอันดับแรก อันดับสองคือ คุณภาพของผลงาน อันดับสามคือ การนำหลักทัศนธาตุที่ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะต้นฉบับมาประยุกต์ใช้ในงานศิลปะของตน อันดับสี่คือ เทคนิคและวิธีการสร้างผลงาน อันดับห้าคือ ความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุและหลักองค์ประกอบศิลป์ที่ปรากฏในผลงานศิลปะต้นฉบับ และอันดับสุดท้ายคือ การจดบันทึกข้อมูลด้านเนื้อหาความรู้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เรียนด้วยวิธีการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ โดยการศึกษาผลงานศิลปกรรมจากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอน 1) การเตรียมความพร้อมของผู้เรียน 2) การไปศึกษานอกสถานที่ และ 3) การสรุปผลและประยุกต์ใช้ในงานศิลปะปฏิบัติ จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนวัดชัยมงคล สังกัด กรุงเทพมหานคร ที่ศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 48 คน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบเจาะจง(Purposive Population) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ มีจำนวน 3 แผนการเรียนรู้ ภาคปลาย ปีการศึกษา 2547 จำนวน 6 ชั่วโมง โดยประมวลเป็นขั้นตอนการสอน 3 ขั้นคือ 1)ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน 2) ขั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ 3)ขั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งใช้ในการทดสอบก่อนเรียน และใช้ในการทดสอบหลังเรียน จำนวน 1 ฉบับ แบบทดสอบทั้งหมดเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 คำตอบ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีทั้งหมด 30 ข้อ โดยได้ค่าความเที่ยงจากการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง เท่ากับ 0.67
3. แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ประกอบด้วย รายการของลักษณะพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ แบบ 2 ตัวเลือก คือ มี หรือ ไม่มีพฤติกรรมจำนวน 10 ข้อ และลักษณะพฤติกรรมอื่นๆ ที่สังเกตได้ โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เป็นผู้สังเกตพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของนักเรียน ในระหว่างดำเนินกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

4. แบบประเมินผลงานนักเรียน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) 5 ระดับ มีจำนวนทั้งหมด 6 ข้อ ใช้ในการประเมินกระบวนการทำงานของนักเรียน ในชั้นเดินทางไปศึกษา นอกสถานที่ และประเมินผลงานของนักเรียนในชั้นสรุปและประยุกต์ใช้

5. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดย บูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 3 ระดับ ความคิดเห็น จำนวนทั้งหมด 18 ข้อ และแบบปลายเปิด เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอื่นๆ เพิ่มเติม ใช้สอบถามนักเรียนหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนทุกแผนการเรียนรู้

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสอนด้วยตนเอง ก่อนการทดลอง ผู้วิจัยให้นักเรียน ทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน โดยใช้เวลาในการทดสอบ 30 นาที แล้วเริ่ม ทำการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน การเรียนรู้ คือ 1)ขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน 2) ชั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ 3)ขั้นสรุปผล และประยุกต์ใช้ โดยผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนการเรียนรู้ที่วางไว้ พร้อมกับดำเนินการ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตพฤติกรรมและแบบประเมินผลงานนักเรียน ในชั้นเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ ณ หอศิลป์จามจุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และประเมิน ผลงานของนักเรียนในชั้นสรุปผลและประยุกต์ใช้ ด้วยแบบประเมินผลงาน หลังจากทดลองสอน ครบทุกแผนการเรียนรู้ตามกำหนดเวลา ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน หลังเรียน โดยใช้เวลา 30 นาที และทำแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แล้วนำคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน มาคำนวณค่ามัชฌิมเลขคณิต (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) หลังจากนั้นจึงเปรียบเทียบความแตกต่างผลของคะแนน ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ค่าสถิติ ค่าที (t - test) แล้วนำมาเปรียบเทียบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านจิตพิสัยของนักเรียน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ในระหว่างศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มาหาค่ามัชฌิมเลขคณิต(X) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) แจกแจงความถี่ในแต่ละหัวข้อ พฤติกรรม และหาค่าร้อยละ (Percentage) หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาประเมินผลตามเกณฑ์ ที่กำหนด ด้านการประเมินผลงานนักเรียน ผู้วิจัยทำการตรวจผลงานนักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด รายข้อ แล้วนำมาหาค่ามัชฌิมเลขคณิต (X) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D)

สรุปผลการวิจัย

ผลการทดลอง เรื่อง “ผลการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น” สามารถสรุปผลการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากการเรียนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่
2. ผลการเรียนรู้ในด้านจิตพิสัยของนักเรียน
3. กระบวนการทำงานและผลงานของนักเรียน
4. ความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากการเรียนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่

ค่ามัชฌิมเลขคณิตของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน (Pre-test) เท่ากับ 10.75 และ หลังเรียน (Post-test) เท่ากับ 12.31 เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่ามัชฌิมเลขคณิต โดย การทดสอบค่าที (t - test) แล้ว พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่เรียนด้วยวิธีการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ภายหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากก่อนการเรียน

2. ผลการเรียนรู้ในด้านจิตพิสัยของนักเรียน

ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านจิตพิสัย จากแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ได้ค่า $X = 8.56$ และ $S.D. = 1.16$ เมื่อเปรียบเทียบค่ามัชฌิมเลขคณิตตามเกณฑ์ที่กำหนดจากจุดประสงค์การเรียนรู้ พบว่า อยู่ในเกณฑ์ระดับสูงมาก จึงสรุปได้ว่า ค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนนักเรียนในด้านจิตพิสัย จากพฤติกรรมที่สังเกตได้ในระหว่าง การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีคะแนนอยู่ในระดับสูงมาก

เมื่อพิจารณาค่าความถี่และค่าร้อยละของลักษณะพฤติกรรมนักเรียนที่ปรากฏในระหว่าง การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ พบว่า รายการประเมินย่อยที่มีค่ามากที่สุด มี 4 รายการ คือ นักเรียนมีการวาดภาพร่างและเขียนจดบันทึกข้อมูลเป็นระยะ ในระหว่างดำเนินกิจกรรมดูงาน ศิลปะ การให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน การปฏิบัติตามกฎระเบียบและ ข้อตกลงร่วมกันในการเรียนรู้ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานที่ที่ไปศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือ มีการวิเคราะห์พิจารณาผลงานทัศนศิลป์บางชิ้นเป็นเวลานานกว่าปกติ คิดเป็น ร้อยละ 97.92 แสดงความกระตือรือร้นสนใจชมงานทัศนศิลป์และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันในระหว่างดำเนินกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 95.83 มีการซักถามข้อความรู้ขณะศึกษา

ชมผลงานศิลปะ คิดเป็นร้อยละ 64.58 มีการเขียนบรรยายแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะ คิดเป็นร้อยละ 52.08 มีการพูดหรืออธิบาย เกี่ยวกับความหมายของงานทัศนศิลป์และหลักทัศนธาตุ ที่ปรากฏในงานศิลปะ คิดเป็นร้อยละ 27.28

3. กระบวนการทำงานและผลงานของนักเรียน

ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียนในด้านทักษะพิสัยจากแบบประเมินผลงานนักเรียน ได้ค่า $X = 16.02$ และ $S.D. = 4.29$ เมื่อเปรียบเทียบกับค่ามัชฌิมเลขคณิตตามเกณฑ์ที่กำหนดจากจุดประสงค์การเรียนรู้ พบว่าอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่าค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนนักเรียนในด้านทักษะพิสัย จากการประเมินผลงานของนักเรียน มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนนักเรียน จากแบบประเมินผลงานนักเรียน ในรายการประเมินย่อย พบว่า การบันทึกภาพร่างที่เป็นแบบอย่างผลงาน มีค่าคะแนนสูงเป็นอันดับแรก ($X = 3.08$) อันดับสองคือคุณภาพของผลงาน ($X = 2.95$) อันดับสามคือ การนำหลักทัศนธาตุที่ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะต้นฉบับมาประยุกต์ใช้ในงานของตน ($X = 2.81$) อันดับสี่คือ เทคนิคและวิธีการสร้างผลงาน ($X = 2.68$) อันดับห้าคือ ความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุและหลักองค์ประกอบศิลป์ที่ปรากฏในผลงานศิลปะต้นฉบับ ($X = 2.54$) ซึ่งทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง และอันดับสุดท้ายคือ การจดบันทึกข้อมูลด้านเนื้อหาความรู้ ($X = 2.25$) ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับ ควรปรับปรุง

4. ความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษา นอกสถานที่

ค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล จากความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ ได้ความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับ เห็นด้วย ($X = 2.40$)

เมื่อพิจารณาค่ามัชฌิมเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ ข้อมูลความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ผู้วิจัยได้สรุปตามลำดับความคิดเห็นมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ 1) การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยกระตุ้นความสนใจ ทำให้นักเรียนเข้าใจรูปแบบเฉพาะของงานทัศนศิลป์ได้ชัดเจนมากขึ้น เห็นด้วยอย่างยิ่ง ($X = 2.70$) 2) นักเรียนได้รับรู้คุณค่าทางความงามของงานทัศนศิลป์มากขึ้น จากการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง ($X = 2.66$) และ การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์สมควรได้รับการส่งเสริมให้จัดอีกต่อไป เห็นด้วยอย่างยิ่ง ($X = 2.66$) 3) สถานที่ศึกษาดูงานศิลปะมีความเหมาะสมกับเนื้อหาบทเรียน ที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่ เห็นด้วย

อย่างยิ่ง($X=2.62$) 4) การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ให้ประสบการณ์ทางศิลปะที่คุ้มค่าแก่นักเรียน เห็นด้วยอย่างยิ่ง($X=2.56$) 5) นักเรียนมีความพึงพอใจในวิธีการดำเนินงานการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง($X=2.54$) 6) ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีความเหมาะสมต่อกิจกรรม เห็นด้วย($X=2.43$) 7) โครงการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่มีส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะของนักเรียน เห็นด้วย ($X=2.41$) 8) การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยกระตุ้นให้เห็นคุณค่าทางภูมิปัญญาของศิลปินไทย เห็นด้วย($X=2.39$) และ การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการเรียนรู้ร่วมกันของนักเรียน เห็นด้วย ($X=2.39$) 9) นักเรียนมีความรู้สึกชื่นชมยกย่องในวิธีการคิดและการถ่ายทอดความรู้สึกในผลงานของศิลปิน เห็นด้วย($X=2.35$) 10) การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจ ที่จะศึกษาผลงานศิลปะที่มีความหลากหลายในรูปแบบอื่นๆต่อไป เห็นด้วย ($X=2.33$) 11) การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวิชาศิลปะ เห็นด้วย($X=2.25$) การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยสร้างนิสัยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมแก่นักเรียน เห็นด้วย($X=2.25$) และ การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่มีความคุ้มค่าต่อเวลาและค่าใช้จ่ายที่เสียไป เห็นด้วย($X=2.25$) 12) การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ทำให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของศิลปะที่มีต่อชุมชนและสังคม เห็นด้วย ($X=2.22$) 13) ระยะเวลา และพาหนะที่ใช้ในการเดินทางไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่มีความเหมาะสมต่อกิจกรรม เห็นด้วย($X=2.18$) 14) การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยให้นักเรียนสนใจติดตามสาระความรู้และข่าวสารที่ทันสมัยของวงการศิลปะในปัจจุบันมากขึ้น เห็นด้วย($X=2.14$)

จากการแสดงความคิดเห็นปลายเปิด เกี่ยวกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดศึกษานอกสถานที่ ผู้วิจัยได้สรุปตามลำดับความคิดที่เห็นมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้ดังนี้

- 1) นักเรียนต้องการให้มีการจัดศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่อีก 15 คน
- 2) ได้รับความรู้และมีประสบการณ์ตรงจากการได้สัมผัสกับผลงานศิลปะ มีความพึงพอใจในกิจกรรมการวาดภาพบันทึกผลงานของศิลปิน เข้าใจและเห็นคุณค่าของงานศิลปะมากขึ้น 11 คน
- 3) รู้สึกตื่นเต้นกับการได้ชมงานศิลปะและเกิดข้อสงสัยในผลงาน จึงอยากกลับไปชมผลงานอีกครั้ง หรือให้ครูพาไปศึกษาในสถานที่ซึ่งมีงานศิลปะที่หลากหลายมากขึ้นในครั้งต่อไป 6 คน
- 4) ต้องการให้มีปรับปรุงในเรื่องของพาหนะในการเดินทาง และควรเพิ่มเวลาในการศึกษามากขึ้นเพราะเห็นว่า ระยะเวลาที่ได้ศึกษาดูงานศิลปะยังน้อยเกินไป 4 คน
- 5) ต้องการไปศึกษาดูงานสถาปัตยกรรมและงานประติมากรรมที่เกี่ยวกับศาสนาเช่น พระพุทธรูป เป็นต้น 2 คน

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา ผลของการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่เรียนด้วยวิธีการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ภายหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากก่อนการเรียน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น เนื่องจากนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียนที่นักเรียนกำลังศึกษาอยู่ การได้มีโอกาสศึกษาผลงานศิลปกรรมต้นฉบับที่จัดแสดงอยู่ในขณะนั้นมีส่วนช่วยในการปลูกฝังความสนใจของนักเรียน ให้ทำการสังเกต ร่างภาพ และเขียนบันทึกข้อความเพื่อการวิเคราะห์ทัศนธาตุ และหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ ซึ่งความรู้ที่ได้รับนั้นเกิดจากนักเรียนเป็นผู้รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสาระด้วยตนเอง เมื่อนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในประสบการณ์ที่จัดเตรียมไว้อย่างรอบคอบ ประกอบด้วยการได้สัมผัสกับผลงานจริงที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมของสถาบันศิลปะ การเรียนรู้เฉพาะบุคคลได้กลายมาเป็นการเรียนรู้ร่วมกันไปกับสิ่งใหม่ที่มีอยู่ในขณะนั้น และนักเรียนได้บรรลุสู่ความเข้าใจที่กว้างมากขึ้น เกี่ยวกับชีวิตในปัจจุบัน(Ludwig, Mary Ann, 1997) สอดคล้องกับที่ จอห์น เอ ไมเคิล (John A. Michael, 1983) ได้กล่าวว่า ความต้องการและความสนใจ ขึ้นอยู่กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของนักเรียนคือพื้นฐานของประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมในการเรียนและสื่อต้องมีความสำคัญ นักเรียนจะมีความกระตือรือร้นและมีใจจดจ่อต่อการเรียน และการเรียนรู้จะมีความหมาย เมื่อนักเรียนมีความเข้าใจด้วยตัวเอง และเชื่อมั่นตนเองไปสู่ความมั่นใจที่มากขึ้นและประสบผลสำเร็จ

เมื่อพิจารณาในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ของการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ได้มีการดำเนินขั้นตอนการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ มีการเตรียมความพร้อมผู้เรียนก่อนไปศึกษาดูงานศิลปะนอกลสถานที่ การกำหนดจุดประสงค์ร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่จะไปศึกษา ทำให้นักเรียนเข้าใจในขอบเขตของเนื้อหาการเรียนรู้ สามารถกำหนดเป้าหมายในสิ่งที่ต้องการศึกษา และตระหนักในหน้าที่ของตัวเองที่จะต้องปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ ฮอคทริทท์ คิมเบอร์เลนและเชนนอน (Hochtritt, Kimberlane, Shannon, 2004) ที่ได้กล่าวว่า การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจะเกิดขึ้นในการเรียนการสอนได้ จากความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คณะในการปฏิบัติกิจกรรมในชั้นเรียน ความร่วมมือกันอย่างเป็นเอกภาพที่เป็นผลสำเร็จสูงสุด คือการที่ทั้งนักเรียนและ

ครูผู้สอนได้แสวงหาและพิจารณากระบวนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป้าหมายของการไปศึกษา คือ การสำรวจผลงานศิลปกรรมร่วมสมัยที่ปรากฏในปัจจุบัน และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ สำหรับการศึกษาผลงานศิลปะนอกสถานที่ในครั้งนี้คือ การให้นักเรียนได้รู้จักรูปแบบและประเภท ของผลงานทัศนศิลป์ ในแนวทางศิลปะร่วมสมัยที่จัดแสดงอยู่ในช่วงเวลาขณะนั้น และเลือกสรร ผลงานทัศนศิลป์ที่ตนสนใจ บันทึกและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เพื่อนำมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้ ในการสร้างผลงานศิลปะของตน สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ฟลอยด์ (Floyd, 2002) ที่ได้ กล่าวว่า หลักสูตรการศึกษาในด้านศิลปะ ควรให้ความสำคัญกับความเป็นจริงที่เกี่ยวกับชีวิตของ นักเรียน ให้โอกาสนักเรียนที่จะพัฒนาการเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งเชื่อมโยงและ สัมพันธ์กับตัวนักเรียนเอง

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนนั้น ได้กำหนดให้นักเรียนทำการสำรวจ จดบันทึกและร่างภาพ ในระหว่างดำเนินการศึกษาศิลปะนอกสถานที่ เพื่อรวบรวมสาระ ความรู้ทางทัศนศิลป์ที่นักเรียนได้ค้นพบและประทับใจในผลงานศิลปะต้นฉบับ ซึ่งการสำรวจ ค้นคว้า เป็นวิधिปฏิบัติของการให้ได้มาหรือเข้าไปถึงระดับของสติปัญญา และเป็นการสร้าง ความเข้าใจด้วยตนเอง ตลอดจนปรากฏให้เห็นถึงค่านิยมทางศิลปะ ผลสะท้อนของบุคคล และ ทฤษฎีทางความคิดกับความมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนการรับรู้ ในส่วนของความรู้ที่ยังไม่ได้สำรวจ ซึ่งยังคงมีอยู่มากมายและเป็นความรู้ที่มองเห็นได้ (Suominen, 2004) นอกเหนือจากผลในด้าน เจตคติที่เพิ่มพูนขึ้น จากการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสผลงานศิลปกรรมในฐานะผู้ชมงาน แล้วนั้น ผลจากการที่นักเรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ผลงาน ในเนื้อหาสาระที่เป็นส่วนหนึ่งของการ เรียนวิชาทัศนศิลป์นั้น ยังสามารถเพิ่มพูนความรู้ของนักเรียนในด้านพุทธิพิสัยเช่นเดียวกัน ซึ่ง มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2543: 53) ได้กล่าวว่า ความสามารถทางสุนทรียหรือความซาบซึ้งนั้น มีความสัมพันธ์กับความสามารถทางพุทธิปัญญาหรือการคิด และ เนลสัน กู๊ดแมน (อ้างถึงในมะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2543: 53) มองวิถีทางของสุนทรียภาพว่า เป็นความรู้ความเข้าใจ เชิงประสิทธิผล (efficient cognition) คือ สุนทรียภาพเป็นผลที่ได้รับจากการเรียนรู้ทำความเข้าใจ วิเคราะห์วิพากษ์ผลงานศิลปะ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดพุทธิปัญญาร่วมไปกับความซาบซึ้งเห็นคุณค่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฮิวบาร์ด (Hubard, 2004) ที่ได้เสนอแนะว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง เยาวชนผู้ชมงานกับผลงานศิลปกรรมทั้งหลาย สามารถให้ผลในด้านการสร้างสรรค์ของ “สิ่งใหม่ๆ” และเต็มไปด้วยพลังของขีดความรู้ ซึ่งส่งผลไปสู่ความตระหนักในการรับรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในตัวของมนุษย์ และ ราแกทซ์ (Ragatz, 1996) ซึ่งได้ให้ความเห็นในเรื่อง ของการตอบสนองต่อผลงานศิลปะว่า นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ด้วยการวิเคราะห์และไตร่ตรอง ซึ่งนักเรียนสามารถที่จะพินิจพิเคราะห์ผลงาน ศิลปะ และได้ค้นพบความรู้หรือมโนคติใหม่ๆ

ผลการเรียนรู้ในด้านจิตพิสัยของนักเรียน

จากผลการวิจัยพบว่า คำมีข้มมีเลขคณิตของคะแนนนักเรียนในด้านจิตพิสัย จากพฤติกรรมที่สังเกตได้ในระหว่างการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีคะแนนอยู่ในระดับสูงมาก เนื่องด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ในขั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียนนั้น นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดขอบเขตในเรื่องที่จะศึกษา และกิจกรรมที่จะปฏิบัติในขั้นไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ โดยครูผู้สอนได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสนอความคิดเห็นและอภิปราย จนได้ข้อตกลงร่วมกันในเรื่องของการรักษามารยาท การเคารพต่อสถานที่ การรักษาเวลาและระเบียบวินัย ซึ่งการจัดบรรยากาศการเรียนรู้โดยการให้นักเรียนมีส่วนร่วมนั้น มีส่วนช่วยให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมต่างๆด้วยความสนใจ เนื่องด้วยข้อตกลงที่นักเรียนจะต้องปฏิบัติตามนั้น มาจากความคิดของนักเรียนส่วนใหญ่ สอดคล้องกับ ลอว์ตัน (Lawton, 2004) ที่ได้กล่าวว่า การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ในสภาวะแวดล้อมที่ผ่อนคลาย และมุ่งไปที่การแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในด้านการแสดงความรู้สึกนึกคิดบางประการของผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้นั้น

2. นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ ในสภาพแวดล้อมที่แปลกใหม่ ความตื่นตื้นกับ การได้สัมผัสกับผลงานศิลปะวัตถุของจริง ให้ผลในการปลูกเร้าความสนใจของนักเรียนได้เป็นอย่างดี นักเรียนได้มีโอกาสพินิจพิเคราะห์ผลงานศิลปะ ในแง่มุมและมิติต่างๆอย่างใกล้ชิด เช่น ในด้านเทคนิคและวิธีการสร้างงานนั้น นักเรียนจะสามารถสังเกตเห็นความแตกต่างกันในคุณลักษณะของสื่อและวัสดุ ที่ศิลปินนำมาใช้สร้างสรรค์ผลงานได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะผลงานศิลปะประเภทสามมิตินั้น นักเรียนสามารถที่จะเดินดูผลงานได้รอบด้าน ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างนักเรียนกับผลงานศิลปะนั้น จะช่วยเพิ่มพูนการรับรู้และตอบสนองต่อผลงานศิลปะ และช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงแนวคิด และแรงบันดาลใจของศิลปินผู้สร้างผลงาน สอดคล้องกับ ฟลอยด์ (Floyd, 2002) ซึ่งได้กล่าวว่า หลักสูตรด้านจิตพิสัยควรที่จะมีการบูรณาการเชื่อมโยง และสนใจในความต้องการของนักเรียนของเราในศตวรรษที่ 21 นี้ นักเรียนสามารถได้ประโยชน์จากการสำรวจค้นคว้าในสิ่งที่คล้อย นั่นคือ แรงบันดาลใจของศิลปินที่นำไปสู่การสร้างสรรค์งานศิลปะ และ เฟรย์เออร์มูทส์ (Freyermuth, 2003) ได้กล่าวว่า ศิลปะคือความชัดเจนของความสามารถทั้งหมด และเป็นแนวทางของการเข้าถึงโลกความเป็นจริง ด้วยทักษะของบุคคล หัวใจ จิตวิญญาณและประสาทสัมผัส กับความรู้สึกที่เปิดกว้าง ผลงานศิลปะที่เต็มไปด้วยพลังคือเครื่องมือสนับสนุนที่สำคัญ ในการแสวงหาแนวทางการจัดการเรียนรู้ศิลปะศึกษาที่ดี

3. นักเรียนส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้นสนใจ และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ไม่ใช่เป็นเพียงการพานักเรียนไปชมผลงานศิลปะเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทั้งครูผู้สอนและนักเรียนได้ร่วมเดินทางไปอย่างมีเป้าหมายในการศึกษา

และเรียนรู้ไปพร้อมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ แทปเลย์ (Tapley, 1998) ที่มีข้อเสนอแนะว่า คุณค่าที่ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมของการทัศนวิจารณ์ คือ การที่ครูผู้สอนและนักเรียนได้เรียนรู้ การสำรวจ มีความเพลิดเพลิน และได้ซึมซับเอาความคิดเชิงวัฒนธรรมและศิลปะ โดยเฉพาะ ในด้านศิลปะนั้น สามารถขยายและยกระดับพื้นฐานความรู้ส่วนบุคคล ในเรื่องของความหมาย ที่ว่า สิ่งใดคือศิลปะ ก็ต่อเมื่อขอบเขตของความรู้ในโลกนี้ได้ปรากฏให้เห็นด้วยสายตา

เมื่อพิจารณาในด้านการตอบสนองของนักเรียน ในระหว่างดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นต่อกันในเรื่องที่เกี่ยวกับผลงานศิลปะ ซึ่งการสนทนาที่เกิดขึ้นในขณะที่กำลังชม ผลงานนั้น คือการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึก และความคิดเห็นต่างๆ ร่วมกันไปกับ เพื่อนในชั้นเรียน ซึ่ง เจฟเฟอร์ (Jeffers, 2003) ได้กล่าวว่า เมื่อการชมงานศิลปะได้รวมเอา กระบวนการของ การมองดูผลงาน การพรรณนา การบรรยายและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จะสามารถทำให้นักเรียนได้รับความรู้ที่ลึกซึ้ง และได้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองในเรื่องของการสร้าง ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สอดคล้องกับ ฮอคทริทท์และคณะ (Hochtritt et al, 2004) ที่ได้กล่าวว่า ศิลปะแสดงให้เห็นถึงสติปัญญาและความสามารถในแบบต่างๆ รวมเข้าไว้ด้วยกัน คือ การแบ่งปัน ความคิดเห็นและความรู้สึกกับสิ่งที่เป็จริงได้จากการจินตนาการ การทำให้การไปชมพิพิภภัณฑ์ ศิลปะมีความหมาย และสัมพันธ์กับประสบการณ์ในชั้นเรียน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนานักเรียน ในด้านการตอบสนองต่อผลงาน อันเป็นรากฐานของการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่เป็น จริงและมีคุณค่าในเวลาเดียวกัน และ บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์ (2545) กล่าวว่า ผู้เรียนสามารถ สร้างสรรค์ความรู้ขึ้นได้ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับกับบุคคลอื่น และได้รับสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่มี ความหมายในสถานการณ์ที่เป็นจริง

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนให้ความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมการวาดภาพเพื่อ บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับผลงานศิลปะเป็นอย่างมาก นักเรียนส่วนใหญ่พึงพอใจในการเดินสำรวจ พร้อมไปกับการร่างภาพบันทึกผลงานที่ตนสนใจ และผลงานจิตรกรรมกับภาพลายเส้นการ์ตูน เป็นผลงานที่นักเรียนส่วนใหญ่ได้ร่างภาพบันทึกไว้ อาจเป็นเพราะความคุ้นเคยของนักเรียนที่มีต่อ ผลงานทัศนศิลป์ประเภทสองมิติ ซึ่งเป็นผลงานที่นักเรียนได้ปฏิบัติอยู่เสมอมาในการเรียนวิชา ศิลปะ สอดคล้องกับ ยีนาไวน์ (Yenawine, 2003) ที่ได้กล่าวว่า งานจิตรกรรมให้ประโยชน์ต่อ ผู้ชมงานศิลปะ เพราะเป็นงานที่พบเห็นได้อยู่ทั่วไป และเป็นสื่อชนิดที่สำคัญของศิลปินส่วนใหญ่ มากกว่านั้น สื่อประเภทจิตรกรรมยังสามารถให้ความหมายที่หลากหลาย ซึ่งประกอบไปด้วย ภาพและเนื้อหาสาระ ที่ผู้ชมงานสามารถคัดลอกแบบหรือจำลองแบบได้อย่างครบถ้วน และแสดง ให้เห็นถึงเทคนิคกระบวนการทำงานของศิลปินที่ชัดเจน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับศิลปะปฏิบัติ ของเยาวชนในชั้นเรียน และเป็นส่วนหนึ่งที่นักเรียนนำไปประยุกต์ใช้จากการได้ชมผลงาน นอกจากนี้ยังพบว่า มีนักเรียนเพียงบางส่วน ที่พูดหรืออธิบายเกี่ยวกับความหมายของงานทัศนศิลป์

และหลักทัศนธาตุที่ปรากฏในงานศิลปะ และเป็นลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนที่พบน้อยที่สุด ทั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่า นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มี ความคุ้นเคยหรืออาจจะยังไม่มี ความกล้าในการพูด ที่เป็นวิชาการ ประกอบกับบรรยากาศของการเรียนรู้ในขณะนั้น เป็นบรรยากาศที่นักเรียนมีอิสระ การพูดคุยของนักเรียนจึงเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และความรู้สึกที่มีต่อ ผลงานศิลปะมากกว่า

4. ผลสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการ การจัดการศึกษานอกสถานที่ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยกระตุ้นความสนใจ ทำให้นักเรียนเข้าใจรูปแบบเฉพาะของงานทัศนศิลป์ได้ชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจาก การออกไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่นั้น ได้ช่วยขยายขอบเขตการรับรู้ของนักเรียน ที่มีต่อรูปแบบของศิลปะประเภทต่างๆ จากการได้เห็น ได้ศึกษาและสำรวจผลงานศิลปะในรูปแบบ ที่แตกต่างกัน ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เป็นจริงและด้วยประสบการณ์ตรงของนักเรียนเอง และผู้วิจัยยังพบอีกว่า การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยให้นักเรียนสนใจติดตามสาระความรู้ และข่าวสารที่ทันสมัยของวงการศิลปะในปัจจุบันมากขึ้น แต่อยู่ในระดับท้ายสุดของประเด็น คำถามทั้งหมด ทั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่า การจัดไปทัศนศึกษาของโรงเรียนที่ดำเนินการอยู่ โดยการ จัดให้นักเรียนได้ไปทัศนศึกษาอย่างน้อย 1 ครั้งต่อปีการศึกษานั้น มักจะไปในสถานที่สำคัญ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์และธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และเป็น การไปศึกษาความรู้ในเชิงกว้างที่เกี่ยวกับสถานที่ดังกล่าว ประกอบกับการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ในครั้งนี้ เป็นครั้งแรกสำหรับนักเรียน และเป็น การไปศึกษาในรูปแบบเฉพาะของผลงานศิลปกรรม ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการไปศึกษาดูงานศิลปะมาก่อน เป็นผลทำให้นักเรียนให้ความสนใจต่อข่าวสารที่เกี่ยวกับศิลปะไม่มากเท่าที่ควร ดังนั้น หากมีการส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการไปศึกษาเฉพาะในขอบเขต ของวิชาศิลปะ หรือบูรณาการกับสาระการเรียนรู้อื่น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในข่าวสารที่ เกี่ยวกับวงการศิลปะในปัจจุบันได้มากขึ้น

กระบวนการทำงานและผลงานนักเรียน

จากผลการวิจัย พบว่า คำมีชมิมเลขคณิตของคะแนนนักเรียนในด้านทักษะพิสัย จากการ ประเมินผลงานของนักเรียน มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ในด้านกระบวนการทำงานของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย การจดบันทึกข้อมูลด้าน เนื้อหาความรู้ การบันทึกภาพร่างที่เป็นแบบอย่างผลงาน และความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุและ หลักองค์ประกอบศิลป์ที่ปรากฏในผลงานศิลปะต้นฉบับ และอุปกรณ์ที่ได้จัดเตรียมไปเพื่อทำการ สืบค้นผลงานศิลปะคือสมุดร่างภาพ ดินสอ และดินสอสี ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนให้ความสำคัญกับ การร่างภาพคัดลอกผลงานศิลปะต้นฉบับมากที่สุด นักเรียนส่วนใหญ่ได้วาดภาพคัดลอกผลงาน

ศิลปะต้นฉบับมากกว่า 1 ผลงานขึ้นไป มีความพยายามที่จะจำลองแบบให้ใกล้เคียงกับผลงานจริง และแสดงรายละเอียดของทัศนธาตุที่พบเห็น ด้วยการวาดภาพระบายสี มากกว่าการเขียนบรรยายด้วยตัวหนังสือ สำหรับการจดบันทึกข้อมูลด้านเนื้อหาความรู้ นั้น พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีการจดบันทึกข้อมูลทั่วไป เช่น ชื่อผลงาน ชื่อศิลปิน ซึ่งเป็นการจดบันทึกเพื่อประกอบการร่างภาพและเป็นบันทึกความจำ ให้ทราบได้ว่าผลงานที่นักเรียนคัดลอกนั้น ชื่ออะไร และเป็นผลงานของใครเท่านั้น การเขียนเพื่อแจกแจงรายละเอียดของทัศนธาตุ และวิเคราะห์หลักองค์ประกอบศิลป์ มีปรากฏให้เห็นเป็นบางส่วน และอยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง ทั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาว่า สาเหตุที่นักเรียนให้ความสำคัญกับกิจกรรมการวาดภาพ มากกว่าการเขียนจดบันทึกนั้น เป็นเพราะธรรมชาติของวิชาศิลปะโดยทั่วไป ที่มักจะให้นักเรียนได้ถ่ายทอดการรับรู้ของตนออกมา โดยการใช้วิธีของศิลปะปฏิบัติเป็นหลัก ซึ่งนักเรียนจะแสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ ผ่านทางสื่อผลงานศิลปะของตนเอง วิธีการปฏิบัติของนักเรียนตามความเคยชินดังกล่าวนี้ จึงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อนักเรียน ในการปฏิบัติกิจกรรมสำรวจผลงานศิลปะนอกสถานที่ สอดคล้องกับโกลด์เบิร์ก (Goldberg, 2001) ที่กล่าวว่า การวาดเส้นและการร่างภาพ เป็นเครื่องมือของนักธรรมชาตินิยม และก็เป็นเครื่องมือสำหรับนักเรียนเช่นเดียวกัน เมื่อเริ่มต้นในการสำรวจและทำความเข้าใจต่อสิ่งรอบตัวของพวกเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จัดได้ว่าเป็นภาษาที่สองของผู้เรียนที่ได้จากการเห็นในสิ่งต่างๆ และเป็นเครื่องมือของนักเรียนที่พึงพอใจ และชมชอบในผลงานทัศนศิลป์

2. ในด้านผลงานของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย การนำหลักทัศนธาตุที่ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะต้นฉบับมาประยุกต์ใช้ เทคนิคและวิธีการสร้างผลงาน และคุณภาพของผลงานนั้น ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่นำความรู้ที่ได้ศึกษาจากนอกสถานที่มาประยุกต์ใช้ในการสร้างงานศิลปะของตน โดยการลอกเลียนแบบผลงานศิลปะต้นฉบับ แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหา ทัศนธาตุ และเทคนิคบางประการในการสร้างงาน เช่น มีการจัดวางเค้าโครงของภาพคล้ายคลึงกับผลงานศิลปะต้นฉบับ แต่มีการแต่งเติมสีและเปลี่ยนรูปร่าง-รูปทรงใหม่ นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนบางคนสร้างผลงาน โดยการนำภาพที่คัดลอกจากผลงานศิลปะต้นฉบับหลายๆ ชิ้น มาจัดวางรวมกัน และมีนักเรียนบางส่วนได้สร้างผลงานชิ้นใหม่ แต่นำรายละเอียดปลีกย่อยของทัศนธาตุจากผลงานศิลปะต้นฉบับมาแต่งเติมลงในงานของตน ทั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาว่า อิทธิพลของงานศิลปะต้นฉบับซึ่งปรากฏในผลงานของนักเรียนเป็นส่วนใหญ่ นั้น เป็นผลมาจากความประทับใจที่นักเรียนมีต่อผลงานศิลปะต้นฉบับ และมีส่วนทำให้นักเรียนรับเอาแบบอย่างผลงานของศิลปิน มาใช้ในการสร้างงานของตน ซึ่งการลอกเลียนหรือจำลองแบบ ก็คือพื้นฐานแรกเริ่มของการแสวงหาวิธีการทางศิลปะ ที่นักเรียนสามารถจะพัฒนา และคลี่คลายไปสู่การประยุกต์ใช้ที่สมบูรณ์ เมื่อได้ทดลองปฏิบัติในครั้งต่อไป สอดคล้องกับ มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (2535; อ้างถึงใน อรอนงค์ ฤทธิฤกษ์ ,2539:53) ที่ได้กล่าวว่า ในปัจจุบัน มีการนำวิธีการทำงานศิลปะในกระบวนการเลียนแบบ มาใช้

ในการเรียนการสอนศิลปะ ตัวอย่างเช่น นำมาวางแผนผสมผสานกับวิธีการสอนแบบอื่นๆ เช่น วิธีสอนแบบศิลปะวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ (art criticism) โดยให้ผู้เรียนเลียนแบบผลงานศิลปิน ที่มีชื่อเสียง ซึ่งกลวิธีนี้เป็นอุบายให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาผลงานอย่างช้าๆ และถี่ถ้วน และทำความเข้าใจกับวิถีทางการทำงานของศิลปินเจ้าของงาน โดยปริยาย แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบภาพ กลวิธีการทำงานและสื่อที่ศิลปินใช้ในการ ทำงาน ในการเรียนการสอนวิธีนี้ ครูใช้การทำงานเลียนแบบผสมผสานเข้ากับการเปิดโอกาสให้ เด็กแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ตามความคิดเห็นเฉพาะตัวของเด็ก ร่วมกับประสบการณ์ด้านการ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เด็กได้หาจุดเด่นจุดด้อยของผลงาน ศิลปะนั้นๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่มีเหตุผล ซึ่งเด็กได้พิสูจน์แล้วด้วยตนเอง

ข้อสังเกตที่พบจากการวิจัย

จากการศึกษาผลของการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยพบข้อสังเกตต่างๆ ที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยขยายการรับรู้และความเข้าใจของนักเรียน ที่มีต่อ ความหมาย ประเภทของผลงานทัศนศิลป์ และกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานได้เป็นอย่างดี ซึ่งแต่เดิมนั้น ขอบเขตของความหมายในงานทัศนศิลป์ตามความเข้าใจของนักเรียน จะอยู่ภายใน เนื้อหาวิชาศิลปะ และขึ้นอยู่กับการปฏิบัติงานศิลปะภายในชั้นเรียนเท่านั้น ประสบการณ์ตรงที่มี กับผลงานศิลปะต้นฉบับ ทำให้นักเรียนพบว่า รูปแบบของผลงานที่จัดแสดงและเทคนิควิธีการ สร้างผลงานของศิลปินนั้น มีความเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกับวิธีการสร้างผลงานศิลปะของ นักเรียนในชั้นเรียน นอกจากนี้นักเรียนยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบ และเทคนิควิธีการ ใหม่ๆ ที่นักเรียนไม่เคยรู้ และยังไม่เคยได้ทดลองปฏิบัติในการเรียนการสอนตามปกติ

2. วิธีการวัดผลการเรียนรู้ในด้านจิตพิสัย ที่ครูผู้สอนใช้ในการเรียนการสอนตามปกติ คือ การสังเกตการทำงานศิลปะของนักเรียน หรือจัดให้มีการอภิปรายและวิจารณ์ผลงานของนักเรียน ในชั้นเรียน ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ แม้ว่าจะให้อิสระกับผู้เรียน แต่การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดก็ยังอยู่ ภายใต้การควบคุมของครูผู้สอน แต่เมื่อมีการจัดให้นักเรียนได้ศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยให้ครูผู้สอนมีวิธีการวัดผลที่แตกต่างไป จากการเรียนการสอนตามปกติ และสามารถวัดผลการเรียนรู้ในด้านจิตพิสัยได้หลากหลายและ ชัดเจนมากขึ้น จากสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ที่ปล่อยให้ให้นักเรียนมีอิสระในการเดิน ตำรวจผลงานศิลปะ นักเรียนจะแสดงพฤติกรรมหลายๆอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับศิลปินออกมา โดยอัตโนมัติ เช่น ความตื่นเต้น ความสงสัย ความกระตือรือร้นสนใจ การแสดงความชื่นชม ในความงาม ความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ที่มีต่อผลงานศิลปะชิ้นใดชิ้นหนึ่ง และการมี

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกัน หรือระหว่างนักเรียนกับครูผู้สอน ซึ่งระดับของพฤติกรรมนักเรียนดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ครูผู้สอนสามารถวัดผลได้ โดยการเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากผู้ควบคุมกิจกรรมมาเป็นผู้สังเกตการณ์ ด้วยวิธีการสังเกตด้วยคำสนทนา และอากัปกริยาต่างๆ ของนักเรียนที่เป็นอิสระในขณะร่วมกิจกรรม

3. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างจากการไปทัศนศึกษาโดยทั่วไป ที่ยังต้องพึ่งพาความร่วมมือจากวิทยากรผู้มีหน้าที่คอยให้ความรู้กับนักเรียน ผู้วิจัยพบว่า เมื่อครูผู้สอนมีการวางแผนการเรียนรู้ มีการเตรียมความพร้อมผู้เรียน และมีกิจกรรมให้นักเรียนได้ปฏิบัติในระหว่างดำเนินกิจกรรมแล้ว นักเรียนสามารถเปลี่ยนสถานะของตนจากที่เคยเป็นผู้รับความรู้ มาเป็นผู้ที่สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง กิจกรรมที่เหมาะสมต่อการสำรวจงานศิลปะคือ การให้นักเรียนได้วาดภาพและจดบันทึก ซึ่งการวาดภาพร่างผลงานศิลปะต้นฉบับนั้น ช่วยให้นักเรียนฝึกการสังเกต และมีเวลาในการพิจารณารายละเอียดต่างๆ ของทัศนธาตุและองค์ประกอบในงานศิลปะ จากการสังเกตพบว่า เมื่อนักเรียนพบผลงานที่ตนสนใจ แทนที่จะหยุดดูและเดินผ่านไป นักเรียนกลับเริ่มลงมือร่างภาพและพินิจพิเคราะห์ผลงานศิลปะชิ้นนั้นอย่างตั้งใจ กิจกรรมการร่างภาพผลงานศิลปะต้นฉบับ เป็นกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลินให้กับนักเรียน และกระตุ้นให้เกิดการสำรวจอย่างมีวิธีการ ซึ่งการสำรวจก็คือวิธีการอย่างหนึ่งในการปลูกฝังนิสัยนักเรียน ให้เป็นผู้ที่รักในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

4. การจัดการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ประกอบด้วย คณะผู้บริหาร ตั้งแต่ระดับภายในโรงเรียนหรือระดับสูงขึ้นไป ผู้ปกครองนักเรียน เจ้าของสถานที่ที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ คณะครูอาจารย์ในโรงเรียนและนักเรียนหน้าที่และความรับผิดชอบของครูผู้สอนจึงมีมากกว่าการสอนตามปกติ ต้องดำเนินการตามหน้าที่ในหลายบทบาท เช่น เป็นนักสำรวจ เพื่อแสวงหาแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ เป็นนักวางแผน กำหนดกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องพอเหมาะกับเวลาที่กำหนด เป็นนักจูงใจ เพื่อปลุกเร้าให้นักเรียนเกิดความสงสัยใคร่รู้และเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เป็นนักคาดการณ์ ที่ต้องมีแผนรองรับกับสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจไม่เหมือนกับแผนการเรียนรู้ที่เตรียมไว้ และต้องสามารถแก้ปัญหาที่เฉพาะหน้า ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินกิจกรรม และท้ายที่สุด ซึ่งผู้วิจัยพบว่า เป็นบทบาทที่สำคัญมาก คือการเป็นนักประสานงานที่ดี ครูผู้สอนต้องประสานความเข้าใจกับทุกๆ ฝ่าย และสามารถชี้แจงให้เห็นถึงประโยชน์ ที่นักเรียนจะได้รับจากการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ดังนั้น แผนการจัดการเรียนรู้จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญของครูผู้สอน ที่จะสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากบุคคลอื่นๆ ให้สามารถดำเนินการตามเจตนารมณ์ และเป้าหมายของการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ได้

5. การจัดศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ จากแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่ในบริเวณใกล้โรงเรียน จะช่วยลดทอนเวลาในการเดินทาง ผู้วิจัยพบว่า ถ้าสามารถลดเวลาในการเดินทางได้มากเท่าใด

ก็จะยิ่งทำให้นักเรียนมีเวลาในการศึกษาดูงานศิลปะมากขึ้น และเวลาที่เหมาะสมสำหรับการจัดศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ จากแหล่งการเรียนรู้บริเวณใกล้เคียงโรงเรียนนั้น ควรใช้เวลาอย่างน้อย 2 ชั่วโมง ประกอบด้วย 1 ชั่วโมงสำหรับการเดินทางไปกลับ และ 1 ชั่วโมงสำหรับการศึกษาผลงาน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากการศึกษาผลของการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีประเด็นที่น่าสนใจที่พบจากการศึกษา ดังนี้

ก. การจัดการเรียนรู้ การจัดศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ควรดำเนินการในรูปแบบของกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียน ครูผู้สอนควรที่จะต้องจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีจุดประสงค์อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับเนื้อหาความรู้ที่นักเรียนกำลังศึกษาอยู่ กำหนดกิจกรรมที่นักเรียนจะได้ปฏิบัติในระหว่างศึกษาดูงาน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับเวลาและสถานที่ แผนการจัดการเรียนรู้ควรมีความยืดหยุ่น เพราะในชั้นไปศึกษานอกสถานที่นั้น สถานการณ์จริงอาจแตกต่างกันไป หรือไม่สามารดำเนินการบางอย่างได้ตามแผนที่วางไว้ และควรมีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อขยายความรู้ของนักเรียน หรือเพื่อสรุปทบทวนภายหลังกลับจากศึกษาดูงานศิลปะ อันจะเป็นประโยชน์ในวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียน และผู้วิจัยพบว่า สิ่งที่ครูผู้สอนควรพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับนักเรียน ในระหว่างหรือภายหลังจากการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ซึ่งมีดังนี้

1. ในด้านพุทธิพิสัย ประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ๆ อาจมีผลกระทบต่อประสบการณ์หรือความรู้เดิมของนักเรียน ซึ่ง Sousa (1995; อ้างถึงในอรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, 2546) เรียกกระบวนการที่สมองทำการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนมาก่อนเข้ากับสิ่งใหม่ว่า การถ่ายโยง(transfer) กระบวนการนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ ประการแรก คือ ผลของการเรียนรู้ที่ผ่านมาที่มีต่อผลการเรียนรู้ใหม่ และประการที่สอง คือประโยชน์ของสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ เมื่อมีการรับสารสนเทศเข้าไปไว้ในระบบความจำ สมองจะทำการค้นหาสิ่งที่เรียนรู้อีกก่อนในความจำระยะยาวเฉพาะสิ่งที่เชื่อมโยงได้กับสารสนเทศใหม่ เมื่อเกิดการเชื่อมโยง การเรียนรู้ใหม่จะประสบความสำเร็จ ซึ่ง Sousa เรียกสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ว่า การถ่ายโยงทางบวก(positive transfer) แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ความรู้เก่ารบกวนความรู้ใหม่ ก็จะเกิดการถ่ายโยงทางลบ(negative transfer) ผู้วิจัยพบว่า เมื่อนักเรียนบางคนได้พบกับผลงานศิลปะที่มีความหลากหลาย และแตกต่างกันจากรูปแบบของงานศิลปะที่นักเรียนได้ปฏิบัติในโรงเรียนแล้ว นักเรียนจะเกิดความสงสัยและตั้งคำถามว่า ผลงานชิ้นนั้นเป็นศิลปะได้อย่างไร ศิลปินใช้เทคนิควิธีการใดในการสร้างผลงาน ดังนั้น ครูผู้สอนควรอธิบายให้นักเรียน

เข้าใจ หรือนำกลับมาสรุปร่วมกันในชั้นเรียนภายหลังจากศึกษาคูงาน ทั้งนี้ ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจในรูปแบบของงานทัศนศิลป์ ที่มีอยู่หลากหลายในศิลปะร่วมสมัยเช่นกัน

2. ในระหว่างดำเนินกิจกรรมศึกษาคูงานศิลปะนั้น ผู้วิจัยพบว่า ระดับความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของนักเรียน โดยเฉพาะเรื่องของทักษะความชำนาญส่วนบุคคลนั้น มีผลต่อการวัดผลนักเรียนในด้านจิตพิสัย จากการสังเกตพบว่า นักเรียนที่มีความถนัดทางภาษาและมีทักษะทางด้านการเขียน จะได้เปรียบนักเรียนคนอื่นๆ ในกรณีที่ครูผู้สอนต้องการวัดผลในด้าน การบรรยาย วิเคราะห์และวิจารณ์ ในขณะที่เดียวกัน นักเรียนที่ไม่มีความถนัดทางการใช้ภาษาก็จะพยายามแสดงความสามารถในการวาด ด้วยการวาดภาพร่างผลงานศิลปะต้นฉบับให้สวยงามเป็นการชดเชย ดังนั้น ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีเกณฑ์พิจารณานักเรียนในด้านจิตพิสัย ที่คำนึงถึงความแตกต่างกันของนักเรียน หรือนำการศึกษาคูงานศิลปะนอกสถานที่ ไปบูรณาการร่วมกับสาระการเรียนรู้อื่น เช่น บูรณาการแบบคู่ขนานระหว่างวิชาศิลปะกับภาษาไทย เพื่อเพิ่มพูนความสามารถทางภาษาและทักษะการเขียนให้กับนักเรียนในการสำรวจงานศิลปะ สอดคล้องกับ วลัย พานิช (2544) ที่กล่าวว่า การบูรณาการแบบคู่ขนาน เป็นการสอน 2 วิชาในเนื้อหาร่วมกัน (Concurrent Event) และเบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว (2545) ที่กล่าวว่า การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel instruction) เป็นการสอนแบบวางแผนร่วมกัน สอนคนละวิชา ต่างคนต่างสอนไป แต่หัวข้อเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหาเดียวกัน ระบุสิ่งที่ร่วมกัน และตัดสินใจร่วมกัน

3. กิจกรรมการวาดร่างภาพเพื่อบันทึกผลงานศิลปะ เป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายให้นักเรียนฝึกฝนการสำรวจ และบันทึกข้อมูลทางทัศนด้วยการวาดภาพ ซึ่งต้องใช้วิธีการวาดจำลองแบบผลงานศิลปะกรรมต้นฉบับ เพื่อนำมาศึกษาและประยุกต์ความรู้ที่ได้ สร้างเป็นผลงานของนักเรียน จากการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่สร้างผลงานโดยใช้วิธีการลอกเลียนแบบผลงานศิลปะต้นฉบับ แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหา ทัศนธาตุ และเทคนิคบางประการ ทั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่า การวิจัยในครั้งนี้ กำหนดเวลาที่ใช้ในขั้นตอนการประยุกต์ความรู้มีจำกัด ทำให้นักเรียนบางส่วนส่งผลงานไม่ทันตามกำหนด และผลงานของนักเรียนที่ปรากฏ ยังมีอิทธิพลของผลงานศิลปะกรรมต้นฉบับอยู่มาก ดังนั้น ครูผู้สอนควรขยายเวลาในขั้นตอนการประยุกต์ความรู้ให้มากขึ้น โดยให้นักเรียนได้ทดลองสร้างผลงานขึ้นอีกอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การแนะนำที่เหมาะสมจากครู เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาวิธีการประยุกต์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาคูงานศิลปะ ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ข. การประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องภายในโรงเรียน เมื่อครูผู้สอนตัดสินใจที่จะนำนักเรียนไปศึกษาคูงานศิลปะ ควรที่จะแจ้งให้ผู้บริหาร โรงเรียนและในที่ประชุมครูได้รับทราบล่วงหน้าอย่างน้อยก่อนเปิดภาคเรียน เพื่อที่ทางโรงเรียนจะได้พิจารณา นำไปเป็นส่วนหนึ่งของแผนการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น กำหนดให้เป็นโครงการ หรือกิจกรรมของโรงเรียน ในภาคการศึกษานั้น การขอความร่วมมือจากโรงเรียนจะเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้

ในด้านการจัดทำเอกสารขออนุญาตที่เป็นทางการ และในด้านการจัดตารางเรียน ซึ่งทางโรงเรียนจะได้เข้ามาช่วยเหลือครูในการแก้ปัญหา ในกรณีที่การไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานทีนั้น อาจกินเวลาไปทับซ้อนชั่วโมงเรียนวิชาอื่น นอกจากนี้ การประสานงานกับครูผู้สอนในโรงเรียนเดียวกัน อาจได้พบครูท่านอื่นที่มีความสนใจในการจัดศึกษานอกสถานที่เข้ามาร่วมด้วย ซึ่งจะสามารถพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ศิลปะนอกสถานที่ ที่บูรณาการร่วมกับสาระการเรียนรู้อื่นๆ ได้ กล่าวโดยสรุปแล้ว การประสานความร่วมมือจากโรงเรียนถือเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนในระบบราชการนั้น การแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบล่วงหน้า จะมีประโยชน์ต่อการจัดเตรียมงบประมาณ และการจัดเตรียมพาหนะในการเดินทางสำหรับนักเรียน

ค. การประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภายนอกโรงเรียน ครูผู้สอนควรจะทำการศึกษาตรวจสอบแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียนเป็นอันดับแรก ซึ่งประกอบไปด้วย สถานที่สำคัญทางศิลปะ แหล่งงานของหน่วยงานราชการหรือเอกชน ศิลปินรวมทั้งผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับศิลปะที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียง และสถานที่ทางธรรมชาติ ซึ่งครูผู้สอนควรที่จะมีเกณฑ์และวิธีพิจารณาแหล่งการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดสถานที่ซึ่งเป็นเป้าหมายของการไปศึกษาดูงานศิลปะนั้น ควรจะต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ว่าต้องการที่จะไปศึกษาในเรื่องใด
2. ครูผู้สอนควรจะต้องพิจารณาว่า แหล่งการเรียนรู้ นั้น มีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านศิลปะ และสามารถรองรับจำนวนของนักเรียนเข้าไปศึกษาดูงานได้มากน้อยเพียงใด
3. แหล่งการเรียนรู้ที่จะไปศึกษานั้น มีความพร้อมในเชิงคุณภาพและปริมาณของผลงานศิลปกรรมมากน้อยเพียงใด ผลงานศิลปกรรมต้นฉบับที่มีอยู่นั้น สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ และเหมาะสมกับวุฒิภาวะและพื้นฐานความรู้ของนักเรียนหรือไม่
4. ครูผู้สอนควรตรวจสอบแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปะ ที่มีความคล้ายคลึงกันหลายๆ แห่ง และจัดเก็บข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เพื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบจุดเด่นและจุดด้อย และความเหมาะสมของสถานที่ดังกล่าว
5. ระยะทาง ระหว่างโรงเรียนกับแหล่งการเรียนรู้ไม่ควรไกลเกินไป เพราะถ้าใช้เวลาในการเดินทางน้อย ก็จะมีเวลาให้นักเรียนได้สัมผัสผลงานศิลปะมากขึ้น และระยะทางที่ไม่ไกล จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางได้อีกด้วย

เมื่อกำหนดสถานที่ ที่จะไปศึกษาดูงานศิลปะแล้ว ครูผู้สอนควรที่จะไปพบปะกับบุคคลเจ้าของสถานทีนั้นก่อนล่วงหน้า ซึ่งการไปพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการนี้ เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยต่อกัน และเพื่อจะได้มีการวางแผนร่วมกันในด้านการจัดเตรียมเนื้อหาความรู้สำหรับ

นักเรียน ดังนั้น ครูผู้สอนควรแจ้งให้เจ้าของสถานทีนั้น ได้รับทราบวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ และควรจะทำการศึกษาตรวจสอบสถานทีอย่างละเอียด พร้อมกับศึกษาข้อมูลความรู้ที่จำเป็นเกี่ยวกับสถานทีนั้นล่วงหน้า เพื่อประโยชน์ต่อการให้ความรู้สำหรับนักเรียนและการดำเนินกิจกรรม ในกรณีของผู้ปกครองนักเรียนนั้น การทำหนังสือขออนุญาตผู้ปกครองเป็นเรื่องสำคัญ ที่ครูผู้สอนควรแจ้งให้ผู้ปกครองนักเรียนได้ทราบ และการที่จะนำนักเรียนออกนอกสถานศึกษา โดยต้องมีการเดินทางออกไปไกลกว่าบริเวณชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่นั้น จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อน หนังสือขออนุญาตผู้ปกครองจะต้องระบุถึง วัตถุประสงค์ วัน เวลา ไปกลับ สถานที และจำนวนครูผู้ควบคุม กล่าวโดยสรุปแล้ว สิ่งสำคัญในการประสานงานกับบุคคลผู้เป็นเจ้าของสถานทีและผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งครูผู้สอนจะต้องจัดเตรียมคือ การดำเนินการขออนุญาตอย่างเป็นทางการ ซึ่งควรเป็นเอกสารที่จัดทำในนามของโรงเรียน

ง. ระยะทางและจำนวนของนักเรียนที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม การนำนักเรียนออกไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานทีในครั้งแรกนั้น ครูผู้สอนควรทดลองนำนักเรียนไปเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่มีจำนวนนักเรียนไม่มากนัก และควรเป็นสถานทีที่ไม่ไกลจากโรงเรียน เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องเวลา ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง พาหนะที่ใช้ และเพื่อศึกษาปรับปรุงวิธีการดำเนินงานให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น จำนวนนักเรียนที่เหมาะสมกับการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานทีนั้น ควรมีจำนวนของนักเรียนไม่เกิน 20 คน ต่อครูผู้สอน 1 คน หากนักเรียนมีจำนวนมากกว่านั้น ควรที่จะมีครูผู้ควบคุมเพิ่มขึ้น เพื่อการดูแลนักเรียนจะได้เป็นไปอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับ ความพร้อม และความเหมาะสมของแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปะ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ วิธีการจัดการเรียนการสอนศิลปะ ด้วยกระบวนการวิเคราะห์วิจารณ์ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. ควรมีการศึกษาวิจัย การนำการจัดการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางทัศน (Visual culture) และทัศนปัญญา (Visual literacy)

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- คุชฎี สีสถาวรพงศ์. บูรณาการในหลักสูตรและการสอน. วารสารสารพัฒนาหลักสูตร, 2538.
- ชลุด นิ่มเสมอ. องค์ประกอบของศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.
- ทวีเกียรติ ไชยงยศ. สุนทรียะทางทัศนศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2538.
- ทิสนา แจมมณี, ดร. 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ทิสนา แจมมณี, ดร. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ธำรง บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ธนรัชการพิมพ์, 2542.
- บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. การประเมินการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิดและวิธีการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2545.
- บุษบา มธุรสสกุล. การศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว. การสอนแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้, 2545.
- ปรเมศวร์ บุญยี่น. การนำเสนอรูปแบบการใช้สื่อการเรียนการสอนนอกสถานที่ เพื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ประคอง กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ประเสริฐ ศิลรัตน์. สุนทรียะทางทัศนศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2542.
- เปลื้อง ณ นคร. ศัพท์บูรณาการ. วิทยาสาร, 29(10: 24-25). 15 พฤษภาคม 2521.
- พิระพงษ์ กุลพิศาล. มโนภาพและการรับรู้ทางศิลปะ. ตำรา – เอกสารทางวิชาการ ฉบับที่ 19, กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2531.
- พิระพงษ์ กุลพิศาล. การวิจารณ์ศิลปะเชิงประจักษ์. มนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์: พลังปัญญา. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2544.

- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. การเรียนการสอนและประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและศิลป์วิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. ศิลปศึกษาแนวปฏิรูปฯ : ความเป็นมา ปรัชญาหลักการ วิวัฒนาการด้านหลักสูตร ทฤษฎีการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- มาลียา กองสุข. ความคิดเห็นของครูศิลปะในกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการประเมินผล การเรียนวิชาศิลปศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- เรณูมาศ วิจิตรรัตนะ. การบูรณาการเนื้อหาหลักสูตรในกลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพในระดับอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- วลัย พานิช. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา แนวคิดและแนวปฏิบัติสำหรับครูมัธยมเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- วิชัย วงศ์ใหญ่. "ศิลปะเด็กสภาพปัจจุบันและอนาคต". วารสารการวิจัยทางการศึกษา, หน้า 19-29. เล่มที่ ๑๖. ฉบับที่ ๑, 2529.
- วิชาการ, กรม. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. 2544. (อัคราณา)
- วิชาการ, กรม. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.), 2545.
- วิชาการ, กรม. สื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. พิมพ์ครั้งที่ 1. กระทรวงศึกษาธิการ, 2545.
- วิชาการ, กรม. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มศิลปะ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544, 2544. (อัคราณา)
- วิเชียร เกตุสิงห์. "หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย". พิมพ์ครั้งที่ 1. โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- วินัย โสมดี. ศิลปศึกษาในกระแสปฏิรูปการศึกษา. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา "ทิศทางและความร่วมมือทางศิลปศึกษา". จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- วิรัตน์ พิษณุโพธิ์. ความเข้าใจในศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- วิรัตน์ พิษณุโพธิ์. "ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญ". วารสารครุศาสตร์. กรกฎาคม- กันยายน, 2536.
- วิรัตน์ พิษณุโพธิ์. ลำดับขั้นตอนของการวิจารณ์: เฟลด์แมน. เอกสารประกอบการสอน. ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545 (อัคราณา)

- วิเศษ ชินวงศ์. การศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารวิชาการ. 4: 2-10. 3 มีนาคม 2544.
- วุฒิ วัฒนสิน. ศิลปะระดับมัธยมศึกษา. ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2541.
- ศรินทิรา ปัทมาคม. ความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการเรียนรู้การสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ศรินทิรา ปัทมาคม. พิพิธภัณฑสถานศิลปะ: แหล่งการเรียนรู้แบบที่ไม่ควรมองข้าม. ในมะลิฉัตร เอื้ออนันท์, แนวโน้มศิลปศึกษาร่วมสมัย, 119-132. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545
- ศรียา นิยมธรรม. เส้นทางศิลปะ กับการพัฒนาเด็กอย่างเข้าใจ ศิลปะเจ้าตัวน้อย ผู้ศิลปินอารมณ์ดี. ศิลปะกับการพัฒนาเยาวชน. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.
- ศิริวัฒน์ แสนเสริม. ความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญทางพิพิธภัณฑสถานศิลปะ และ นักวิชาการศิลปศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑสถานศิลปะในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม(CLASSICAL TEST THEORY). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สมเกียรติ ตั้งนโม. กระบวนการวิชาศิลปวิจารณ์. เอกสารประกอบการสอน. คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- สมศักดิ์ ภู่วิภาดาธรรม. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินตามสภาพจริง. พิมพ์ครั้งที่ 4. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ The Knowledge Center, 2544.
- สมสิทธิ์ จิตรสถาพร. เทคนิคการจัดการศึกษานอกสถานที่. พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535.
- สันติ คุณประเสริฐ. ปฏิรูปการจัดการกิจกรรมทางศิลปศึกษา : ศึกษาสถานศึกษาและทัศนศึกษาดูงานศิลปศึกษา: จากทฤษฎีสู่การสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สุชา จันทน์เอม. ความต้องการของเด็กและวัยรุ่น, จิตวิทยาเด็กเกเร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2542.

- สุชาติ ทองลิมา. การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สุชาติ เถาทอง. ศิลปะวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2537.
- สุชาติ เถาทอง. หลักการทัศนศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: นำอักษรการพิมพ์, 2538.
- สุภาพร แพร้วพนิท. ทำไมต้องบูรณาการ. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. 15(1 มกราคม- เมษายน 2543) : 1-6.
- สุภาพร ตัฒที่ชนศิวกุล. การศึกษาศาภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์. วิธีการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สยามสปอร์ตซินดิเคตจำกัด, 2538.
- สุรพันธ์ เกียนวัฒนา. การจัดทัศนศึกษาแบบสหวิทยาการ. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 12. ฉบับที่ 3, ก. ย.-ธ.ค. 2540.
- อมรรัตน์ สุนย์กลาง. การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสำหรับครูประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและการนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.
- อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. คู่มือปฏิบัติการเรียนการสอนยุคใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เอ็กสปอร์เน็ท, 2546.
- อรทัย สวัสดิ์แดง. ปัญหาการสอนศิลปะศึกษาของครูศิลปศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- อรอนงค์ ฤทธิฤกษ์ชัย. การศึกษาการวาดภาพการ์ตูนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ใน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- อาชญญา รัตนอุบล. การเรียนรู้จากประสบการณ์: แนวทางสู่การปฏิบัติในการศึกษานอกระบบ. วารสารครุศาสตร์. หน้าที่ 83-91. ปีที่ 32. ฉบับที่ 3 . มีนาคม- มิถุนายน 2547.
- อาริยา สุขโต. การนำเสนอรูปแบบการใช้สื่อการศึกษานอกสถานที่ เพื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

- Concordia University of Canada, Dissertation Abstracts International. Vol. 63. No.10. 3453-A, 2003.
- Feldman, Edmund Burke. ART AS IMAGE AND IDIA. 4th Edition. New Jersey: Englewood Cliffs, 1992.
- Floyd, Minuette. More than just a Field Trip: Making Relevant Curricular Connections through Museum Experiences. Art Education. Vol. 55. No.5. September. National Art Education Association, 2002.
- Fowler, Judith Noble. Through the Eyes of a novice viewer learning about art in the Museum. Art Education. Vol. 55. No.1. National Art Education Association, 2002.
- Frazeo, Bruce and Rudnitski, Rose. Integrated Teaching Methods. New York: Delmar, 1998.
- Freyermuth, Virginia Karen. Art to heart talks: Stories of art in the lives of children, parents, and teacher. Union Institute University, Dissertation Abstracts International. Vol. 64. No.1. 48-A, 2003.
- Grambs, D. Jean; Carr, C. John; Fitch, M. Robert. The Field Trip. Modern Methods In Secondary Education. 3 edition. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1970.
- Greer, Nancy K. Integrating Art and Math : Teaching Place Value in Third Grade. Dissertation Abstract International. 61-09A, 2000.
- Goldberg, Merryl. Arts and Learning: An Integrated Approach to Teaching and Learning in Multicultural and Multilingual Settings. Second Edition. USA: Addison Wesley Longman, 2001.
- Goldblatt, Patricia Faith. The usefulness of art in education in and out of the classroom. University of Toronto, Canada. Dissertation Abstracts International. Vol.59. No.6. 1873 - A, 1998.
- Herberholz, W. Donald. Artworks for elementary teacher : Developing artistic and perceptual awareness. 8 Edition. McGraw-Hill, 1998.
- Hochtritt, Lisa, Kimberlane, Shannon Bell Price. Collaborating with Xtreme Beauty : A Partnership Project between The Heritage School and The Metropolitan Museum of Art. Art Education. Volume 57. No.5. September. NAEA, 2004.
- Hubard Olga M. The human dimensions of aesthetic experience: An adolescent encounter With the art of Isamu Noguchi. Columbia University teachers College,

Dissertation Abstracts International. Vol. 64. No.9. 3166-A, 2004.

Jacobs, Heidi Hayes. Interdisciplinary Curriculum Design and Implementation. USA:

Edwards Brothers, 1989.

Jaw, Shuenn-Ju. The development and analysis of incorporating Traditional Chinese Art Education and Discipline-based Art Education in a museum setting. University of Northern Colorado, Dissertation Abstracts International. Vol.59. No.3. 696-A, 1998.

Jeffers, S. Carol. Gallery as Nexus. Art Education. Vol. 56. No.1. January. NAEA, 2003.

John A. Michael. Selecting Art Experiences. ART AND ADOLESCENCE. Teaching Art at The Secondary Level. New York: Columbia University, Teachers College Press, 1983.

Krug, H. Don. Curriculum Integration Position and Practices in Art Education: Studies in Art Education. 258-275. 4 (3), 2000.

Lackey, Deborah Kay. A descriptive study of fifth-grade students' responses concerning A fieldtrip to an museum: Implications for art teacher and docent - training programs, University of Georgia, Dissertation Abstracts International. Vol.58. No. 8. 2965-A,1998.

Lai, Wen-Shu. Looking for a safe harbor : Art making as a process of constructing Meaning through action, reflection, and interpretation. University of Iowa, Dissertation Abstracts International. Vol. 62. No.12.4030-A, 2002.

Lambeth, Virgil R. An evaluation of factors which affect the utilization of out – of - Classroom Experiences in selected middle schools in Arkansas. University of Memphis, Dissertation Abstracts International. Vol. 61. No.11.4276-A, 2001.

Lawton, Pamela Harris. Artstories : Perspectives on intergenerational learning through Narrative Construction among adolescents, middle aged, and older aged Adults. Columbia University Teachers College, Dissertation Abstracts International. Vol. 64. No.12. 4320-A, 2004.

Ludwig, Mary Ann. Effects of a museum-school collaborative on seventh grade students of an urban public elementary school, University of Illinois at Urbana, Dissertation Abstracts International. Vol.57. No.8. 3364-A, 1997.

- Millan, Deboiah A. Field Trip: Maximizing the Experience. ERIC No.ED39803. Educational Resources Information Center, 1995.
- Millington, Darren. Integrating a writing component into a collegiate - level drawing Course. Concordia University, Canada, Vol. 62. No.4. 1303 - A : Dissertation Abstracts International, 2001.
- Mullins, Joyce A. How field trip in natural areas associated with museums, arboreta, and aquaria impact the educational experiences of teachers and students. The University of Southern Mississippi, Dissertation Abstracts International. Vol. 59. No.7. 2431-A,1999.
- Olson, L. Janet. Children at the Center of Art Education : Lowenfeld Lecture, NAEA Convention Miami Beach, March 2002. Art Education. Volume 56. No.4, July. National Art Education Association, 2003.
- Rach, Martin. Art, sketchbook, and knowing: A case study. University of North Carolina at Greensboro, Dissertation Abstracts International. Vol.52. No.10. 3507-A, 1992.
- Ragatz, Marilyn Wolf. Combining Poetry and Visual Art in a Museum Setting : An Interdisciplinary Program for Sixth Graders. MIDDLE SCHOOL ART: ISSUES OF CURRICULUM AND INSTRUCTION. Carole Henry, Editor The national Art Education Association, 1996.
- Roberta W. Rice; Sue Ellen Mcneil. Sketchbooks. SECONDARY ART EDUCATION: An Anthology of Issues. Virginia: National Art Education Association, 1990.
- Schirrmacher, Robert. Art and Development for Young Children. USA : Delmar Publisher an International Thomson Publishing, 1998.
- Seely, Amy E. Integrated Thematic Units. USA. : Teacher Created Materials, 1995.
- Shirley H. Yokley. EMBRACING A CRITICAL PEDAGOGY IN ART EDUCATION. Art Education. Volume 52. No. 5. National Art Education Association,1999.
- Smith, Maria Cermen, Reaching for understanding: Exploring the prtential of four-year-old children to understand work of art. University of North Texas. Dissertation Abstracts International. Vol. 64. No.6. 1943-A, 2003.
- Smith, W. Edward; Krouse, W.Stanlay, Jr; Atkinson, M. Mark. Field Trip. The Educator' Encyclopedia. 7 Printing. Englewood Cliffs.N.J. : Prentice – Hall, 1969.
- Stone, L. Denis. Museum Field Trips. Using the Art Museum. Massachusetts : Davis

Publication, 2001.

- Suominen, Anniina. Writing with photographs, re-constructing self : An arts - based Autoethnographic inquiry. The Ohio State University, Dissertation Abstracts International. Vol.65. No.3. 802-A, 2004.
- Sweeney, Barbara Zollinger. Student learning in art museum: A study of docent-led Tours And changes in docent training to improve visitors' experiences, The Ohio State University, Dissertation Abstracts International. Vol. 64. No.12.4320-A, 2004.
- Tapley, Erin Elizabeth. Cross cultural presentations in art: A call to travel. The University of Iowa, Dissertation Abstracts International. Vol. 58. No.12.4529-A, 1998.
- Ulbricht, J. Learning about community art behaviors. Art Education. Volume 55. No.5. September. National Art Education Association, 2002.
- Yenawine, Philip. Jump Starting Visual Literacy : Thoughts on Image Selection. Art Education, Vol. 56, No.1, January. National Art Education Association, 2003.
- Zelkowitz, Michelle Tony. Bringing the outdoors in, Bringing generations together ; An intergenerational community service mural art project. Union Institute University, Dissertation Abstracts International. Vol. 64. No.11.3931-A, 2004.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

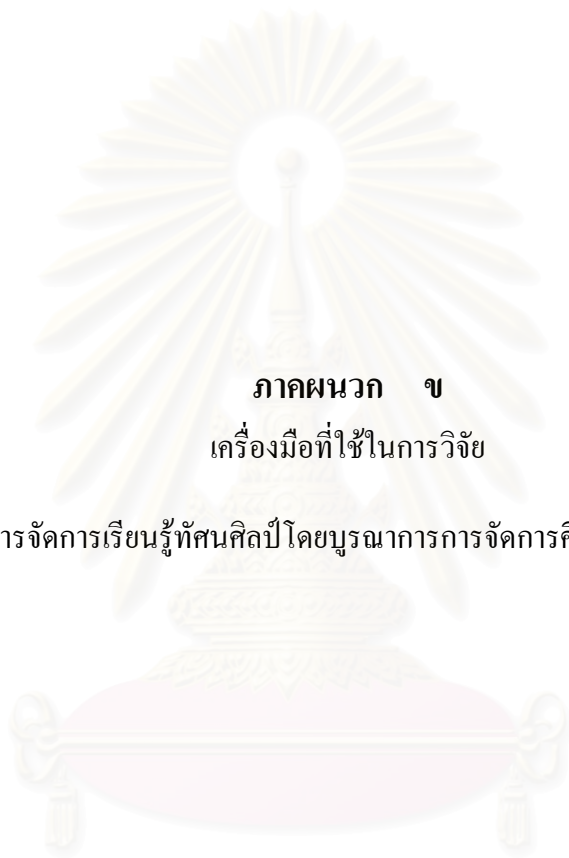
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. อาจารย์ ดร. อำไพ ตริณสาร
 อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปศึกษา
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมโภชน์ ทองแดง
 อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปศึกษา
3. อาจารย์อริยพร คุโรตะ
 อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปศึกษา
4. อาจารย์วีรัตน์ คุ้มคำ
 อาจารย์สอนศิลปศึกษา โรงเรียนวัดสี่สุก
 ผู้ทรงคุณวุฒิทางการสอนศิลปศึกษา
5. อาจารย์โชคก เก่งเขตรกิจ
 อาจารย์สอนศิลปศึกษา โรงเรียนวัดประดู่ในทรงธรรม
 ผู้ทรงคุณวุฒิทางการสอนศิลปศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แผนการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการเรียนรู้ที่ 1: ชั้นเตรียมความพร้อมผู้เรียน

รายวิชา ทักษะศิลป์

สาระการเรียนรู้ ทักษะศิลป์

กลุ่ม ศิลปะ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ภาคเรียนที่ 2

ปีการศึกษา 2547

ชื่อ ประเภทและองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ / วิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

เวลา 2 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1.1 เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้เบื้องต้น ในทฤษฎีที่เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์
- 1.2 เพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษาองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์เบื้องต้น และกำหนดหัวข้อที่ตนสนใจเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการไปศึกษานอกสถานที่
- 1.3 เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ที่เกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

2. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

- 2.1 นักเรียนสามารถบอกประเภทของผลงานทัศนศิลป์แบบต่างๆ
- 2.2 นักเรียนสามารถจำแนกทัศนธาตุและอธิบายหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ได้ตามความเข้าใจ จากการร่างภาพและจัดบันทึก
- 2.3 นักเรียนสามารถอธิบายประเภทของกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะ จากแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ และวิธีการศึกษาศิลปะนอกสถานที่ได้

3. สาระการเรียนรู้

- 3.1 รูปแบบของผลงานศิลปกรรมที่จัดแสดงอยู่ในปัจจุบัน ประเภทของงานทัศนศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สถาปัตยกรรม และสื่อผสม
- 3.2 ทัศนธาตุ ประกอบด้วย จุด เส้น รูปร่าง-รูปทรง น้ำหนักอ่อนแก่ของแสงเงา ที่ว่าง พื้นผิว สี มวลและปริมาตร และหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ เช่น เอกภาพ ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน ความตัดกันและจุดเด่น จังหวะ เป็นต้น
- 3.3 รูปแบบของการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ประกอบด้วย
 - 3.3.1 ประเภทของกิจกรรมการศึกษาดูงานศิลปะจากแหล่งการเรียนรู้ภายนอกสถานที่ เช่น การศึกษาจากแหล่งงาน จากบุคคล สถานที่สำคัญ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมชุมชนและสังคม เป็นต้น
 - 3.3.2 วิธีการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ โดยการวาดภาพ การจัดบันทึกสาระความรู้ที่เกี่ยวกับทัศนธาตุ ประกอบด้วย จุด เส้น รูปร่าง-รูปทรง น้ำหนักอ่อนแก่ของแสงเงา ที่ว่าง พื้นผิว สี มวลและปริมาตร และหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในผลงานศิลปกรรมต้นฉบับเช่น เอกภาพ ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน ความตัดกันและจุดเด่น จังหวะ เป็นต้น

4. กระบวนการจัดการเรียนรู้

เตรียมความพร้อมผู้เรียน ก่อนไปศึกษาดูงานศิลปกรรมร่วมสมัย ประกอบด้วย

- 4.1 จัดให้นักเรียนอภิปรายรูปแบบของงานทัศนศิลป์ที่ปรากฏในปัจจุบัน ศึกษาทัศนธาตุ และหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ รวบรวมข้อสงสัยของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบของศิลปกรรมที่หลากหลาย
- 4.2 นักเรียนกำหนดหัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทัศนธาตุ และหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ที่ตนสนใจจะไปศึกษานอกสถานที่ ในขอบข่ายของงานทัศนศิลป์ อันประกอบด้วย ประเภทงานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สื่อผสม และสถาปัตยกรรม
- 4.3 นักเรียนทดลองปฏิบัติงาน ฝึกการร่างภาพและจัดบันทึกข้อมูลจากผลงานศิลปกรรมจากสไลด์ หรือภาพถ่ายผลงานทัศนศิลป์ประเภทต่างๆ
- 4.4 ครูผู้สอนอธิบายความรู้ที่เกี่ยวกับประเภทของกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะ จากแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ และวิธีการศึกษาศิลปะนอกสถานที่
- 4.5 ครูผู้สอนกำหนดสถานที่สำหรับการศึกษานอกสถานที่ดูงานศิลปะ และวางแผนร่วมกันกับนักเรียน เกี่ยวกับกิจกรรมที่จะไปปฏิบัติ แผนการเดินทาง ค่าใช้จ่าย และข้อตกลงที่นักเรียนต้องปฏิบัติร่วมกัน
- 4.6 ครูผู้สอนดำเนินการทางด้านเอกสาร การขออนุญาตจากบุคคลสำคัญต่างๆ เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง และเจ้าของสถานที่ซึ่งเป็นที่หมายในการศึกษา

5. กระบวนการวัดและประเมินผล

- 5.1 ความเข้าใจของนักเรียน เกี่ยวกับประเภท องค์ประกอบต่างๆของงานทัศนศิลป์ และวิธีการศึกษานอกสถานที่ โดยการใช้แบบทดสอบความรู้ที่นักเรียน และแบบประเมินผลงานนักเรียน
- 5.2 การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน

6. แหล่งการเรียนรู้

ภายในสถานศึกษา ห้องสมุด ห้องศิลปะ

7. สื่อ - อุปกรณ์

- 7.1 สไลด์ ภาพถ่ายผลงานทัศนศิลป์ประเภทต่างๆ
- 7.2 คู่มือ หรือเอกสารข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ที่จะไปศึกษา

ใบความรู้ ที่ 1

รายวิชา ทักษะศิลป์

สาระการเรียนรู้ ทักษะศิลป์

กลุ่ม ศิลปะ

เรื่อง ความหมายและประเภทของงานทัศนศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เวลา 2 ชั่วโมง

บทนำ

เมื่อเรากล่าวถึงคำว่า ศิลปะ เราพบว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และครอบคลุมในทุกๆ กิจกรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น มีทั้งผลงานที่เราสามารถมองเห็นและสัมผัสจับต้องได้เช่น ภาพวาด ประติมากรรม งานภาพพิมพ์ ฯลฯ และที่เรามองไม่เห็น แต่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยการฟัง การอ่านและจินตนาการตาม เช่น ดนตรี และงานวรรณกรรมร้อยแก้วและร้อยกรอง เป็นต้น รวมทั้งศิลปะที่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยการมองเห็นพร้อมๆ ไปด้วยได้ยินเสียง เช่น นาฏศิลป์ การฟ้อนรำ โขน การละคร จนถึงยุคสมัยปัจจุบัน ที่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญ ทำให้เราได้พบเห็นศิลปะที่ปรากฏทาง สิ่งพิมพ์ งานโฆษณา โทรทัศน์ ภาพยนตร์ คอนเสิร์ต และคอมพิวเตอร์ ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เรามักจะเรียกรวมๆ กันว่า ศิลปะ

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการทางศิลปะ ได้พยายามจำแนกรูปแบบของศิลปะเพื่อประโยชน์ในการศึกษาและทำความเข้าใจ ด้วยการแบ่งประเภทของศิลปะออกเป็น 2 แขนงใหญ่ โดยยึดเอาวัตถุประสงค์ประสงค์ของการสร้างงานศิลปะนั้นเป็นเกณฑ์ คือ

1. วิจิตรศิลป์ คืองานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะมนุษย์ต้องการความงามที่มาหล่อเลี้ยงจิตใจ และต้องการแสดงออกทางสติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึกส่วนตัวผ่านทางผลงานวิจิตรศิลป์
2. ประยุกต์ศิลป์ คืองานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ ทั้งทางด้านจิตใจ และประโยชน์ใช้สอยทางกายภาพอื่นๆ คือศิลปะที่ใช้งานได้และมีความงามในตัวเอง สำหรับบทเรียนนี้ จะกล่าวรายละเอียดที่เกี่ยวกับเรื่องของวิจิตรศิลป์เท่านั้น เนื่องจากเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สามารถแบ่งย่อยออกเป็นศิลปะสาขาต่างๆ โดยแบ่งตามประสาทสัมผัสรับรู้ของมนุษย์ ก่อให้เกิดเป็นศาสตร์ความรู้ในวิชากลุ่มศิลปะ อันประกอบด้วย

1. ทัศนศิลป์ (visual arts) คือ ผลงานศิลปกรรมที่ผู้ชมสามารถสัมผัส รับรู้ได้ด้วยการมองเห็น ประกอบด้วย จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) ภาพพิมพ์ (printmaking) สถาปัตยกรรม (architecture) และสื่อผสม (mixed media) จัดอยู่ในวิชาศิลปศึกษาหรือวิชาทัศนศิลป์

2. โสตศิลป์ (audio art) คือ ผลงานศิลปกรรมที่ผู้ชมสามารถสัมผัส รับรู้ได้ด้วยการฟัง การอ่าน การร้องเพลง ประกอบด้วย ดนตรี บทกลอน ทำนองเสนาะ วรรณกรรมต่างๆ จัดอยู่ในวิชาดนตรี และบางส่วนมีอยู่ในวิชาภาษาไทย

3. โสตทัศนศิลป์ (visual & audio art) คือ ผลงานศิลปกรรมที่ผู้ชมสามารถสัมผัสรับรู้ได้ ด้วยการมองเห็นพร้อมกับการฟัง ประกอบด้วย นาฏศิลป์ การละคร การขับร้อง ในปัจจุบันได้เรียกรวมไปถึงสื่อที่ทันสมัยต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ทัศนศิลป์ (Visual Arts)

ทัศนศิลป์ เป็นชื่อเรียกศิลปะสาขาหนึ่ง ที่แบ่งย่อยออกมาจากจิตรศิลป์ มีความหมายเดียวกัน กับสิ่งที่เรียกว่า “ผลงานศิลปกรรม” เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อสะท้อนสติปัญญา อารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตน มนุษย์ต้องการการแสดงออกที่เกี่ยวกับความคิด จินตนาการต่างๆ ตั้งแต่เรื่องที่อยู่ภายในจิตใจของตนเอง เรื่องครอบครัว สังคม วิทยาศาสตร์ การเมือง ปรัชญา ศาสนา ฯลฯ ซึ่งนักการศึกษาทางศิลปะได้ให้คำนิยามของทัศนศิลป์ไว้ ดังต่อไปนี้

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2524) ได้ให้ความหมายของทัศนศิลป์ไว้ว่า ศิลปะที่สามารถมองเห็นความงามจากรูปลักษณะ จึงมีขอบข่ายที่กว้างขวางสำหรับสำหรับทัศนศิลป์ที่เป็นจิตรศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) สถาปัตยกรรม (architecture) และภาพพิมพ์ (graphic art)

ชลุด นิ่มเสมอ (2544) กล่าวว่า ทัศนศิลป์ เป็นศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และ สถาปัตยกรรม

สุชาติ เกาทอง (2538) กล่าวว่า ทัศนศิลป์ เป็นคำที่ใช้กันอยู่ในแวดวงศิลปะ มีความหมายว่าศิลปะที่สื่อความหมายและรับรู้ได้ด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์ แสดงความหมายหรือร่องรอยที่ปรากฏเห็นได้ รอยเหล่านี้อาจทำด้วยเครื่องมือวัสดุ หรือวิธีการใดๆก็ได้ การกินระวางเนื้อที่ (space art) โดยทางกายภาพ (ลักษณะทางภายนอกของสิ่งนั้น) เป็นคุณลักษณะเฉพาะของทัศนศิลป์ที่แตกต่างไปจากโสตศิลป์(audio art) และโสตทัศนศิลป์(visual & audio art)

ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2542) กล่าวว่า ทัศนศิลป์หมายถึง ศิลปะที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ด้วยการสายตาเป็นอันดับแรก หรือที่เรียกกันว่าศิลปะที่มองเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะภาพพิมพ์ และประเภทสื่อผสม

วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่า ทัศนศิลป์คือ ศิลปกรรมที่มนุษย์สามารถสัมผัสสุนทรียภาพได้ด้วยการมองเห็นและการเห็นด้วยสายตา ได้แก่ จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) ภาพพิมพ์ (printmaking) และสื่อผสม (mixed media)

ดังนั้น ความหมายของทัศนศิลป์กล่าวโดยสรุปคือ ผลงานศิลปกรรมที่ผู้ชมสามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยการมองเห็น ประกอบด้วย จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) ภาพพิมพ์ (printmaking) สถาปัตยกรรม (architecture) และสื่อผสม (mixed media)

ประเภทของงานทัศนศิลป์ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์,2524; สุชาติ เกาทอง,2538; ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542)

Pablo Picasso “ หุ่นนั่ง ” พ.ศ. 2467 สีน้ำมันบนผ้าใบ

1) จิตรกรรม (painting) คือการเขียนและระบาย

สีภาพด้วยสีหลายๆสี ส่วนการวาดเขียน(drawing) นั้นเป็นการเขียนภาพโดยใช้สีเดียว จิตรกรรมมีลักษณะเป็นการถ่ายทอดเรื่องราว ที่ต้องการแสดงด้วยรูปแบบลงบนพื้นผิวระนาบสองมิติ โดยใช้วัสดุประเภทสี สีจะเป็นสื่อที่สำคัญที่สุดในการเขียนภาพ อาจจะเป็นสีเอกะรงค์(monochrome) หรือพหุรงค์ (polychrome) ด้วยเทคนิควิธีการที่เหมาะสมกับชนิด

ของวัสดุที่ใช้ในการถ่ายทอด เช่น สีน้ำ สีน้ำมัน สีฝุ่น สีเทียน สีโปสเตอร์ สีชอล์ก สีเมจิก สีหมึก พู่กันลม เป็นต้น ทั้งจิตรกรรมและการวาดเขียนมีขอบข่ายที่กว้างขวางของการสร้างสรรค์ที่กว้างขวาง เช่น การเขียนภาพหุ่นนิ่ง การเขียนภาพทิวทัศน์ การเขียนภาพคน สัตว์ การเขียนภาพฝาผนัง การเขียนภาพจินตนาการสร้างสรรค์และการเขียนภาพนามธรรม

2) ประติมากรรม (sculpture) คือ ศิลปวัตถุที่มี

รูปลักษณะ 3 มิติ ที่เกิดจาก การปั้น (modeling) การแกะสลัก(carving) การหล่อ(casting) และการสร้างประกอบเข้าด้วยกัน สามารถให้ความรู้สึกในความงามและความประทับใจจากการดูและการได้สัมผัสจริง ประติมากรรมมีตัวตนให้ผู้ชมสามารถจับต้องสัมผัสและดูได้ทุกด้าน

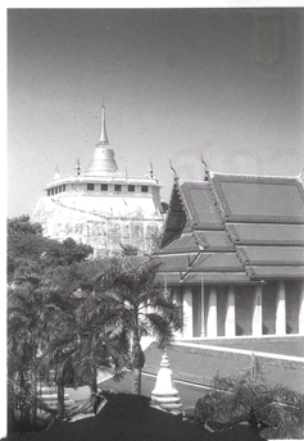

David Deming “ Bird Dog II ”ประติมากรรมเชื่อมโลหะ , ค.ศ. 1994 มหาวิทยาลัยเท็กซัส

การใช้สื่อทางประติมากรรม จึงเป็นการสร้างความงามของรูปลักษณะให้ปรากฏขึ้นใน โครงสร้าง สัดส่วน และเนื้อหาของผลงาน สุนทรียภาพของผลงานประติมากรรมเกิดขึ้นจากความกลมกลืนกันของแสงเงา ซึ่งจะทำให้เกิดปริมาตรและรูปทรงที่สวยงาม การสร้างสรรค์ประติมากรรมจะไม่คำนึงมากในเรื่องของสี ผลงานประติมากรรมจึงนิยมใช้สีเดียว หรืออาจแสดงสีผิวธรรมชาติของวัสดุ คำว่าประติมากรรมที่ใช้ในภาษาไทยมีอยู่สองคำคือ ประติมากรรมและปฏิมากรรม คำว่าประติมากรรม นั้นหมายถึงงานปั้นแกะสลักทั่วไป ส่วนคำว่า ปฏิมากรรม นั้น หมายถึงงานปั้นแกะสลักรูปเคารพในทางพุทธศาสนา โดยทั่วไป ประติมากรรมจะมีลักษณะใหญ่ๆแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ประติมากรรมภาพลอยตัว(free-standing sculpture) ประติมากรรมภาพนูน(relief sculpture) ซึ่งอาจจะเป็นภาพนูนสูง (high relief) และภาพนูนต่ำ (low relief)

3) **ภาพพิมพ์ (printmaking / graphic art)** คือผลงานศิลปกรรมที่ผลิตขึ้นงาน โดยใช้แม่แบบเป็นหลักและใช้เทคนิควิธีการพิมพ์เป็นกระบวนการสร้างงาน ภาพพิมพ์เกิดจากการพิมพ์ประทับให้ติดภาพบนกระดาษโดยใช้แม่พิมพ์ที่ทำมาจากวัสดุต่างๆ เช่น กระดาษ ไม้ ยาง พืช หิน หรือแผ่นโลหะ เป็นต้น ภาพพิมพ์มีขอบข่ายของการสร้างสรรค์หลายวิธี จนนับว่าเป็นศิลปะแขนงใหญ่แขนงหนึ่ง ภาพพิมพ์มีกระบวนการในการผลิตด้วยการใช้แบบพิมพ์เดียวกันพิมพ์ได้หลายรูป แต่เดิมนั้นแบบพิมพ์และการพิมพ์ด้วยมือที่ละใบ แต่ต่อมาความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงขึ้น ประกอบกับความต้องการทางด้านปริมาณสูง สำหรับใช้ในการโฆษณาและกิจการอื่นๆ ภาพพิมพ์จึงได้ใช้เครื่องจักรช่วยในการพิมพ์มากขึ้น ในปัจจุบันลักษณะของการพิมพ์ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายที่จะทำ ถ้าเป็นงานพิมพ์ที่คำนึงถึงความงาม และคุณค่าทางสุนทรียภาพงานพิมพ์นั้นถือเป็นแขนงหนึ่งของจิตรศิลป์ และยังคงใช้มือในการทำแบบพิมพ์และการพิมพ์เป็นหลักสำคัญ ส่วนภาพพิมพ์ที่ต้องการปริมาณมาก สำหรับใช้ในการโฆษณากิจการต่าง ๆ นั้นได้ใช้กระบวนการผลิตด้วยเครื่องจักรเกือบทั้งหมดแล้ว ภาพพิมพ์นั้นถือเป็นแขนงหนึ่งของอุตสาหกรรมศิลป์ เทคนิคของการทำแบบพิมพ์ มีเทคนิคใหญ่ๆ อยู่ 4 ชนิดคือ

1. กระบวนการพิมพ์ผิวสูง (relief printing) เช่น ภาพพิมพ์ไม้ ภาพพิมพ์แกะยาง เป็นต้น
2. กระบวนการพิมพ์ร่องลึก (intaglio printing) เช่น ภาพพิมพ์โลหะ เป็นต้น
3. กระบวนการพิมพ์พื้นราบ (planographic printing) เช่น ภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์กระจก ภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์กระดาษ ภาพพิมพ์หิน เป็นต้น
4. กระบวนการพิมพ์ผ่านฉากพิมพ์ หรือร่องฉลุ (serigraphic printing / stencil) เช่น ภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์กระดาษไหม เป็นต้น

4) **สถาปัตยกรรม (architecture)** เป็นศิลปะของการก่อสร้างอาคารสำหรับใช้สอย เพื่อพักอาศัยหรือสาธารณประโยชน์ งานก่อสร้างอาคารนี้ ต้องใช้ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ในด้านความงาม และวิทยาศาสตร์ในด้านความมั่นคงแข็งแรง ลักษณะของสถาปัตยกรรมมีอยู่ 2 แบบคือ สถาปัตยกรรมแบบเปิด (open architecture) เป็นสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ และสถาปัตยกรรมแบบปิด (closed architecture) ได้แก่สิ่งก่อสร้างที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการอย่างใด

อย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่ไม่ใช่การอยู่อาศัยหรือการใช้ชีวิตดำรงอยู่ในโครงสร้างนั้น เช่น เจดีย์อนุสาวรีย์ สุสาน เป็นต้น สถาปัตยกรรมแบ่งออกได้เป็น

1. สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับการออกแบบและก่อสร้างอาคาร ได้แก่ บ้าน หอพัก อาคารสาธารณะ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น
2. ภูมิสถาปัตยกรรม เป็นการออกแบบการจัดบริเวณ ซึ่งจะรวมทั้งการจัดวางแผนผังบริเวณ ถนนการวางผังปลูกต้นไม้ การจัดสวนภายในบริเวณอาคารและสวนสาธารณะ รวมทั้งการออกแบบอาคารในบริเวณสวนให้กลมกลืนกับภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อม
3. ผังเมือง เป็นการออกแบบวางผังบริเวณของเมืองให้เป็นระเบียบและถูกหลักวิชาการ

5) **สื่อผสม (mixed media)** คือผลงานศิลปกรรมที่ได้จากการใช้วัสดุผสม หรือการใช้กรรมวิธีหรือวิธีการในการสร้างที่ผสมผสานจนไม่อาจเรียกว่าเป็นงานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะได้ เช่น ผลงานศิลปกรรมที่ใช้กรรมวิธีของจิตรกรรมและประติมากรรมในผลงานชิ้นเดียวกัน

Bogdan Perzynski “New Moon” ,1994

อ้างอิง

ชลุด นิมเสมอ. องค์ประกอบของศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 6 , กรุงเทพฯ,ไทยวัฒนาพานิช, 2544
 ประเสริฐ สีรัตน์. สุนทรียะทางทัศนศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ,โอเดียนสโตร์, 2542.
 วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูรย์. ความเข้าใจในศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 1 , กรุงเทพฯ,ไทยวัฒนาพานิช, 2524
 สุชาติ เถาทอง. หลักการทัศนศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ, นำอักษรการพิมพ์, 2538
 ภาพ : ธนะ เลาหภัยกุล ,มหาวิทยาลัย TEXAS , Art Record in Thailand, ปีที่ 1 , กรุงเทพฯ,
 ฉบับที่ 2 ก.พ., 253

ใบความรู้ ที่ 2

เรื่อง หลักการและวิธีปฏิบัติ ในการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

รายวิชา ทศนศิลป์ สารการเรียนรู้กลุ่ม ศิลปะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เวลา 2 ชั่วโมง

ประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่และทัศนศึกษาดูงานทางศิลปศึกษา มีอยู่ 5 ประเภท (สันติ คุณประเสริฐ, 2547) คือ

1. การศึกษาจากแหล่งงาน

แหล่งงานอันเป็นที่รวมของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล มีทั้งของภาครัฐและของเอกชน อันเป็นองค์กรที่มีผู้บริหารสูงสุดเป็นผู้กำหนดนโยบายหลัก มีจุดมุ่งหมายการทำงานที่ชัดเจน มีการวางแผนงาน การควบคุมงาน และการประสานงานที่ดี ความสำเร็จเกิดจากการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม แสดงให้เห็นความสามัคคีร่วมมือกันของสมาชิกในหน่วยงานนั้น เป็นแหล่งข้อมูลภายนอกที่มีคุณค่ายิ่ง ทำให้ผู้เรียนรับรู้และเข้าใจวิธีการบริหาร การจัดการ วิธีการคิด การแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นและได้รับผลสำเร็จสูงในสภาพการทำงานที่แท้จริง

2. การศึกษาจากบุคคล

บุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สูง เป็นแหล่งทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เช่น ศิลปิน นักออกแบบ นักหัตถศิลป์ เจ้าของกิจการ เป็น

บุคคลที่มีชื่อเสียงและบทบาทสำคัญทางสาขาวิจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ หัตถศิลป์และอุตสาหกรรมศิลป์ บุคคลที่สร้างสรรค์ผลงานเป็นที่ยอมรับและได้รับความสำเร็จในวิชาชีพ ที่มีเอกลักษณ์ทั้งแนวความคิดและวิธีการปฏิบัติงาน แสดงออกและสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ มีความยินดีต้อนรับ มีความพร้อมที่เผยแพร่และถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นวิทยาทานแก่นุชนรุ่นหลัง

3. การศึกษาจากสถานที่สำคัญ

เป็นความได้เปรียบของการเรียนการสอนศิลปศึกษาที่มีสถานที่สำคัญมากมายให้ศึกษาและสำรวจ สถานที่สำคัญทางสาขาวิจิตรศิลป์ส่วนใหญ่เป็นของภาครัฐเช่น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัดวาอาราม เป็นต้น ที่เป็นของภาคเอกชนมีไม่มากนัก ซึ่งมีทั้งในรูปแบบมูลนิธิและส่วนบุคคล เช่น สยามสมาคม วังสวนผักกาด พิพิธภัณฑ์ทอผ้าป่าแสงดา หอศิลป์เอกชน (Gallery) เป็นต้น ส่วนสถานที่สำคัญทางสาขาประยุกต์ศิลป์ส่วนใหญ่เป็นของภาคเอกชน เช่น บริษัท โรงงาน โรงแรม เป็นต้น

4. การศึกษาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถานที่ซึ่งมีสภาพแวดล้อมสวยงามธรรมชาติเช่นอุทยานแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติทางทะเล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างความลึกซึ้งและความประทับใจอย่างสูงแก่ผู้เรียนทางศิลปะและการออกแบบ รวมทั้งทำให้เข้าใจวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคน สัตว์ เรื่องราวเกี่ยวกับพันธุ์ไม้และระบบนิเวศน์ ผู้สอนควรแนะนำวิธีการเรียนรู้จากธรรมชาติและสังคมไปใช้ร่วมกัน ทั้งในบทเรียนและในชีวิตประจำวัน พยายามฝึกและสร้างนิสัยให้ผู้เรียนใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต กำหนดจุดหมายการเรียนรู้เพื่อเข้าใจ เรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์ เรียนรู้เพื่อเห็นคุณค่า ชื่นชมและภาคภูมิใจ เรียนรู้เพื่ออนุรักษ์และเพื่อพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาระความรู้ทางศิลปะและการออกแบบสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ครูในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ ต้องฝึกฝนตนเองให้มีทักษะในการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ การเรียนรู้จากธรรมชาติทำได้ด้วยการสังเกต บันทึก จดจำ วิเคราะห์ธรรมชาติที่พบเห็นและสัมผัส เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และความกระตือรือร้นในการทำงาน

5. การศึกษาจากวัฒนธรรม

สังคมและชุมชนเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศิลปะ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของวิถีการดำเนินชีวิต ทักษะ ทักษะ ทักษะ ความคิด และวิธีการคิดร่วมกันของกลุ่มคน ทำให้เข้าใจค่านิยมและรูปแบบของพฤติกรรมร่วมกันซึ่งจำแนกกลุ่มบุคคลและชุมชนทางสังคมต่างๆออกจากกัน การศึกษานอกสถานที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและเคารพวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างไปจากตน เรียนรู้ความสัมพันธ์ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องระหว่างวงการศิลปะและการออกแบบกับวงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ส่งผลทำให้เกิดรูปแบบใหม่ๆของการแสดงออก กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะและงานออกแบบหลายประเภทได้รับอิทธิพลความคิดและแรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรม

Herberholz (1998) กล่าวว่า หากมีเวลาที่มากพอสมควรในการชมงานศิลปะนั้น มีข้อปฏิบัติแก่ผู้ชมผลงาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ชมผลงานสามารถรับรู้และตอบสนองต่อผลงานศิลปะที่ดึงดูดใจเป็นพิเศษ อันมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ยืนอยู่ตรงหน้างานศิลปะ และศึกษาทุกๆ ส่วนของผลงาน (ส่วนประกอบในงานศิลปะ) จากนั้นจึงหลับตาลง แล้วนึกภาพ ของผลงานศิลปะนั้น ถ้าหากความทรงจำของผลงานนั้นไม่ถูกต้อง ให้ลืมตาขึ้นและตรวจสอบผลงานอีกครั้งอย่างละเอียดถี่ถ้วน หลังจากนั้นจึงหลับตาแล้วลองนึกภาพผลงานอีกครั้ง วิธีการดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้ชมงานสามารถมองดูผลงานได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนมากขึ้น มองเห็นได้อย่างชัดเจนและจดจำผลงานศิลปะได้

3. การร่างภาพผลงานศิลปะ ทั้งศิลปินและผู้เขียนศิลปะ จะฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยการวาดเส้น คัดลอกผลงานศิลปะต้นฉบับ ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เพื่อฝึกการสังเกตสิ่งที่มองเห็นให้เป็นนิสัย สำหรับผู้ชมงานศิลปะนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องคัดลอกผลงานศิลปะด้วยทักษะความชำนาญ การใช้ดินสอหรือปากการ่างภาพนั้น เพียงเพื่อขยายความรู้ในงานศิลปะที่ตนสนใจ

ศิลปินแบ่งพื้นที่ภาพออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นน้ำที่มีสัดส่วนมากกว่าส่วนที่เป็นพื้นดิน (ฝั่ง) ทำให้ภาพดู รู้สึก อ่างกว้าง ไม่ปลอดภัย

รูปคนที่กำลังเคลื่อนไหว เป็นภาพที่สามารถมองเห็นได้ในครั้งแรกของการมอง ถือว่าเป็น จุดเด่นของภาพ

การจัดวางภาพวัตถุที่มีขนาดใหญ่เพื่อให้ภาพมีความลึก มีระยะใกล้ - ไกล และเป็นส่วนที่ช่วยสร้างความสมดุลย์ในผลงาน

ผลงานนำเสนอในรูปแบบภาพเหนือจริง แสดงให้เห็นรูปทรงของมนุษย์ สิ่งก่อสร้างและวัตถุที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน แต่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมและกำลังจะถูกกลืนหายไปกับกระแสน้ำ (อุทกภัย) ศิลปินน่าจะกำลังสะท้อนให้เห็นถึง ภาวะความสิ้นหวังและโดดเดี่ยว หรือการไขว่คว้าหาที่พึ่งสุดท้าย

2. ศึกษารอบขอบเขต ลงในส่วนที่เป็นรายละเอียดของผลงานศิลปะ โดยกำหนดเป้าหมายตรงตำแหน่งที่ก่อให้เกิดความดึงดูดใจและน่าสนใจเป็นพิเศษ จัดวางความสมดุลของภาพภายในกรอบนั้น แล้วจึงวาดภาพร่างเล็กๆภายในขอบเขตนั้นตามที่มีมองเห็น วิธีการนี้ทำให้ผู้ชมผลงานสามารถพินิจพิเคราะห์โครงสร้างในรายละเอียดที่มีลักษณะสำคัญ เพื่อค้นหาวิธีการสร้างงานภายในผลงานนั้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานศิลปะส่วนบุคคล ด้วยการคัดเลือกเอาจากบางส่วนในผลงานศิลปะต้นฉบับ

4. เลือกผลงาน เพื่อนำมาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

- ประเพณีและประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร
- ผลงานศิลปะ แสดงถึงสภาพสังคม ศาสนา หรือเศรษฐกิจหรือไม่
- สังคม มีอิทธิพลต่อผลงานศิลปะเหล่านี้ในแนวทางใด
- ผลงานศิลปะในแต่ละชั้นจะมีความแตกต่างกันอย่างไร ถ้าสร้างสรรค์โดยวัฒนธรรมอื่น ในยุคสมัยอื่น หรือจากรูปแบบ (style) อื่น
- รูปแบบของศิลปะ (style of art) ใดที่ปรากฏในผลงานแต่ละชั้น
- วัฒนธรรมหรือกฎเกณฑ์ทางสุนิยมใดที่สังเกตเห็นได้ในแต่ละผลงาน
- วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในแต่ละชั้นคืออะไร

1. ขึ้นอยู่ตรงหน้างานศิลปะ และศึกษาทุกๆ ส่วนของผลงาน (ส่วนประกอบในงานศิลปะ) จากนั้นจึงหลับตาลง แล้วนึกภาพของผลงานศิลปะนั้น ถ้าหากความทรงจำของผลงานนั้นไม่ถูกต้อง ให้ลืมตาขึ้นและตรวจสอบผลงานอีกครั้งอย่างละเอียดถี่ถ้วน หลังจากนั้นจึงหลับตาแล้วลองนึกภาพผลงานอีกครั้ง วิธีการดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ชมงานสามารถมองดูผลงานได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนมากขึ้น มองเห็นได้อย่างชัดเจนและจดจำผลงานศิลปะได้

2. ตีกรอบขอบเขตลงในส่วนที่เป็นรายละเอียดของผลงานศิลปะ โดยกำหนดเป้าหมายตรงตำแหน่งที่ก่อให้เกิดความดึงดูดใจและน่าสนใจเป็นพิเศษ จัดวางความสมดุลของภาพภายในกรอบนั้น แล้วจึงวาดภาพร่างเล็กๆ ภายในขอบเขตนั้นตามที่มองเห็น วิธีการนี้ทำให้ผู้ชมผลงานสามารถพินิจพิเคราะห์โครงสร้างในรายละเอียดที่มีลักษณะสำคัญ เพื่อค้นหาวิธีการสร้างงานภายในผลงานนั้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานศิลปะส่วนบุคคล ด้วยการคัดเลือกเอาจากบางส่วนในผลงานศิลปะต้นฉบับ

3. การร่างภาพผลงานศิลปะ ทั้งศิลปินและผู้เรียนศิลปะจะฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยการวาดเส้น คัดลอกผลงานศิลปะต้นฉบับในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เพื่อฝึกการสังเกตสิ่งที่มองเห็นให้เป็นนิสัย สำหรับผู้ชมงานศิลปะนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องคัดลอกผลงานศิลปะด้วยทักษะความชำนาญ การใช้ดินสอหรือปากการ่างภาพนั้น เพียงเพื่อขยายความรู้ในงานศิลปะที่ตนสนใจ

4. เลือกผลงานที่มีหัวเรื่องหรือสาระสำคัญของเรื่องราวคล้ายคลึงกัน แต่มาจากวัฒนธรรมที่หลากหลายแตกต่างกัน 3 รูปแบบผลงาน เลือกผลงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือจากหนังสือ หรือจากห้องแสดงภาพศิลปะ เพื่อนำมาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

- ประเพณีและประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร
- ผลงานศิลปะ แสดงถึงสภาพสังคม ศาสนา หรือเศรษฐกิจหรือไม่
- สังคม มีอิทธิพลต่อผลงานศิลปะเหล่านี้ในแนวทางใด
- ผลงานศิลปะในแต่ละชั้นจะมีความแตกต่างกันอย่างไร ถ้าสร้างสรรค์โดยวัฒนธรรมอื่น ในยุคสมัยอื่น หรือจากรูปแบบ (style) อื่น
- รูปแบบของศิลปะ (style of art) ใดที่ปรากฏในผลงานแต่ละชิ้น
- วัฒนธรรมหรือกฎเกณฑ์ทางสุนิยมใดที่สังเกตเห็นได้ในแต่ละผลงาน
- วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในแต่ละชั้นคืออะไร

แผนการเรียนรู้ที่ 2 : ชั้นไปศึกษานอกสถานที่

รายวิชา ทักษะศิลป์

สาระการเรียนรู้ ทักษะศิลป์

กลุ่ม ศิลปะ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ภาคเรียนที่ 2

ปีการศึกษา 2547

ชื่อ การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ : สำรวจผลงานศิลปกรรมร่วมสมัยที่ปรากฏในปัจจุบัน

เวลา 2 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1.1 เพื่อให้นักเรียนรู้จักรูปแบบและประเภทของผลงานทัศนศิลป์ ในแนวทางศิลปะร่วมสมัยที่จัดแสดงอยู่ในช่วง เวลาขณะนั้น
- 1.2 เพื่อให้นักเรียนได้เลือกสรรผลงานทัศนศิลป์ที่ตนสนใจ บันทึกและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม วิเคราะห์ทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้ในการสร้างผลงานศิลปะของตน

2. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

- 2.1 นักเรียนสามารถ จดบันทึก และรวบรวมสาระความรู้ที่ตนศึกษา ด้วยวิธีการวาดภาพลายเส้นและเขียนถ้อยคำบรรยายประกอบได้
- 2.2 นักเรียนสามารถวิเคราะห์หลักการจัดองค์ประกอบของทัศนธาตุ ในงานทัศนศิลป์ที่ตนสนใจได้อย่างมีเหตุผล

3. สาระการเรียนรู้

การบันทึกและศึกษาข้อมูลด้วยการวาดภาพลายเส้น และเขียนถ้อยคำบรรยายประกอบ เพื่อวิเคราะห์ทัศนธาตุ และหลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในผลงานศิลปกรรมที่จัดแสดงอยู่ในปัจจุบัน

4. กระบวนการจัดการเรียนรู้

สัมผัสผลงานศิลปกรรมโดยการไปศึกษานอกสถานที่ ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

- 4.1 สำรวจ สาระความรู้เกี่ยวกับ ประเภท รูปแบบของงานทัศนศิลป์ หลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ โดยการวาดภาพ การเขียนบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภายในสถานที่จัดแสดงงาน จากวิทยากร(ถ้ามี) หรือเอกสารคู่มือประกอบการแสดงนิทรรศการ
- 4.2 นักเรียนนำข้อมูลของผลงานศิลปกรรมที่ตนสนใจ มาเขียนวิเคราะห์หลักการจัดทัศนธาตุ และทดลองสร้างผลงานศิลปะ โดยใช้ข้อมูลจากประสบการณ์ดูงานศิลปะและการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอ้างอิงอื่นๆ

5. กระบวนการวัดและประเมินผล

- 5.1 ประเมินผลด้านความเข้าใจ ที่มาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักเรียน จากสมุดบันทึกหรือสมุดร่างภาพ โดยการใช้แบบประเมินผลงานนักเรียน
- 5.2 ประเมินผลด้านทัศนคติ จากข้อเขียนที่แสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะของนักเรียน
- 5.3 การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน โดยการใช้แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน

6. แหล่งการเรียนรู้

- 6.1 ภายนอกสถานศึกษา เช่น พิพิธภัณฑ์สถาน หอศิลป์ของราชการหรือเอกชน สถานที่สำคัญที่ปรากฏผลงานทัศนศิลป์
- 6.2 ภายในสถานศึกษา ห้องสมุด ห้องศิลปะ

7. สื่อ - อุปกรณ์

- 7.1 สมุดบันทึกหรือร่างภาพสำหรับนักเรียน
- 7.2 กล้องถ่ายรูป
- 7.3 เอกสารการขออนุญาตแบบต่างๆ
- 7.4 คู่มือ หรือเอกสารข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ ที่ครูผู้สอนจัดทำขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบงาน : การศึกษางานศิลปะนอกสถานที่

รายวิชา ทักษะศิลป์ สาระการเรียนรู้ ทักษะศิลป์ กลุ่ม ศิลปะ
เรื่อง สํารวจผลงานศิลปะกรรมร่วมสมัยที่ปรากฏในปัจจุบัน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่1
เวลา 2 ชั่วโมง

คําสั่งการปฏิบัติ

1. ให้นักเรียนสำรวจ สาระความรู้เกี่ยวกับ ประเภท รูปแบบของงานทักษะศิลป์ หลักการจัดองค์ประกอบในงานทักษะศิลป์ รวบรวมข้อมูล จากแหล่งข้อมูลภายใน สถานที่จัดแสดงงาน จากวิทยากร(ถ้ามี) หรือเอกสารคู่มือประกอบการแสดง นิทรรศการ
2. ให้นักเรียนเลือกผลงานศิลปะกรรมที่ตนสนใจจะศึกษา คนละ 1 ผลงาน ทำการ บันทึกโดยการวาดภาพร่าง ด้วยดินสอ ปากกาหรือดินสอสี ลงในสมุดร่างภาพ พร้อมทั้งจดบันทึกความรู้ ข้อสังเกตที่นักเรียนค้นพบ และเขียนวิเคราะห์ผลงาน เช่น ทักษะธาตุที่ปรากฏให้เห็นในงานศิลปะนั้นๆ และศิลปินผู้สร้างผลงานได้นำ หลักการจัดองค์ประกอบในวิธีการใด มาใช้ในการสร้างสรรค์งานของตน รวมถึง สาระความรู้อื่นๆเช่น เทคนิคและอุปกรณ์ที่ศิลปินใช้ ประวัติของศิลปิน ฯลฯ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้นักเรียนรู้จัก รูปแบบและประเภทของผลงานทักษะศิลป์ ในแนวทางศิลปะ ร่วมสมัยที่จัดแสดงอยู่ในช่วง เวลาขณะนั้น
2. เพื่อให้นักเรียนได้เลือกสรรผลงานทักษะศิลป์ที่ตนสนใจ บันทึกและศึกษาค้นคว้า เพิ่มเติม วิเคราะห์ทักษะธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบในงานทักษะศิลป์ เพื่อนำมา เป็นแนวทางประยุกต์ใช้ในการสร้างผลงานศิลปะของตน

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. นักเรียนสามารถ จดบันทึก และรวบรวมสาระความรู้ที่ตนศึกษา ด้วยวิธีการวาดภาพ ลายเส้นและเขียนถ้อยคำบรรยายประกอบได้
2. นักเรียนสามารถวิเคราะห์หลักการจัดองค์ประกอบของทักษะธาตุ ในงานทักษะศิลป์ที่ ตนสนใจ ได้อย่างมีเหตุผล

แผนการเรียนรู้ที่ 3 : ขั้นสรุปผลและการนำมาประยุกต์ใช้

รายวิชา ทศนศิลป์

สาระการเรียนรู้ ทศนศิลป์

กลุ่ม ศิลปะ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ภาคเรียนที่ 2

ปีการศึกษา 2547

ชื่อ สร้างผลงานทศนศิลป์ : อภิปรายสรุป

เวลา 2 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1.1 เพื่อให้นักเรียนรู้จักรูปแบบและประเภทของผลงานทศนศิลป์ ในแนวทางศิลปะร่วมสมัยที่จัดแสดงอยู่ในช่วง เวลาขณะนั้น
- 1.2 เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น อธิบายความหมาย จำแนกความแตกต่างของงานทศนศิลป์ที่ตนชื่นชอบ เกี่ยวกับทัศนธาตุ หลักและความงามของศิลปะ

2. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

- 2.1 นักเรียนสามารถบอกประเภท และจำแนกความแตกต่างของผลงานทศนศิลป์ได้
- 2.2 นักเรียนสามารถอธิบายหลักการจัดทัศนธาตุ ในงานทศนศิลป์ได้ตามความเข้าใจ
- 2.3 นักเรียนแสดงความคิดเห็น โดยการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของงานทศนศิลป์ที่มีต่อตนเอง และต่อสังคมในปัจจุบัน
- 2.4 นักเรียนสามารถสร้างผลงานทศนศิลป์ได้ โดยการศึกษาและประยุกต์วิธีการ หลักการจัดทัศนธาตุ จากผลงานศิลปะกรรมต้นแบบที่กำลังจัดแสดงอยู่ในปัจจุบัน

3. สาระการเรียนรู้

การนำสาระความรู้ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทัศนธาตุและหลักการจัดองค์ประกอบในงานทศนศิลป์ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

4. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุป การศึกษาดูงานศิลปะกรรมร่วมสมัย ดังนี้

- 4.1 จัดอภิปรายถึงรูปแบบของงานศิลปะกรรมที่ปรากฏในปัจจุบัน แบ่งประเภทและจำแนกความแตกต่างของงานทศนศิลป์ การบรรยายและการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่องานศิลปะกรรมร่วมสมัย โดยอ้างอิงข้อมูลความรู้จากการศึกษานอกสถานที่ สนับสนุนความคิดเห็น ในการประเมินคุณค่าผลงานทศนศิลป์ดังกล่าว
- 4.2 นักเรียนนำเสนอหรือแบบร่างผลงานทศนศิลป์ที่ตนสนใจพร้อมทั้งผลงานทศนศิลป์ที่นักเรียนสร้างขึ้น มาบรรยายหน้าชั้นเรียน อธิบายเกี่ยวกับความงาม หลักการจัดทัศนธาตุ และการนำมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานของตน

5. กระบวนการวัดและประเมินผล

- 5.1 ประเมินผลด้านความเข้าใจ และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของนักเรียน จากการอธิบายเกี่ยวกับผลงานศิลปกรรมต้นแบบและการนำหลักการทัศนธาตุมาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะของนักเรียน โดยการใช้แบบประเมินผลงานนักเรียน
- 5.2 ประเมินผลด้านทัศนคติโดยการใช้แบบสอบถามนักเรียน
- 5.3 การประเมินผลโดยการใช้แบบทดสอบความรู้นักเรียน

6. แหล่งการเรียนรู้

ภายในสถานศึกษา ห้องสมุด ห้องศิลปะ

7. สื่อ - อุปกรณ์

- 7.1 สมุดบันทึกหรือร่างภาพสำหรับนักเรียนที่มีข้อมูลจากการศึกษานอกสถานที่
- 7.2 ภาพถ่าย หรือสไลด์
- 7.3 คู่มือ หรือเอกสารข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผลงานทัศนศิลป์ ที่นักเรียนนำมาเสนอในชั้นเรียน
- 7.4 ผลงานศิลปะของนักเรียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบงาน : การศึกษาคูงานศิลปะนอกสถานที่

รายวิชา ทักษะศิลป์

สาระการเรียนรู้ ทักษะศิลป์

กลุ่ม ศิลปะ

เรื่อง สร้างผลงานทัศนศิลป์ : อภิปรายสรุป

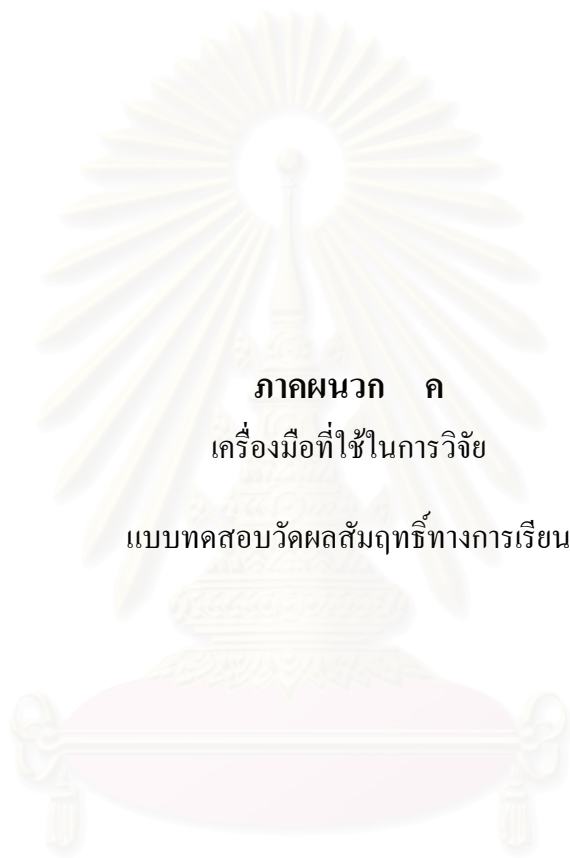
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เวลา 2 ชั่วโมง

คำสั่งการปฏิบัติ

1. ให้นักเรียนนำความรู้ที่เกี่ยวกับทัศนธาตุ หลักการจัดองค์ประกอบในงานทัศนศิลป์ เทคนิควิธีการสร้างสรรค์และแนวคิดในการทำงานของศิลปินที่ได้จากการศึกษาผลงานศิลปะนอกสถานที่ มาทดลองสร้างผลงานทัศนศิลป์ตามความสนใจของตนเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สาระการเรียนรู้ ทศนศิลป์ กลุ่ม ศิลปะ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

คำชี้แจง - จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว โดยทำเครื่องหมายกากบาท (X)

ลงในกระดาษคำตอบที่แจกให้

- แบบทดสอบจำนวน 30 ข้อ เวลา 30 นาที (30 คะแนน)

1. ข้อใดอธิบายความหมายของงาน ทศนศิลป์ ได้ถูกต้องที่สุด
 - ก. ผลงานศิลปกรรม เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์
 - ข. ผลงานศิลปกรรมที่เราสามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยการมองเห็น
 - ค. ผลงานศิลปกรรมที่เราสามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยการฟัง
 - ง. ผลงานศิลปกรรมที่เราสามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยการมองเห็นและการฟัง

2. ประเภทของผลงานทศนศิลป์มีอะไรบ้าง
 - ก. ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ภาพพิมพ์ สถาปัตยกรรม
 - ข. ดนตรี นาฏศิลป์ จิตรกรรม สถาปัตยกรรม สื่อผสม
 - ค. จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม การละคร ดนตรี
 - ง. ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ภาพพิมพ์ จิตรกรรม สื่อผสม

3. ศิลปะประเภทใดเป็นรูปทรง มีมวลและปริมาตรกั้นที่ในอากาศ แสดงลักษณะพื้นผิวและแสงเงา
 - ก. จิตรกรรมและประติมากรรม
 - ข. สถาปัตยกรรมและภาพพิมพ์
 - ค. ภาพพิมพ์และงานสื่อผสม
 - ง. ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม

4. ศิลปะชนิดใดสามารถสร้างขึ้นผลงานที่เหมือนต้นแบบได้เป็นจำนวนมาก
 - ก. จิตรกรรมและสถาปัตยกรรม
 - ข. ภาพพิมพ์และการหล่อประติมากรรม
 - ค. ภาพพิมพ์และจิตรกรรม
 - ง. ภาพพิมพ์และสถาปัตยกรรม

5. ข้อใดคือความหมายของทัศนธาตุ
- ส่วนประกอบย่อยต่างๆ ที่ประกอบเข้าเป็นงานทัศนศิลป์
 - ธาตุของสีต่างในงานทัศนศิลป์
 - จุดเด่นในงานศิลปะที่ผู้ชมสามารถมองเห็นได้ชัดเจนเป็นอันดับแรก
 - ประเภทของผลงานศิลปะชนิดหนึ่งของทัศนศิลป์
6. ข้อใดคือทัศนธาตุ
- จุด ที่ว่าง พื้นผิว สมดุล
 - เส้น รูปร่าง พื้นผิว สี
 - น้ำหนักแสงเงา พื้นผิว จังหวะ เส้น
 - เส้น สี รูปร่าง จุดเด่น
7. ทัศนธาตุใดที่ถือว่าเป็นพื้นฐานของทัศนศิลป์ทุกแขนง
- พื้นผิว
 - รูปทรง
 - ที่ว่าง
 - เส้น
8. ข้อใดเป็นทัศนธาตุของประติมากรรมที่เด่นชัดและแตกต่างจากงานทัศนศิลป์อื่นๆ
- เส้น รูปร่าง
 - น้ำหนักแสงเงา ที่ว่าง
 - พื้นผิว รูปทรง
 - สี รูปร่าง
9. ทัศนธาตุใดในงานศิลปะกรรม ที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการรับรู้ของผู้ชมงานศิลปะ
- รูปร่าง
 - สี
 - พื้นผิว
 - เส้น
10. รูปร่างและรูปทรงมีความแตกต่างกันอย่างไร
- รูปร่างมีลักษณะเป็น 2 มิติ รูปทรงมีลักษณะเป็น 3 มิติ
 - รูปร่างมีลักษณะเป็น 3 มิติ รูปทรงมีลักษณะเป็น 2 มิติ
 - รูปทรงแสดงเส้นขอบนอกวัตถุ รูปร่างแสดงเส้นโครงสร้าง
 - รูปทรงแสดงพื้นผิว รูปร่างแสดงน้ำหนักแสงเงา

11. ข้อใดคือประเภทของรูปร่างและรูปทรง
- อินทรีชัยรูป เรขาคณิต วิทยาศาสตร์
 - เรขาคณิต อินทรีชัยรูป อีสระ
 - อินทรีชัยรูป อีสระ รูปทรงธรรมชาติ
 - เรขาคณิต วิทยาศาสตร์ รูปทรงธรรมชาติ
12. ศิลปินมีวิธีการใดที่ทำให้รูปทรงผลงานศิลปะ ดูมีความงามและน่าสนใจ
- นำเอาทัศนธาตุต่างๆมาจัดองค์ประกอบให้มีความเป็นเอกภาพ
 - สร้างงานตามความต้องการและแรงบันดาลใจส่วนบุคคล
 - สร้างงานตามยุคสมัยและความนิยมของสังคม
 - นำเอาทัศนธาตุทางศิลปะทั้งหมดมาจัดวางลงในงานศิลปะของตน
13. ข้อใดคือการสร้างงานทัศนศิลป์โดยคำนึงถึงความสมดุลแบบสองข้างเท่ากันและใช้จังหวะซ้ำ
- การออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่
 - การออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ และการเขียนลายไทย
 - การเขียนภาพคนและภาพหุ่นนิ่ง
 - การสร้างงานประติมากรรมสมัยใหม่
14. การใช้สีแบบใดในการเขียนภาพ ที่มีความทนทานและคงสภาพได้นานที่สุด
- สีน้ำ
 - สีชอล์ค
 - สีเมจิก
 - สีน้ำมัน
15. นักเรียนคิดว่า งานทัศนศิลป์แบบใดที่มีขั้นตอนและใช้เวลาในการสร้างสรรค์ น้อยที่สุด
- ภาพเขียนสีน้ำมันแบบเหมือนจริงของบุคคล
 - ประติมากรรมรูปจำลองประดับอนุสาวรีย์
 - ภาพพิมพ์แกะไม้รูปทิวทัศน์
 - ภาพพิมพ์จากเศษวัสดุบนแม่พิมพ์กระดาษ
16. งานทัศนศิลป์มีความสำคัญอย่างไรสำหรับผู้สร้างสรรค์และผู้ชมงาน
- มีค่า มีราคา
 - ให้ประโยชน์ใช้สอย
 - ให้รู้คุณค่าของความงาม
 - เป็นวิชาความรู้เพื่อการเรียนรู้

17. ข้อใดกล่าวถูกต้อง
- ศิลปะเป็นผลงานมีค่า มีราคาสำหรับชนชั้นสูง
 - ศิลปะเป็นผลงานของบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ
 - เราทุกคนสามารถชื่นชมงานศิลปะได้
 - ถูกทุกข้อ
18. ข้อใดคือเหตุผลที่ถูกต้องในการเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ของไทย และงานทัศนศิลป์ของตะวันตก
- เพื่อให้เห็นความแตกต่างทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม
 - ศิลปะของไทยในอดีตได้รับการถ่ายทอดจากศิลปะตะวันตก
 - เพื่อเปรียบเทียบว่างานศิลปะแบบใดมีคุณค่ามากกว่ากัน
 - ถูกทุกข้อ
19. ข้อใดคือแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ในกรุงเทพฯ ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ ประเภทประติมากรรมในสมัยสุโขทัย
- หอศิลป์แห่งชาติ
 - พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
 - หอสมุดแห่งชาติ
 - ห้องแสดงภาพศิลปะของเอกชน
20. ถ้านักเรียนสนใจที่จะวาดภาพ เรื่อง “ท่วงท่าและการเคลื่อนไหวของสัตว์” นักเรียนควรจะไปศึกษาที่ใด
- หอศิลป์แห่งชาติ
 - พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
 - สวนสัตว์ดุสิต
 - หอสมุดแห่งชาติ
21. การไปศึกษาดูงานศิลปะจากแหล่งงาน เช่น การศึกษาการหล่อพระพุทธรูปที่บ้านช่างหล่อพรานนง จะช่วยให้นักเรียนได้ความรู้ในด้านใด มากที่สุด
- รูปแบบของผลงานศิลปกรรม
 - ด้านกระบวนการผลิตและขั้นตอนการสร้างงานประติมากรรม
 - การประกอบอาชีพทางด้านศิลปะในชุมชนอื่นๆ ของกรุงเทพมหานคร
 - ถูกทุกข้อ

22. สถานที่สำคัญในข้อใดเหมาะสมที่จะศึกษาสถาปัตยกรรมไทยเดิม
- ก. วัดสระเกษ
 - ข. สะพานพระราม 9
 - ค. ตึกใบหยก
 - ง. พระที่นั่งอนันตสมาคม
23. การสำรวจ ศิลปะในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ จะให้ประโยชน์อย่างไร
- ก. ได้รู้รูปแบบของผลงานศิลปกรรมในท้องถิ่น
 - ข. ได้รู้คุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน
 - ค. ได้แนวทางการประกอบอาชีพทางด้านศิลปะในชุมชนของตน
 - ง. ถูกทุกข้อ
24. อุปกรณ์ในข้อใดที่นักเรียนจะต้องนำติดตัวไป ในการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่
- ก. สื่อบันทึกและกล้องถ่ายภาพ
 - ข. สมุดร่างภาพและดินสอ
 - ค. หนังสือแบบเรียนศิลปะ
 - ง. ถูกทุกข้อ
25. การร่างภาพและจดบันทึก ในการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีเป้าหมายเพื่อสิ่งใด
- ก. เพื่อสร้างงานศิลปะส่งในวิชาเรียน
 - ข. เพื่อเพิ่มความสามารถในการวาดภาพ
 - ค. เพื่อบันทึกสาระความรู้ทางศิลปะที่ได้พบเห็น
 - ง. ถูกทุกข้อ
26. ข้อใดคือมารยาทที่สำคัญที่สุด ในการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่
- ก. แต่งกายสุภาพเรียบร้อย
 - ข. ไม่จับต้องงานศิลปะ
 - ค. ไม่ส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่น
 - ง. ถูกทุกข้อ
27. ข้อใดคือประโยชน์ของการไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่
- ก. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
 - ข. เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
 - ค. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางศิลปะจากประสบการณ์จริง
 - ง. เพื่อเพิ่มความสามารถในการวาดภาพ

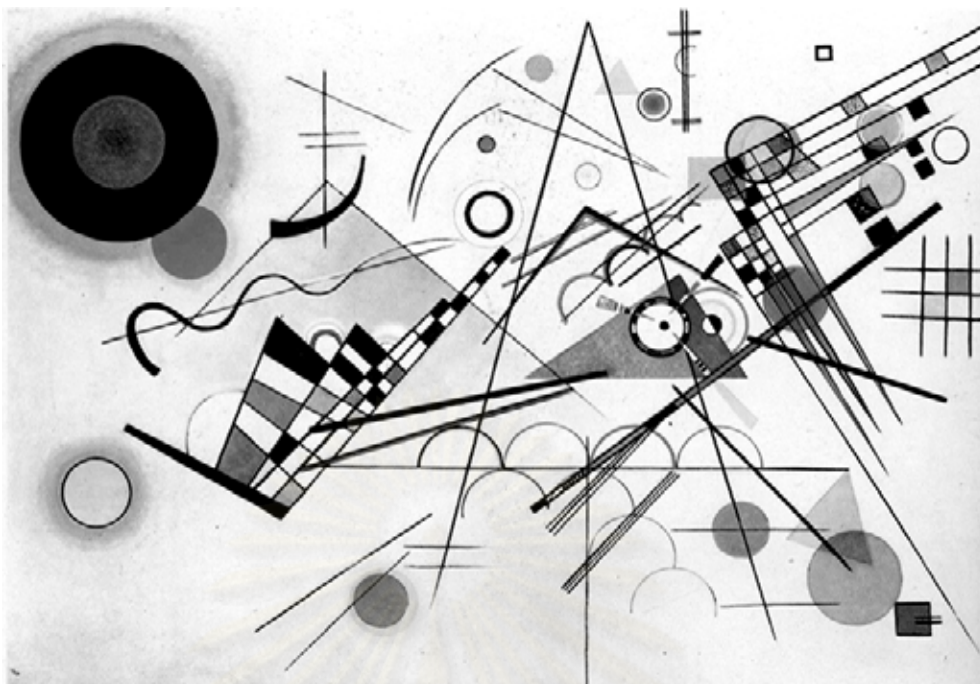
28. ข้อใดกล่าวถูกต้อง

- ก. การไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่คือการท่องเที่ยว
- ข. เราสามารถเรียนรู้ศิลปะในทุกสถานที่รอบตัวของเรา
- ค. รูปแบบของศิลปกรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มีความแตกต่างกัน
- ง. ถูกทุกข้อ

29. จากภาพผลงานทัศนศิลป์ ดังกล่าวนี้ นักเรียนคิดว่าศิลปินผู้สร้างผลงาน นำเอาหลักการจัดองค์ประกอบในเรื่องใด มาใช้อย่างชัดเจนที่สุด

- ก. ความกลมกลืนของสี
- ข. จังหวะและความตัดกัน
- ค. คุณภาพของรูปทรง
- ง. ถูกทุกข้อ

ชื่อผลงาน Composition VIII ศิลปิน Vasily Kandinsky ค.ศ. 1923

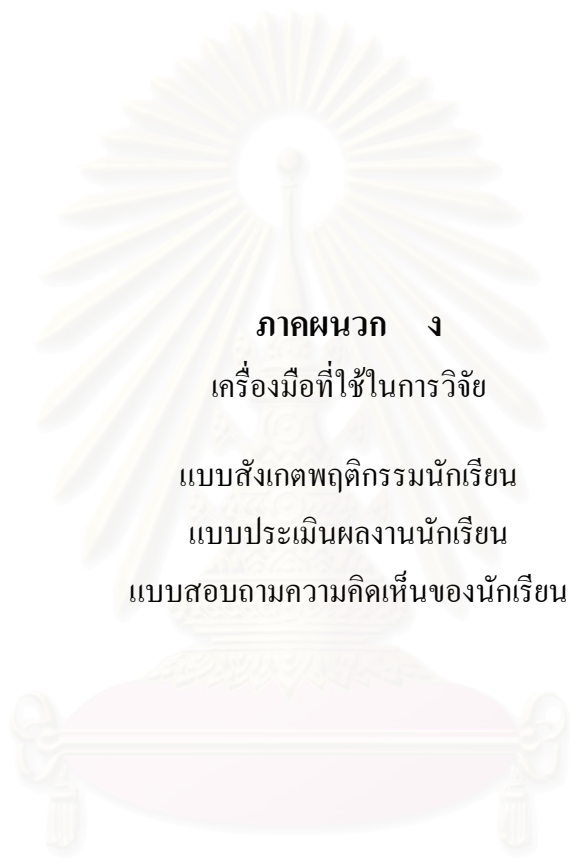
30. จากภาพ นักเรียนคิดว่า ศิลปินนำเอาทัศนธาตุใดมาใช้มากที่สุด ในการสร้างสรรค์ผลงาน
- ก. น้ำหนักอ่อนแก่ของแสงและเงา
 - ข. พื้นผิว และสี
 - ค. จุด เส้น รูปร่าง สี
 - ง. รูปทรง และที่ว่าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เฉลย แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพุทธพิสัย

1. ข	11. ข	21. ข
2. ง	12. ก	22. ก
3. ง	13. ข	23. ง
4. ข	14. ง	24. ข
5. ก	15. ง	25. ก
6. ข	16. ก	26. ง
7. ง	17. ก	27. ก
8. ก	18. ก	28. ข
9. ข	19. ข	29. ข
10. ก	20. ก	30. ก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน

แบบประเมินผลงานนักเรียน

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ครั้งที่.....

ชื่อ..... นามสกุล..... ชั้น ม.1/..... เลขที่.....

คำชี้แจง ให้เขียนเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมของนักเรียนที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง

ลำดับที่	ลักษณะพฤติกรรม	มี	ไม่มี
1	แสดงความกระตือรือร้นและความสนใจขณะชมงานทัศนศิลป์		
2	มีการวิเคราะห์ พิจารณาผลงานทัศนศิลป์บางชิ้นเป็นเวลานานกว่าปกติ		
3	มีการวาดภาพร่างและเขียนจดบันทึกข้อมูลเป็นระยะ ในระหว่างดำเนินกิจกรรม		
4	มีการเขียนบรรยายแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะ		
5	มีการซักถามข้อความรู้ขณะศึกษาชมผลงานศิลปะ		
6	นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันในระหว่างดำเนินกิจกรรม		
7	มีการพูดหรืออธิบาย เกี่ยวกับความหมายของงานทัศนศิลป์ และหลักทัศนธาตุที่ปรากฏในงานศิลปะ		
8	การให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน		
9	ปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันในการเรียนรู้		
10	ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชั้นเรียน / สถานที่ที่ไปศึกษา		
รวมคะแนน : (มีพฤติกรรม = 1 คะแนน ไม่มีพฤติกรรม = 0 คะแนน)			

ลักษณะพฤติกรรมอื่นๆที่สังเกตได้

.....

ผู้สังเกต.....วันที่..... เวลา.....น.

สถานที่.....

แบบประเมินผลงานนักเรียน
สาระการเรียนรู้ ทัศนศิลป์ กลุ่ม ศิลปะ

ชื่อ..... นามสกุล..... ชั้น ม.1/..... เลขที่.....

	ลำดับ	รายการประเมิน	ระดับคะแนน					รวม
			5	4	3	2	1	
กระบวนการทำงาน	1	การบันทึกข้อมูลเนื้อหาความรู้						
	2	การบันทึกภาพร่างที่เป็นแบบอย่างผลงาน						
	3	ความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุ และหลักองค์ประกอบศิลป์ ที่ปรากฏในผลงานศิลปะต้นฉบับ						
ผลงาน	4	การนำหลักทัศนธาตุ ที่ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะต้นฉบับ มาประยุกต์ใช้ในงานของตน						
	5	เทคนิคและวิธีการสร้างผลงาน						
	6	คุณภาพของผลงาน						
รวมคะแนน (เต็ม 30 คะแนน)								

1. กระบวนการทำงาน 15 คะแนน
2. ผลงาน 15 คะแนน

ผู้ประเมิน

วันที่เวลา.....น.

สถานที่

เกณฑ์การประเมินผลงานนักเรียน

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1. การบันทึกข้อมูลเนื้อหาความรู้	จดบันทึกข้อมูล ชื่อผลงาน ชื่อศิลปิน เทคนิคการสร้างงาน แนวความคิดรวบยอดในการสร้างงาน ประวัติความเป็นมา แจกแจงรายละเอียดของทัศนธาตุที่พบเห็น มีการเลือกศึกษาทัศนธาตุบางอย่างหรือองค์ประกอบศิลป์ที่สนใจศึกษาเป็นพิเศษ มีการจดบันทึกในเชิงศึกษาวิเคราะห์ กระบวนการสร้างงานของศิลปิน	จดบันทึกข้อมูล ชื่อผลงาน ชื่อศิลปิน เทคนิคการสร้างงาน แนวความคิดรวบยอดในการสร้างงาน ประวัติความเป็นมา แจกแจงรายละเอียดของทัศนธาตุที่พบเห็น	จดบันทึกข้อมูล ชื่อผลงาน ชื่อศิลปิน เทคนิคการสร้างงาน แนวความคิดรวบยอดในการทำงาน	จดบันทึกข้อมูลทั่วไป เช่น ชื่อผลงาน ชื่อศิลปิน เทคนิคการสร้างผลงาน	จดบันทึกข้อมูลทั่วไป เช่น ชื่อผลงาน ชื่อศิลปิน
2. การบันทึกภาพร่างที่เป็นแบบอย่างผลงาน	วาดภาพบันทึกผลงานศิลปะต้นฉบับ โดยมีการจำลองแบบได้ใกล้เคียงกับผลงาน แสดงโครงสร้างโดยรวมของภาพ มีการจำแนกและบันทึกรายละเอียดของทัศนธาตุหรือองค์ประกอบศิลป์ที่สำคัญ ที่นักเรียนค้นพบในขณะนั้น โดยการวาดภาพขยายเฉพาะจุดสำคัญ ที่นักเรียนสนใจศึกษาแจกแจงเป็นภาพส่วนย่อยๆบันทึกเก็บไว้	วาดภาพบันทึกผลงานศิลปะต้นฉบับ โดยมีการจำลองแบบได้ใกล้เคียงกับผลงาน แสดงโครงสร้างโดยรวมของภาพ มีการจำแนกและบันทึกรายละเอียดของทัศนธาตุหรือองค์ประกอบศิลป์ที่สำคัญ ที่นักเรียนค้นพบในขณะนั้น	วาดภาพบันทึกผลงานศิลปะต้นฉบับ โดยมีการจำลองแบบได้ใกล้เคียงกับผลงานและแสดงรายละเอียดของทัศนธาตุที่พบเห็น	วาดภาพบันทึกผลงานศิลปะต้นฉบับ โดยมีความพยายามที่จะจำลองแบบให้ใกล้เคียงกับผลงานศิลปะต้นฉบับ ด้วยลายเส้นง่ายๆที่ดูแล้วเข้าใจ	วาดภาพบันทึกผลงานศิลปะต้นฉบับ ด้วยลายเส้นอย่างคร่าวๆพอเข้าใจว่าเป็นภาพอะไร

เกณฑ์การประเมินผลงานนักเรียน

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
3.ความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุและหลักองค์ประกอบศิลป์ที่ปรากฏในผลงานศิลปะต้นฉบับ	แสดงความเข้าใจ โดยการวาดภาพ การจัดบันทึก มีการเขียนวิเคราะห์และจำแนกรายละเอียดของทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลป์ต่างๆที่พบในงานศิลปะต้นฉบับได้อย่างถูกต้อง	แสดงความเข้าใจ โดยการวาดภาพ การจัดบันทึก มีการเขียนวิเคราะห์และจำแนกรายละเอียดของทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลป์ต่างๆที่พบในงานศิลปะต้นฉบับได้พอเข้าใจ	แสดงความเข้าใจ โดยการวาดภาพ การจัดบันทึก มีการเขียนบรรยายทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลป์เพียงบางส่วน	วาดภาพและจัดบันทึกข้อมูลทั่วไปในภาพรวมของผลงานศิลปะต้นฉบับ ไม่มีการเขียนวิเคราะห์และแจกแจงรายละเอียดของทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลป์	มีการวาดภาพ แต่ไม่มีการเขียนบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลป์
4. การนำหลักทัศนธาตุที่ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะต้นฉบับมาประยุกต์ใช้ในงานของตน	นำหลักทัศนธาตุ / หลักองค์ประกอบศิลป์และเทคนิคกระบวนการสร้างงานที่ได้ศึกษาจากงานศิลปะต้นฉบับ มาสร้างงานศิลปะชิ้นใหม่ในรูปแบบของตนเอง	สร้างงานศิลปะโดยได้รับอิทธิพลจากงานศิลปะต้นฉบับบางประการ(เนื้อหาเรื่องราวมีความแตกต่างกัน ทัศนธาตุและหลักองค์ประกอบศิลป์มีความคล้ายคลึงกับผลงานศิลปะต้นฉบับ เพียงบางส่วน)	สร้างงานศิลปะโดยการคัดลอกแบบจากงานศิลปะต้นฉบับ แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหา เทคนิคการสร้างงานหรือ ดัดแปลงทัศนธาตุบางอย่าง เช่น การใช้สีเส้น ฯลฯ	สร้างงานศิลปะโดยการคัดลอกแบบจากงานศิลปะต้นฉบับ (Reproduction)	ไม่มีการนำหลักการทัศนธาตุที่ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะต้นฉบับมาประยุกต์ใช้ในงานศิลปะของตนเอง

เกณฑ์การประเมินผลงานนักเรียน

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
5.เทคนิคและวิธีการสร้างผลงาน	นำเทคนิค และกระบวนการสร้างผลงานที่ได้จากการศึกษาผลงานศิลปะต้นฉบับมาประยุกต์สร้างผลงานชิ้นใหม่ในรูปแบบของตนเอง	นำเทคนิคและวิธีการสร้างผลงาน จากงานศิลปะต้นฉบับบางประการ มาใช้ในงานของตน	สร้างงาน โดยการลอกแบบงานศิลปะต้นฉบับ แต่มีการดัดแปลงเทคนิคบางประการ	สร้างงาน โดยการคัดลอกแบบงานศิลปะต้นฉบับ	ไม่มีการนำเทคนิคและวิธีการสร้างงานที่ได้ศึกษาจากผลงานศิลปะต้นฉบับ มาใช้ในงานของตน
6. คุณภาพของผลงาน	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	ควรปรับปรุง	ควรปรับปรุงอย่างมาก

แบบสอบถามนักเรียน

การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ : ศึกษาระเรียนรู้ ทักษะศิลป์ กลุ่ม ศิลปะ

คำชี้แจง ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นโดยการทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

- 3 เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- 2 เห็นด้วย
- 1 ไม่เห็นด้วย

นักเรียนระดับชั้น..... อายุ.....ปี เพศ ชาย หญิง

รายการ	3	2	1
1. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ ทำให้นักเรียนเข้าใจรูปแบบเฉพาะของงานทัศนศิลป์ได้ชัดเจนมากขึ้น			
2. นักเรียนได้รับรู้คุณค่าทางความงามของงานทัศนศิลป์มากขึ้น จากการได้ศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่			
3. โครงการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะของนักเรียน			
4. นักเรียนมีความรู้สึกชื่นชมยกย่อง ในวิธีการคิดและการถ่ายทอดความรู้สึกในผลงานของศิลปิน			
5. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวิชาศิลปะ			
6. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยให้นักเรียนสนใจติดตามสาระความรู้และข่าวสารที่ทันสมัยของวงการศิลปะในปัจจุบันมากขึ้น			
7. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจที่จะศึกษาผลงานศิลปะที่มีความหลากหลายในรูปแบบอื่นๆ ต่อไป			
8. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ทำให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของศิลปะ ที่มีต่อชุมชนและสังคม			
9. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยกระตุ้นให้เห็นคุณค่าทางภูมิปัญญาของศิลปินไทย			
10. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยสร้างนิสัยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมแก่นักเรียน			
11. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน			
12. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีความคุ้มค่าต่อเวลาและค่าใช้จ่ายที่เสียไป			
13. นักเรียนมีความพึงพอใจในวิธีการดำเนินงาน การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่			

รายการ	3	2	1
14. สถานที่ศึกษาดูงานศิลปะ มีความเหมาะสมกับเนื้อหาบทเรียนที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่			
15. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีความเหมาะสมต่อกิจกรรม			
16. ระยะทาง และพาหนะที่ใช้ในการเดินทางไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ มีความเหมาะสมต่อกิจกรรม			
17. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ให้ประสบการณ์ทางศิลปะที่คุ้มค่าแก่นักเรียน			
18. การศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ และสมควรได้รับการส่งเสริมให้จัดอีกต่อไป			

ความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

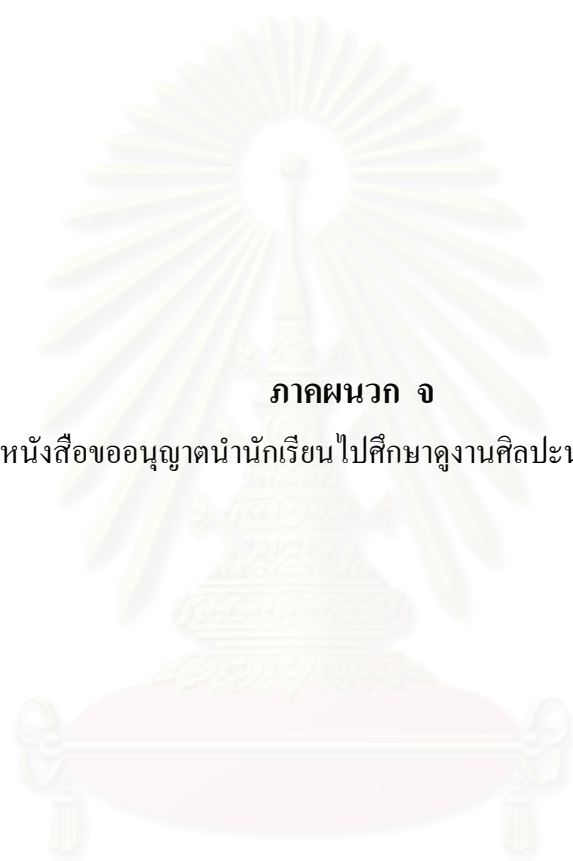
.....

.....

.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

หนังสือขออนุญาตนำนักเรียนไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ กท ๔๔๑๑.๒ / ๕๐

โรงเรียนวัดชัยมงคล
สำนักงานเขตปทุมวัน
กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

๒ มีนาคม ๒๕๕๗

เรื่อง ขออนุญาตนำนักเรียนมาศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่
เรียน หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้วย รายวิชาทัศนศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนวัดชัยมงคล ได้จัด
การเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านทัศนศิลป์ ทั้งการพัฒนาทักษะทางศิลปะและ
ความเข้าใจในศิลปะ โดยการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ จาก
สถานที่ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ ที่มีอยู่บริเวณใกล้เคียงโรงเรียน จึงใคร่ขออนุญาตนำ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๕๐ คน มาศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ณ หอศิลป์จามจุรี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๗ เวลา ๑๒.๐๐ - ๑๔.๐๐ น. โดยจะมี
อาจารย์ประจำวิชาและอาจารย์ที่ปรึกษาจำนวน ๒ ท่านเป็นผู้ควบคุมดูแลนักเรียน

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุญาต และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นายสมภพ อินทรจันทร์)

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดชัยมงคล

ที่ กท ๔๔๑๑.๒ / ๔๖

โรงเรียนวัดชัยมงคล
สำนักงานเขตปทุมวัน
กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

๑ มีนาคม ๒๕๔๘

เรื่อง ขออนุญาตนำนักเรียนไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

เรียน ผู้ปกครองเด็กชาย/เด็กหญิง/นาย/นางสาว.....

ด้วย ราชวิทยาลัยทัศนศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ได้จัดการเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านทัศนศิลป์ ทั้งการพัฒนาทักษะทางศิลปะและความเข้าใจในศิลปะ โดยการส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ จากแหล่งการเรียนรู้ประเภทหอศิลป์ที่มีอยู่บริเวณใกล้เคียงโรงเรียน จึงใคร่ขออนุญาตนำนักเรียนในความปกครองของท่านไปศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ณ หอศิลป์จามจุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๔๘ เวลา ๑๒.๐๐ - ๑๔.๐๐ น. โดยจะมีอาจารย์ประจำวิชา ควบคุมดูแลนักเรียนเป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และขออนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ตามวันและเวลาที่ได้แจ้งให้ทราบ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นายสมภพ อินทรจันทร์)

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดชัยมงคล

โทร. ๐ - ๒๒๑๔ - ๐๒๑๐

เรียน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดชัยมงคล

ข้าพเจ้า นาย / น.ส. / นาง..... เป็นผู้ปกครองของ

ด.ช./ด.ญ./นาย/นางสาว..... ชั้น..... ได้รับทราบหนังสือที่ กท ๔๔๑๑.๒/๔๖

ลงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๘ เรียบร้อยแล้ว

ข้าพเจ้า

อนุญาต

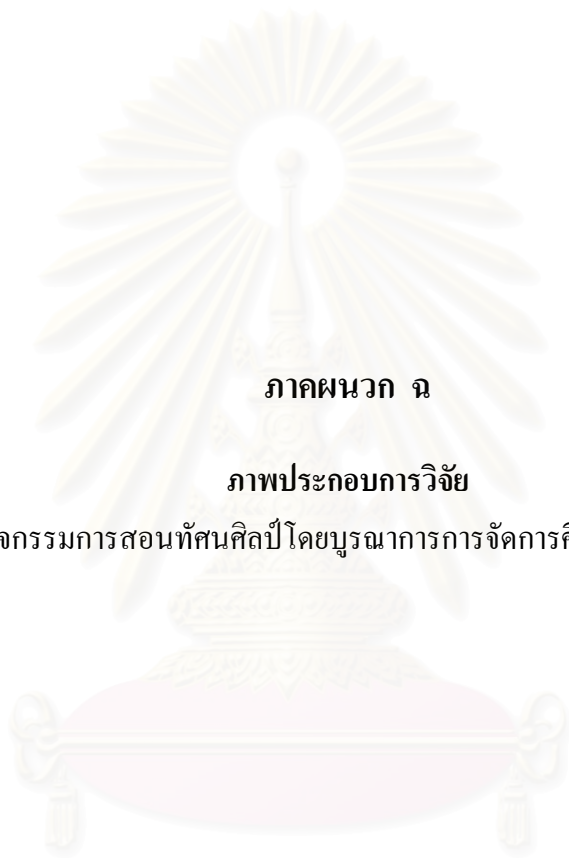
ไม่อนุญาต เนื่องจาก.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้ปกครอง

ภาคผนวก ฉ

ภาพประกอบการวิจัย

ภาพกิจกรรมการสอนทัศนศิลป์โดยบูรณาการการจัดการศึกษานอกสถานที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

ภาพแสดงการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

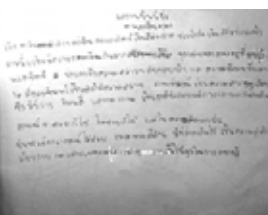
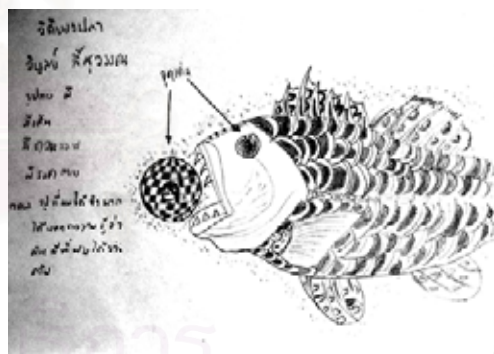
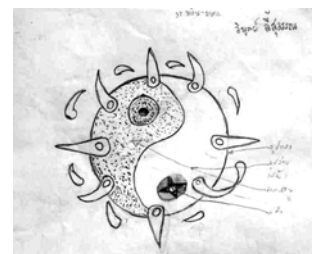
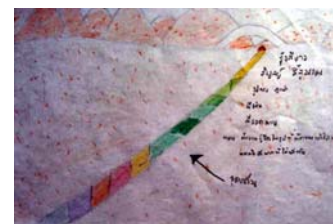
ภาพแสดงการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

ภาพแสดงการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่ ณ หอศิลป์จามจุรี 4 มี.ค. 2548

ผลงาน การร่างภาพศิลปะต้นฉบับของนักเรียนในระหว่างศึกษาดูงานศิลปะนอกสถานที่

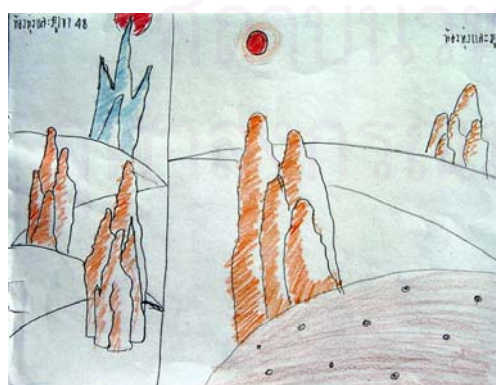
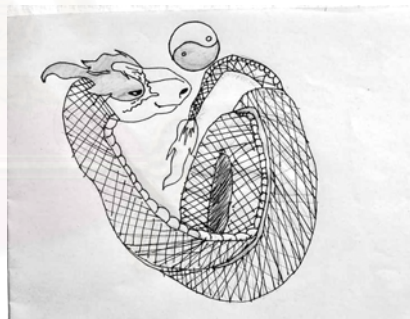
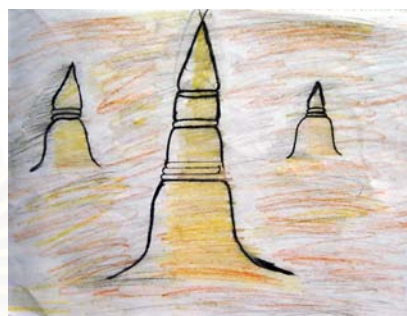

ภาพผลงานนักเรียน ชั้นประถมศึกษาใช้ความรู้

ภาพร่างผลงานศิลปะต้นฉบับ

ผลงานนักเรียน

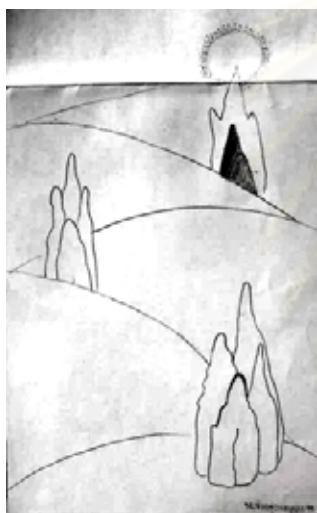

ภาพผลงานนักเรียน ชั้นประยุกต์ใช้ความรู้

ภาพร่างผลงานศิลปะต้นฉบับ

ผลงานนักเรียน

ภาพผลงานนักเรียน ชั้นประถมศึกษาใช้ความรู้

ภาพร่างผลงานศิลปะต้นฉบับ

ผลงานนักเรียน

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายจิตติศักดิ์ พากย์สุจี เกิดเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2516 กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีครุศาสตรบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2537 และทำงานเป็นอาจารย์อัตราจ้างชั่วคราวที่สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นเวลา 2 ปี ปัจจุบันเป็นข้าราชการครูสอนวิชาศิลปะ ตำแหน่งอาจารย์ ๑ ระดับ ๕ โรงเรียนวัดชัยมงคล สังกัดกรุงเทพมหานคร เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2544

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย